Text with English Translation.

DR. VED KUMARI

THE NĪLAMATA PURĀṆA

Jammu and Kashmir Academy of
Art, Culture and Languages,
Srinagar.

The Nīlamata Purāṇa constitutes an encyclopaedia of knowledge about Kashmir. The first Volume (already released) contains summaries of information, as gathered from this text, on history, geography, politics, society, religion, philosophy, education, Iconography, art and architecture. The present (second) Volume comprises the source, in the original form, of what has been stated in the first.

This Volume contains the text of the *Nīlamata* Purāṇa in Devanāgarī script and its English translation for the first time. The text is based on a number of manuscripts and critically edited. Besides, it has a verse-index and the author's own bibliography.

This source-book is essential to all students of history and antiquities of Kashmir.

Price Rs. 33.00

THE NILAMATA PURANA

VOL. II

(A Critical edition & English Translation)

by

Dr. Ved Kumari

M.A. (Sanskrit, Ancient Indian History & Culture) Ph. D. (Varanasi)
Head of the Department of Sanskrit, Dean of Faculty of
Oriental Learning Jammu University,
Jammu (Tawi)

Published by

J & K Academy of Art, Culture and Languages

SRINAGAR

Dedicated
to
the sacred memory
of
my late Parents:
Shri Barkat Ram Ghai,
Shirmati Vidyawati Ghai

FOREWORD

The Nīlamata Purāṇa is one of the old sources for the Cultural History of Kashmir. It is therefore in fitness of things that somebody should have undertaken to work on it.

Dr Ved Kumari Ghai of Jammu took this work up for her Ph.D. thesis at the Banaras Hindu University, which concluded successfully in the year 1960. But Dr. Ghai has since kept up her lively interest in the subject matter which has now taken the shape of the publication.

The Publication falls into two parts—the text and a running translation in English, besides an Introduction. The text is based on a number of manuscripts which she took pains to collect and compare. The translation is readable.

I am sure the publication is a fulfilment of an academic pursuit. It has thrown useful light on the Cultural History of Kashmir and thereby of India.

I therefore recommend the work to the wider public—scholars and those interested in our mother country.

D. S. Bhattacharya

Director of Sanskrit Studies and Research Mayūrbhanj Professor of Sanskrit, Head of the Department of Sanskrit and Pāli, Banaras Hindu University.

INTRODUCTION

The Nīlamata Purāṇa is one of the oldest sources of the cultural history of Kashmir. When I took up its cultural and literary study as topic for my research at Banaras Hindu University, Varanasi, I used two printed editions of the Nīlamata, Lahore edition (1924) by Prof. Ramlal Kanjilal M.A. and Pandit Jagaddhar Zadoo M.A., M.O.L. and Leiden edition (1936) by Dr. K. de Vreese. The study was based mainly on the Leiden edition.

During my research period at B.H.U. and later I got an opportunity of going through eight MSS. of the Nīlamata not consulted by previous editors. Of these, three belong to Shri Raghunath Temple MSS. Library of Dharmarth Council at Jammu and five belong to the Research Library of Jammu and Kashmir Government at Srinagar. Without underestimating the value of the previous editions, specially the Leiden edition, which was the base of my cultural and literary study of the work, I have undertaken this task of bringing out another edition of the work, firstly because a perusal of eight more MSS. not used in previous editions has enabled me to suggest some different readings and secondly because a need is felt for Devanāgarī edition of the Nīlamata Purāṇa, the Leiden edition being in Roman Script and Lahore edition having been out of market long ago. The text is translated here for the first time.

MSS. of the Nīlamata are available in two redactions—short and long. The long redaction includes also the verses added or restored by Pandit Sahib Ram while preparing a copy of the Nīlamata for edition at the order of Mahārājā Ranbir Singh. This redaction is, therefore, less reliable than the short one which shows lacunae, but is important for critical edition. The text of the Nīlamata Purāṇa in this edition is based on eight manuscripts of which G shows long redaction from verse 373 onwards and C shows long redaction up to verse 742 and short redaction after that. Rest of the MSS. marked as A.B.D.E.F.H. belong to short recension. A.F.H. are in Śāradā script and B.C.D.E.G. in Devanāgarī script.

Detailed account of MSS.—MS. A belongs to the Research Library, Jammu and Kashmir Govt. at Srinagar and is marked No. 1478. Script Śāradā, Folio 143. Length 6-4″, width 4-4″. Each page has eight lines and approximately twenty Akṣaras in each line. On the left margin of each folio is written Kā. Mā. i.e. Kāśmira Māhātmya. The MS. is slightly moth-eaten but fortunately the written portion is intact except a slight damage of the last folio. The folio have been numbered from 1 to 69 by the scribe who copied the MS. From folio 70 to 136, the numbering is by a different hand in different ink. One folio (73) is not numbered. From 138, which is wrongly numbered as 140 to the last but one folio, the numbers are given by two hands. The last folio is numbered 142 by the second hand. The MS. is dated Saṃvat 99.

This MS. is closely related to the Devanāgarī MS. referred to by K. de. Vreese in the apparatus criticus as C 1600 and may be the original from which the latter descended. Cf. the following readings.

	C 1600	A
Ed. Leiden v. 859	मङ्गलं वचनं	मङ्गलालभनं
v. 1038	प्रकामेण	प्रकाम्येन
v. 905	लाङ्गलो	लाङ्गली

the MS. B belongs to Research Library of Jammu and Kashmir Govt. at Srinagar and is numbered 714. Script Devanāgarī, pages 180. On page 109 occurs a note by an officer of the Library—"Nath Pandit says he copied the MS. of the Nīlamata Purāṇa upto line marked 1+. So I am asking him to continue and finish the copy. 16.9.19"

This MS., therefore, seems to have been copied in the year 1919 A.D. The paper is also not very old.

MS. C belongs to the Raghunath Temple MSS. Library Jammu No. 455 Ka. Script Devanāgarī. Folio 113, length 9-3″, width 6-5″. Each page has seventeen lines and approximately fourteen Akṣaras in each line. On the left margin of each folio is written Nī. Dotted lacunae indicate conscientious copying though there are many scribal errors too. Many of these are due to confusion of Śāradā and Devanāgarī letters, ma sa u ta etc. Country-made glazed paper is used. The MS. is bound in leather.

MS. D belongs to the Raghunath Temple MSS. Library, Jammu, No. 3690 Jna. Script Devanāgarī. Folio 51. Length 14-3", width 8-5" Each page has twenty four lines and approximately twenty Akṣaras in each line.

MS. E belongs to the Raghunath Temple MSS. Library Jammu, No. 3830. Script Devanāgarī. Folia 62. Length 13-4" Width 7-4". Each page has twelve to thirteen lines and approximately thirty five Akṣaras.

MS. F belongs to the Research Library of Jammu and Kashmir Govt. at Srinagar and is numbered 2222. Script Śāradā except a few Devanāgarī letters in some places. Folia 55. Unbound. Age-worn country paper. Slightly moth eaten. Folio I and front page of folio 2 have twelve lines. The rest have sixteen to seventeen lines each and approximately thirty letters in each line. Length 20 cm. width 18 cm. Undated.

MS. G belongs to the Research Library of J and K Govt. at Srinagar and is numbered 1307. Script Devanāgarī Folio 40. Upto verse 360, the text is of short recension and after that it is of long recension. Length 35 cm., width 17 cm. Each page has fourteen lines and each line has approximately forty five Akṣaras. Dotted lacunae. Bound. Undated.

MS. H belongs to the Research Library of J and K Govt. at Srinagar and is numbered 1879. Old worn-out country paper. Script Śāradā. Folio 60. Twenty to twentythree lines on each page and approximately nineteen Akṣaras in each line. On left margin of each folio is written Nī. ma. Pu. Undated. Originally bound with MSS. of three works: Liṅgapurāṇa, Karmavipāka and Bṛhannāradīya Purāṇa, all undated MSS.

The MSS. except B, do not show numbering of the ślokas and B also does not give continuous numbering of the ślokas. The numbering therefore, is done by me. The numbering of ślokas as found in Leiden edition also is given at the foot of each page to facilitate the study of Vol. I of my work, which refers mostly to that edition. The present edition being based on short recension of MSS., the readings are generally similar to those of Leiden edition, but there are some differences as well. To cite a few examples; Leiden edition has

भूर्भुवः स्वर्महश्चैव जनश्च तपसा सह ।
मर्त्यलोकस्तथा लोकाः पूजनीया द्विजोत्तम ॥ 594

I have preferred सत्यलोकः to मर्त्यलोकः as the former occurs in ABCDGH and as सत्यलोकः occurs also in the lists of seven Lokas mentioned in other works.

Leiden edition has छत्रस्थानाच्च कन्धरा v. 818.

I have preferred शक्रस्थानाच्च कन्धरा which occurs in the B and H and agrees in sense with a similar verse of Agni Purāṇa 218. 13. इन्द्रालयमृदा ग्रीवां. Leiden edition has यजमानो मही खं च तोयाग्नीन्द्रर्कवायवः v. 1086. I have given तोयाग्नीन्द्वर्कवायवः because eight forms of Śiva include moon also. Leiden edition has

अपि नः सकुलो जयेद् यो नो दद्यात् त्रयोदशीम् ।
पायसं मधुसंमिश्रं वर्षासु च मघासु च ॥ v. 737

स कुले जायेद्

I have preferred the reading स कुले found in A and B and जायेद् found in CDF because they give better sense. The expression of doubt by the manes about the victory of one who offers them milk porridge mixed with honey is unfounded. According to the reading selected by me, the manes are uncertain as to whether there shall be born any one in their family who would be giving offerings to them in proper time. We find a similar verse in the Matsya Purāṇa Ch. CCIX. P. 442 giving अपि स्यात्कुलेऽस्माकं यो नो दद्यात् त्रयोदशीम् । Leiden edition has

त्वं वह्निस्त्वं तथैवात्मा सर्वस्यास्य प्रकीर्तितः । v. 1080

I have preferred त्वं बुद्धिस्त्वं तथैवात्मा found in ABDEFH which suits the context better. The next verse refers to Indriyas, Indriyārthas, Bhūtas and Tanmātras. Compare also verses 1211-12 of Leiden edition.
Leiden edition has

चतुर्मुखं चतुर्भुजं चतुर्वेदाश्रयान्वितम् ।
शरीरधारिभिर्वस्त्रैरुदीरितजयस्वनम् ।

I have preferred the reading शरीरधारिभिः शस्त्रैः found in C. शास्त्रैः occurring in A and H seems to be an error by the copyist. चास्त्रैः occurring in G and in 0227 and K of the apparatus Criticus of Leiden edition is also near to शस्त्रैः in sense. Lord Viṣṇu's clothes are nowhere stated to be endowed with human form while the weapons of Viṣṇu are described as possessed

of human form in literature and are depicted as such in art. The Pauṣkara Saṃhitā speaks of Viṣṇu with weapons in human form[1]. Kālidāsa's Raghuvaṁśa refers to such weapons.[2] The Viṣṇudharmottara Purāṇa gives instructions for making such images of Viṣṇu's weapons[3]. A stone relief in Deogarh temple shows Gadādevi and Carkrapuruṣa,[4] and the Caturmūrti images of Viṣṇu from Kashmir also show these two[5].

The bases of this edition are the MSS. A and H from which have departed in favour of other MSS., wherever the readings of the latter seemed to be evidently better.

My acknowledgement is due to Dr. K. de. Vreese whose edition (Leiden) was made the main basis of my Cultural and Literary study of the Nīlamata Purāṇa. (Vol I). I am grateful to Dr. Siddheśvara Bhaṭṭācārya, Director of Sanskrit Studies and Research, Mayūrbhanj Professor of Sanskrit, Banaras Hindu University, for writing Foreword to this work. I wish to thank Shri Ram Krishna Shastri, Librarian, Shri Raghunath Temple MSS. Library and Professor P.N. Pushp, Director, Libraries and Archives for placing the MSS. of the Nīlamata Purāṇa at my disposal. I am grateful to the Jammu and Kashmir Academy of Arts and Culture and Languages for undertaking the publication of this work. The staff of Shri Jainendra Press also deserves my thanks. Lastly I must record my feelings of gratitude for my husband, Dr. Ram Pratap, for his help in reading the proofs and for preparing the verse index.

Gurupūrṇimā : July 26, 1972,
Jammu Tawi.

Ved Kumari

---

1 स्थितावधिपतिर्विष्णु मूर्तायुधपरः ।
Pauṣkara Saṁhitā x. 4.

2 गुप्तं ददृशुरात्मानं सर्वाः स्वप्नेषु वामनैः ।
जलजासिगदाशार्ङ्गचक्रलाञ्छितमूर्तिभिः ॥ Raghuvaṁśa X. 60

3 कार्यं चक्रं गदा कार्या सदेहा तत्समीपगा
Viṣṇudharamottara Pu. III. 85, 50.

4 Banerjee J.N., D.O. H.I. Pl, XXII. fig. 2.

5 Kak R.C., Handbook P. 49, fig. A a 21.

ARTICLES PUBLISHED IN VARIOUS JOURNALS

1. *Female Education in Ancient India* : *Dvigarta*
2. *Position of women as depicted in the Nīlamata* : *Research Bi-annual* published, by Research and Publication Deptt. J & K Govt.
3. *Kashmir's contribution to classical Sanskrit Literature* : Published by Deptt. of Information and Publicity Govt. of India.
4. *Word Tones in Dogri* : *Annual Report of Phonetic Institute of Copenhagen University* 1967.
5. *Some experiments on tones in Dogri* : *Summaries of papers of All India Oriental Conference* 1968.
6. *Tones in Dogri and Punjabi* : *Annual Report of Linguistic circle of Copenhagen.*
7. *Problems of stress and vowel quantity in Dogri* : *Proceedings of All India Conference of Linguists*, 1970.
8. *Women in Dogri Proverbs* : *The University Review* 1967.
9. *Conception of Motherland in Atharvaveda* : *The University Review* 1970.
10. *Avestan Haoma* : *A comparison with Vedic Soma—the University Review* 1971.
11. *Relationship of Sanskrit and Dogri* : *Summaries of papers International Sanskrit Conference* 1972.
12. *Buddha in the Purānas* ; *Summaries of papers—All India Oriental Conference* 1970.
13. *Kanyayonkā Upanayana Sanskāra* : *Vedavāṇī.*
14. *Nīlamata men dhārmika Samanvaya* : *Sheeraza Hindi.*
15. *Sanskrit Sāhitya me Duggara* : *Nibandhāvalī.*
16. *Dogri Śabdasura* : *Duggara Samācāra,*
17. *Dogri Anusandhāna* : *Dogri Sāhitya Darpaṇa,*
18. *Ṛgveda Kāla Kī Vīra Nāriā* ; *Brahma vaṇī.*
19. *Dhenumārga me vyavahāradharma* : *Dharmamārga,*
20. *Nīlamata me Buddhapūrṇimā* : ... ,,
21. *Ṛgveda me Bhāṣāvijnāña* : *Vishwajyoti.*
22. *Bhārata me dhvanivijnāna ke adhyayaña kī āvaśyakatā.*
23. *Dogri Śabda ca khīralā Svara* : *Śheerza Dogri*
24. *Mahātmā Gāndhī* : *Sheeraza Dogri*
25. *Dogri Loka Sāhitya me Rāmakatha* : *Nibandhāvalī,*

26. *Dogri Bhāṣā dā Uccāraṇa te Likhat Rūpa* : *Saṃsthā Rajata Jayantī Grantha*
27. *Denmark ke lokasāhitya me kokila* : *Sheeraza Hindi*
28. *Kole diā likarā merī najarī ca* : *Sheeraza Dogri*
29. *Kavitaonme se jhānkatā Narendra* : *Sheeraza Hindi*
30. *Dr. Suniti Kumar Chaterjee* : *Nibandhāvalī* 1971.
31. *Kalhaṇa te usa dī Rājataraṅginī* : *Sheeraza Dogri*,

SOME LITERARY TALKS BROADCAST BY AIR but unpublished

32. *Kālidāsa ke stripātra*
33. *Kālidāsa ke kāvyon me Śṛingāra aur sajjā*
34. *Kashmir ke prāchīna mandira—Mārtanḍa*
35. *Hamare Tyauhāra* : *Śivarātri.*
36. *Holikā*
37. *Rakṣābandhana,*
38. *Lohaṛī*
39. *Vijayadaaṛamī.*
40. *Cāra Āsrama.*
41. *Asteya*
42. *Rāmāyaṇa*
43. *Gītā*
44. *Veda*
45. *Mahādevī Varmā*
46. *Mīrā*
47. *Bhāratīya nārī Pragati ke patha para.*
48. *Sāhityakāra kā Samāja ko Yogadāna.*
49. *Denamark kā sanskṛt adhyayana ko yogadāna.*
50. *Aryo ke ādideśa.*
51. *Kalhaṇa kī rajataraṅgiṇī men Duggar.*

नीलमतपुराणम्*

NĪLAMATA PURAṆĀ

ओं स्वस्ति । श्रीगणेशाय नमः । नमो भगवते वासुदेवाय ओम् ।

Om auspiciousness. Salutation to the auspicious Ganeśa. Salutation to the venerable Vāsudeva Om.

श्रीनिवासं हरिं देवं वरदं परमेश्वरम् ।
त्रैलोक्यनाथं गोविन्दं प्रणम्याक्षरमव्ययम्[1] ॥ १ ॥

परिक्षिद्वंशभृच्छ्रीमान्नृपतिर्जनमेजयः ।
पप्रच्छ शिष्यं व्यासस्य वैशम्पायनमन्तिकात्[2] ॥ २ ॥

1-2. Having paid homage to the god Hari—the abode of Śrī, the giver of boons, the highest lord, the master of three worlds, the finder of cow (earth), the imperishable and the unchangeable—the honourable king Janamejaya, the supporter of the family of Parikṣita, asked Vyāsa's pupil Vaiśampāyana.

श्रीजनमेजयः[3]
महाभारतसंग्रामे नानादेश[4]नराधिपाः ।
महाशूराः समायाताः पितॄणां मे[5] महात्मनाम् ॥ ३ ॥

3. Janamejaya (said): "Kings of various countries—the great heroes—came to the great Bhārata war of my forefathers.

---

*The title is taken from the colophon of EG. Dedication thus A, ओंश्री गणेशाय नमः D, ओं नमः शिवाय ओं E, ओं नमोविघ्नहर्त्रे । ओं श्रीगुरुभ्यो नमः । ओं श्रीवाग्देव्यै नमः ओं F, ओं स्वस्ति श्री गणेशाय नमः । ओं नमः शिवाय । ओं नमो भगवते वासुदेवाय ओं G, ओं नमः । प्रारभ्य श्रीगुरवे नमः । ओं H

1. Thus BCDEFGH, नमाम्यक्षरमव्ययम् A
2. अन्तिकम् C
3. उवाच add BCDEF, श्री om. BCDEFG
4. नानादेश्या BCDE, नानादेशा FG
5. वै F

कथं काश्मीरको[1] राजा नायातस्तत्र कीर्तय ।
पाण्डवैर्धार्तराष्ट्रैर्वा न वृतः स कथं नृपः ॥ ४ ॥
कश्मीरमण्डलं[2] चैव प्रधानं जगति स्थितम्[3] ॥ ५ ॥

4-5. Say, why did not the king of Kaśmīra come there? Why was that king not chosen by the sons of Pāṇḍu and Dhṛtarāṣṭra? The region of Kaśmīra, of course, occupies an important place in the world.

वैशम्पायनः[4]
.... वासुदेवं स्वयंवरे[5] ।
जगाम माधवं[6] योद्धुं चतुरंगबलान्वितः ॥ ६ ॥

6. Vaiśampāyana (said): "Accompanied by his four-fold armies (the king of Kaśmīra) went to the Svayaṃvara to fight with Mādhava, the son of Vasudeva.

तत्र तस्याभवद् युद्धं वासुदेवेन धीमता[7] ।
यादृशं वासुदेवस्य नरकेन सहाभवत् ॥ ७ ॥

7. A fight between him and the wise Vāsudeva took place there as had taken place between Naraka and Vāsudeva.

---

1. कश्मीरको D, काश्मीरिको F
2. Thus ACF, काश्मीरमण्डलं D, काश्मीरामण्डलं E
3. After this occurs प्रभो in H. Many verses seem to have been lost here.
4. Om. G
5. First half of this line is written in red ink in another handwriting स तु काश्मीरको राजा D, नाको नाम नृपतिर्वासुदेव-स्वयंवरे H
6. Damaged F
7. वासु rest is damaged F

Ed. Lahore 4-26

Ed. Leiden 4-7

ततः स वासुदेवेन सुयुद्धे विनिपातितः[1] ॥ ८ ॥

अन्तर्वत्नीं तस्य पत्नीं वासुदेवोऽभ्यषेचयत् ।
भविष्यत्पुत्रराज्यार्थं तस्य देशस्य गौरवात् ॥ ९ ॥

8-9. Consequently he was thrown down by Vāsudeva in that good combat. Out of respect for that country, Vāsudeva coronated his pregnant queen, so that the posthumous son might rule.

ततः सा सुषुवे पुत्रं बालं गोनन्दसंज्ञितम्[2] ।
बालभावात्[3] पाण्डुसुतैर्नानीतः कौरवैर्न वा ॥ १० ॥

10. Afterwards, she gave birth to a male child who was named Gonanda. Being a child, he was brought neither by the Pāṇḍavas nor by the Kauravas."

जनमेजयः[4]
देशस्य गौरवं चक्रे किमर्थं द्विजसत्तम ।
वासुदेवो महात्मा यदभ्यषिञ्चत् स्वयं स्त्रियम् ॥ ११ ॥

11. Janamejaya (spoke) : "O best among the twice-born, why did the high-minded Vāsudeva honour (so much) the country that he himself coronated a woman ?"

---

1. स युद्धे विनिपातितः DF, युद्धे तस्मिन्निपातितः C, damaged F, स्वयं युद्धे निपातितः B

2. बालगोनन्दसंज्ञितम् BC, बालं गोविन्दसंज्ञकम् DE, गोविन्द corrected into गोनन्द by a different hand H

3. बालाभावात् D, बालभवात् C.

4. उवाच add CE, वैशम्पायन उवाच D

वैशम्पायनः[1]
यैव[2] देवी उमा[3] सैव कश्मीरा[4] नृपसत्तम[5] ।
आसीत् सरः पूर्णजलं सुरम्यं सुमनोहरम् ॥ १२ ॥

कल्पारम्भप्रभृति यत्[6] पुरा मन्वन्तराणि षट् ।
विषयः पुमान् अस्मिन् मन्वन्तरे जातं विषयं सुमनोहरम् ॥ १३ ॥

12-13. Vaiśampāyana (said) : "O best amongst the kings, the goddess Umā is the same as Kaśmīrā. What was formerly, an enjoyable, heart-enrapturing lake for six Manvantaras since the beginning of the Kalpa, became a beautiful territory in this Manvantara.

शालिमालाकुलं स्फीतं सत्फलाद्यैः समन्वितम् ।
स्वाध्यायध्याने[7] निरतैर्यज्ञशीलैर्जनैर्युतम् ॥ १४ ॥

तपस्विभिर्धर्मपरैर्वेदवेदाङ्गपारगैः ।
क्षत्रियैः सुमहाभागैः सर्वशस्त्रास्त्रपारगैः[8] ॥ १५ ॥

वैश्यैर्वृत्तिपरैः[9] शूद्रैर्द्विजातिपरिचारकैः ।
देवतायतनोपेतं सर्वतीर्थमयं शुभम्[10] ॥ १६ ॥

14-16. Filled with rows of rice-fields, fully thriving and endowed with good fruits etc., inhabited by the people

---

1. उवाच add CD
2. यैषा C
3. तया G
4. काश्मीर D, काश्मीरा E
5. नृपपुङ्गव DE
6. य: H. 13 ab. added by same hand as of the text on the top margin. A.
7. स्वाध्यायदान—DFH
8. om. D, emended from सर्वशास्त्रास्त्र AGH
9. वृत्तिरतैः BDEFG
10. 16b and 17 ab are missing in A

Ed. Lahore 31-35

Ed. Leiden 12-16

who perform sacrifices and are engaged in self-study and contemplation—virtuous ascetics well-versed in the Vedas and the Vedāṅgas—by highly prosperous Kṣatriyas adept in (the use of) all the arms and weapons, by Vaiśyas engaged in (earning) the means of livelihood, and by Śūdras serving the twice-born, it is bedecked with the temples of the gods and all the holy places, and is auspicious.

पृथिव्यां यानि तीर्थानि[1] तानि तत्र नराधिप।
ऋष्याश्रमसुसंबाधं[2] शीतातपसुखं शुभम्[3] ॥ १७ ॥

17. O protector of men! all the sacred places, which are on the earth, are there. Thronged with the hermitages of the sages (it is) pleasant in heat and cold and is auspicious.

अधृष्यं[4] परराष्ट्राणां तद्भयानामकोविदम् ।
गोश्वनागादिबहुलं[5] दुर्भिक्षातंकवर्जितम् ॥ १८ ॥

18. Unconquerable by the enemy-kingdoms, ignorant of the fears born of them, rich in cows, horses. elephants etc. it is devoid of the fear of famines.

अदेवमातृकं रम्यं पुण्यं प्राणभृतां हितम् ।
सर्वसस्यगुणोपेतंह्यनातंकं बहुप्रजम्[6] ॥ १९ ॥

19. Not dependent on rains,enjoyable, holy, beneficial for living beings, endowed with the qualities (of producing) all grains, it is devoid of dangers and is thickly populated.

---

1. तीर्थाणि Corrected into तीर्थानि H
2. ऋष्याश्रममसम्बाधं G, मुन्याश्रमैरसम्बावं C
3. Emended from शीतातपशुभं सुखम् C, शीतातपजलं शुभम् DEFGH
4. Thus C, अदृश्यं ADEFGH
5. गोऽश्वनागाविश्वकुलं G
6. Thus other MSS, अनातङ्क A

स्त्रीभिश्च सुकुमाराभि[1]र्देवालयसमश्रियम्[2] ।
दुष्टैर्भुजंगशार्दूल[3]महिषर्क्षै[4]र्विवर्जितम् ॥ २० ॥

20. Possessed of the grace like that of a temple due to the (presence of) tender ladies, it is devoid of evil serpents, tigers, buffaloes and bears.

ब्रह्मघोषधनुर्घोषनित्योत्सवसमाकुलम् ।
केलि[5]प्रायजनाकीर्णं नित्यहृष्टैर्जनैर्वृतम्[6] ॥ २१ ॥

21. Always full of festivals, twangings of the bows and the sounds of the Vedic recitals, it is crowded with ever-sportive men and is surrounded by ever happay persons.

उद्यानारामसंबाधं वीणापटहनादितम् ।
नित्यशौण्डजनोपेतं सतां हृदयवल्लभम् ॥ २२ ॥

22. Full of gardens and pleasure-groves and resounding with the sounds of drums and lutes, it is always crowded with people fond of drinks and is dear to the hearts of good men.

नानापुष्पफलोपेतं नानाद्रुमलतौषधम् ।
नानामृगगणाकीर्णं सिद्धचारणसेवितम् ॥ २३ ॥

23. Laden with various types of flowers, fruits, trees, creepers and medicinal herbs, it is full of hosts of wild beasts and is enjoyed by the Siddhas and the Cāraṇas.

1. सुकुमारीभिः H
2. –समाश्रयम् C,—समन्वितम् H
3. –शार्दूलै : DE
4. महिष्यर्क्षै: ed Leiden, महिषाख्यैः H
5. केलि Corrected into कीलि H
6. नित्यप्रीतैर्जनैर्वृतम् DEF, नित्यहृष्टबुधावृतम् C

Ed. Lahore 39-42

Ed. Leiden 20-23

कश्मीरामण्डलं[1] पुण्यं सर्वतीर्थमरिन्दम ।
तत्र नागह्रदाः पुण्यास्तत्र पुण्याः शिलोच्चयाः ॥ २४ ॥

तत्र नद्यस्तथा पुण्याः पुण्यानि च सरांस्यपि[2] ।
देवालया महापुण्या[3]स्तेषां चैव तथाश्रमाः ॥ २५ ॥

24-25. O controller of the enemies, the holy region of Kaśmīrā is possessed of all the sacred places. There are sacred lakes of the Nāgas and the holy mountains; there are holy rivers and also the holy lakes ; there are highly sacred temples and also the hermitages attached to them.

तस्य मध्येन[4] निर्याता[5] सीमन्तमिव[6] कुर्वती ।
वितस्ता परमा देवी साक्षाद्धिमनगोद्भवा ॥ २६ ॥

26. In the centre flows, making as it were the parting of the hair, the Vitastā—the highest goddess visibly born of the Himālaya."

जनमेजयः[7]
मन्वन्तरेषु पूर्वेषु[8] यदासीद् विमलं सरः[9] ।
कथं वैवस्वते जातं तन्मण्डलमिति[10] द्विज[11] ॥ २७ ॥

1. Thus CE, कश्मीरमण्डलं ADFH
2. पुण्यान्यपि सरांसि च C पुण्यानि च सरांसि च H
3. देवालयं च महापुण्यं DF, देवालयं महापुण्यं GH, देवालयाः सुपुण्याश्च C.
4. तन्मध्येन च C
5. निर्याति H
6. सीमान्तम् D
7. उवाच add. C
8. सर्वेषु CG
9. जलः D
10. निर्जलमिति H
11. Thus A, प्रभो D Other MSS. After a. 27 occurs on the

27. Janamejaya (asked) : "O Twice-born, how did that which was a pure lake in former Manvantaras, become a province in Vaivasvata (Manvantara) ?"

वैशम्पायनः[1]
इममर्थं पुरा जातु[2] गोनन्दाख्यो[3] नृपोत्तमः ।
तीर्थयात्राप्रसङ्गेन बृहदश्वमुपागतम् । २८ ॥
पूजयित्वा स नृपतिः पप्रच्छ नृपसत्तम[4] ॥ २९ ॥

28-29. Vaiśampāyana (replied): "O best of the kings, once in olden days, the excellent king Gonanda enquired the same point from Bṛhadaśva after worshipping him who had reached there in the course of a pilgrim's journey".

गोनन्दः[5]
मन्वन्तरेषु पूर्वेषु नासीद्देश[6]मिदं[7] किल ।
कश्मीराख्यं[8] बभूवास्मिन् कथं वैवस्वतान्तरे[9] ॥ ३० ॥

30. Gonanda (asked) : 'There did not exist, in the previous Manvantaras, this country named Kaśmīra

---

left margin of H the following verse written by a different hand. ब्रूहि मे भगवन् किञ्चिन्नास्ति तेऽविदितं खलु । प्रियशिष्योऽसि तस्यर्षे व्यासस्यामिततेजसः ॥

1. श्री वैशम्पायन उवाच C
2. वत्स C
3. गोविन्दाख्यो DE
4. नृपसत्तमम् C

After this verse occurs on the left margin of H the following line written by a different hand.
सुखासीनं समादाय पाद्यार्घ्याद्यमनुक्रमात् ।

5. उवाच add C
6. एतत् C
7. पुरं C, इमं D, इदं corrected into इमं H
8. काश्मीराख्यं D
9. वैवस्वतेऽन्तरे C

Ed. Lahore 48-50

Ed. Leiden 28-29

How did it come into being in Vaivasvata Period ?'

बृहदश्वः[1]
राशिभोगो[2] रवेर्मासः[3] सौर इत्यभिधीयते ।
ऋतुस्तु[4] मासौ द्वौ[5] ज्ञेयावयनं च[6] ऋतुत्रयम् ॥ ३१ ॥

अयने द्वे तथैवाब्दमब्दानां नृप सङ्ख्यया[7] ।
द्वात्रिंशच्चसहस्राणि लक्षाणां च चतुष्टयम्[8] ॥ ३२ ॥

प्रोक्तं कलियुगं राजन् द्विगुणं द्वापरं स्मृतम् ।
त्रिगुणं च तथा त्रेता कृतं ज्ञेयं चतुर्गुणम् ॥ ३३ ॥

31-33. Bṛhadaśva (spoke) : 'The passage of the sun through one sign of the zodiac is called a solar month. Two months should be known as a season and three seasons as an Ayana. Similarly, two Ayanas make one year and O king, the years, numbering four lacs and thirty two thousands, make Kaliyuga. Twice as much as this, O king, is Dvāpara. Thrice-multiplied is Tretā and four times multiplied should be known as Kṛta.

चतुर्युगै[9]कसप्तत्या मन्वन्तरमिहोच्यते[10] । ३४ ॥

34. Of seventy one Caturyugas is called one Manvantara here.

1. उवाच add CD
2. Thus BC, भोगे Other MSS.
3. वरे E
4. ऋतौ E, ऋतुश्चH
5. मासद्वयौ AF
6. तद् C
7. नृपैवं वर्षसंख्यया C
8. तथालक्षचतुष्टयम् C
9. चातुर्युगैक–A
10. उदाहृतम् A, H

Ed. Leiden 30-32
Ed. Lahore 51-54a

तस्मिन् मन्वन्तरेऽतीते प्रजाः स्थावरजङ्गमाः[1] ।
भूर्लोकमाश्रिताः[2] सर्वा नाशमायान्ति सर्वशः ॥ ३५ ॥

35. At the end of that Manvantara, all the movable and immovable creations on the earth are destroyed completely.

एकार्णवं जगत्सर्वं तदा भवति भूतले ।
हिमवान् हेमकूटश्च निषधो[3] नीलपर्वतः ॥ ३६ ॥

श्वेतश्च शृङ्गवान्मेरुर्माल्यवान्[4] गन्धमादनः[5] ।
महेन्द्रो मलयः[6] सह्यः शुक्तिमानृक्षवानपि ॥ ३७ ॥

विन्ध्यश्च[7] पारियात्रश्च न विनश्यन्ति पर्वताः ।
शेषं विनश्यते सर्वं जम्बुद्वीपमशेषतः[8] ॥ ३८ ॥

36-38. O lord of the earth, this whole world then turns into a sea. The mountains Himavat, Hemakūṭa, Niṣadha, Nīla, Śveta, Śṛṅgavat, Meru, Mālyavat, Gandhamādana, Mahendra, Malaya, Sahya, Śūktimat, Ṛkṣavat, Vindhya and Pāriyātra are not destroyed. The whole of the rest of Jambudvīpa is effaced completely.

तदा विनष्टे लोकेऽस्मिन् महादेवः स्वयंप्रभुः ।
आपो भूत्वा स्वयं[9] लोके तिष्ठत्यस्मिन् समन्ततः ॥ ३९ ॥

39. Then, after the destruction of this world, the lord

---

1. सस्थाणु—ed Leiden, सस्थास्नु—C
2. भूलोकम्–D
3. Om. E, निषेधो C
4. माल्यावान् D
5. गन्धमाधनः A
6. महेन्द्रमालयः D
7. विन्दयश्च corrected into विन्ध्यश्च H.
8. विशेषतः C
9. भूत्वेच्छया C

Ed. Lahore 546-590

Ed. Leiden 33-37

Mahādeva himself, in the form of water, stays all around this world.

सती देवी स्त्रयं[1] काले[2] तस्मिन्नौत्वं करोति वै[3]।
मनुर्भविष्यंस्तस्मिंस्तु[4] सर्वबीजानि मायया ॥ ४० ॥

तदा स्थापयते राजंस्तां च नावं जगद्गुरुः।
मत्स्यरूपधरो विष्णुः शृंङ्गे कृत्वापकर्षति ॥ ४१ ॥

40-41. At that time, the goddess Satī assumes the form of a boat and the future Manu, through magical power, places all the seeds in that (boat). Having assumed the form of a fish, Viṣṇu—the father of the world—drags off that boat by means of (His) horn.

आकृष्य नावं तां देवस्तस्मिन् पर्वतमस्तके[5]
बद्ध्वा व्रजति भूपाल ह्यविज्ञातां तदा गतिम् ॥ ४२ ॥

42. O protector of the earth, the God, having drawn off the boat, fastens that to the top of that mountain and goes to an unknown state.

इदं च शिखरं पश्य देशेऽस्मिन् नृप पश्चिमे।
नौबन्धनमिति ख्यातं पुण्यं पापभयापहम् ॥ ४३ ॥

43. O king, see in this western region, this mountain-peak called Naubandhana, holy and destroyer of sins and fears.

---

1. Corrected by another hand from तदा in A, स्वयं DEFH, च तत् C
2. कालं C
3. हि C, नावमाश्रिता occurs on right margin of H as corrected from नौत्वं करोति वै
4. च F
5. मस्तकपर्वते D

कृततुल्ये[1] तदा काले व्यतीते तु मनुस्तदा ।
विदधाति प्रजासर्गं[2] यथापूर्वमरिन्दम ॥ ४४ ॥

44. O controller of the enemies, when the period equal to that of Kṛta passes away, then Manu brings about the creation of beings as before.

नौदेहेन[3] सती देवी भूमिर्भवति पार्थिव ।
तस्यां तु भूमौ भवति सरस्तु[4] विमलोदकम् ॥ ४५ ॥
षड्योजनायतं रम्यं[5] तदर्धेन च विस्तृतम् ।
सतीदेशमिति[6] ख्यातं देवाक्रीडं मनोहरम्[7] ॥ ४६ ॥

45-6. The goddess Satī, with the body in the form of the boat, becomes the earth and on that earth comes into being a lake of clear water, known as Satīdeśa, six Yojanas long and half of that in breadth, enjoyable, heart-enrapturing, and the sporting-place of the gods.

आकाशमिव[8] गम्भीरं जलजैश्च विराजितम्[9] ।
शीतलामलपानीयं सर्वभूमिमनोहरम्[10] ॥ ४७ ॥

47. Deep like the sky, bright with lotuses containing

---

1. कृततुल्य–A
2. Thus DEF, प्रजावर्गं Other MSS.
3. नौर्देहेन D
4. सरं D
5. तस्य C
6. देश C
7. देवक्रीडामनोरमम् H
8. Thus corrected by a diffrent hand from आकाशसमञ्च on right margin H
9. Thus A, विवर्जितम् other MSS.
10. इति श्री नीलमतपुराणे सतीसरोवर्णनं नाम द्वितीयोऽध्याय: add C, इति श्री नीलमते H, नीलमते ADEFG; then follows बृहदश्व उवाच; verb om. ADEFH.

Ed. Lahore 63b-67a

Ed. Leiden 42-45

cool and clear water, it is the most charming (lake) on the whole earth.

अस्मिन् वैवस्वते[1] प्राप्ते राजन्मन्वन्तरे किल ।
मारीचाय ददौ दश कश्यपाय त्रयोदश[2] ॥ ४८ ॥

स्वसुताः पार्थिवश्रेष्ठ तासां नामानि मे शृणु ।
अदितेस्तनया देवा दिते र्दैत्यास्तथैव च ॥ ४९ ॥

48-49. O king, at the approach of this Vaivasvata Manvantara, Dakṣa gave his thirteen daughters to Kaśyapa, the son of Marīca.

O best of the kings, listen to their names from me. The sons of Aditi are the gods and those of Diti are the Daityas.

दनायुषाया[3] वृत्रस्तु भद्रास्तु[4] सुरभेः सुताः[5] ।
यक्षाश्च राक्षसाश्चैव खशाया[6]स्तनयाः स्मृता ॥ ५० ॥

50. (The son) of Danāyuṣā is Vṛtra and (the sons) of Surabhi are the Bhadras. The Yakṣas and the Rākṣasas are regarded to be the sons of Khaśā.

1. वै भारते G
2. 48 b missing in G
3. Thus ed Leiden घनायुषाया: ADFGH, धानापुष्याया: E गर्न्धव्या वाजिनः पुत्रा C
4. रुद्रास्तु C, भद्राया: A
5. सुरभीसुता AEFH
6. पशाया: D, खषाया: E, शाखाया: H

Ed. Lahore 67b-72a

Ed. Leiden-46-48

ऐरावणस्तु इरापुत्रः[1] प्रवाया[2] दश गायनाः[3]।
मुनेः प्रसवमुक्तं हि[4] दिव्यमप्सरसां गणम्[5] ॥ ५१ ॥

51. Airāvaṇa is the son of Irā; ten Gāyanas are (the sons) of Pravā and the celestial host of the Apsarās is born of Muni.

कालायाः कालकल्पाश्च[6] कालकेयाः सुताः स्मृताः[7]।
दानवाश्च दनोः पुत्राः क्रोधायाः कन्यका[8] दश ॥ ५२ ॥

52. The Kālakalpas and the Kālakeyas are regarded to be the sons of Kālā. The Dānavas are the sons of Danu, and of Krodhā are born ten daughters.

कद्रोश्च[9] तनया नागा विनतायास्तथा सुतौ ।
गरुडारुणौ[10] विज्ञेयौ[11] पक्षिणां प्रवरौ नृप ॥ ५३ ॥

53. O king, the Nāgas are the sons of Kadrū, and Garuḍa and Aruṇa—the best among the birds—are the two sons of Vinatā.

---

1. Thus DEFG, इला—AC, इरा corrected into इला H
2. स्रवाया G
3. धायनाः G
4. प्रसव उक्तश्च C
5. दिव्यो ह्यप्सरसां गणः C
6. कालकम्पा D कालकपा E
7. —मताः BDEFG, मताः सुताः C, तथा सुताः H
8. कल्पका G
9. तु C
10. गरुडारुणाश्च D, अरुणो गरुडो E
11. Thus D च विज्ञेयौ A, ज्ञेयौ E

कद्रूश्च विनता चैव स्पर्धमाने परस्परम् ।
विधानयोगात्सततं चक्रतु वैंरमुत्तमम्[1] ॥ ५४ ॥

54. Kadrū and Vinatā, jealous of each other were, as was destined, always at daggers drawn.

कदाचिदमृतोद्भूतं[2] दृष्ट्वोच्चैःश्रवसं हयम् ।
श्वेतं जगाद विनता कद्रूः शाठ्ये तथा स्थिता[3] ॥ ५५ ॥

कृष्णबालमहं मन्ये तमश्वं विनते सदा ।
इत्याह कद्रू विंनतां पण[4] आसीत्तयोस्तदा ॥ ५६ ॥

अश्वं प्रति महीनाथ दास्यभावेऽस्य[5] सर्वथा[6] ।
प्रेरितास्तु[7] ततः[8] पुत्राः कद्र्वा गत्वा तथा व्यधुः ॥ ५७ ॥

55-57. Once, seeing the horse Uccaiḥśravas born of the water, Vinatā pronounced that to be white, while Kadrū, bent on doing mischief, said to Vinatā "I, by all means regard that horse as possessed of black hair." O lord of the earth, then both of them betted complete slavery of each other with reference to that horse. Persuaded thus by Kadrū (her) sons did the same.

---

1. After V. 54 occurs on the left margin H written by a different hand—
   प्रत्यक्षं च परोक्षं च दोषारोपणतत्परे ।
   छलान्वेषणसक्तत्वादन्योन्यं मानभञ्जने ।
   विजह्लतुर्बहिश्चान्तः क्रोधरक्तान्तलोचने ॥
2. Thus FH, अमृत्युद्भतं D, अद्भ्यस्तद्भूतं A अप्लुतोद्भूतं G अप्पत्युद्भूतं ed Leiden.
3. स्थिता तथा C
4. पणम्—DEFH, पणोऽभूच्च C
5. दास्यभावो E, दासीभावश्च C
6. सर्वदा AF, corrected thus from सर्वथा H. Some verses seem to be lost here.
7. तत्प्रेरिताः C
8. तया G

ततस्ते कृष्णबालं तं दृष्ट्वा तुरगमुत्तमम् ।
कद्रू जितास्य[1]वोचत्तां विनतां चारुदर्शनाम् ॥ ५८ ॥

58. Afterwards both of them saw that excellent horse as black-haired, and Kadrū said to beautiful Vinatā, "You have been won over".

दास्ये जितां[2] तु विनतां[3] गरुड़ः सुमहायशाः ।
मोक्षयामास चाहृत्य सोमं[4] शक्रान् महाबलः ॥ ५९ ॥

59. Highly glorious and highly strong Garuḍa rescued Vinatā who had been won over as a slave, by bringing Soma from Indra.

शक्राच्चैव[5] वरं लेभे पन्नगानां च भक्षणम् ।
मातुर्वैरानुबन्धेन भक्षयामास पन्नगान् ॥ ६० ॥

60. From Indra he obtained the boon of eating the Nāgas. He ate up the Pannagas as a consequence of their enmity to his mother.

भक्ष्यमानेषु नागेषु गरुडेन महात्मना ।
वासुकिः शरणं प्रायाद्[6]देवदेवं जनार्दनम् ॥ ६१ ॥

61. While the Nāgas were being eaten by the high-minded Garuḍa, Vāsuki sought the protection of Janārdana, the god of the gods.

वासुकिः-
नमोऽस्तु ते देववराप्रमेय

1. जिताप्य C, जिताम् A कद्रूजिताम् H
2. दास्ये स्थितां DEF
3. भूविनतां DE
4. Thus other MSS, चाहृत्यामृतं A
5. Thus BDEFG, विष्णोश्चैव A, स शक्राच्च C
6. प्रागात्–H
7. उवाच add AC

Ed. Lahore 89b-97

Ed. Leiden 56-59

नमोऽस्तु शाङ्गंगदासिपाणे[1] ।
नमोऽस्तु ते दानवनाशनाय
नमोऽस्तु ते पद्मजसंस्तुताय ॥ ६२ ॥

62. Vāsuki said : "Salutation to you, O unfathomable supreme god ! Salutation to you, O holder of bow, mace and sword in your hands ! Salutation to you, the destroyer of the Dānavas ! Salutation to you praised by the lotus-born (Brahmā) !

नमोऽस्तु ते लोकहिते रताय
नमोऽस्तु ते वासवनन्दनाय
नमोऽस्तु ते भक्तवरप्रदाय
नमोऽस्तु ते सत्पथदर्शनाय[2] ॥ ६३ ॥

63. Salutation to you engaged in good of the world ! Salutation to you, the pleaser of Indra ! Salutation to you, the giver of boons to the devotees ! Salutation to you, the demonstrator of the right path.

उन्निद्रनीलनलिनद्युतिचारुवर्णं
संतप्तहाटकनिभे वसने वसानम्[3] ॥ ६४ ॥

क्षीरोदकन्यार्पितपादपद्मं
देवं[4] प्रपन्नोऽस्म्यनघं वरेण्यम् ।
परं पुराणं परमं सनातनं
तमादिदेवं प्रणतोऽस्मि भक्त्या ॥ ६५ ॥

64-65. I have approached the god possessed of a beautiful colour like the lustre of the fully bloomed blue lotus, clad in

1. The first and 2nd pāda of this verse om. G
2. मत्पथदर्शनाय D
3. The third and fourth pādas of this verse seem to be lost.
4. Thus Mss. भावं ed Leiden.

two garments like the glowing gold,[1] sinless, worthy of being solicited, having lotus-like feet placed in (the lap of) the daughter of the sea, highest, earliest and eternal. I prostrate myself with devotion to that first god.

फणावलीरत्नसहस्रचित्रे
शेषस्य भोगे विमले विशेषे[1] ।
लोकस्य सर्वस्य तु[2] चिन्तयानः
शुभाशुभं रक्ष ममाद्यदेव[3] ॥ ६६ ॥

66. You lie on Śeṣa's pure hood variegated with thousand jewels of rows of the heads. Thinking about the good and evil of the whole world, O god, protect me today.

खगपतिरतिचण्डभीमवेगो
मम कुलमाशु विनाशयत्यनन्त ।
कुरु मुनिवरसंस्तुताद्य रक्षां
पवनबलं विनिवारयस्व[5] तार्क्ष्यम् ॥ ६७ ॥

67. O infinite, the lord of the birds, possessed of highly fierce and dreadful speed, is destroying my family rapidly. O praised by the excellent sages, you check that Tārkṣya whose strength is like that of the wind. Protect me today".

---

1. Thus DEFG, शयानं AC, वशेषे corrected into हि शेषे H. After this, space for about two pādas is left.

2. च F

3. मामादिदेव ed Leiden, रक्षणमादिदेव DF, रक्षममाद्यदेव corrected into रक्षणमाद्यदेव H.

4. प्रवरबलं E

5. विनिर्धारयस्व C

वृहदश्वः[1]
तमाह वासुकिं देवो भगवान्[2] भयविह्वलम् ॥ ६८ ॥

सतीदेशेऽ[3]त्र पुण्योदे सरस्यम्बरसंनिभे[4]
धर्मिष्ठैः सहितो नागैर्वसस्वामितविक्रम[5] ॥ ६९ ॥

68-69. Bṛhadaśva (said) : The venerable god said to Vāsuki who was agitated with fear : "O possessed of unparalleled strength, you along with the pious Nāgas may dwell in the country of Satī, in the sky-like lake of holy water.

तस्मिन् सरसि ये स्थानं करिष्यन्ति भुजंगमा ।
तस्य तस्याहिशत्रुर्वै[6] न हनिष्यति जीवितम् ॥ ७० ॥

70. The enemy of the serpents shall not kill those serpents who will make their abode in that lake.

सतीदेशे कृतस्थानं[7] तिष्ठन्तमकुतोभयम्
न हनिष्यति नागेन्द्र नागारिर्मम वाहनः । ॥ ७१ ॥

71. O lord of the Nāgas, my mount—the enemy of the Nāgas—shall not kill him who, with his abode in the country of Satī, dwells unthreatened from all sides.

सतीदेशे च ये नागा वसिष्यन्ति महाबलाः ।
राज्ये महाभाग त्वं नीलमभिषेचय[8] ॥ ७२ ॥

72. O highly fortunate one, coronate Nīla in the kingdom

---

1. उवाच add C
2. तमाह भगवान् देवो वासुकिं C
3. सतीदेहे DE सतीदेशे corrected into सतीदेहे H
4. सरस्यसुरसन्निभे D सरस्यस्वरसन्निभे E सरस्यमरभूषिते C
5. –विक्रमाः A
6. च G
7. सतीदेहकृतस्थानं DFH
8. अभिषिञ्चय A

of those highly strong Nāgas who shall dwell in the country of Satī."

वासुकिश्च तथा चक्रे देवदेवस्य भाषितम् ।
तत्रस्थानां[1] च नागानां नासीद्[2] गरुडतो भयम् ॥ ७३ ॥

73. Vāsuki did as was stated by the god of gods. Then there remained no fear of Garuḍa for the Nāgas who stayed there.

कदाचित् सरसस्तस्य तीरेऽम्बुरुहलोचनः ।
शक्रश्चिक्रीड सहितः पौलोम्या पार्थिवोत्तम ॥ ७४ ॥

74. O best among the kings, the lotus-eyed Indra accompanied by Paulomī was sporting once on the bank of that lake.

क्रीडमानस्य शक्रस्य तं देशं कालचोदितः ।
संग्रहो[3] नाम दैत्येन्द्रः प्राप्तः परमदुर्जयः[4] ॥ ७५ ॥

75. Induced by Time (i.e. Death) a Daitya-chief named Saṅgrha who was exccedingly difficult of being conquered, came there while Indra was sporting.

तस्य दृष्ट्वा शचीं रेतः प्रस्कन्नं[5] सलिलाशये ।
स च[6] कामवशोन्मत्तः[7] शचीहरणलालसः ॥ ७६ ॥

76. The semen of that (demon) who had seen Śacī, was

1. Thus C, तत्र स्थानं ADEFG
2. नागानामासीद्—ADFH
3. सङ्ग्रावो C
4. —दुर्जयम् D
5. प्रस्तुतं C प्रच्छन्नं D प्रसन्नं G
6. ततः C
7. कामबलोन्मत्त: C

Ed. Lieden v.v.70-73

discharged in that reservoir of water. Mad, due to being subject to passion and desirous of carrying away Śacī......[1]

ततः शक्रेण सङ्ग्रामे पूर्णे[2] सवंत्सरं गतम्[3] ।
वर्षमासीत्तयोर्युद्धं[4] शक्रसंग्रहयोः पुरा ॥ ७७ ॥

77. Thereafter, the year was over in that fight against Indra. The fight between both of them—Indra and Saṅgraha- continued for one year.

संवत्सरान्ते[5] तं हत्वा शक्रस्त्रिदशपूजितः ।
जगाम त्रिदिवं देवः[6] पूज्यमानो[7] दिवालयैः[8] ॥ ७८ ॥

78. Having killed him at the end of the year, the god Indra received honour from the gods and went to heaven while being worshipped by those who have their abodes in heaven.

तस्मिन् सरसि यत्तस्य संङग्रहस्य दुरात्मनः ।
प्रस्कन्नं[9] पतितं रेतः तस्माज्जातो जले शिशुः[10] ॥ ७९ ॥

79. A child was born in the waters out of that evil-minded Saṃgraha's discharged semen which had fallen in that lake.

---

1. Some hemistiches seem to be lost here. Ms. C completes the sentence thus—he waged a tumultuous war which gave pleasure to the Daityas and the Dānavas.
2. वृत्ते C
3. Thus C संवत्सरे गते ABDEFGH
4. पूर्णमासीत्तयोर्हन्त C
5. वत्सरान्ते च C
6. देवैः C
7. पूज्यमानैः C
8. Thus A तदालयैः other Mss.
9. प्रश्छन्नं D
10. शुचिः G

कृपया स शिशुर्नागैर्जले तस्मिन् विवर्धितः ।
यस्मादयं जले जातस्तस्मादेष जलोद्भवः ॥ ८० ॥

80. Due to compassion, the Nāgas brought up that child in the waters. As he was born in the water so he was called Jalodbhava (water-born).

आराध्य तपसा लेभे वरं[1] देवात् पितामहात् ।
जलेऽमरत्वं माया च[2] विक्रमं चातुलं तथा ॥ ८१ ॥

81. Having propitiated the god Pitāmaha with penance, he obtained from him a (triple) boon, viz, immortality in the water, magical power and unparalleled prowess.

लब्धमायस्तु[3] दैत्येन्द्रो भक्षयामास मानवान् ।
समीपे सरसस्तस्य नानादेशेष्ववस्थितान् ॥ ८२ ॥

दार्वाभिसारगान्धारजहुण्डर[4]शकान् खशान् ।
तङ्गणान् माण्डवान् मद्रानन्तर्गिरिबहिर्गिरीन् ॥ ८३ ।

82-83 Having obtained the magical power, that Daitya-chief devoured the human beings who lived in various countries near that lake, viz., the inhabitants of Dārvābhisārā, Gāndhāra and Juhuṇḍara, the Śakas, the Khaśas, the Taṅgaṇas, the Māṇḍavas, the Madras and the inhabitants of Antargiri and Bahirgiri.

1. देवः E
2. जलेसद्वरमायाच्च F
3. लब्धमायुश्च D
4. Thus A, जाहुण्डर D, जहुंडार E, जहुण्डक H

ते हन्यमानाः पापेन देशात्[1] सम्प्राद्रवन् भयात् ।
शून्येषु तेषु देशेषु विचचार स निर्भयः[2] ॥ ८४ ॥

84. Harassed by that sinner, they fled away in fear from the country and he roamed fearlessly in those desolate lands.

एतस्मिन्नेव[3] काले तु कश्यपो भगवान् मुनिः[4] ।
तीर्थयात्राप्रसङ्गेन चचार[5] सकलां महीम् ॥ ८५ ॥

85. At this very time, the venerable sage Kaśyapa travelled over the whole earth in connection with holy pilgrimage.

वर्षेऽस्मिन् भारते पुण्ये शुभाशुभफलप्रदे ।
पुष्करं दुष्करगमं ब्रह्मलोकप्रदं शिवम् ॥ ८६ ॥

प्रयागं यागबहुलं सर्वकिल्विषनाशनम्[6] ।
धर्मक्षेत्रं कुरुक्षेत्रं नैमिषं पापनाशनम् ॥ ८७ ॥

---

1. Corrected from देशान् CG, दिश: DE, देशा A

2. नीलमते वृहदश्व उवाच add DE, इति श्रीनीलमते वृहदश्वः H नीलमते वृहदश्वः AF, इति श्रीनीलमतपुराणे जलोद्भवदैत्योत्पत्तिस्तत्कृतोपप्लववर्णनं नाम नवमोऽध्यायः । वृहदश्व उवाच C.

3. Thus BCDEFG एकस्मिन्नेव corrected into एतस्मिन्नेव A

4. Thus A, ऋषिः Other Mss

5. स चचार E.

6. First and second pādas of this verse are placed after first and second pādas of verse 88 in D.

पितॄणामालयं पुण्यं हयशीर्षं महात्मनाम्[1] ।
सर्वपापहरं दिव्यं तथा चैव चरङ्कटम्[2] ॥ ८८ ॥

वाराहपर्वतं[3] पुण्यं पुण्यं पंचनदं तथा ।
कालाञ्जनं सगोकर्णं केदारं[4] समहालयम् ॥ ८९ ॥

नारायणस्य च स्थानं सपुण्यं[5] बधिराश्रमम्[6] ।
सुगन्धां शतकुम्भां च कालिकाश्रममेव च ॥ ९० ॥

शाकम्भरीं ललितिकां[7] शालिग्रामं[8] पृथूदकम् ।
सुवर्णाख्यं[9] रुद्रकोटिं प्रभासं सागरोदकम्[10] ॥ ९१ ॥

इन्द्रमार्गं मतङ्गस्य[11] वापीं पापप्रसूदिनीम्[12] ।
अगस्त्यस्याश्रमं पुण्यं तथा तण्डुलिकाश्रमम् ॥ ९२ ॥

---

1. Emended. महात्मना D, महात्मनः ACH
2. तथा चैव शरत्कटम् D –शरट्कटम् E, –चरट्कटम् G तथा चामरकण्टकम् C.
3. वराहपर्वतं CA
4. केदानं D
5. पुण्यं correct into सपुण्यं A
6. Thus G, बन्धरिकाश्रमम् corrected into बधिराश्रमम् A, बदराश्रमम् D बदिराश्रमम् C, बदराश्रमम् FH
7. नीलतिकं C
8. सालग्रामं G
9. सुवर्णाक्षं GC
10. सारकोदकम् G
11. सतंकस्य E, सतङ्गस्य C
12. पापनिसूदनीम् DGH

जम्बु[1]मार्गं तथा पुण्यं पुण्यां वाराणसीं तथा ॥
तथैव जाह्नवीं देवीं गङ्गां[2] गगनमेखलाम् ॥ ९३ ॥

यमुनां यमपाशघ्नीं शतद्रुं द्रुतगामिनीम् ।
सरयूं यूपसम्पन्नां तथा देवीं सरस्वतीम् । ९४ ॥

गोदावरीं वैतरणीं गोमतीं बाहुदामपि ।
वेदस्मृतिं[3] सवर्णासां[4] ताम्रवर्णोत्पलावतीम्[5] ॥ ९५ ॥

सिप्रां[6] सनर्मदां शोणां परोष्णीं च महानदीम् ।
इक्षुमतीं[7] सरज्वां[8] च दुर्गां शतशिलामपि[9] ॥ ९६ ॥

कावेरीं[10] ब्राह्मणीं गौरीं कम्पनां तमसां तथा ।
गंगासागरसन्धिं[11] च सिन्धुसागरसंगमम् । ९७ ॥

86-97. In this holy Bhāratavarṣa—the giver of the reward of good and evil—(he visited) auspicious Puṣkara, difficult of access and giver of the world of Brahma, Prayāga, teeming with sacrifices and destroyer of all sins, Kurukṣetra, the field of piety, Naimiṣa, the destroyer of sins, Hayaśīrṣa, the holy abode

1. जम्वू—CD
2. गंगां देवीं C
3. Thus other Mss, देवस्मृतिं A
4. सुवर्णाभां A
5. ताम्रकर्णोत्पलावतीं D ताम्रकर्णोत्पलापतीं E ताम्रपर्णोत्पलावतीं C. ताम्रवर्णोत्पलावतीं A is corrected by same hand ताम्रकर्णो—
6. सिम्रां C
7. इक्षुवतीं H
8. सरज्वां C, सरज्ज्वं F, मरज्वां DE सरद्वां A, सज्वरां H
9. सताशिलां CFG, मतशिलां E, प्रेतशिलां A
10. कौवीरीं CG. कवीरीं H
11. गंगासागरसिद्धिं च D

Ed. Leiden v.v. 90-94a

of high-souled Fathers, the celestial Caraṅkaṭa, the remover of all sins, the holy Varāha mountain, the holy Pañcanada, Kālāñjana along with Gokarṇa, Kedāra along with Mahālaya, Badhirāśrama, the holy abode of Nārāyana, Sugandhā, Śatakumbhā, Kālikāśrama, Śākambharī, Lalitikā, Śāligrāma, Pṛthūdaka, Suvarṇākṣa, Rudrakoṭi, Prabhāsa, Sāgarodaka, Indramārga, Mataṅga-vāpī, the destroyer of sins, the holy Agastyāśrama, Taṇḍulikāśrama, the holy Jambumārga, the holy Vārāṇasī the holy goddess Gaṅgā, daughter of Jahnu and girdle of the sky, Yamunā, the destroyer of the noose of Yama, the swift-flowing Śatadru, the Sarayu, possessed of the sacrificial posts, the goddess Sarasvatī, the Godāvarī, the Vaitaraṇī, the Gomatī, the Bāhudā, the Vedasmṛti, the Asī along with the Varṇā, the Tāmravarṇotpalāvatī, the Śiprā along with the Narmadā, the Śoṇa, the great river Paroṣṇī, the Ikṣumatī, the Saraṭṭā, the Durgā, the Śataśilā, the Kāverī, the Brāhmaṇī, the Gaurī, the Kampanā the Tamasā, Gaṅgāsāgara Sandhi and Sindhu sāgarasaṅgama.

भृगुतुङ्गं विशालां च कुब्जाम्रं[1] रैवतं[2] तथा ।
गंङ्गाद्वारे[3] कुशावर्तं[4] बिल्वकं[5] नीलपर्वतम् ॥ ९८ ॥

तथा कनखलं तीर्थं तीर्थान्यन्यानि पार्थिव ॥ ९९ ॥

98-99. O king, (he visited also) the Bhṛgutuṅga, the Viśālā, Kubjāmra, the Raivataka, Kuśāvarta at Gaṅgādvāra, Bilvaka, the mountain Nila, the holy place Kanakhala and other sacred places.

---

1. कुब्जास्रं E
2. वैवतं D ,
3. गंगाद्वारं AFH
4. कुशागन्धम् DF
5. विलुकं D

तीर्थयात्रागतं श्रुत्वा कश्यपं पन्नगाधिपः ।
नीलो जगाम तं द्रष्टुं[1] तीर्थे कनखले तदा ॥ १०० ॥

100. Having heard that Kaśyapa was on a religious tour, Nīla—the king of the serpents—went to the sacred place Kanakhala for seeing him.

स गत्वा पितरं दृष्टवा पितुः पादौ निपीड्य[2] च ।
निवेद्य नामधेयं स्वं ववन्दे भुजगाधिपः ॥ १०१ ॥

101. Having reached there, that king of the serpents saw his father, pressed his feet and saluted him after announcing his own name.

पित्रा मूर्धन्युपाघ्राय पूजितः स[3] यथाविधि ।
न्यषीदत्तदा वृस्यां कौश्यां सा तदनुज्ञया ॥ १०२ ॥

102. The father smelled his forehead and honoured him in the proper manner. Directed then by him (the father), he sat on the matting made of Kuśa grass.

उपविष्टस्तदा नागो विज्ञापयत्कश्यपम् ।
पितरं तपसां स्थानं यत्तच्छृणु नराधिप ॥ १०३ ॥

103. O king, listen to what the seated Nāga communicated respectfully to the father Kaśyapa, the abode of all penances.

तीर्थान्यनुचरन्तं[4] हि श्रुत्वाऽहं धर्मवत्सलम् ।
भवन्तं सहसा प्राप्तः[5] शुश्रूषार्थी[6] द्विजोत्तम् ॥ १०४ ॥

104. 'Having heard that you—lover of Dharma (piety)—

---

1. दृष्टुं G
2. निपीत्य च (निपत्य च ?) D
3. च DEFH
4. Thus AEH, यत्र चरन्तं DF,
5. प्राप्तं H
6. शुश्रूषार्थं F

are visiting the sacred places, I, with a desire to serve, have immediately approached your honour.

पूर्वदेशे त्वया ब्रह्मन् दक्षिणे पश्चिमे तथा ।
दृष्टानि सर्वतीर्थानि यास्यामस्तूत्तरां[1] दिशम् ॥ १०५ ॥

105. O Brahman, all the sacred places in the eastern, the southern and the western (part of the) country have been seen by you. Let us go now to the northern direction.

तत्र मद्रेषु तीर्थानि[2] सन्ति पुण्यानि मानद ।
तथा च पर्वत[3]श्रेष्ठे हिमवत्यचलोत्तमे ॥ १०६ ॥

106. O honour-giver, there are holy places of pilgrimage in Madra country and on the Himālaya—the best of the mountains.

विपाशा पापशमनी शश्वच्छ्रेयःप्रदा शिवा ।
देवलोकप्रदा स्नाने[4] नदी[5] देवह्लदा तथा ॥ १०७ ॥

तथा पापहरो देवो हरश्च हरिरीश्वरः[6] ।
तथा च संगमः पुण्यः करवीरपुरं प्रति[7] ॥ १०८ ॥

107-8. (There is) the auspicious Vipāśā, the pacifyer of sins and giver of eternal bliss, the river Devahradā, a

---

1. यास्याम्यद्योत्तरादिशम् D यास्याम्यद्योत्तरां दिशम् F This pada om in G.
2. This pada om in G
3. पर्वते DF
4. स्नानात् C
5. स्नाने DEF
6. हरिदेश्वरः G
7. करवीरपरस्मृति D, करवीरकरं प्रति E

bath in which gives the heaven, the sin-removing god Hara Haririśvara and the holy confluence near Karavīrapura.

तत्र देवह्रदा याति विपाशां[1] निम्नगोत्तमाम् ।
विपाशायां तथा पुण्यं सततं[2] कालिकाश्रमम्[3] ॥ १०९ ॥

109. At that place the Devahradā joins the Vipāśā, the best of the rivers. In the Vipāśā, there is the perpetually holy Kālikāśrama.

इरावती[4] तथा पुण्या[5] सर्वकल्मषनाशिनी[6]
रेवत्यां च विशेषेण तथाष्टम्यां विशेषतः ॥ ११० ॥

षष्टिस्तीर्थसहस्राणि वसन्त्येकामिरावतीम् ॥ १११ ॥

110-11. (There is) the holy Irāvati, the destroyer of all sins. Sixty thousand sacred places dwell in single Irāvatī, specially in Revatī (Nakṣatra) and on the eighth day (of a fortnight).

कुम्भावसुन्दः[7] पुण्योदः पुण्योदा देविका[8] नदी[9] ।
नित्यमेव तथा पुण्यो[10] विश्वामित्रो महानदः[11] ॥ ११२ ॥

---

1. विनाशां C
2. सङ्गतं C
3. कलिकाश्रमम् G
4. इरावतीं ACG
5. पुण्यां ACG H
6. नाशिनीम् CG A, प्रणाशिनीम् H. Other Mss have all these in Nom.
7. कुम्भार्धस्यन्दः C
8. Emended from देवकी Mss. cf following verse.
9. तथा E
10. महापुण्यो C
11. महाह्रदः H

Ed. Leiden v.v. 105-108

उद्दाख्यस्तु[1] महापुण्यः संगमाश्च पृथक् पृथक् ।
इरावत्यां तथा पुण्यं देविकायां[2] तथैव च ॥ ११३ ॥

112-13. (There are) Kumbhāvasunda possessed of holy water, the river Devikā possessed of holy water, the great river Viśvāmitra which is sacred always, (the river) called Udda which is highly sacred and the various confluences (of the rivers). The religious merit (lies) in the Irāvatī and also in the Devikā.

यैव देवीह्युमा[3] सैव देविका प्रथिता[4] भुवि[5] ।
मद्राणामनुकम्पार्थं भवद्भिरवतारिता ॥ ११४ ॥

यां दृष्टवा मानवः पूतो भवतीह न संशयः ।
इन्द्रमार्गः[6] सोमतीर्थं[7] पुण्यमम्बुजन[8]स्तथा ॥ ११५ ॥

सुवर्णबिन्दु[9]स्तत्रैव हरस्यायतनं शुभम् ।
स्कन्दस्यायतनं तत्र सर्वपापनिसूदनम् ॥ ११६ ॥

उमापतिस्तथापुण्यो[10] रुद्रतीर्थं[11] तथैव च ।

---

1. तद्दाख्यस्तु E
2. देवकायां A
3. Thus A, उमा other Mss.
4. पूजिता H.
5. प्रभो DEF
6. इन्द्रमार्गं ADFG,
7. इन्द्रमार्गसमं तीर्थं H
8. अम्बुजनं H
9. Thus C बिन्दु D बिन्दुं AFGH
10. महापुण्यो ed Leiden, महापुण्यं G
11. भद्रतीर्थं E, रुद्रतीर्थं F, तत्रतीर्थे G रुद्रतीर्थे A

Ed. Leiden v.v. 109-113 a

दुर्गाद्वारं तु पुण्योदं कोटितीर्थं तथैव च[1] ॥ ११७ ॥
रुद्रस्य तीर्थं कामाख्यं पुष्पन्यासं तथैव च ।
पुण्यं हंसपदं प्रोक्तमृषिरूपं[2] च मानद[3] ॥ ११८ ॥

114-118. Brought down by your honour for doing favour to the Madras, it is the goddess Umā who is famous on the earth as Devikā and by seeing whom a man certainly becomes purified in this world. (There are) Indramārga, Somatīrtha, the holy Ambujana, Suvarṇabindu, the auspicious abode of Hara, the sin-destroying abode of Skanda, the highly sacred lord of Umā at Rudratīrtha, Durgādvāra, possessed of holy water, Koṭitīrtha, the sacred place of Rudra, Kamākhya and Puṣpanyāsa. O honour-giver, (there is) Haṃsapada pronounced as holy and so also Ṛṣirūpa.

सर्वत्र[4] देविकातीर्थं क्षेत्रं क्रोशचतुष्टयम् ।
यत्र कूपतटाकाख्यं[5] पुण्यं[6] सर्वमशेषतः ॥ ११९ ॥

119. In the area extending over four krośas, there is Devikātīrtha at all the places where every well and pool is holy in all respects.

आपगा च नदी पुण्या तौषी तोषितभास्करा ।
चन्द्रांशुशीतलजला चन्द्रभागा सरिद्वरा ॥ १२० ॥

120. (There is) the sacred river Āpagā and the holy Tauṣī which pleases the sun. There is the Candrabhāgā—

---

1. These two pādas occur after first and second Pādas of 118 in E These two pādas are written by a different hand on right margin of H.
2. ऋषिकूपं DE·
3. भानदं H.
4. सर्वतो C
5. कूपतडागाख्यं D, कूपतडाख्यं तु H.
6. पुण्यतीर्थम् C

Ed. Leiden v.v. 113b-116

the best of the rivers—whose water is cool like the rays of the moon.

पुण्यं वै[1] चन्द्रभागायास्तीर्थं वैवट्टिलामुखम्[2] ।
शंखमर्दलनामा[3] च तथा पापनिसूदनः ॥ १२१

121. Vaivaṭiṭlāmukha is the meritorious holy place of the Candrabhāgā and so also is the sin-destroying Śaṅkhamardala.

गुह्येश्वरः[4] शतमुख इष्टिकापथ[5] एव च ।
कदम्बेशस्तथा पुण्यः क्षेत्रं चैव समन्ततः ॥ १२२ ॥

122. (There are) Guhyeśvara, Śatamukha, Iṣtikāpatha, the holy Kadambeśa and the area around it.

यावच्छतमुखं तीर्थं यावत्तीर्थं गुह्येश्वरम्[6] ।
तावत्[7] क्षेत्रं समं[8] पुण्यं वाराणस्याथवाधिकम्[9] ॥ १२३ ॥

123. The area extending from the holy Śatamukha upto the holy place Guhyeśvara, is equal, in holiness, to Vārāṇasī or is even higher than that.

---

1. Thus A, च Other Mss.
2. वैवाट्टिकामुखं CH, वैवांगिलामुखां D, वैवेंगिलामुखं EF
3. शंखमर्दननामा C, शंखमदलनामा F
4. Thus C, गुदेश्वरः Other Mss.
5. इष्टि का पर्वं EH, इष्ठिका पथ C
6. Thus C, गुदेश्वरम् AH
7. इदं H
8. इदं C, इमं G
   Emended from
9. वाराणस्या यवाधिकम् AFH, वाराणस्यां शताधिकम् C

Ed Leiden v.v. 117-119

सर्वत्रैव सदा पुण्या चन्द्रभागा[1] महानदी ।
माघशुक्लत्रयोदश्यां पुष्ययोगे विशेषतः[2] ॥ १२४ ॥

124. The great river Candrabhāgā is always holy everywhere but is specially so on the thirteenth of the bright half of Māgha in conjunction with Puṣya.

पृथिव्यां यानि तीर्थानि[3] ह्यासमुद्रसरांसि[4] च ।
चन्द्रभागां गमिष्यन्ति[5] माघशुक्लत्रयोदशीम्[6] ॥ १२५ ॥

125. All the sacred places on the earth, includiug the seas and the lakes, shall go to the Candrabhāgā, on the thirteenth of the bright half of Māgha.

पुण्यं वस्त्रापथंप्रोक्तं देवश्च[7] छागलेश्वरः[8] ।
द्वितीया च तथा भौमी[9] तस्याः प्रभव[10] एव च[11] ॥ १२६ ॥

---

1. F gloss चन्द्रभागाक्षौ (ख्यौ) चन्द्रादित्यकुण्डौ हिमालयगह्वरे तदुभयोत्पन्नत्वात् चन्द्रभागा ।
2. F gloss. माघशुक्लत्रयोदश्यां महापुण्यापि तिष्ययोगे विशेषतोतिपुण्यफलदेत्यर्थः F
3. तीर्थाणि H
4. Om. F, चासमुद्रं सरांसि च C, स्यासमुद्रसरांसि च ed. Leiden
5. समायान्ति C
6. माघपुष्यत्रयोदशीम् DF, माघपौष्यत्रयोदशीम् E
7. देवं GF
8. Thus emended by K. D. Vreese ed. Leiden. छगलेश्वर C, कमलेश्वरं A, भगलेश्वरं DEF, फागलेश्वरम् G, देवं च छागलेश्वरम् H
9. Thus DF, द्वितीया च तथा भौमे EG, द्वितीयायां तथा भौमे AC
10. प्रभावम् G
11. तस्योत्पत्तिः समीरिता C

Ed. Leiden v.v. 120-122

126. Vastrāpatha is stated to be holy and so also the god Chāgaleśvara, the second Bhaumī and also her birth place.

सतीदेहस्य[1] सरसस्तीर्थं विष्णुपदं सरः ।
क्रमसारेति विख्यातं सर्वकल्मषनाशनम् ॥ १२७ ॥

127. The sacred place of the lake which is an incarnation of the body of Satī, is the lake Viṣṇupada famous Kramasāra, the destroyer of all the sins.

एतान्यन्यानि च मुने तीर्थान्यनुसराशु[2] वै[3] ।
येषां स्नानेन मुच्यन्ते पापात्मानोऽपि मानवाः[4] ॥ १२८ ॥

128. O sage, please visit immediately these and other holy places by bathing at which, even the evil-minded human beings are freed (from the sins).'

इत्युक्तः स तथेत्युक्त्वा नीलेन सहयायिना ।
जगाम तानि तीर्थानि[5] जातेहः[6] पूर्वमेव तु ॥ १२९ ॥

129. Bṛhadaśva (said) : Addressed thus he whose desire had already been aroused, said "Let it be so" and went to those holy places in the company of Nīla.

---

1. सतीदेशस्य A

2. Thus C, अनुसरांसि A, अनुसरामि E, some space left after नु in G
तीर्थाण्यनुसरस्तथा H

3. Thus EF, च A, वा G.

4. इति नीलमते कश्यपनीलसमागमवर्णनम् । बृहदश्वः add F, इति श्री नीलमतपुराणे कश्यपनील समागमवर्णनं नाम एकादशोऽध्यायः । बृहदश्व उवाच C, इति नीलमते । बृहदश्वः । H

5. तीर्थाणि H

6. ज्ञाताहः G F gloss ज्ञातिर्बन्धुर्नीलस्तस्येहाभिमतं यस्येति अथवा पूर्वमेव जातेह उत्पन्नाभिलाषः नीलेन प्रेरितः

Ed. Leiden v.v. 123-125

उत्तीर्य यमुनां देवीं तथा देवीं सरस्वतीम् ।
कुरुक्षेत्रं तथा दृष्ट्वा सन्नीतिर्यत्र विश्रुता ॥ १३० ॥

130. Having crossed the river-goddesses Yamunā and Sarasvatī, he visited Kurukṣetra where Sannīti is famous.

तीर्थसन्नयनश्चैव सन्नीतिर्भुवि कथ्यते ॥ १३१ ॥

पृथिव्यां यानि तीर्थानि[1]चासमुद्रंसरांसि च[2] ।
कृष्णपक्षावसाने वै[3] यत्र यान्ति सदानघ[4] ॥ १३२ ॥

131-132. O sinless, a multitude of the holy places is called Sannīti on the earth. It is, verily, the spot to which all the tīrthas including the seas and the lakes always go in the end of the dark half of the month.

श्राद्धं यः कुरुते तत्र राहुग्रस्ते दिवाकरे ।
अश्वमेधसहस्रस्य फलं प्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ १३३ ॥

133. He, who performs Śrāddha there at the time when the sun is eclipsed by Rāhu, obtains the best award of (performing) a thousand horse-sacrifices.

सन्नीतिं तां तथा[5] दृष्ट्वा चक्रतीर्थं[6] तथैव च ।
यदर्थं नारदोद्गीता गाथा चरति भूतले ॥ १३४ ॥

134. Having seen that Sannīti, (he saw) Cakratīrtha also about which a verse sung by Nārada is current on the earth.

---

1. तीर्थाणि H
2. आसमुद्रसरांसि च ed Leiden
3. तु EFH
4. F gloss. तीर्थसन्नयनमेव विशदयति पृथिव्यामिति कृष्णपक्षावसानेऽमायामित्यर्थः
5. तदा C
6. शक्रतीर्थं G

अहो लोकस्य निर्बन्ध[1]मादित्यग्रहणं प्रति ।
चक्रतीर्थेन पर्याप्तं[2] ग्रहा[3]द्दशगुणं फलम् ॥ १३५ ॥

135. "Oh ! the persistence of the people for the sun-eclipse ! The religious merit obtained at Cakratīrtha is ten times more than the eclipse.

तं[4] दृष्ट्वा चक्रतीर्थाख्यं[5] तथा तीर्थं पृथदकम्[6] ।
दृष्ट्वा विष्णुपदं पुण्यं तथा चामरपर्पटम्[7] ॥ १३६ ॥

136. Having visited the sacred places called Cakra and Pṛthūdaka, he saw the holy Viṣṇupada and Amaraparpaṭa.

शतद्रुं तत्र चोत्तीर्य[8] ऋषि[9]र्गङ्गां[10] च निम्नगाम् ।
अर्जुनाश्रमासाद्य देवसुन्दं तथैव च ॥ १३७ ॥

137. Afterwards, having crossed the rivers Śatadru and Gaṅgā, the sage reached Arjuna's hermitage and Devasunda.

उत्तीर्य च महाभागां विपाशां पापनाशिनीम् ।
दृष्ट्वान् सकलं देशं तदा शून्यं स कश्यपः[11] ॥ १३८ ॥

---

1. निर्बन्धः
2. पर्याप्तो
3. यतो C
4. तद् C
5. चक्रतीर्थाकिं C
6. पृथोदकम् G
7. चामरकण्टकम् C चामरपन्पटम् D
8. Thus D, शतद्रुं च ततस्तीर्त्वा C, च तथोत्तीर्य H, च ततोत्तीर्य A तत्रोत्तीर्य शतद्रुं च E ;
9. मुनिः C
10. श्रृंगां G श्रृंगं H
11. Occurs twice in A, once placed within brackets.

Ed. Lieden v.v. 130-133

138. Having crossed the illustrious and sin-destroying Vipāśā, Kaśyapa saw the whole country desolate at that time.

दृष्ट्वा स मद्रविषयं शून्यं प्रोवाच पन्नगम् ।
किमर्थं नील देशोऽयं मद्राणां शून्यतां गतः ॥ १३९ ॥

रमणीयः सदैवैष दुर्भिक्षपापवर्जितः ।
नित्यं धान्यधनोपेतस्तन्ममाचक्ष्व पृच्छतः[1] ॥ १४० ॥

139-140, Seeing the country of the Madras as desolate, he spoke to the Nāga, "O Nīla, tell me—the inquirer—as to why this country of the Madras has been deserted? This has always been charming, devoid of the calamity of famine and full of the wealth of grains!"

नीलः[2]

भगवन् विदितं सर्वं[3] यथा पूर्वं मया शिशुः ।
पालितः सङ्ग्रहसुतो दैत्यो नाम[4] जलोद्भवः ॥ १४१ ॥

141. Nīla said : "O venerable one, all this is known to you that formerly a demon-child named Jalodbhava—the son of Saṅgraha—was reared up by me.

सोऽद्य[5] लब्धवरः[6] पापो ब्रह्मणोऽव्यक्तयोनितः[7] ।
न मां गणयते धृष्टो[8] न चाहं[9] तस्य निग्रहे ॥ १४२ ॥

1. occurs after 141 a in E, इति श्री नीलमते add H
2. उवाच add BCDEF
3. Thus BCDF, पूर्वं AGH
4. नाम्ना AC
5. सद्यो G
6. Thus A, लब्ध्वा वरान् other Mss.
7. अव्यक्तजन्मनः G
8. Thus A, दुष्टो Other Mss.
9. तदार्थं DEF

Ed. Leiden v.v. 134-137 a

समर्थो वरदानेन त्रैलोक्याधिपतेः प्रभोः ॥ १४३ ॥

142-143. Now that impudent fellow, who obtained boons from Brahmā of imperceptible birth, ignores me like anything and I am incapable of keeping him under control due to the boon of the lord of three worlds.

तेनेदं[1] सकलं[2] शून्यं[3] मद्रदेशं[4] कृतं प्रभोरुः[5] ।
खादता नरमांसानि दुष्टेनाकृतबुद्धिना ॥ १४४ ॥

144. By that villain of evil intellect—eater of human flesh—this whole country of the Madras has been depopulated.

दार्वाभिसार—गान्धार—जुहुण्डर[6]—शकाः खशाः ।
तङ्गणा[7] माण्डवाश्चैव[8] अन्तर्गिरि—बहिर्गिरी[9] ॥ १४५ ॥

एते वै मुख्यतस्तेन देशाः शून्यीकृताः[10] प्रभो ।
निग्रहे भगवंस्तस्य कुरु बुद्धिं जगद्धिताम् ॥ १४६ ॥

145-146. O lord, the countries rendered desolate by him are mainly Dārvābhisāra, Gāndhāra, Juhuṇḍara,[1] Antargiri,

---

1. तेनासौ C
2. सकलः C
3. शून्यो C
4. मद्रदेशो C
5. विभोकृतः C
6. जाहुण्डर D जहुंडार E
7. तंग न G
8. Thus D, मारुवश्चैव E, नाडव A
9. —गिरीन् AGH
10. शून्यकृता A

Bahirgiri and those of the Śakas, the Khaśas, the Taṅgaṇas and the Māṇḍavas. O venerable one, make up your mind to check him for the welfare of the world.

बृहदश्वः

एवमुक्त[1]स्तथेत्युक्त्वा स्नात्वा तीर्थेषु कृत्स्नतः[2] ।
आजगाम सतीदेशं[3] विमलं तत् सरोत्तमम्[4] ॥ १४७ ॥

147. Bṛhadaśva (spoke) : Addressed thus he said "Be it so" and after taking bath in the holy places all around, he came to that best limpid lake in the country of Satī.

तत्र स्नात्वा जगांमाशु ब्रह्मलोकं सनातनम् ।
पद्‌भ्यां चंक्रमणं[5] त्यक्त्वा स्व ऋद्ध्यैव[6] नरोत्तम ॥ १४८ ॥

148. O king, after taking bath there, he gave up walking on foot and went to the eternal world of Brahmā, merely by his own power.

नीलेन सहितः प्राया[7]न्नागराज्ञा[8] महात्मना[9] ।
तौ गत्वा ब्रह्मसदनं ववन्दतुररिन्दम ॥ १४९ ॥

देवं,[10] कमलयोनिं च संगत्या तत्र च[11] स्थितौ ।
वासुदेवेश्वरौ देवावनन्तं च महामतिम्[12] ॥ १५० ॥

---

1. उक्ते FG
2. संस्तुतः A
3. सतीदेशे D
4. तत्सरोवरम् C तन्य is corrected into तत्स in A
5. च क्रामणं G damaged in C
6. स्ववृद्ध्यैव F, स्वशक्त्यैव GC
7. प्रागात् C
8. नागराजेन C
9. धीमता C
10. एवं DEF
11. तं FH, नित्यं E
12 महापतिम् G

149-150. He went along with Nīla, the high-souled king of the Nāgas. O controller of the enemies, both of them reached the abode of Brahmā and made obeisance to the lotus-born god and the gods Vāsudeva, Īśvara and highly intelligent Ananta, who were present there by chance.

तै[1]स्तु[2] सम्पूजितौ[3] तत्र जलोद्भवविचेष्टितम् ।
कथयामासतुरुभौ ततो देवः पितामहः ॥ १५१ ॥

अवोचदेनं[4] नागेशम्[5]षिं चामितविक्रमम्[6] ।
नौबन्धनं प्रयास्यामो वयं चैतस्य[7] निग्रहे ॥ १५२ ॥

151-152. Honoured by them, these two told the activities of Jalodbhava (Water-born). Then the god Pitāmaha said to this Nāga-lord and the sage of unparalleled valour, "we shall go to Naubandhana to subdue him.

तत[8]स्तं केशवो देवो[9] घातयिष्यत्यसंशयम् ।
एतच्छ्रुत्वा हरिः प्रायात्तार्क्ष्येण परवीरहा ॥ १५३ ॥

153. Then the god Keśava will undoubtedly kill him. "Having heard this, Hari, the killer of the strong enemies, went (mounted on) Tārkṣya.

---

1. Thus other Mss. तौ A
2. चापि C
3. पूजितौ C
4. Thus A उवाचैनौ C उवाच देवो DFH
5. तथा नागं C, नागं तं DH नागेतम् F
6. चामिततेजसम् DEFH
7. च तस्य DEG द्राक्तस्य C, तस्य च H
8. एष C
9. साक्षाद् C

Ed. Lieden v.v. 145-147

तमन्वयाद् वृषारूढो हरो देव्या सहानघ[1] ।
हंसयानौ गतौ ब्रह्मा नागौ तौ मेघवाहनौ[2] ॥ १५४ ॥

154. O sinless, after him went Hara, mounted on the bull, along with his wife. Brahmā went mounted on the swan and the two Nāgas mounted on the cloud.

ऋद्ध्यैव[3] कश्यपः प्रायाच्छ्रुतवांस्तत् पुरंदरः[4] ।
ततो देवगणैः सार्धं स यातो यत्र केशवः ॥ १५५ ॥

155. Kaśyapa went by his supernatural power. Indra heard that and, in the company of the hosts of gods, went to that place where Keśava had gone.

यमोऽग्निर्वरुणो वायुः कुबेरो निर्ऋतिस्तथा[5] ।
आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवा मरुद्गणाः ॥ १५६ ॥
अश्विनौ भृगवः साध्यास्तथैवाङ्गिरसः सुताः ।
ऋषयश्च महाभागा गन्धर्वाप्सरसां गणाः ॥ १५७ ॥
देवपत्न्यस्तथा[6] सर्वा देवानां याश्च मातरः ।
विद्याधरगणा यक्षाः सागराः सरितस्तथा ॥ १५८ ॥

156-158. Yama, Agni, Varuṇa, Vāyu, Kubera, Nirṛti, Ādityas, Vasus, Rudras, Viśvedevas and the hosts of Maruts; Aśvins, Bhṛgus, Sādhyas, the sons of Aṅgiras, the illustrious sages, Gandharvas, the hosts of heavenly maidens ; all the wives of the gods, the mothers of the gods, the hosts of Vidyādharas, Yakṣas, seas and rivers (all went there).

1. महानघ CD, मया corrected into सहा by same hand in F
2. नागस्तु मेघवाहनः DE
3. ततश्च G
4. परंधनः G
5. Thus E नैनृतस्तथा C, निन्दतिस्तथा D नृपतिस्तथा A
6. देवपितृगणा E

मकरेण ययौ गङ्गा कूर्मेण यमुना नदी[1] ।
वृषारूढा शतद्रूश्च[2] महिषेण[3] सरस्वती ॥ १५९ ॥

159. Gaṅgā went mounted on crocodile, Yamunā on tortoise, Śatadru on bull and Sarasvatī on buffalo.

अश्वारूढा विपाशा च गजारूढा इरावती[4] ।
सिंहेन चन्द्रभागा च सिन्धुर्व्याघ्रेण पार्थिव ॥ १६० ॥

160. O King! Vipāśā (went) mounted on horse, Irāvatī on elephant, Candrabhāgā on lion and Sindhu on tiger.

देविका गवयारूढा मृगेण[5] सरयूर्नदी ।
मन्दाकिनी मनुष्येण पयोष्णी[6] चाप्यजेन तु ॥ १६१ ॥

161. Devikā (went) mounted on wild ox, Sarayū on deer, Mandākinī on man and Payoṣṇī on goat.

नर्मदा च[7] मयूरेण सारंङ्गेणच[8] गोमती ।
गोदावरी च मेषेण तथा[9] हंसेन कम्पना ॥ १६२ ॥

162. O king, Narmadā (went) mounted on peacock, Gomatī on Sāraṅga deer, Godāvarī on sheep and Kampanā on swan.

---

1. यमुनापगा C
2. स्तु H
3. महिष्येण ed. Leiden
4. शरावती D त्विरावती C चेरावती F
5. मृगेन G
6. परोष्णी D परोस्नी E
7. च AC
8. तु FH
9. तदा H

बकेन गण्डकी[1] राजन् कावेरी[2] उष्ट्रगा तथा[3] ।
नक्रेणेक्षुमती पुण्या सीता पुण्या बलाकया[4] ॥ १६३ ॥

163. O king, Gaṇḍakī (went) mounted on he crane, Kāverī on camel, the holy Ikṣumatī on crocodile and the holy Sītā on she crane.

चमरेण च लौहित्यो वंक्षुः क्रोडेन सत्वरः ।
ह्लादिनी[5] जीवजीवेन ह्रादिनी[6] कुक्कुटेन च[7] ॥ १६४ ॥

164. Lauhitya (went) mounted on Camara deer, Vaṅkṣu—the fast going one—on Kroḍa (hog), Hlādinī on partridge and Hrādinī on cock.

पावन्यपि[8] तुरंगेण[9] शोणः सर्पगतस्तथा ।
मेघेन[10] कृष्णवेणी च भुवेणा शशकेन च ॥ १६५ ॥

165. Pāvanī (went) mounted on a horse, Śoṇa on a serpent, Krṣṇaveṇī on cloud and Bhuveṇā on hare.

---

1. वकेन गंडके D
2. कावीरी AFG कवीरी C, कावेर्युष्ट्रगा H
3. तथा repeated by mistake in A
4. सीता पुण्यबलाकया DE तथा सीता C
5. ह्रादिनी CH
6. ह्लादिनी CH
7. तु C
8. पार्वत्यपि G
9. Thus CE, तुलिंगेन DFGH
10. मेघेण G
11. कृष्णवेणा च C

एताश्चान्याश्च या नद्यः प्रययुर्वाहनैः स्वकैः ।
अनुजग्मु[1] र्जगन्नाथं[2] हरिं[3] युद्धदिदृक्षया[4] ॥ १६६ ॥

166. These and other rivers also went mounted on their respective mounts. All these, with a desire to see fight, followed the lord of the world.

नौबन्धनमथासाद्य केशवो वै व्यवस्थितः ॥ १६७ ॥

167. Having reached Naubandhana, Keśava, verily, took a firm stand.

देवानुयात्रानिनदं[5] श्रुत्वा दैत्यो ऽपि[6] दुर्मतिः ।
जले त्ववध्यमात्मानं विदित्वा न विनिर्गतः[7] ॥ १६८ ॥

168. Hearing the sound of the retinue of the gods, the evil-minded demon, knowing himself to be imperishable in the water, did not come out.

अनिर्गतं तं तु तदा विज्ञाय मधुसूदनः ।
नौबन्ध एवमुदितो विवेशाथ सुरैः सह ॥ १६९ ॥

169. Having come to know that he would not come out, the pleased Madhusūdana entered Naubandhana, in the company of the gods.

---

1. अन्तर्जग्मुः G
2. जगन्नाथान् C
3. Thus DEFH, सर्वां ed. Leiden
4. Thus DEF, हरिदिदृक्षया A, सेशान्दिदृक्षया C
5. देवानुयात्रानिनदं C
6. सु-C
7. बहिर्ययौ C

नौबन्धशिखरे[1] रुद्रो दक्षिणे शिखरे हरिः ।
उत्तरे शिखरे ब्रह्मा तेषांमन्वसुराः सुराः[2] ॥ १७० ॥

170. Rudra (took stand) on Naubandhana peak, Hari on the Southern peak, Brahmā on the Northern peak and the gods and the Asuras followed them.

एवं ते विविशुः[3] शैले[4] ततो देवो जनार्दनः ।
अनन्तमाह धर्मात्मा वधार्थं[5] दानवस्य तु[6] ॥ १७१ ॥

171. Thus, they entered the mountain. Then the pious-minded god Janārdana, with a view to kill the demon, said to Ananta :

कुरुष्व लाङ्गलेन त्वं विदार्याद्य हिमालयम् ।
इदं[7] सरोवरं दिव्यं निस्तोयं शीघ्रमेव तु ॥ १७२ ॥

172. "Breaking forth Himālaya today with the plough, make soon this lake devoid of water."

बृहदश्वः[8]

ततस्त्वनन्तो गिरिसन्निकाशः
समग्रचन्द्रस्य समानकान्तिः ।

---

1. तन्मध्याशिखरे C
2. Thus A. सुरासुरा : other Mss.
3. तेषुनिविष्टेषु C
4. सर्वे DFH
5. वदार्थं D
6. Thus other Mss, च A
7. इत्थं corrected into इदं H
8. उवाच add CD. इति श्री नीलमतपुराणेऽनन्तानुशासनं नाम चतुर्दशोऽध्यायः Contents add C, नीलमत बृहदश्वः A, इति श्री नीलमते । बृहदश्वः I H.

व्यवर्धतावृत्य दिवं महीं च[1]
सन्त्रासयन् दैत्यगणान् समन्तात्[2] ॥ १७३ ॥

173. Bṛhadaśva (sadi) : Then Ananta, resembling a mountain and possessed of lustre equal to that of the full moon, expanded himself, covering the earth and the heaven and terrifying the hosts of demons all around.

नीलाम्बरः काञ्चनबद्धमौलिः
सम्पूज्यमानस्त्रिदशैः समस्तैः[3] ।
विदारयामास स लाङ्गलेन
हिमाचलं शैलवरं पृथिव्याम् ॥ १७४ ॥

174. Dressed in blue, wearing diadem fastened with gold, worshipped by all the gods, he, broke forth Himālaya, the best of the mountains on earth, with plough.

विदारिते पर्वतराजराजे
विनिर्ययौ तज्जलमाशु वेगात् ।
वेगेन शब्देन च[4] सर्वभूतान्
सन्त्रासयानं[5] कुटिलैस्तरङ्गैः ॥ १७५ ॥

हिमाचलाभै[6]र्गगनं स्पृशद्भिः
संप्लावयानं[7] गिरिमस्तकानि ।

---

1. Thus A, महीं दिवं च other MSS.
2. समस्तान् DEF
3. समग्रैः DEH समन्तात् A
4. स G
5. Thus ACH सन्त्रासमानं other MSS.
6. हिमाचलाभं DF
7. सपावयानं D संप्लावमानं H

संक्षीयमाणे सरसस्तु तोये
चकार मायां स जलोद्भवाख्यः ॥ १७६ ॥

अथान्धकारं ससृजे समन्ता[1]
ददृश्यमासीद् भवनं[2] नृवीर[3]
शम्भुस्तदा[4] चन्द्रदिवाकरौ द्वौ,
जग्राह देवोऽथ, करद्वयेन ॥ १७७ ॥

प्रकाशमासीज्जगति[5] निमेषा
द्ध्वस्तं तथा सर्वमथान्धकारम् ।
ध्वस्ते[6]ऽन्धकारे हरिरप्रमेयो
योगेन गत्वा[7] ह्य[8]परं शरीरम् ॥ १७८ ॥

दैत्येन युद्धं स चकार सार्धं
देहेन चान्येन च[9] युद्धमैक्षत् ।
विष्णोश्च दैत्येन बभूव युद्धं
घोरं द्रुमैः पर्वतमस्तकैश्च ॥ १७९ ॥

युद्धं च ते देवगणाः[10] समस्ता[11]
[12]...... चक्रेण देवप्रवरः समान्ते ।

---

1. समग्रम् DEFH
2. भुवनं CDEF
3. सुवीर DEF
4. Thus other MSS, तथा AH
5. जगति DF
6. Thus DE, मुक्ते AF स्तब्धे C
7. कृत्वा C
8. Thus A तु other MSS.
9. स C
10. देवेन्द्रगणाः A, देवगणाः other MSS.
11. Thus other MSS, समान्ताः A समग्राः H
12. Some pādas seem to be lost here.

चिच्छेद दैत्यस्य शिरः प्रसह्य,
ब्रह्मा ततस्तोषमुपाजगाम[1] ॥ १८० ॥

175-180. When the king of the best mountains had been broken, the water flowed forth hurriedly with force, terrifying all the beings with its violent rush and sound and overflowing the tops of the mountains with curved waves like Himālaya touching the sky. When the water of the lake was disappearing, Water-born practised magic. He created darkness all around. O hero among men, the world became quite invisible.

Then the god Śiva held the sun and the moon in his two hands. In a twinkling of the eye, the world was brought to light and all the darkness was destroyed.

When the darkness had vanished, unfathomable Hari, assuming another body with the power of Yoga, fought with the demon and witnessed that fight through a different body.

There was a terrible fight between Viṣṇu and the demon, with trees and peaks of mountains. All those hosts of gods..............

(Hari) cut off, forcibly, the head of the demon and then Brahmā obtained gratification.

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च[2] येषु शिखरेष्वव[3]स्थिताः।
तेषां च नामधेयानि ददुः[4] स्वानि महीतले ॥ १८१ ॥

181. Brahmā, Viṣṇu and Śambhu gave their own names to the peaks on which they had taken their stand, on the earth.

---

1. Thus other Mss, सुखमुजगाम A
2. Thus A, शम्भुः other Mss.
3. शृङ्गेषु H
4. Thus C, दधुः other Mss.

Ed. Leiden v.v. 174-175

ऊचूश्च शृङ्गप्रवरान्[1] शैलेन्द्रस्य महात्मनः।
स्नात्वैव क्रमसाराख्ये सरस्यस्मिन् नरोत्तम[2] ॥ १८२ ॥

द्रष्टा यः खलु युष्माकं[3] दृष्टास्तेन वयं त्रयः
भविष्यामो ध्रुवं शैले त्रिदिवं च प्रयास्यति[4] ॥ १८३ ॥

182-183. O best among men, they said to the high peaks of the high-souled king of the mountains : "Whoever shall see you after taking bath in this lake called Kramasāra, shall see three of us on the mountain and will go to heaven."

बृहदश्वः
तानेता[5][6]न्शिखरान् पश्य ब्रह्मा-विष्णु-महेश्वरान् ।
नौबन्धशिखरो[7] यस्तु[8] स एव नृप शंकरः ॥ १८४ ॥

184. Bṛhadaśva (said) : See, O king, these are those peaks—Brahmā, Viṣṇu and Maheśvara. That which is Naubandhana peak is Śaṅkara.

दक्षिणे[9]ऽस्य हरिः पार्श्वे वामे[10] ब्रह्मा प्रकीर्तितः ।
एतान् हि दृष्ट्वा मुच्यन्ते येऽपि दुष्कृतिनो जनाः[11] ॥ १८५ ॥

---

1. श्रृङ्गप्रवरा FH
2. नरोत्तमः AH
3. युष्मांश्च C
4. Thus other MSS, प्रदास्यति A
5. तेन F
6. तान् F
7. शिखरे G, शिखरं C
8. यत् C
9. Thus ACFG, दक्षिणो DE
10. Thus ACG, पार्श्वोवामो DE
11. Thus A जनाः other MSS

185. The one on its right side is celebrated as Hari and the left one as Brahmā. Even the evil-doers are freed by seeing these (peaks)

योऽसौ विष्णुपदो नाम क्रमसारे प्रकीर्तितः[1] :
तस्योदगाश्रमं चक्रे ब्रह्मा देववरः[2] स्वयम्[3] ॥ १८६ ॥

पश्चार्धे चाश्रमं चक्रे[4] कश्यपो भगवानृषिः ॥ १८७ ॥

186-187. To the north of that which is proclaimed as Viṣṇupada in Kramasāra, Brahmā—the best of the gods—himself erected a hermitage. The venerable sage Kaśyapa constructed a hermitage in the western half.

यस्मिन् देशे स्थितो विष्णुर्विजयं प्राप्तवांस्तदा ।
तत्राश्रमपदं चक्रे महादेवः स्वयं प्रभुः ॥ १८८ ॥

188. Mighty Mahādeva himself erected a hermitage at the spot where Viṣṇu stood and obtained victory at that time.

तस्यैव चापरे[5] भागे ह्यनन्तस्त्वाश्रमं[6] महत् ।
चकार हलभृच्छ्रीमान् वासुदेवमते स्थितः ॥ १८९ ॥

189. In the other part of that place, the honourable plough-holder Ananta, abiding by the instructions of Vāsudeva, constructed a great hermitage.

---

1. अतिकीर्तितः C
2. देवसरः DEFGH
3. Before 186 b is repeated 185 b in H
4. Om. F
5. तस्यदेवापरे (due to confusion with च C
6. स्वाश्रमं C

महादेवाश्रमाद् भागे पश्चिमेऽर्कनिशाकरौ ।
चक्रतुस्त्वाश्रमौ[1] पुण्यौ सुरम्यौ देवपूजितौ ॥ १९० ॥

190. On the western side of Mahādeva's hermitage, the sun and the moon, honoured by the gods, constructed their beautiful and holy hermitages.

पादोनयोजनं[2] गत्वा महादेवाश्रमाद्धरिः ।
आत्मनस्त्वाश्रमं[3] चक्रे नरसिंहेति विश्रुतम् ॥ १९१ ॥

191. At a distance of one Yojana lessened by one-fourth of a Yojana from Mahādeva's hermitage, Hari erected his hermitage celebrated as Narasiṃha.

अन्ये तु देवाः सरसि वितोयेऽस्य पृथक् पृथक् ।
ते चक्रुराश्रमां[4]स्तत्र[5] ऋषयश्च[6] तपोधनाः ॥ १९२ ॥

आश्रमाणि तथा नद्यश्चक्रुस्तीर्थान्यनेकशः[7] ।
गन्धर्वाप्सरसो यक्षाः शैलेन्द्राश्च सगुह्यकाः ।१९३।

192-193. Afterwards, other gods erected their hermitages, each one separately, in the lake or on the waterless place. The sages whose wealth is penance erected hermitages, and the rivers created several places of pilgrimage. So did the Gandharvas, the Apasarās, the Yakṣas and the mountain-kings along with the Guhyakas.

---

1. स्वाश्रमौ C
2. पादोने योजने DEF
3. चाश्रमं C
4. Thus AF, चक्रुराश्रमं DEG चक्रुस्वस्वाश्रमां C
5. Om. AF, तं G
6. मुनयः C
7. तीर्थाण्यनेकशः H

कृतालयौ[1] तत्र जगत्प्रधाना[2]
वुपेन्द्ररुद्रौ[3] सह पद्‌मजेन ।
कृतालयं तत्र जगत्समग्रं[4]
देशं सपुण्यं[4] परमं पवित्रम्[5] ॥ १९४ ॥

194. Viṣṇu and Rudra—the prominent ones in the world—made their abodes there along with the lotus-born (Brahmā). The whole world has made its abode there. The country is meritorious and the holiest.

जलोद्‌भवासृजा मत्त[6]स्तदा चक्रः[7] सुदर्शनः[8] ।
बभ्राम देशं शून्यं तं[9] तं च, जग्राह शंङ्करः ॥ १९५ ॥

195. Then, the Sudarśana wheel—intoxicated with the blood of Jalodbhava—wandered in that deserted land and was caught by Śaṅkara.

चक्रहस्तो जगामाथ यत्र देवो जनार्दनः ।
तमुवाच हरिर्देवं[10] प्रहसञ्शंकरं तदा[11] ॥ १९६ ॥

196. With discus in his hand, he went where (stood) the god Janārdana. Then laughing heartily, Hari said to that god Śaṅkara.

---

1. कृतालया A
2. जगत्प्रधाना A
3. Third pāda of this verse om. D
4. देशोऽयमास्ते C
5. बृहदश्व : add AEF, इति श्री नीलमतपुराणे नौबन्धनदेवायतनवर्णनं नाम सप्तदशोऽध्यायः बृहदश्व उवाच C, इति श्री नीलमते । बृहदश्वः H
6. मत्तं C
7. चक्रं C
8. सुदर्शनम् C
9. देशं तं शून्यं E शून्यं तं देशं C
10. Slightly damaged A
11. सदा G

Ed. Leiden v.v. 187-189

चक्रं मे दीयतां[1] देव[2] दैत्यसङ्घविनाशनम् ।
प्रहसन्तमुवाचाथ हरिं हासेन[3] शङ्करः ॥ १९७ ॥

197. "O divine one, hand over the discus—destroyer of the hosts of the Daityas to me." Śaṅkara (too) said in a joke to Hari who was laughing.

स्वच्छन्दोऽयं मया प्राप्तो भ्रममाणो[4] यदृच्छया ।
प्रतिग्रहेण दास्यामि तव चक्रं जनार्दन ॥ १९८ ॥

198. "Wandering at its will it has been found by me by chance. O Janārdana, I shall return your discus on the receipt of a gift."

एवमस्त्विति जग्राह तं[5] चक्रं मधुसूदनः[6] ।
अस्मिन्[7] प्रदेशे राजेन्द्र[8] यत्र वर्तसि साम्प्रतम् ॥ १९९ ॥

तादृशं परिहासं तु कृत्वा देववरो हरिः ।
तादृशीं कारयामास प्रतिमामात्मनस्तथा ॥ २०० ॥

199-200. "Be it so", said the destroyer of Mahdu and received the discus. O king, this is the place you stand on now, where Hari—the best of the gods—made a joke and got erected his own statue in that pose.

शम्भोर्देव्याश्च राजेन्द्र यथावृत्तमरिन्दम ।
तादृशं स विधानं[9] तु कारयित्वा[10] जनार्दनः ॥ २०१ ॥

---

1. Thus A, मदीयं मे देहि H, अर्पय मे other MSS.
2. Om. H
3. हास्येन AH
4. भ्रममानो H
5. तत् C
6. देवदेवो जनार्दनः add C
7. यस्मिन् C
8. eaten by moth A
9. संविधानं FH
10. कथयित्वा H

जलोद्भवशिरस्यस्मिस्कृतवांनास्पदं[1] हरिः ।
इमां मनुजशार्दूल यस्यां संनिहितावुभौ ॥ २०२ ॥

केशवश्च शिवश्चैव सर्वकल्मषनाशनौ ।
कृतदेवप्रतिष्ठानं देवदेवं जनार्दनम्[2] ॥ २०३ ॥

ऋषयो देवता नागा गन्धर्वाप्सरसां गणाः ।
द्रष्टुं सर्वे समाजग्मुर्जलोद्भवशिरस्यथ[3] ॥ २०४ ॥

201-204 O lord of kings and controller of enemies, Janārdana Hari, having got erected such establishment of Śambhu and the goddess (Pārvatī) in that pose, made his abode on the head of Jalodbhava. O lion among men, the sages, the gods, the Nāgas, the Gandharvas, the hosts of the heavenly maidens, all came there at the head of Jalodbhava to see this (statue) in which both Keśava and Śiva—the destroyers of all sins—are represented and to see Janārdana, the god of gods who erected the divine image.

देवर्षिनागमुख्येष्वधिष्ठितेष्वथ कश्यपः ।
उवाच वरवं विष्णुं[4] देशोऽयं देव मानुषैः ॥ २०५ ॥

---

1. 202-203. om. FG but added on the top margin by another hand in F

2. प्रतिष्ठां कृतवान् H

3. बृहदश्वः add H

4. After this occurs on the margin of H written by a different hand :

हस्तौ बद्ध्वा पुरःस्थितः
भगवान् भूतभव्येश शङ्खचक्रगदाधर
भवतां सत्प्रसादेन वाञ्छाम्येकं परंवरम्
भगवन्तः प्रसादेन यथाकामं जलोद्भवः
निःशेषोऽभूद् भयं सर्वं गतमेतन्निवासिनाम्
साम्प्रतं चापि भगवन्

वसतां रमणीयश्च पुण्यश्च भविता तथा ।
कश्यपे ब्रुवति त्वेवं नागा वचनमब्रुवन्[1] ॥ २०६ ॥

205-206. When the chief gods, sages and Nāgas had taken their seats, Kaśyapa, standing in front with joined hands, said to the boon-giver Viṣṇu, "O god, let this country be inhabited by human beings and be holy as well as charming." When Kaśyapa had spoken thus, the Nāgas uttered these words :

न वयं मानुषैः सार्धं वसामो मुनिपुंगव ।
तानुवाच ततः क्रुद्धः कश्यपो वै प्रजापतिः ॥ २०७ ॥

मम वाक्यमनादृत्य यस्माद् धृष्टं[2] प्रभाषथ ।
तस्मात् पिशाचैः सहिता वसध्वं[3] नात्र संशयः ॥ २०८ ॥

207-208. "O best among the sages, we would not live in the company of men." Then Prajāpati Kaśyapa certainly became angry and said to them, "As you speak audaciously, without paying regard to my words, so you shall have to dwell in the company of the Piśācas. There is no doubt here.

एवमुक्ते[4] कश्यपेन नीलः प्राञ्जलिरब्रवीत् ।
एते क्रोधवशाद् ब्रह्मन् न विजानन्ति किंचन ॥ २०९ ॥

209. Kaśyapa having spoken thus, Nīla said with joined hands, "O Brahman, they are overpowered by anger and know nothing".

---

1. After this verse occurs on the margin of H written by a different hand.

अहो धिक् किमिदं तात वाञ्छस्यस्मदनर्थदम्
क्व नागवसतिः कुत्र वासश्चापि नृणां खलु ॥
अल्पायुषां सदुःखानां तथा स्वल्पदृशामपि ।
कथमेषा मतिर्जाता तवास्मान् प्रति मानद ॥

2. दुष्टं CDEFH
3. वस्त्यध्वम् CDEFGH
4. Thus DEFGH, शप्ते C, उक्तः A

कश्यपस्तमुवाचाथ ऋषिः परमधार्मिकः ।
वालुकार्णवमध्ये तु द्वीपः षड्योजनायतः ॥ २१० ॥

तत्र सन्ति पिशाचा ये दैत्यपक्षाः सुदारुणाः ।
तेषां तु निग्रहार्थाय पिशाचाधिपतिर्बली ॥ २११ ॥

निकुम्भो[1] नाम धर्मात्मा कुबेरेण तु योजितः ।
चैत्र्यां याति सदा योद्धुं पिशाचैर्बहुभिः सह ॥ २१२ ॥

210-212. Then Kaśyapa, the most pious sage, spoke to him, "In the centre of the Sea of Sand, there is an oasis six yojanas long. There dwell highly terrible Piṣācas belonging to the side of the Daityas. Nikumbha—the noble and strong lord of the Piśācas—has been appointed by Kubera for keeping them in check. Every time in the month of Caitra, he along with many Piśācas goes to fight.

पञ्चकोट्यः पिशाचानां निकुम्भस्यानुयायिनाम् ।
गत्वा निकुम्भस्तैः सार्धं षण्मासान् युद्ध्यते सदा ॥ २१३ ॥

तत्रापि कोटयः पञ्चैव पिशाचानां दुरात्मनाम् ॥ २१४ ॥

213-214. There are five crore Piśācas who are the followers of Nikumbha. Nikumbha goes along with them and fights continuously (against the evil-minded Piśācas) for six months. Of the evil-minded Piśācas, too, there live only five crores.

ये ऽधिकाः कोटिदशकान्[2] नाशमायान्ति ते सदा ।
पक्षयोरुभयोर्नील षड्भिर्मासैः सदैव तु ॥ २१५ ॥

215. O Nila, those who exceed ten crores on both the sides are destroyed every time, in the period of six months.

1. निकुम्भ C

2. Thus AC कोटिदशका other MSS.

निकुम्भः पुनरायाति पञ्चकोटिसमो[1] बली[2] ।
शुक्लाश्वयुक्पञ्चदश्यां नित्यं देवप्रसादतः ॥ २१६ ॥

216. Due to the favour of the god (Kubera), the mighty Nikumbha, along with his five crore (followers), comes again everytime on the bright fifteenth of Āśvayuj.

हिमाचले तु षण्मासान् स सदा वसते[3] सुखी ।
अद्य प्रभृति षण्मासांस्तस्येह वसतिर्मया ॥ २१७ ॥

दत्ता तु सहितास्तेन ससैन्येनेह वत्स्यथ ।
षण्मासान् मानवैः[4] सार्धं निकुम्भे निर्गते सदा ॥ २१८ ॥

217-218. For six months he lives happily on the Himācala. From today I have allotted to him a dwelling-place here for six months (of each year). You shall have to live here for six months with him along with his armies and for six months, after his departure, in the company of men."

एवमुक्तस्तदानीलः पितरं प्राह[5] धार्मिकः ।
नित्यमेव हि वत्स्यामो मानुषैः सहिता वयम्[6] ॥ २१९ ॥

न पिशाचैश्च[7] वत्स्यामो दारुणैर्दारुणप्रियैः ।
एवं ब्रुवति नागेन्द्रे नीले[8] विष्णुरभाषत ॥ २२० ॥

219-220. Addressed thus, the pious Nīla said to his father,

---

1. पञ्चकोटिवृतो C
2. वले DEF
3. वसति G
4. दानवैः DF
5. चाह G
6. Fourth pāda of this verse and first pāda of next verse om. D
7. Thus A, तु other MSS.
8. नीलं C

"We are ready to live always in the company of men. We would not live with the Piśācas who are cruel and who like cruelty." When Nīla the Nāga-chief spoke thus, Viṣṇu said :

मुनिवाक्यं तु भविता नील एकं चतुर्युगम् ।
ततः परं तु सहिता[1] मनुष्यैरेव[2] वत्स्यथ ॥ २२१ ॥

221. "O Nīla, the words of the sage will be effective for one Caturyuga (i.e. four aeons). After that you will live in the company of men only.

अल्पवीर्याः पिशाचाश्च भविष्यन्तीह सर्वदा ।
वीर्योपेता गमिष्यन्ति[3] षण्मासान् वालुकार्णवम् ॥ २२२ ॥

222. Here the Piśācas will always become weak. Endowed with strength, they will go, to the Sea of Sand for six months.

नागस्य यस्य ये स्थाने निवसिष्यन्ति मानवाः ।
ते तं[4] संपूजयिष्यन्ति पुष्पधूपानुलेपनैः ॥ २२३ ॥

नैवेद्यैर्विविधै र्धूपैः[5] प्रेक्षादानैः सुशोभनैः[6] ॥ २२४ ॥

223-224. The men will worship the Nāga in whose territory they shall dwell, with flowers, incense, ointments, eatable offerings, incenses of various types and excellent gifts of dramatic performances.

---

1. सुखिनो C
2. Thus FH, एव G, सह other MSS.
3. Thus other MSS., भविष्यति A
4. Thus other MSS., नामं A
5. Thus A, –धूपैः DEFG –गन्धैः C
6. च शोभनैः C

त्वयोक्तं च सदाचारं पालयिष्यन्ति ये नराः[1]।
तेऽस्मिन्[2] देशे भविष्यन्ति[3] पशुधान्यसमन्विताः[4] ॥ २२५ ॥

225. Those men in this country, who will follow the good customs laid down by you, will be endowed with animals and grains.

कः प्रजापतिरुद्दिष्टः कश्यपश्च प्रजापतिः।
तेनेदं[5] निर्मितं[6] देशं[7] कश्मीराख्यं[8] भविष्यति ॥ २२६ ॥

226. Prajāpati is called Ka, and Kaśyapa is also Prajāpati. Built by him this country will be called Kaśmīra.

कं वारि हलिना[9] यस्माद्देशादस्मादपाकृतम्।
कश्मीराख्यं ततोऽप्यस्य[10] लोके नाम भविष्यति ॥ २२७ ॥

227. Because water called Ka was taken out by Balarāma (the plough-wielder) from this country, so this will be called Kaśmīra in this world.

यैवोमा सैव कश्मीरा यस्मात्तस्माद् भुजंगम ॥ २२८ ॥

विशोकेत्यभिविख्याता बृंहिता च तथा मया।
स्त्रीरूपधारिणी भूत्वा वृद्धतीर्थे निवत्स्यति ॥ २२९ ॥

---

1. Thus A, जना other MSS
2. Thus BDEFG, तस्मिन् AH, तेऽत्र C
3. निवत्स्यन्ति EF, पशूंश्चैव H
4. पशुधान्यै र्धनैर्युताः E, पशुधान्यधनैर्युता F, धान्यपुत्रपशुपात्रसमन्विताः C, धनधान्यसमन्विताः H
5. तेनासौ C
6. निर्मितो C
7. देशो C
8. कश्मीराख्यो C
9. Thus ADF, हलिना Corrected into हरिना by H, हरिणा other MSS.
10. Thus C तथा प्यस्य, BDEFH तथा यस्य A

228-229. O Nāga, because Kaśmīrā is the same as Umā so She—nourished by me, celebrated as Viśokā and assuming the form of a woman shall dwell at Vṛddhatīrtha.

वासुकेर्नागराजस्य तस्मिंस्तीर्थवरे सदा ।
वसतिर्भविता नाग[1] तत्रस्थं तं च पूजय ॥ २३० ॥

230. O Nāga, at that sacred place there shall always be the dwelling-place of Vāsuki, the king of the Nāgas. Worship him who lives there.

ममांशः स तु नागेन्द्र नागानामीश्वरेश्वरः ।
तस्याज्ञां विफलां कुर्वन् मम हस्ताद् विनश्यति ॥ २३१ ॥

231. O chief of the Nāgas, that lord of the kings of the Nāgas is a part of my ownself. He who disobeys his order meets destruction at my hand.

नागानामालयं नाग नाम्ना भोगवती पुरी[2] ।
योगी भूत्वा स नागेन्द्रस्तत्रेहापि कृतालयः ॥ २३२ ॥

प्रधानेन शरीरेण भोगवत्यां तु वासुकिः ।
पालयन् वत्स्यते[3] नागां[4]स्त्वं वसेह सदानघ ॥ २३३ ॥

232-233. O Nāga, the dwelling of the Nāgas is the city named Bhogavatī. Having become a Yogī that Nāga-chief (Vāsuki) dwells there as well as here. But with his primary body, Vāsuki, protecting the Nāgas, shall live in Bhogavatī. O sinless one, you (also) dwell here constantly."

एवमुक्त्वा[5] तदा विष्णुः प्रययावीप्सितां गतिम् ।
देवर्षिनागगन्धर्वाः प्रययुस्ते यथागताः[6] ॥ २३४ ॥

234. Having said so, Viṣṇu then went on his desired

---

1. तत्र E
2. भोगवतीं पुरीम्
3. तस्य तान् H
4. नाग C
5. उक्ता D
6. Thus A, यथागतम् other MSS.

course. The gods, the sages, the Nāgas, and the Gandharvas went away as they had come.

नानादेशसमुत्थैस्तु ततः प्रभृति मानवैः[1] ।
षण्मासान् वसते देशः[2] षण्मासान् पिशिताशनैः ॥ २३५ ॥ उष्यते

235. Since then, the country is inhabited for six months (of the year), by human beings belonging to various countries, and for six months by the eaters of raw flesh.

कृत्वा मनुष्या राजेन्द्र धान्यसस्यादि[3]सङ्ग्रहम् ।
आदायाज्ञां विनिर्यान्ति चैत्र्यामायान्ति सर्वदा ॥ २३६ ॥

236. O chief of the kings, having collected rice, grains etc. the human beings go away after taking permission and come back always on (the full-moon day of) Caitra.

एवं निविष्टां[4] कश्मीरां[5] दृष्ट्वा हृष्टस्तु[6] कश्यपः ।
आराध्य शङ्करं देवमुमादेवी[7] मचोदयत् ॥ २३७ ॥

देशस्य पावनायास्य तोयदानेन पार्थिव ।
सा वितस्तेति विख्याता नदी पापप्रणाशिनी ॥ २३८ ॥

237-238. O king, pleased to see Kaśmīrā thus populated, Kaśyapa worshipped the god Śaṅkara and induced the goddess Umā to purify this country by the gift of water. She—the sin destroying one—is renowned as the river Vitastā.

---

1. After मानवैः is added on the margin by F चतुर्वर्णान्वितैः शूरवीरविद्वत्समागतैः ।
2. देशोवसति षण्मासान् CF
3. Thus corrected from सस्यावि by F, former reading other MSS.
4. निविष्टान् C
5. काश्मीरान् C
6. प्रीतस्तु F
7. उमां देवीम् C

आराध्य केशवं देवं[1] तथा लक्ष्मीमचोदयत्[2] ।
देशस्य पावनायास्य सा विशोकेति कीर्तिता[3] ॥ २३९ ॥

239. Having worshipped the god Keśava, he induced Lakṣmī to purify this country. She is glorified as Viśokā.

अदितिर्देवमाता च कश्यपेन प्रचोदिता ।
त्रिकोटिर्नामितो भूत्वा नदी देशे[4] प्रसर्पति ॥ २४० ॥

240. Induced by Kaśyapa, Aditi, the mother of the gods also, having become the river named Trikoṭi, flows in this country.

शक्रपत्नी शची या च सापि[5] कश्यपचोदिता ।
नाम्ना[6] हर्षपथा जाता देशेऽस्मिन् पापसूदनी[7] ॥ २४१ ॥

241. Induced by Kaśyapa, Śacī also, who is the wife of Indra, became in this country, Harṣapathā, by name the destroyer of sins.

दितिश्चन्द्रवती जाता ऋषेर्वचनकारिणी[8] ।
स्वमंशं यमुनादेवी वितस्तायै समर्पयत्[9] ॥ २४२ ॥

242. Diti, following the advice of the sage, became (the

---

1. देश G, चापि C
2. अवोचयत् E
3. कथ्यते F
4. देशं D
5 सा च DEFGH
6. Thus corrected by A from नाम
7. पापसूदिनी C
8. Thus DEFH, देशेस्मिन् पापनाशिनी other MSS.
9. समर्पति H

river) Candravatī. The goddess Yamunā gave her own portion to the Vitastā.

एवं कश्यपवाक्येन देवदानवमातरः[1] ।
देवपत्न्यस्तथा पुण्याः सरिद्रूपत्वमागताः ॥ २४३ ॥

243. Thus, by the order of Kaśyapa, the mothers of the gods and the demons and the holy wives of the gods assumed the forms of rivers.

तथा[2] कश्यपवाक्येन तीर्थसागरनिम्नगाः ।
कश्मीरायां[3] तदा[4] जग्मुः सांनिध्यं च महीपते[5] ॥ २४४ ॥

244. O lord of the earth, then, due to the advice of Kaśyapa, the sacred waters, the oceans and the rivers went to Kaśmīrā and her vicinity.

एवं नरेन्द्र कश्मीरा[6] प्राप्ते[7] वैवस्वतान्तरे[8] ।
समुत्पन्ना महापुण्या हरभार्या सती शुभा ॥ २४५ ॥

245. O lord of the kings, thus, on the arrival of Vaivasvata Antara, the highly meritorious and beautiful wife of Hara was born as Kaśmīrā.

कश्मीरायां[9] तथा राजा त्वया ज्ञेयो हरांशजः ।
तस्यावज्ञा न कर्तव्या सततं भूतिमिच्छता[10] ॥ २४६ ॥

246. Desiring continuous welfare, you should regard the king Kaśmīrā as born of a portion of Hara and never disobey him.

---

1. देवमानवमातरः G, देवता नत्रमातरः H
2. Thus FE, तव्यां (तस्यां?) A, तत्र C
3. काश्मीरेषु C
4. Thus BCE, सदा ADFGH
5. पुण्यवृद्धये C
6. कश्मीराः CH
7. प्राप्ता H
8. Thus A वैवस्वतेऽन्तरे other MSS
9. कश्मीरेषु C
10. नीलमते देशनिवेशो नाम add ADEFG, इति श्री—H, इति श्रीनीलमतपुराणे कश्मीरदेवी नदीत्ववर्णनं नाम अष्टाविंशोऽध्यायः C

Ed. Lieden v.v. 234-237

गोनन्दः[1]

कथं सती[2] शची गङ्गा अदितिर्यमुना दितिः ।
सरित्वमिह संप्राप्ता या च देवी करीषिणी ॥ २४७ ॥

247. Gonanda (spoke): "How did Satī, Śacī, Gaṅgā, Aditi, Yamunā, Diti and the goddess Karīṣinī obtain the forms of rivers here?"

बृहदश्वः[3]
कदाचित् कश्यपं द्रष्टुं ययुर्देव्यः प्रकीर्तिताः ।
तास्तत्र चोदयामास कश्यपो भगवानृषिः ॥ २४८ ॥

248. Bṛhadaśva (said): "Once the glorified goddesses went to see Kaśyapa. The venerable sage Kaśyapa induced them there (thus).

कश्मीरा[4] नाम सुभगो देशो वै निर्मितो मया ।
तं देशमम्बुदानेन भावयध्वं शुचिस्मिता[5]: ॥ २४९ ॥

249. The beautiful country named Kaśmīrā has been created by me. O possessed of pure smiles, cherish that (country) by gift of water.

अदितिश्च दितिश्चैव शची गङ्गा च निम्नगाः ।
एवमस्त्वित्यभाषन्त[6] नोमा न च करीषिणी ॥ २५० ॥

250. Aditi, Diti, Śacī and the river Gaṅgā said, "Let it be so" but neither Umā nor Karīṣinī (spoke).

---

1. आह add DEFG, उवाच C
2. सीता G
3. उवाच add CDE
4. कश्मीरो G
5. शुचिः मिताः D
6. भाषन्त F

आराधयामास तदा सत्यर्थेन[1] तु[2] शङ्करम्[3] ।
अथोवाच[4] हरो भार्यां कुरु कश्यपभाषितम् ॥ २५१ ॥

251. Then he worshipped Śaṅkara for (inducing) Satī. Hara there after said to his wife : "Do as has been said by Kaśyapa."

ततोऽवोच[5]दृषिं देवी स च देशस्तनुर्मम ।
यदा तदा पूत[6] एव किं मया तत्र कारणम् ॥ २५२ ॥

252. The goddess then spoke to the sage. "That country being my own body is already purified. What is to be done by me there?"

कश्यपः[7]
पिशाचैः सह सम्पर्कस्तत्र नित्यं यदा नृणाम् ।
तदा तेषां मतिः पापात् सततं नापसर्पति ॥ २५३ ॥

253. Kaśyapa (said) : "As the human beings are always associated with Piśācas there, so their intellect does not always diverge from sin.

अपूज्याः सर्वदेशेषु दुराचारा मलैर्वृताः[8] ॥ २५४ ॥

254. Dishonoured in all countries, possessed of evil practices and covered with impurities....[9]

---

1. सत्यत्वेन E, सत्यर्थं C
2. Thus D, च EH, व A, om. C
3. शंकरं विभुम् C
4. Thus DEF, तदोवाच AH
5. Space for one letter left between ततो and वद् by A, अवोचत्तं C
6. Thus other MSS., पूर्वं A
7. उवाच add CDE
8. मलावृताः C
9. One hemistich is lost.

पापं कृतं च यत् क्षेत्रे तन् मे गुरुतरं मतम् ।
त्वयैव पापं यत्[1] तेषां शमनीयं वरानने[2] ॥ २५५ ॥

255. O beautiful faced, their sin can be allayed by you alone, as the sin committed in this land is regarded to be very weighty by me.

बृहदश्वः[3]
इति तथ्यं[4] विदित्वा सा कृपया[5] परया युता ।
उवाच देवी भर्तारं[6] चारुचन्द्रनिभानना ॥ २५६ ॥

256. Bṛhadaśva (said): After knowing this fact, the goddess, having a face beautiful like the moon and possessed of great compassion, said to her lord:

रसातले नदीरूपं करिष्यामि जगद्गुरो ।
कुरु[7] शूलप्रहारं त्वं नीलवेश्मसमीपतः ॥ २५७ ॥

यत्रासील्लाङ्गलमुखं प्राक् प्रभो शैलदारणे[8] ।
तेन शूलप्रहारेण निष्क्रम्याहं रसातलात् ॥ २५८ ॥

---

1. तत् F
2. नीलमते add DEFG, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे गौरीशिवप्रसादनं नाम एकोनत्रिंशोऽध्यायः C
3. उवाच add C
4. Om. F, तथा A
5. Thus DEF, क्षमया CH
6. Letter भ om. A
7. गुरु A
8. शैलधारणे E, शीलाधारिणे F, शैलदारणं G

हलमार्गेण[1] यास्यामि यावत् सिन्धुर्महानदः[2] ।
तथा[3] चक्रे हरो देव[4]स्तथा चक्रे सती शुभा ॥ २५९ ॥

257-59. "O father of the world, I shall assume the form of a river in the Nether World. Make a stroke with your spear near the abode of Nīla, where, O lord, while breaking the mountain, was (placed) the point of the plough. By that stroke of the spear I shall come out of the Nether World and shall follow the way made with the plough up to the place where there is the great river Sindhu." The god Hara (accordingly) did this and so did the beautiful Satī.

तस्या नाम वितस्तेति कृतवान् शङ्करः स्वयम् ।
वितस्तिमात्रं गर्तं तु शूलेन कृतवान् हरः ॥ २६० ॥

रसातलगता येन निष्क्रान्ता[5] सा[6] सरिद्वरा ।
तस्माद् वितस्तेति कृतं[7] नामैतस्याः[8] स्वयंभुवा ॥ २६१ ॥

260-61. Śaṅkara himself named her as Vitastā. Because Hara had excavated with the spear a ditch measuring one Vitasti, through which the good river—gone to the Nether World—had come out, so she was given the name Vitastā by Svayambhu.

ततस्तु सर्वदेशेषु जनः शुश्राव पार्थिव ।
सती देवी नदी भूत्वा कश्मोराया[9] विनिर्गता ॥ २६२ ॥

---

1. Thus AEFH, फलमार्गेण D, शूलमार्गेण C
2. सिन्धुं महानदम् C
3. तत्र ed Leiden
4. कृते च शर्वेण C
5. विनिष्क्रान्ता H
6. Om. H
7. Thus other MSS., कृते A
8. तस्या नाम C
9. कश्मीरेभ्यो C, कश्मीरायां E

262. Then, O king, the people in all the countries heard that the goddess Satī, after assuming the form of a river, had appeared in Kaśmīrā.

महापातकसंयुक्तस्तस्यां स्नातुं तदा जनः ।
आजगाम भयात्तेषां शूलखातनियोजनात्[1] ॥ २६३ ॥

रसातलं जगामाशु पुनस्तामेव[2] कश्यपः ।
प्रसाद्योन्मज्जयामास[3] पञ्चहस्तसमीपतः ॥ २६४ ॥

263-64. Then the people, possessed of great sins, came to have bath in that (river). Being afraid of them, she went away quickly from that way excavated by means of spear to the Nether world. Propitiating her, Kaśyapa again brought her out near Pañcahasta.

पञ्चहस्तस्य नागस्य भवनात्तां विनिर्गताम् ।
गव्यूतिमात्रमायातां[4] कृतघ्नस्तां ददर्श वै[5] ॥ २६५ ॥

265. Issuing forth from the abode of the Nāga Pañcahasta, she had covered a distance of one gavyūti only when an ungrateful person, verily, saw her.

सा च दृष्टा कृतघ्नेन त्वन्तर्धानं[6] गता पुनः ।
भूयः कश्यपवाक्येन चोदिता निम्नगोत्तमा ॥ २६६ ॥

तच्चक्रात्[7] क्रोशमात्रे तु प्रददौ दर्शनं तदा ।
मित्रस्त्रीगामिना दृष्टा ततो[8]ऽदर्शनमागता ॥ २६७ ॥

1. Thus AC, शूलख्यातनियोजनात् DE
2. Thus other MSS., तामाह A
3. उन्मोचयामास C
4. Thus C, आयाता other MSS.
5. Emended from तं ददर्श वै other MSS., निददर्श ह C
6. ह्यन्तर्धानं DEH, तिरोधानं C
7. यच् —G
8. भूयो C

266-67. Seen by an ungrateful one, she again disappeared. Persuaded once more by the sayings of Kaśyapa, the best of the rivers allowed her person to be seen at a distance of a Krośa from that Cakra. Then seen by one who had illicit relation with a friend's wife, she again disappeared.

भूयः[1] कश्यपवाक्येन नरसिंहाश्रमे शुभा ।
उन्ममज्ज[2] नदी[3] विप्रैः स्तूयमाना सहस्रशः ॥ २६८ ॥

268. By the word of Kaśyapa and praised by thousands of Brāhmaṇas, the beautiful river was brought out at the hermitage of Narasiṃha.

क्रोशमात्रे ततो दृष्टा ब्रह्मघ्नेन महानदी ।
अन्तर्धानं जगामाशु ततस्तामाह कश्यपः[4] ॥२६९ ॥

269. Again at a distance of one Krośa, the great river, seen by a Brāhmaṇa-killer, vanished at once and then Kaśyapa said to her:

नमोऽस्तु ते पर्वतराजकन्ये[5]
नमोऽस्तु तुभ्यमृषिवर्यजुष्टे ।
नमोऽस्तु तुभ्यं हरसङ्गलब्ध-
पवित्रभावे वरदे[6] वरेण्ये ॥ २७० ॥

270. "Salutation to you, O daughter of the king of mountains; salutation to you, loved by the best sages; salutation to you, the giver of boons, worthy of being solicited and possessed of sacred character by association with Hara.

---

1. ततः C
2. Thus G, उन्मज्जत AH, उन्ममज्ज DF, उन्मग्नासौ C
3. मती C
4. कश्यपः add H
5. त om. A, पर्वतराजपुत्रि H
6. व om. A

सुपुण्यतोये[1] सुरयोषिताभि
श्चक्रीडमानाभिरुपेततीरे[2] ।
देवद्विजाद्यै[3]रुपगूह्यमाने[4]
सुशीततोये[5] विमले विशोके ॥ २७१ ॥

येषां[6] हि भीत्या[7] प्रपलायसि[8] त्वं
त्वद् दर्शनाद् देवि विमुक्तपापाः ।
वृत्ता नरास्ते गतसर्वपापाः
त्वां[9] भासयन्तः[10] प्रभया महत्या[11] ॥ २७२ ॥

271-72. O goddess—devoid of impurities and grief, having holy and cool water, with the banks approached by the frolicsome wives of the gods, embraced by the twice-born and the gods—afraid of whom you are running away, those very men—devoid of all sins and shining with great lustre—surround you.

सप्तार्चि[12]दग्धस्य यथा शुचित्वं
त्वद्दर्शनाद् देवि तथा शुचित्वम् ।
सर्वं पवित्रं भवतीह तद्वत्[13]
पापं महेशानि कुरु प्रसादम् ॥२७३ ॥

---

1. —तोयं A
2. —तीरं A
3. देवद्विजात्यै: G
4. उपगूह्यनन्ते F, उपगूहमाना G, उपगूह्यमाना A
5. सशीततोये G
6. येभ्यो C
7. Thus A, भीता other MSS.
8. प्रपलायसे C
9. द्यां A
10. भासयांत्य: G, भासयन्ते C
11. Third and fourth pādas om. H
12. कृषाणु—H
13. मात: C

273. O goddess, just as a thing burnt in the fire gets purity, so is the purity (obtained) from your sight. All sins become purified in the same way. O great goddess, be favourable !

पापानां पावनार्थाय प्रार्थितासि[1] महानदि[2]।
तस्मात् पावय पापानि मा प्रणाशं व्रजाशुगे॥ २७४ ॥

274. O great river, you have been requested for the purification of the sinners, so purify the sins. O swiftly going one, do not go out of sight."

एवं प्रसादिता भक्त्या कश्यपेन महात्मना।
उवाच कश्यपं देवी तं तथावादिनं तदा[3]॥ २७५ ॥

275. Gratified thus with devotion of the high-minded Kaśyapa, the goddess spoke to Kaśyapa who was speaking in that way.

अत्यन्तपापसंयुक्तान् नाहं पवितु[4]मुत्सहे ।
तदत्र प्रेरय विभो[5] लक्ष्मीं शाङ्गंधर[6]प्रियाम्॥ २७६ ॥

शक्ता हि पावने ब्रह्मंस्त्रैलोक्यस्यापि सा भवेत्।
अदितिश्च दितिश्चैव या च[7] गङ्गा[8] महानदी॥ २७७ ॥

अन्याश्च सर्वाः सरित[9]स्तस्याः साम्यं न बिभ्रति[10]।
केवलं प्रार्थयस्वाद्य लक्ष्मीं केशववल्लभाम्[11]॥ २७८ ॥

---

1. Thus other MSS, पार्थिवानां G, प्रार्थिता त्वं ed Leiden.
2. महापगे C
3. तथा G,देवी add H
4. पावयितुम् C
5. प्रभो DH
6. शार्ङ्गधनु–D
7. तथा C
8. गन्ध inserted between च and गङ्गा by A
9. हरितः A
10. Thus corrected from बिभ्रति न by H
11. पावनवल्लभां A

276-78. "I do not dare purify those who are associated with too much of sin. For this implore Lakṣmī, the beloved of the bowholder (i.e. Viṣṇu). She is capable of purifying even the three worlds. Aditi, Diti, the great river Gaṅgā and all other rivers do not bear any comparison to her. Request today only Lakṣmī—the beloved of Keśava."

तस्याः स[1] वचनं श्रुत्वा प्रययौ भगवान् किल ।
गोविन्दमाराधयितुं श्वेतद्वीपं विहायसा ॥ २७९ ॥

279. Hearing her words, the venerable one, verily, went by the airy way to Śvetadvīpa to adore Govinda.

गोविन्दस्त्वब्रवील्लक्ष्मीं गच्छ त्वं देवि माचिरम् ।
केशवेनैवमुक्ता तु लक्ष्मीः शोकसमन्विता ॥ २८० ॥

उवाच वाक्यं प्रथमं गता तत्र[2] सती विभो ।
पश्चान्मम गतायाः[3] सा ध्रुवं नाम हरिष्यति ॥ २८१ ॥

280-81. Govinda said to Lakṣmī. "O goddess go, do not be late." Addressed thus by Keśava, Lakṣmī—filled with grief—spoke this sentence: "O Lord, Satī has already gone there. She will, verily, take away the credit of me who shall go afterwards.

एवं सशोकां विज्ञाय कश्यपस्त्वब्रवीत् पुनः ।
त्वमेव परमा शक्ति र्बहुभिर्मूर्त्तिभिः[4] स्थिता[5] ॥ २८२ ॥

282. Knowing her full of grief, Kaśyapa spoke again. You are the supreme power appearing in various forms.

---

1. स तस्या C
2. यस्मात् H
3. आगताया H
4. मन्त्रिभिः C
5. स्तुतां C

Ed. Leiden vv. 270-273b.

क्षीरोदकन्ये विरजे पवित्रे मङ्गलास्पदे ।
त्वमेव देवि कश्मीरा त्वमेवोमा प्रकीर्त्तिता ॥ २८३ ॥

त्वमेव सर्वदेवीनां मूर्तिभिर्देवि संस्थिता ॥ २८४ ॥

283-84. O goddess, daughter of the sea, devoid of dust, holy, abode of auspiciousness, it is you who are Kaśmīrā, it is you who are glorified as Umā, it is you who, O goddess, are living in the forms of all goddesses.

वैतस्तमम्भस्तव तोयमिश्रं
मध्वमृताढ्य[1] च[2] यथा तथास्तु ।
स्नातास्त्व[3]दम्भस्यपि पापमग्नाः
सद्यो विमुक्ता विमली भवन्तु[4] ॥ २८५ ॥

285. The water of the Vitastā, mixed with your water, may be such as is the honey mixed with nectar. Bathed in your water, even the sinners become free at once and are purified."

एवं स्तुता कश्यपेन[5] विशोका समपद्यत[6] ।
चिन्तयामास च तदा[7] भर्तृवाक्यं ध्रुवं मया[8] ॥ २८६ ॥

कर्तव्यमृषि[9]वाक्यं च किं विचारेण वै मम[10] ।
नदी भूत्वा[11] जगामाशु कश्मीरा[12] वाक्यमब्रवीत् ॥ २८७ ॥

---

1. Thus all MSS., मध्वमृताद्यं ed Leiden
2. तु H
3. तद AH
4. Thus DE, भवन्ति AH
5. स्तुतासौ मुनिना C
6. Thus other MSS., समपश्यत A
7. Thus D, सर्वदा EF, वरदा H
8. Thus other MSS., तथा A
9. मुनि–C
10. हि वै मम G, मे पुनः C
11. भूता A
12. Thus DEF, कश्मीरां A, मुनिः C

286-87. Lauded by Kaśyapa, she became devoid of grief. The giver of boons, (she) thought, "I must act according to the words of my lord and of the sage. Certainly, there is no use of my thinking. Having assumed the form of a river she went quickly. Kaśmīrā spoke:

व्रज शीघ्रं यावदिह् त्वत्प्रतीक्षा सती स्थिता ।
यावत् सा प्रथमं देशं[1] न पावयति[2] सुन्दरि ॥ २८८ ॥

तावत् पावय[3] तोयेन तव नाम भविष्यति ।
तस्या[4]स्तद् वचनं श्रुत्वा विशोका समपद्यत ॥ २८९ ॥

288-89. "Go soon before Satī reaches here to wait for you. O beautiful one, purify (this) country with water before she purifies it first. You will get a good name." Having heard her words she became griefless.

तस्माद् विशोकेति नदी सततं कथ्यते जनैः ।
मनोजवापि[5] कश्मीरा[6] सत्यै देव्यै[7] न्यवेदयत् ॥ २९० ॥

290. That river, therefore is always called Viśokā (Griefless) by the people. Kaśmīrā, whose speed is like that of the mind, also told (everything) to the goddess Satī.

लक्ष्म्यां विचेष्टितं श्रुत्वा सती च श्रुतविस्तरा[8] ।
हृष्टा मार्गेण[9] चोत्तस्थौ[10] धौम्याश्रमसमीपतः ॥ २९१ ॥

1. देवि H
2. Thus C, भावयति ADEF
3. Thus C, भावय ADEFG
4. तस्य C
5. Thus DEF, मनोरमा AC
6. आगतां तां च कश्मीरान् C
7. दित्यै A
8. बहुविस्तरम् C
9. दृष्टा–A, प्रीतिमार्गेण DEF
10. च तस्या DE

291. Having listened to the activities of Lakṣmī, Satī, who had heard all the details, became pleased and stood waiting in the way near the hermitage of Dhaumya.

आखोर्बिलेन शून्यत्वाद् विशोका चाप्य[1]नन्तरम् ।
आजगाम वितस्तां च ददर्श पुरतः स्थिताम् ॥ २९२ ॥

292. Viśokā, too, afterwards, came through the hole of Ākhu as it was vacant and saw Vitastā who was standing in front.

दृष्ट्वा वितस्तां गतमत्सरा[2] सा
जगाम योगं[3] च[4] तया[5] विशोका ।
पूर्वागता तत्र तदा[6] वितस्ता
जग्राह नाम क्षितिपप्रधान[7] ॥ २९३ ॥

293. O chief of the kings, Viśkoā—freed of all jealousy on seeing Vitastā—joined her. Then Vitastā, who had reached there first, appropriated her name.

कश्मीरां[8] तु तदा[9] क्रुद्धा विशोका त्वशपत्[10] प्रभो ॥ २९४ ॥

उपक्षीर्णा[11]नृतेनाद्य त्वया यस्मादहं खले[12] ।
सती च श्राविता यस्मात्त्वया मम विचेष्टितम् ॥ २९५ ॥

---

1. वाथ A
2. गतमत्सरां F
3. तोयं A
4. स G
5. तथा EDFH
6. तया A
7. स्वमतः क्षितीश C
8. कश्यपं C
9. ततः A
10. Thus DEF, अपश्यत् AGH
11. Thus emend. from उपशीर्णा DGH, उपशीर्णम् A, उपचीर्णा ed Leiden
12. खले G, खलु A

Ed. Leiden v.v. 282-284

तस्मात्ते प्रायशो भावी जनः खल्वनृते रतः ।
अपूजनीयो लोकेषु मलवान् कर्मकृत् तथा ॥ २९६ ॥

294-96. O lord, then angry Viśokā cursed Kaśmīrā, "O wicked one, as I have been absorbed by you today by means of falsehood and you have informed Satī about my activities, so your people will be mostly liars, possessed of impurities, hired servants and dishonoured in the worlds.

यन्मे मानं[1] हृतं सत्या न मे व्रीडात्र[2] जायते ।
यैवाहं सैव कश्मीरे[3] सती देवी न संशयः ॥ २९७ ॥

297. As regards taking away of my prestige by Satī, there is no humiliation to me as the goddess Satī, O Kaśmīrā, undoubtedly is the same as I.

सती लक्ष्मीसमेता तु पावयन्ती ततो जनम् ।
जगाम हलमार्गेण मन्दंमन्दं[4] सरिद्वरा ॥ २९८ ॥

298. Then the best among the rivers, namely Satī accompanied by Lakṣmī, went slowly through the way made with the plough, purifying the people.

अदितिर्देवमाता तु[5] त्रिकोटीत्यभिविश्रुता[6] ।
संयोगं सहिता[7] देव्या ततः[8] प्राप्ता[9] वितस्तया ॥ २९९ ॥

---

1. Thus ADEFH, नाम C
2. च H
3. कश्मीरा C
4. Thus A, मन्द-मन्दं other MSS.
5. Thus DE, C
6. अपिविश्रुता F
7. Thus C, सहिते G, सहितो ADEF
8. तया C
9. प्राप्तो AG

299. Aditi, the mother of the gods celebrated as Trikoṭī, joined the goddess Vitastā.

ततः शची शक्रपत्नी नाम्ना शक्रपथा नदी ।
ततश्चन्द्रवती नाम दितिर्दैत्यारणिर्नृप[1] ॥ ३०० ॥

300. O king, then (joined) Śacī, the wife of Indra, named as river Harṣapathā, and Diti, the mother of Daityas, Chandravatī by name.

एवं क्रमेण या देवी गृह्णन्त्य[2]थ सरिद्वराः ।
जगाम गङ्गया सार्धं संयोगं[3] सिन्धुना सह ॥ ३०१ ॥

301. Receiving good rivers in this way, the goddess became united with the Gaṅgā and the Sindhu.

वैतस्तमम्भस्सह सैन्धवेन
युक्तं यथा क्षीरमिवामृतेन ।
लावण्ययुक्तं च यथैव[4] रूपं
शीलेन युक्तं च यथा श्रुतं स्यात् ॥ ३०२ ॥

302. The water of Vitastā mixed with that of Sindhu is like milk mixed with nectar, beauty associated with elegance and knowledge associated with good nature.

शौर्यं यथा स्याद् विनयेन युक्तं
धर्मं यथा स्याद् द्रविणेन युक्तम् ।

---

1. v. 300b om. F
2. गृह्णाति C
3. सङ्गमं C
4. तथैव FG

मृत्सा युता वा मृजयैव[1] राजन्
कामं[2] यथा स्यात् मनसोपपन्नम्[3] ॥ ३०३ ॥
रत्नं यथा स्यात् कनकेन युक्तं
आयु[4]र्यथा स्वास्थ्ययुतं[5] नृवीर ।
सम्मानयुक्तं[6] च यथैव लाभं[7]
तथा तु[8] सा तत्र तदा[9] बभूव ॥ ३०४ ॥

303-4. O king, she became there such as is bravery associated with humility, piety associated with wealth, clay of high quality refined through purification, Kāma associated with mind, gem associated with gold, life associated with health, and profit associated with honour.

तपनस्य सुता देवी गङ्गा स्नेहेन यन्त्रिता ।
बहुमानान्मुनेर्भक्त्या स्वेनांशेन व्यवर्धयत्[10] ॥ ३०५ ॥

वितस्तां तु सरिच्छ्रेष्ठां सर्वकल्मषनाशिनीम् ।
गङ्गा सिन्धुस्तु[11] विज्ञेया वितस्ता यमुना तथा ॥ ३०६ ॥

305-6. Bound by affection, Tapana's daughter—the goddess Gaṅgā—due to the great respect and devotion for the sage, augmented with her own part the Vitastā, the best of the rivers, the destroyer of all sins. The Sindhu should be regarded as the Gaṅgā and the Vitastā as the Yamunā.

---

1. मृतायुतानां FH, मृत्सा युता स्यान्मृजयापि C
2. कामो C
3. मनसोपपन्नः C
4. Thus ADEF, साधुः ed Leiden
5. Thus F, स्वास्थ्युतं D, स्वस्तियुतं AC, स्वस्त्यायुतं ed Leiden
6. समायुक्तं A, सम्मानयुक्तः C
7. लाभः C
8. तथैव C
9. तथा C
10. व्यवर्धयन् F, विवर्धयत् H
11. सङ्गस्तु G, सिन्धुश्च A H

Ed. Leiden v.v. 292b-295

स प्रयागसमो देशस्तयोर्यत्र तु[1] सङ्गमः ।
गङ्गातोयमथादाय गङ्गां तु यमुनाब्रवीत् ॥३०७॥

307. The place, where there is the confluence of these two, should be regarded as equal to Prayāga. Appropriating the water of the Gaṅgā, the Yamunā said to the Gaṅgā:

प्रयागे[2]ऽपहृतं नाम त्वया मे वरर्वाणिनि ।
कश्मीरायां[3] तथा नाम मया चापहृतं तव ॥३०८॥

308. "O possessed of beautiful colour, at Prayāga my name is appropriated by you and in Kaśmīrā your name has been appropriated by me."

तामब्रवीत्ततो[4] गङ्गा भूय एव मया तव ।
हर्तव्यं[5] नाम सुभगे यदाहं सिन्धुसंज्ञिता ॥३०९॥

309. Then the Gaṅgā said to her, "O beautiful one, I must again appropriate your name when I am designated as Sindhu."

बृहदश्वः[6]
इति तथ्यं सतीज्ञात्वा हलमार्गात्तु[7] सिन्धुगा[8] ।
हिमालयान्न[9] प्रययौ पाटितात्मा[10] परं[11] नदी ॥३१०॥

1. तत्र च A
2. Thus other MSS., प्रयागो A
3. कश्मीरेषु C.
4. तत्र H
5. हंतव्यं A G
6. उवाच add D
7. च A
8. सिन्धुतः C
9. हिमाचलान्न E
10. पावितात्मा ed Lahor.
11. पुरं G

310. Having come to know this fact, Satī—the river going in the company of the Sindhu—divided itself and did not go beyond the Himālaya, through the way made with the plough.

पुनस्तां तु महाभागामृषिः प्रोवाच कश्यपः ।
अवश्यं हलमार्गेण गन्तव्यं सुभगे त्वया ॥३११॥

अन्यथा देश एवा[1]यं सरस्त्वमुपयास्यति ।
भूयो भूयश्चोद्यमाना कश्यपेन सरिद्वरा ॥३१२॥

क्रोधात्ततो विनिष्क्रान्ता हलमार्गेण तेन सा ।
तस्मिन् देशे प्रसन्नापि दृश्यते[2] कलुषा नदी ॥३१३॥

311-13. The sage Kaśyapa again spoke to her possessed of great fortune: "O beautiful one, you must necessarily go by the way made with the plough, otherwise the whole country will be turned into a lake." Persuaded again and again by Kaśyapa, that excellent river went in anger through the way made with plough. So, though clear, she is seen as a dirty one at that place.

कश्यप उवाच
वितस्ताख्या सरिद्रूपा देवि त्वं पर्वतात्मजे ।
तपस्विनी परा[3] शर्वा[4]च्छर्वं पत्न्यसि[5] नो नदी ॥३१४॥

314. Kaśyapa said : "Assuming the form of a river called Vitastā, O goddess, the daughter of the mountain, you are not a river (but) an ascetic lady, wife of Śarva, even higher than Śarva.

1. चैव G
2. दृश्यति H
3. पुरा G
4. सिद्धिः C
5. अपि A

अद्रिवत्सासि भद्रं ते तद्देहाच्छृङ्गिणी[1] नदी ।
शम्भुनोढासि रुद्राणी स्रवन्त्यसि मयार्थिता[2] ॥३१५॥

315. May there be happiness for you. You are the daughter of the mountain and on account of (being born) from his body are (called) the mountain-river. O wife of Rudra, you are borne by Śambhu and being requested, you flow (in the form of a river).

त्वय्यर्पितशरीरा ये पापिष्ठाः स्वर्गता अपि[3] ।
दृष्टवा रमन्ते स्वं देहमुह्यमानं[4] तवोर्मिभि[5] ॥३१६॥

316. Those great sinners also who having offered their bodies to you are gone to heaven are pleased to see their bodies carried away by (your) waves.

विस्मयं[6] ते नरा जग्मु[7] दृष्ट्वा तं देहमात्मनः ।
स्वर्गताः स्मोऽथ चोमायां क्रीडामो जलमध्यगाः ॥३१७॥

317. They are surprised to see their bodies (and say), "We are in heaven, and being in the water, are still sporting in (the river which is a form of) Umā.

तवोद्गारैस्तरङ्गाख्यैः[8] देवि मारुतचोदितैः ।
शीतैः[9] शीकरजैर्नृणां नारकोऽग्निः प्रशाम्यति[10] ॥३१८॥

---

1. देहासङ्गिनी AH
2. Thus ACH, च यार्थिता other MSS.
3. अपि सुता A
4. चोह्यमानं A
5. Thus H, तयोर्मिषु A, तयोर्मिभिः G, तयोर्मिभिः other MSS.
6. विस्मायं A
7. गता नरा विस्मयन्ते C
8. तवोद्भागैः A
9. शीतः
10. First and second pādas om. H

318. O goddess, the fire of hell for the human beings is pacified with your cool outpourings called waves, born of water-drops and sent forth by the wind.

प्रदीपादीपिभिर्देवि तथा वर्तिभिरूर्मिभिः[1] ।
त्रिःसप्तनारकं[2] वह्नि नृणां शमयसेऽद्रिजे ॥३१९॥

319. O goddess, born of the mountain, you pacify the fire of three times seven hells for the human beings by means of your waves shining with earthen lamps.

स्नानं ये तु करिष्यन्ति तव पुण्ये नरा जले[3] ।
ब्रह्मलोकं गमिष्यन्ति महापातकिनो ऽपि ते ॥३२०॥

320. Those persons who will take bath in your holy water, shall go to Brahmaloka, even if they have committed Great Sins.

यामीं तु यातनां घोरां भ्रूकुटिभङ्गचोदिताम्[4] ।
स्वप्ने ऽपि[5] पश्यन्ति ते न ये स्नाताप्सु[6] सकृत्तव ॥३२१॥

321. Those who bathe even once in your waters, do not see, even in dream, the dreadful tortures of Yama induced by the contraction of his eye-brows.

तव भक्तस्य विप्रस्य नित्यं कर्मानुतिष्ठतः ।
मोक्षदं मुनयः स्नानं गङ्गायां स्वर्गदं विदुः ॥३२२॥

---

1. कूर्मभिः E
2. नारकिं D
3. जले सुराः A, जले नराः F
4. यामीश्च यातना घोरा भ्रूकुटीभङ्गचोदिताः A,–भ्रूकुटीतटचोदिताः D
5. स्वप्नेऽपि ते न पश्यन्ति DE
6. येप्सु स्नान्ति C

322. The sages know that for a Brāhmaṇa always performing (his) duties, a bath in you is the giver of salvation and a bath in the Gaṅgā is the giver of heaven.

अतिप्रभावयुक्तासि त्रैलोक्यस्यापि पावनी ।
जनित्री सर्वदेवानामुमा देव्यसि नो नदी ॥३२३॥

323. Purifyer of even the three worlds, you are possessed of great influence. O goddess, you are Umā, the mother of all gods and not a river.

देवानां त्वं[1] धृतिर्देवि देवानां भारती[2] यथा[3] ।
तृप्तिश्च सर्वभूतानां निम्नगे त्वं सदा भुवि ॥३२४॥

324. O goddess, (you are) the solidity of gods, the goddess Bhāratī of gods. O river, you are always the satisfaction of all beings on the earth.

प्रसादं कुरु मे देवि निर्गच्छ भवनादितः ।
अविक्षुब्धेन मनसा देशस्यास्य हिते रता ॥३२५॥

325. O goddess, do favour upon me. Engaged in the welfare of this country, go further from this abode with an unannoyed mind.

अर्धं देहाद्धरस्य त्वं देवपत्न्यसि नो नदी ।
सिन्धुसंगमनं यावद् धावन्ती याहि[4] मेऽर्थिता ॥३२६॥

326. You are half of the body of Hara. You are the wife of the God and not a stream who while running to meet Sindhu have been requested by me.

---

1. तु H
2. भारते E
3. Thus A, तथा other MSS.
4. यावन्त्यायाहि A, धावमाने C

Ed. Leiden vv. 312-315

पतिस्ते[1] शङ्करस्त्वेको नापरोऽब्धिरितस्ततः[2] ।
सिन्धुसंगमनेनाशु व्रजस्व स्वपतिं शिवम्[3] ॥३२७॥

327. Śaṅkara alone is your lord and the ocean is not different from Him. Go quickly to your lord Śiva by meeting the ocean.

निशम्यैवं पुनर्देवी सस्मारोक्तं यथा स्वयम् ।
स्मृत्वा[4] सोत्कण्ठिता भर्तु[5]र्गमने मतिमादधे[6] ॥३२८॥

328. Having heard thus, the goddess again remembered her own saying and becoming eager, made up her mind to go to him.

ततो वेगेन महता सीमन्तमिव कुर्वती ।
हिमाचलस्य प्रययौ तोयशैलोपमा[7] नदी ॥३२९॥

329. Then, the stream bearing resemblance to a hill of water, went forth with great force, doing as it were the parting of Himālaya's hair.

ततस्तु संगता नद्या[8] कृष्णया सह पार्थिव ।
तथा सरिद्वराभिश्च शतशो ऽथ सहस्रशः ॥३३०॥

330. O king, then she joined the goddess Kṛṣṇā and hundreds and thousands of other nice rivers.

---

1. पतित्ये A, पतित्वे F
2. यतः C
3. Third and fourth Pādas om. E
4. स्मृता G, स्मिता C
5. Thus CDEF, तस्य A
6. मतिः G
7. Thus D, तोयशल्योपमा G, तोयशीलोपमा A, तोयमार्गेण सा E
8. Thus A, देव्या other MSS.

Ed. Leiden v.v. 316-319

स्वैराजकानां [1] मध्येन मात्राणां चैव भागशः ।
भोगप्रस्थमतिक्रम्य गङ्गया सह संगता ॥३३१॥

331. Passing through the middle of Svairājakas and a part of Mātras, and crossing Bhogaprastha, it joined the Gaṅgā.

एषा हि[2] पापशमनी वितस्ता निम्नगोत्तमा ।
कश्यपस्य तु वाक्येन लक्ष्म्या सह गता क्षितिम् ॥३३२॥

332. Verily this sin-destroying Vitastā—the best of the rivers—appeared on the earth in the company of Lakṣmī, due to the instruction of Kaśyapa.

अदितिश्च दितिश्चैव शची च मनुजेश्वर ।
तपनस्य सुता या च या च गङ्गा सरिद्वरा[3] ॥३३३॥

333. O king, (there appeared) also Aditi, Diti, Śaci, the excellent river Gaṅgā and the daughter of the Sun, i.e. Yamunā.

एवं वसन्त्यां[4] प्रययौ[5] कश्मीरायां[6] चतुर्युगम्[7] ॥३३४॥

पूर्णे चतुर्युगे तस्मिन् कृत्वा धान्यादिसङ्ग्रहम् ।
आश्वयुज्यामतीतायां निर्ययुर्मानवा बहिः ॥३३५॥

334-35. Living thus in Kaśmīrā the four aeons passed. After the completion of those four aeons, at the end of the

1. स्वराजकानां D
2. एषासौCG
3. इति नीलमते वितस्ताजन्म add DEGH, इति श्री नीलमतपुराणे वितस्ताप्रसादवर्णनं नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः C Then follows बृहदश्व उवाच CD, verb om. FG
4. वसन्त्या A, वसत्सु C
5. प्रययुः C
6. कश्मीरेषु C
7. चतुर्युगाः C

month of Āśvayuj, the human beings went out after having made collections of rice etc.

काश्यपश्चन्द्रदेवाख्यो वृद्धो ब्राह्मणपुङ्गवः[1] ।
न निर्जगाम निर्वेदाच्चोदितोऽर्थेन भाविना ॥३३६॥

336 An old good Brāhmaṇa named Candradeva—descendant of Kaśyapa—did not go out due to despondancy and due to being ordained by future events.

क्रीडानिमित्तं च[2] भयान्निकुम्भस्य न घातितः ।
ब्राह्मणेन[3] पिशाचास्तु[4] चिक्रीडुस्तेन ते तदा[5] ॥३३७॥

रज्जुबद्धेन तु यथा पक्षिणा नृप दारकाः ।
कल्यमानः[6] पिशाचैस्तु निर्वेदं परमं ययौ ॥३३८॥

337-38. He was not killed due to the fear of Nikumbha and also for the sake of sport. The Piśācas, then, played with that Brāhmaṇa as the little boys (play) with a bird tied to a string. Agitated by the Piśācas, he obtained complete indifference (to worldly objects).

हिमेन शीतेन तथा पिशाचैः
संपीड्यमानो द्विजवृद्धवर्यः[7] ।
बभ्राम तत्रैव विमूढचेता
भ्रमन् ययौ यत्र स नागराजः ॥३३९॥

---

1. मानवपुङ्गवः E
2. तु H
3. Thus GH, ब्राह्मणोऽसौ C ब्राह्मणैस्तैः other MSS.
4. पिशाचैस्तु G, पिशाचाश्च H, पिशाचैस्तैः C
5. Second and third pādas of this verse om. D
6. काल्यमाना AD
7. द्विजवर्यवृद्धिः G

339. Oppressed by the Piśācas and with cold and snow, that old good Brāhmaṇa roamed with a perplexed mind and while roaming, he reached (that place) where (lived) that king of the Nāgas.

यस्मिन् देशे त्वनन्तेन हलं पूर्वं निवेशितम्[1]
तत्र नीलस्य वसतिः पूर्वमेव सुभाविता ॥३४०॥

340. At the place where Ananta had formerly fixed his plough, there (existed) since olden times, the highly exalted abode of Nīla.

एतस्मिन्नेव काले तु नीलो नाग[2]पतिर्विभुः[3] ।
सेव्यमानो निकुम्भेन पिशाचेन महात्मना ॥३४१॥

नागैश्चात्युल्बणै[4] र्भीमैः पर्यङ्कवरमाश्रितः ।
आस्ते गिरिवरस्याधो धनदस्य महात्मनः ॥३४२॥

341-42. At that very time, the mighty Nīla, the lord of the Nāgas, seated on a hice couch under Dhanada, the best of the mountains, was being served by the high-souled Piśāca Nikumbha and highly powerful and dreadful Nāgas.

नागास्तं नागराजानं नागकन्याश्च भूरिशः ।
उपासन्त महात्मानं कश्मीरायां[5] कृतालयाः ॥३४३॥

343. The Nāgas and the Nāga-maidens who had made their abodes in Kaśmīrā, waited in large numbers upon that Nāga-king.

---

1. फलं सर्वं निवेदितम् G, फलं पूर्वं निवेदितम् H
2. नाम–A
3. Thus corrected from प्रभुः by H
4. उल्वलैः E
5. कश्मीरेषु C

केचित् स्तुवन्ति राजानं केचिद् वीजन्ति पन्नगाः[1] ।
केचिद् वरासनगतं[2]पर्युपासन्ति[3] धार्मिकम् ॥३४४॥

344. Some of the Nāgas were praising the king, the others were fanning (him), while others, again, were waiting upon him, the pious one seated on an excellent couch.

तेषां मध्यगतं नीलं नीलाञ्जनचयोपमम् ।
मुकुटेनार्कवर्णेन कुण्डलैश्च विराजितम् ॥३४५॥

विद्युद्द्योतित[4]वर्णेन वाससैकेन[5] शोभितम् ।
चन्द्ररश्मिनिकाशेन तथा चीनांशुकेन[6] च ॥३४६॥

वितानेन विचित्रेण किङ्किणीजालमालिना ।
तथा फणशतै[7]र्भीमैः सप्तभिः संविराजितम्[8] ॥३४७॥

रत्नोज्जवलैर्दीप्तरत्नै[9]र्ज्वालामालासमाकुलम् ।
तं दृष्ट्वा चन्द्रदेवस्य नीलो ऽयमभवन्[10]मतिः ॥३४८॥

नूनं[11] प्रसादात्तस्यैव भुजङ्गाधिपतेः[12] प्रभोः ।

1. First two pādas om. A,—वन्दन्ति भूरिशः H
2. Thus CH, वरासनगताः other MSS.
3. पर्युपासन्त CH
4. Thus A, विद्युद्द्योत other MSS.
5. वंससैकेन A
6. दीनांशुकेन च DF
7. फणिशतैः F
8. Thus C, तं विराजितम्, D सुविराजितम् A
9. Thus ADEF,—दीपरत्नैः C
10. Thus other MSS, अवदन् A
11. ततः C
12. Thus E, भुजगाधिपतेः H

सोपसर्प्य[1] द्विजो नागं कृत्वा प्राध्ययनं[2] पुरः ॥३४९॥

जानुभ्यामवनिं गत्वा तदा स्तोत्रमुदीरयत्[3] ॥३५०॥

345-50. Seeing in their midst, Nīla, resembling a mass of black antimony, shining forth with his ear-rings and the diadem of sun-like colour, adorned with one garment shining like the lightening, and the China-silk resembling the rays of the moon, shining due to a variegated canopy decorated all around with rows of little bells and due to seven hundred terrible snake-hoods radiant with jewels and surrounded by garlands of effulgence spread forth by gems of the lamps studded with gems, Candradeva thought "This must be Nīla." Due to the favour of that mighty lord of the serpents, that twice-born approached the Nāga, did obeisance, touches, the earth with his knees and then pronounced the hymn of praise.

चन्द्रदेवः
नमस्ते नागराजेन्द्र नील नीलोत्पलद्युते ।
नीलमेघचयप्रख्य नीलतोयकृतालय ॥३५१॥

फणानां त्वं शतैर्नाग शोभसे सप्तभिः सदा ।
सप्तसप्तिरिवार्चिष्मान् राजसे त्वं गभस्तिभिः ॥३५२॥

351-52. Candradeva said: "Salutation to you, O Nīla, sovereign-king of the Nāgas, possessed of lustre like that of the blue lotus, resembling a mass of blue clouds, having abode

1. उपसर्प्य G
2. परिक्रमं A, प्रक्रमणं C, स्वस्त्ययनं H
3. उदीरयेत् DEFG, उदैरिरत् C
इति नीलदर्शनम् add DEF, इति श्री नीलमते H, इति नीलमते नीलदर्शनम् A, इति श्री नीलमतपुराणे चन्द्रदेवनीलपरिज्ञानं नाम अष्टत्रिंशोऽध्यायः
Then follows चन्द्रदेव उवाच C, verb om. A

Ed. Leiden v.v. 338b-340

in dark blue waters, you shine, O Nāga, with seven hundred hoods, You blaze forth like the seven-horsed sun, with rays.

त्वं नील नीलार्थं[1] विनीतपापै
देवेश देवैरपि दृश्यसे[2] स्वैः ।
नागेन्द्र[3] भोगीन्द्र[4] इवाम्बरस्थो[5]
ध्यानेन विद्वद्भिरिवामृताख्यः[6] ॥३५३॥

353. O Nīla of dark blue complexion, O lord of the gods, G king of the Nāgas, you —chief of the hooded ones, sitting in the sky and called immortal—are seen, as it were, through meditation, by your own gods who are wise and who have subdued sins.

त्वं नील यज्ञेश[7] इवासनस्थो[8]
वेदार्थविद्भिर्विविधैर्विधानैः ।
संसारकार्येषु[9] सुयागकृद्भि[10]
राराध्यसे मोक्षफलाय विप्रैः ॥३५४॥

354. O Nīla, enthroned like the lord of sacrifice you are propitiated with various rites, for the attainment of salvation,

1. Thus C, corrected thus from नीलर्थि by G, latter reading other MSS., गत्वा तथा नीलार्थिपापैः A, गत्वा नील नीलार्थि पापैः H
2. नेक्ष्यसेद्धा C
3. ध्यानेन E
4. भोगेन्द्रमिव FGH
5. अम्बरस्थं FH, अम्त्ररस्ते G, अम्बरस्थेother MSS.
6. अपीड्यमानः C, इवामृताख्यम् other MSS.
7. Thus C, यज्ञेशमिव other MSS.
8. Thus C,—स्थम् other MSS.
9. संस्कारकार्येषु B
10. सनागकृद्भिः B, सुरागकृद्भिः C

Ed. Leiden v.v. 341-342

by the Brāhmaṇas who know the meaning of the Vedas and perform proper sacrifices in worldly matters.

नागेन्द्र[1] नीलार्चिरिवामरेन्द्रै
विज्ञायसे सूर्य[2] इवाम्बरस्थः[3] ।
त्वं[4] नील नीलार्चिरिव[5] ज्वलानो[6]
भक्तस्य[7]कार्याणि च साधयानः[8] ॥३५५॥

355. O lord of the Nāgas, the chiefs of the gods recognize you as fire and as the sun in the sky. Shining like fire, O Nīla, you accomplish the deeds of your devotees.

दृष्टो[9] मया हेतुभिरापतन्तं
सर्वस्य जन्तोर्वससे यतोऽद्य ।
स्मृतस्ततो मोक्षय मेऽतिदुःखात्
त्रायस्व विप्रस्य नमो नरेन्द्र[10] ॥३५६॥

356. By me you have been seen as appearing for some reason, though you dwell in all the beings. Then remembered, you release[6] me from the great calamity. Salutation to you, O lord of men, protect (this) Brāhmaṇa.

---

1. नागेश नीलार्चिरिवामरेशैः C
2. Thus C, सूर्यम् other MSS.
3. Thus C,—स्थम् other MSS.
4. Thus ABCDF, त्वां E
5. Thus C, नीलार्चिम् other MSS.
6. उज्वलंश्च C, ज्वलंश्च G, ज्वलन्तं ABDEFH
7. स्वभक्तकार्याणि G
8. विधास्यमानः C, साधयन्तम् other MSS.
9. Thus C, दृष्टं other MSS.
10. नगेन्द्र DEF

त्वं नील[1] नीरौघचयप्रकाशो
विराजसे[2] विष्णुरिवामरेशः[3] ।
विधे विंधाता रमसे[4] यमेशं[5]
त्वं[6] वासुदेव[7]प्रणतः सदैव[8] ॥३५७॥

357. O Nīla, shining with the multitude of water-torrents, you shimmer like Viṣṇu, the lord of the immortals. Being a creator of the creator, you enjoy the company of the lord of Yama and always bow down before Vāsudeva.

त्वां[9] नील नीलाम्बर नीलनेत्र[10]
आकाशवत् सर्वगतं सुरेशम् ।
ध्यात्वा[11] नरो योऽप्यजितेन्द्रियो वा
नागेन्द्र मुच्येत तव प्रसादात् ॥३५८॥

358. Clad in blue raiment and possessed of blue eyes, O Nīla, O lord of the Nāgas, even a man of unrestrained senses who contemplates you—the lord of the gods and all pervading like the Ether—is saved by your grace.

---

1. नीर G
2. Thus B, विडौजसे ADFGHD
3. Thus AC, अमरेशं H, अमरेशः other MSS
4. रमसी A
5. यमीशं A, फणीश C
6. त्वां C
7. वासुदेवं CG
8. प्रणतोऽस्मि नित्यम् C.

Third and fourth pādas of v. 357 and first two pādas of v. 358 om. H

9. त्वं ABDEF
10. नेत्रम् AFG
11. ध्यायन् C

नील त्वामेव वेदार्थे जगु र्वेदाः सनातनम् ।
ध्येयं वह्नौ[1] मुमूक्षूणां कामिनां चार्थसाधनम् ॥३५९॥

359. O Nīla, the Vedas have sung about you—the eternal one—as the essence of the Vedas, the object of worship in the fire, the fulfiller of the desires of those who seek salvation and those who are ambitious (of material gain).

त्वत्प्रकाशं यतो[2] ब्रह्म निष्कलं निर्मलं[3] परम् ।
सूक्ष्मतो व्योम[4]निर्दिष्टं सर्वगात्रैरकृत्रिमम् ॥३६०॥

360. Illumined by you the Brahma is indivisible, pure and the highest. Due to its minuteness, it is called Ether and is even with all the limbs, uncreated.

अकिञ्चन्यावदस्तत्त्वम[5]तिसूक्ष्मस्य नो पृथोः[6] ।
अर्थाश्रयान् महार्थत्वं[7] तव[8] तस्याक्षरस्य च[9] ॥३६१॥

361. O Akiñcanya, you, too, have not been able to explain the true essence of that highly minute (and still) great one. For being the support of all the elements, you are the great essence of your ownself and of that imperishable one,

कद्रूः पुत्रसहस्रेण नागराजेन्द्र शोभिता ।
त्वया तु राजते[10]ऽत्यर्थं विष्णुनेवादितिर्यथा ॥३६२॥

---

1. ब्रह्मH
2. इतो A
3. निर्मलं निष्कलं C
4. येन—CH
5. अकिञ्चनोऽसि देव त्वम् C
6. अति सूक्ष्मोसि च पृथु: C
7. अथाश्रयो महार्थस्त्वं C
8. स्तव्यः C, तत्र H
9. तस्याहरस्य E
10. शोभते E

362. O Lord of the Nāga-kings, Kadrū adorned with a thousand sons shines exceedingly by you only as Aditi by Viṣṇu only.

त्वमेव तपसात्यर्थं तथा विद्योतसे प्रभो[1] ।
तोयं हिमं शीकरं च[2] तथा मुञ्चसि धार्मिक[3] ॥३६३॥

363. O Lord, you alone shine so much with penance and send forth water, snow and showers.

प्रजापतिः कश्यपो हि सर्वभूतपिता प्रभो[4] ।
त्वया तु शोभतेऽत्यर्थं पुत्रेणात्यन्तधार्मिक ॥३६४॥

364. O highly pious one, Prajāpati Kaśyapa—the father of all beings—is adorned exceedingly by having you as a son.

त्वयि धर्मश्च सत्यं च क्षमा च सततं प्रभो ।
देवासुरविमर्देषु शतशोऽथ सहस्रशः ॥३६५॥

त्वया[5] विनिहता[6] दैत्या देवब्राह्मणकण्टकाः ।
वरदस्त्वं वरेण्यश्च सुरारिबलहा[7] प्रभो[8] ॥३६६॥

365-66. O Lord, in you there is piety, truth and forbearance. In the wars amongst the gods and the demons, you have slain hundreds and thousands of the demons who were (like) thorns for the gods and the Brāhmaṇas. O mighty one, you

1. तथा E
2. शर्करं F
3. These two pādas om. AH
4. These two om. AH
5. तदा C
6. विनिहतो C
7. वरारि—ACEFG वारिबहल H
8. Thus A, विभो other MSS.

are the giver of the boons, worthy of attainment and slayer of the armies of the enemies of the gods.

भक्तानुकम्पी भक्तश्च देवदेवे जनार्दने ।
तस्यातिदयितश्चासि यथा नागः स वासुकिः ॥३६७॥

367. Having compassion on your devotees, you are highly devoted to Janārdana, the god of the gods. You are exceedingly dear to Him as is that Nāga Vāsuki.

धनदस्ते सखा नाग यथा शर्वस्य नित्यदा ।
धनदश्चासि भक्तानां[1] धनेश इति विश्रुतः ॥३६८॥

368. O Nāga, the Dhanada ("Wealth-giver", the name of a mountain) is always your friend as of Śiva. Well-known as the lord of wealth, you give wealth to (your) devotees.

नागानां त्वं गति र्नित्यं देवानामिव[2] वासवः ।
भक्तिमानस्मि ते नित्यं तच्च जानासि धार्मिक[3] ॥३६९॥

369. You are the refuge of the Nāgas as Indra is of the gods. O pious one, know that I am full of devotion for you.

नील उवाच
स्वागतं ते द्विजश्रेष्ठ दिष्ट्याऽसि मेऽन्तिकम् ।
अर्चनीयोऽसि विप्रेन्द्र ह्यतिथिस्त्वं मतो मम[4] ॥३७०॥

370. Nīla said: "Hail to you, O best among the twice-born. O lord of the Brāhmaṇas, Luckily you have approached

1. दैत्यानां E
2. अपि H
3. नीलमते नीलस्तोत्रम् add ADEFG, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे चन्द्रदेवकृतं नीलस्तोत्रवनं नामकोनचत्वारिंशोऽध्यायः C
4. 370 b occurs before 370 a in E

me and are to be honoured as you have been regarded as a guest by me.

वरं वरय भद्रं ते यथेष्टं मनसि प्रियम् ।
गृहं च मे तथा पश्य तत्र आस्स्व[1] च यथासुखम् ॥३७१॥

371. Happiness to you! Ask for a boon which is desired by you and is dear to your heart. Visit my home and stay there as it may please you."

चन्द्रदेवः[2]
अवश्यं मे[3] वरो देयस्त्वया नागेन्द्रसत्तम ।
वरयामि वरं देव तं मे त्वं दातुमर्हसि ॥३७२।

372. Candradeva (spoke): "O best among the Nāga-chiefs, you must give me a boon. I ask for a boon and you are worthy of granting that to me.

कश्मीरायां[4] जनो नित्यं वसतां भीमविक्रम ।
क्लिश्यते हि सदा लोको निष्क्रमन्[5] प्रविशन् पुनः ॥३७३॥

373. O possessed of terrible prowess, let the human beings live constantly in Kaśmīrā. The people are always oppressed in going away and coming again.

गृहाणीह नरास्त्यक्त्वा पुराणि विविधानि च ।
वसन्तु त्वत्प्रसादेन वरमेतद्वृतं[6] मया ॥३७४॥

---

1. Thus C, तत्रास्व other MSS.
2. उवाच add G
3. Thus A, मे other MSS.
4. कश्मीरेषु CG
5. निष्क्रामन् CG
6. वर एष वृतो CG

Ed. Leiden v.v. 359-362

374. Leaving their homes and cities of various sorts, the human beings ....[1] May they live (here) with your favour. This is the boon I solicit for.

नीलः[2]
एवमस्तु द्विजश्रेष्ठ वसन्त्विह नराः सदा ।
पालयन्तस्तु[3] मद् वाक्यं केशवाद् यन्मया श्रुतम् ॥३७५॥

375. Nīla (said): "O best among the twice-born, it will be so. Acting upon my instructions received by me from Keśava, the human beings may live here constantly."

बृहदश्वः[4]
एवमुक्त्वा तदा नीलो ब्राह्मणं स्वं निवेशनम्[5] ।
नीत्वा सम्पूज्य सम्भोज्य[6] ब्राह्मणस्य[7] यथाविधि ॥३७६॥

कश्मीरायां वसत्यर्थ[8]माचाराणि[9] जगाद वै ।
द्विजश्चोवास षण्मासान् सुखं[10] नीलनिवेशने ॥३७७॥

376-77. Saying thus, Nīla took the Brāhmaṇa to his home, worshipped him, fed him properly and told him the practices (to be followed) for living in Kaśmīrā. The Brāhmaṇa also lived happily in the home of Nīla for six months.

चैत्र्यां ततो व्यतीतायां प्राविशत्[11]सर्वतो जनः[12] ।
राजा वीरोदयाख्यश्च हस्त्यश्वैर्बहुभिर्वृतः ॥३७८॥

---

1. Some verses seem to be lost here.
2. उवाच add CG
3. पालयन्तु च A
4. उवाच add CD
5. First two pādas of this verse om. A
6. संभोज्य संपूज्य CG
7. ब्राह्मणं तं CG, ब्राह्मणं च H
8. काश्मीरवासहेत्वर्थं CG
9. सदाचारां CG
10. Thus corrected from सुखी by A, former reading H, सुखी C
11. प्राविशन् CG
12. जनाः CG

Ed. Leiden v.v. 363-366

378. When the (full moon night) of Caitra had passed, men poured in from all sides and there came also the king named Vīrodaya surrounded by many horses and elephants.

प्रविष्टे तु[1] जने तस्मिन्[2] द्विजो नीलेन योजितः
युवा धनौघसहितो[3] ययौ वीरोदयं[4] नृपम् ॥३७९॥

तस्य सर्वं[5] यथा वृत्तं कथयामास स द्विज[6]।
राजापि सर्वलोकेषु कथयामास पार्थिव ॥३८०॥

379-80. When the human beings had entered, the young Brāhmaṇa appointed by Nīla approached king Vīrodaya with hoards of wealth and related to him the whole account. The king also related the whole incident to all the people.

नीलोक्तं वचनं कुर्वंस्ततः प्रभृति वै जनः।
उवास सततं हृष्टः कश्मीरायां[7] कृतालयः ॥३८१।

381. Since then, human beings acting upon the instructions of Nīla lived happily in Kaśmīrā after constructing houses there.

कृत्वा पुराणि ग्रामाणि[8] तीर्थान्यायतनानि च।
गृहाणि च विचित्राणि ह्युवास[9] वसंति जनः ॥३८२॥

1. प्रविष्टेषु CG
2. जनौघेषु CG
3. जनौघसंहितो AH
4. वीर्योदयं H
5. सम्यक् E
6. Thus corrected from स द्विजः by A
7. कश्मीरेषु CG
8. ग्रामांश्च CG
9. चकार CG उवास A

382. Having constructed various sorts of houses, temples, sacred places, villages and cities, the people lived in that dwelling-place.

ततः[1] प्रभृति देशेऽस्मिन् स्वल्पं हि पतते[2] हिमम् ।
जनस्तु[3] नीलवचनं[4] पालयत्येव नित्यशः[5] ॥३८३॥

383. Since then, very little snow falls in this country and the people always obey the words of Nīla.

वैशम्पायनः[6]
एवमुक्तः स गोनन्दो[7] बृहदश्वेन भूभुजा[8] ।
पप्रच्छ भूयस्तमृषिं जातकौतूहलस्तदा[9] ॥३८४॥

384. Vaiśampāyana (said): Told thus by Bṛhadaśva, king Gonanda, possessed of curiosity, asked that sage again:

कान्याचाराणि[10] नीलेन चन्द्रदेवाय भार्गव ।
पुरा प्रोक्तानि[11] चैतानि[12] कथयस्व महाद्युते[13] ॥३८५॥

1. तदा C
2. निपतति CG
3. जनाश्च CG
4. वाक्यानि CG
5. पालयन्तोऽनिशं मुदा CG,—सर्वदा E, नित्यदा H
6. उवाच add CG
7. गोविन्दो DH
8. भूमिपः CG
9. गोनन्दः add CG, उवाच add C
10. का आचाराश्च CG
11. प्रोक्ताश्च CG
12. तान् मह्यं CG
13. महामते CG, महामहे A

385. O descendant of Bhṛgu, possessed of great lustre, tell me as to which were the holy practices which Nīla, formerly, pronounced to Candradeva?

बृहदश्वः[1]
रौक्मपीठस्थितं[2] विप्रं नागः पर्यङ्कमाश्रितः[3] ।
उवाच यत्तदा राजंस्तच्छृणुष्व समाहितः ॥३८६॥

386. Bṛhadaśva (said): O king, listen attentively to that which the Nāga—seated on a couch—told the Brāhmaṇa seated on a silver stool.

नीलः[4]
प्रणिपत्य हृषीकेशं पराशरं गुरुं[5]हरिम् ।
कश्मीरायां[6] वसत्यर्थं[7] वक्ष्याम्याचरणं तव ॥३८७॥

387. Nīla (said): "Having bowed before Hṛṣīkeśa Hari the preceptor of Parāśara, I shall relate to you the practice (to be followed) for living in Kaśmīrā.

आश्वयुज्यां निकुम्भस्तु नित्यमायाति काश्यप[8] ।
हत्वा पिशाचान् संङ्ग्रामे वालुकार्णवगान् बहून् ॥३८८॥

388. O son of Kaśyapa, on Āśvayujī always, there comes Nikumbha, after killing in battle, many Piśācas gone to the sea of sand.

---

1. उवाच add C
2. शैक्यं पीठं स्थितो A, रौक्मपीठस्थितो नागः H
3. पर्यङ्कञ्च तथाश्रितः AH, पर्यङ्कमास्थितः G
4. उवाच add CG
5. चराचरगुरुं A, पराशरगुरुं H
6. कश्मीराणां CG
7. च सत्यर्थं A
8. कश्यप A

पूजार्थं तस्य कर्तव्या[1] कौमुदी[2] तां निबोध मे[3] ।.३८९।।

389. The full moon night should be celebrated for his worship. Know that from me.

सुधावदाताः[4] कर्तव्याः[5] पूजिताश्च तथा गृहाः[6] ।
पुम्भिः स्नातानुलिप्तैश्च भाव्यं[7] बालैर्विशेषतः ।।३९०

390. The houses should be white-washed and worshipped. Men, especially the children, must take bath and anoint themselves.

न भोक्तव्यं दिवा चापि तद्दिनं पुरुषैः सदा[8] ।
केवलं भोजनं देयं बालातुरजनस्य च ।।३९१।।

391. Men should not eat anything on that day. Food should be given only to the children and the sick.

सफलैः[9] पुष्पसङ्घातैः[10] पूजनीयास्तदा[11] गृहाः[12] ।
चन्द्रोदये ततः प्राप्ते सम्प्रज्वाल्य हुताशनम् ।।३९२।।

---

1. कर्तव्यः F
2. कामुदी C
3. ते CG, second pāda om. EF
4. सुधावधाता A
5. कर्तव्या om. H
6. ग्रहस्तथा F, First two pādas om. EF
7. सार्धं E
8. सह A
9. भोजनैः E, सत्फलैः CG
10. Thus A, सफलैः पत्रैः E पत्रसंघातैः CGH
11. तथा CG
12. ग्रहाः E

Ed. Leiden v.v. 377-380

रुद्रं चन्द्रमुमां स्कन्दं नासत्यौ नन्दिनं तथा ।
पूजयित्वार्घमाल्यादिनैवेद्यै[1]श्च पृथक् पृथक् ॥३९३॥

392-93 The houses should be worshipped with heaps of leaves along with fruits. Having kindled fire after the rise of the moon, one should worship Rudra, moon, Umā, Skanda, two Nāsatyas and Nandī, each one separately with water of honour (argha), garlands and eatable offerings.

ततः पूजा निकुम्भस्य कर्तव्या कृसरेण तु ।
आदित्यपुत्रो रेवन्तः[2] साश्वैः[3] पूज्यश्च[4] मानवैः ॥३९४॥

394. Then Nikumbha should be worshipped with Kṛsara (rice mixed with pulse). Men possessed of horses should worship Revanta, the son of Āditya.

पूजनीया च[5] सुरभि[6] र्गोमद्भिः पुरुषैस्तथा[7] ।
येषां च छागलाः[8] सन्ति तैश्च पूज्यो हुताशनः ॥३९५॥

395. Persons possessing cows should worship Surabhi and those who have got goats should worship fire.

औरभ्रिकै[9]स्तथा देवः पूजनीयो जलाधिपः
येषां सन्ति करीन्द्राश्च[10] तैश्च पूज्यो गणाधिपः ॥३९६॥

---

1. Thus A, पूजनीयाश्च—D, पूजनीयाश्चमाल्यादिनैवेद्यं F, पूजयेत च सन्माल्यैः CG, पूजनीयाश्चं माल्याद्यैः H
2. Thus CH, रेवन्दः other MSS.
3. Thus DEF, साश्वः ACG
4. पूज्यः स H
5. पूजनीयाश्च CG, पूजनीयश्च H
6. मुनयो CG
7. तदा H
8. Thus CDEFH, छशिलाः A
9. औरभ्रकैः A
10. करीन्द्राणि ed Leiden, करीन्द्रा वै H

Ed. Leiden v.v. 381-384

396. Shepherds should worship the god (Varuṇa), the lord of waters, and those who own elephants should worship the lord of the Gaṇas.

कृत्वाग्निहवनं पश्चात् पूजयित्वा द्विजोत्तमान्।
प्रयुज्य चात्मनः पूजां भोक्तव्यं मांसवर्जितम् ॥३९७॥

397. Having performed sacrifice in the fire and having worshipped the best Brāhmaṇas, one should worship one's own-self and eat vegetarian food in the company of friends, servants, wife, children etc.

सार्धं भृत्यैस्तथा मित्रै[1]र्दारापत्यादिभिस्तथा।
वस्तव्या[2] च निशा सैव वह्नेः पार्श्वरतै[3] र्नरैः ॥३९८॥

398. That night should be passed by men in the vicinity of fire, amidst all sorts of vocal and instrumental music mingled with the sound of conches.

शंखवादरवोन्मिश्रै र्गीतवाद्यैश्च[4] नित्यशः[5]।
नेया भवति राजेन्द्र तथा प्रेक्षणकैः[6] शुभैः ॥३९९॥

तथा प्रभातसमये स्वनुलिप्तैः[7] स्वलङ्कृतैः।
वह्निपूजा च कर्तव्या मङ्गलालभनं तथा ॥४००॥

399-400. O king, (that night) should be passed with good dramatic performances. Then, early in the morning, the persons—well anointed and well adorned—should perform fire-worship and the ceremony of touching auspicious things.

---

1. Thus A, मित्रैस्तथा भृत्यैः DEH
2. वास्तव्या H
3. वह्निपार्श्वगतैः CG
4. गीतवाद्यैश्च CG
5. सर्वशः CDEFH
6. प्रक्षणिकैः A
7. Thus CG, स्वानुलिप्तैः ADE

Ed. Leiden v.v. 385-388a

भोक्तव्यं सह मित्रैश्च क्रीडितव्यं यथासुखम् ।
सुप्तव्यं[1] तां[2] तथा रात्रिं[3] द्वितीयायामनन्तरम्[4] ॥४०१॥

401. One should feast in the company of friends and should play to one's contents. One should sleep that night, and afterwards, on the next one.

कर्दमेनानुलिप्ताङ्गैः क्रीडितव्यं तथा[5] नरैः[6] ।
सुहृदः कर्दमेनापि[7] लेपयद्भि[8]रितस्ततः ॥४०२॥

कामार्थवादिभिस्सर्वै[9] स्तल्लिङ्गार्थप्रबोधकैः ।
गन्तृ[10]गम्यविशेषैश्च विविधैश्च सुभाषितैः ॥४०३॥

अश्लीलं वदमानैश्च[11] त्वा[12]क्रोशद्भिस्तथा द्विज[13] ।
तस्मिन्नहनि पूर्वाह्णे निकुम्भस्यानुयायिनः[14] ॥४०४॥

आविशन्ति नरान् सर्वान् पिशाचा घोरदर्शनाः ।
यश्चैवं कुरुते तस्य ह्[15]यपराह्णे तदा तनुम् ॥४०५॥

---

1. स्वप्तव्यं CG
2. च CG
3. तस्यां CG
4. द्वितीयस्यां निशीच्छया CG
5. यथा F
6. वरात् C, भरात् G
7. अपि om. and space left H
8. लेपनीयाः CGH
9. कामार्थवादनिरतैः CG
10. भर्तृगम्य—DE
11. अश्लीलानि वदद्भिश्च CG
12. तथा CG, हि H
13: एव च CG, द्विजैः H
14. Fourth pāda om. A.
15. Thus CDE, हि om. and absence of सन्धि A

Ed. Leiden v.v. 338b-339a

त्यक्त्वा स्नातस्य गच्छन्ति शपन्ते[1] चाप्य[2]कारणम् ।
ततः स्नातैश्च कर्तव्यं केशवस्यार्चनं नरैः ॥४०६॥

402-6. People—with all parts of their bodies smeared with mud; besmearing their friends here and there with mud; speaking, for the sake of love, various beautiful utterances concerning persons having sexual intercourse and the women fit for cohabitation, instigating sex-instinct; saying indecent words and crying aloud—should play. On that day, in the morning, the Piśācas of dreadful sight—the followers of Nikumbha—enter all the human beings. In the evening, they leave the body of one who does so and is bathed and enter that of another, cursing him, who does not do so. Then the bathed persons should worship Keśava.

सम्पूज्य विप्रान् भोक्तव्यं तनुलिप्तैः[3] स्वलङ्कृतैः[4] ।
मित्रानुजीविभिः सार्धं दारापत्यादिभिस्तथा[5] ॥४०७॥

ततः प्रभृति षण्मासान् स्वेषु वेश्मसु मानवैः ।
अग्निः सन्निहितः कार्यो रात्रौ विप्रैर्विशेषतः ॥४०८॥

407-8. With their bodies anointed and well-adorned, they should worship the Brāhmaṇas and feast themselves in the company of friends, servants, wives and children. Since then, the human beings, especially the Brāhmaṇas, should keep the fire kindled in their houses, at night, for a period of six months.

1. शापान्ते E
2. चास्य कारणम् A, करणाद्ध्रुवम् CG
3. लिप्तदेहैः CG
4. सुसंयतैः H
5. दारापत्यसमन्वितम् CG

Ed. Leiden v.v. 393b-396a

रात्रौ दीपश्च दातव्यो[1]मासमेकं बहिर्गृहात् ।
यावत्कार्त्तिकमासस्य पौर्णमासीं[2] द्विजोत्तम ॥४०९॥

एषा तु कौमुदी नाम तिथिः कार्या शिवप्रदा[3] ।
ततः पक्षे व्यतीते तु कर्त्तव्या सुखसुप्तिका ॥४१०॥

409-10. A lamp should be placed outside the home, at night, for one month. Till the full-moon night of Kārttika, this Kaumudī—the giver of bliss—should be celebrated. Then after the passing away of that fortnight, there should be the celebration of "Sleep with happiness" (Sukha Suptikā).

पञ्चदश्यां यथा विप्र तथा मे गदतः शृणु ।
तस्यां[4] दिवा[5] न भोक्तव्यं बालातुरजनं विना ॥४११॥

411. O Brāhmaṇa, listen to me who am saying as to how is that to be celebrated on the fifteenth. None except the sick and the children should take meals on that day.

सूर्ये त्वस्तमनुप्राप्ते पूजयित्वा करीषिणीम् ।
दीपवृक्षास्ततो देया देवतायतनेषु च ॥४१२॥

चतुष्पथश्मशानेषु नदीपर्वतवेश्मसु ।
वृक्षमूलेषु गोष्ठेषु चत्वरेष्वापणेषु च ॥४१३॥

412-13. After sun-set, one should worship Lakṣmī and then lamp-trees should be placed in the temples of the gods, cross-

1. कर्तव्यो H
2. पौर्णमासी DE
3. शुभप्रदा DF. After this occurs नील उवाच EG, नील: AF, इति श्रीनीलमतपुराणे आश्वयुजीमहवर्णनं नाम प्रथमोऽध्याय: नील उवाच C
4. तस्या A
5. देव्या A

ings of the roads, cremation grounds, rivers, hills, houses, bases of trees, cow-pens, court-yards and shops.

वस्त्रैश्चैवापणाः सर्वे कर्तव्या द्विज शोभिताः[1] ।
दीपमालापरिक्षिप्ते प्रदेशे तदनन्तरम् ॥४१४॥

स्वलङ्कृतेन[2] भोक्तव्यं द्विजेन्द्र नववाससा[3] ।
सुहृद्भिर्बन्धुभिः[4] सार्धं ब्राह्मणै[5] श्चानुयायिभिः ॥४१५॥

414-15. O twice-born, all the shops should be decorated with clothes. After that, in the place surrounded by rows of earthen lamps, O lord of the twice-born, a person, well adorned and dressed in new, should eat in the company of friends, relatives, the Brāhmaṇas and servants.

ततः प्राप्ते द्वितीयेऽह्नि स्वनुलिप्तैः स्वलङ्कृतैः ।
क्रीडितव्यं तदा[6] द्यूतैः श्रोतव्यं गीतवादितम् ॥४१६॥

416. Next day, the persons—well anointed a ndwell decorated should gamble and listen to vocal and instrumental music.

विशेषवच्च भोक्तव्यं[7] पूर्वोक्तैस्तैर्जनैः सह ।
तस्मिन् द्यूते जयो यस्य तस्य संवत्सरः शुभः ॥४१७॥

417. They should also feast in the company of the persons mentioned above. For him who wins in that gambling, the year is auspicious.

---

1. श्चोपशोभिताः CG
2. स्वलङ्कृतैश्च CG
3. नववस्त्रैः CG
4. Thus A, ब्राह्मणैः other MSS.
5. Thus A, बन्धुभिः other MSS.
6. तु तद् F, तथा A
7. Thus other MSS., गीतवादिकं A

तस्यां रात्र्यां[1] तु कर्तव्यं शय्यास्थानं[2] सुशोभितम्[3] ।
गन्धैर्वस्त्रैस्तथा धूपै[4] रत्नैश्चैवाभ्यलङ्कृतम्[5] ॥४१८॥

दीपमालापरिक्षिप्तं तथा[6] धूपेन[7] धूपितम् ।
दयिताभिश्च सहितैर्नेया[8] सा च निशा भवेत् ॥४१९॥

418-19. During that night, the place where the beds are placed, should be well-decorated with perfumes, clothes, incense and jewels. It should also be surrounded by lines of lamps and perfumed with incense. That night should be spent by them in the company of wives.

नवैश्च वस्त्रैः पूज्याश्च[9] सुहृत्सम्बन्धिबान्धवाः ।
ब्राह्मणा भृत्यवर्गाश्च चन्द्रदेव यथाविधि[10] ॥४२०॥

420. O Candradeva, the friends, the relatives made by marriage and the maternal relatives should be honoured with new clothes and so also the Brāhmaṇas and the servants in the proper manner.

---

1. रात्री CDEFG
2. Thus CDEG, यथास्थानम A, यथा written above शय्या H
3. सुशोभनम् H
4. Thus CDEFG, दीपै: AH
5. चाप्यलङ्कृतम् CG
6. तदा D
7. दूपेन A
8. नीया A
9. पूज्याश्च नूतनवासोभि: CG
10. नील उवाच add CDEG, नील: AF, इति श्री नीलमते नील: add H, दीपमाला विधि added on the margin by another hand H, इति श्रीनीलमतपुराणे दीपमालाया वर्णनं नाम द्वितीयोऽध्याय:। Then follows नील उवाच C

Ed. Leiden v.v. 405 407

एकादश्यां ततो रात्रौ शुक्लपक्षस्य मानवः ।
सोपवासो हरिं देवं नृत्तगीतै[1]र्विबोधयेत् ॥४२१॥

421. On the eleventh night of the bright half of the month, the man observing fast should wake up God Hari with songs and dances.

आषाढमासि प्रतिमां केशवस्य च[2] कारयेत् ।
सुप्तां तु शेषपर्यङ्के शैलमृद्धेमदारुभिः[3] ॥४२२॥

ताम्रारकूटरजतै[4]श्चित्रे वापि निवेशयेत् ।
लक्ष्म्युत्सङ्गगतौ पादौ तदा तस्य[5] तु[6]कारयेत् ॥४२३॥

422-23. In the month of Āṣāḍha, Keśava's statue, sleeping on the couch in the form of Śeṣa, should be made of stone, clay, gold, wood, copper, brass, silver or He may be painted in a picture. His feet should be shown in the lap of Lakṣmī.

कार्त्तिकस्य तु[7] शुक्लान्ते कार्यं तस्य विबोधनम्[8] ।
यथा[9] तया मे गदतः शृणु त्वं मुनिपुङ्गव ॥४२४॥

424. O excellent sage, know from me the way in which that (deity) is to be awakened at the end of the bright half of Kārttika.

---

1. Thus DEH नृत्तैर्गीतैः A, नृत्यगीतैः CG
2. Thus A, तु other MSS.
3. शैलमृद्धेमदारुनिः A
4. Thus CDEFGH, रजते A, रचितैः ed Leiden
5. तस्यां CG
6. च A
7. च A
8. निबोधनम् GH
9. तथा F

Ed. Leiden v.v. 408-411

एकादश्यां तु कर्तव्यं रात्रौ जागरणं[1] तथा ।
गीतैर्नृत्तैस्तथा वाद्यैर्ब्रह्मघोषैस्तथैव च ॥४२५॥

वीणापटहशब्दैश्च पुराणानां च वाचनैः ।
तत्कथाश्रवणैश्चान्यैस्तथा स्तोत्रप्रकीर्तनैः ॥४२६॥

प्रेक्षणीयप्रदानै[4]श्च भूमिशोभाभिरेव च ।
पुष्पधूपप्रदानै[5]श्च नैवेद्यैर्विविधैस्तथा ॥४२७॥

425-27. During the night of the eleventh, vigil should be observed with songs, dances, instrumental music, Brahmaghoṣa, the sounds of Vīṇā and Paṭaha, recitation of the Purāṇas, hearing of the Puranic stories, singing of devotional hymns, presentation of dramatic performances, charities, earth-decorations, offerings of flowers and incenses, various sorts of eatable offerings, trees of lamps, and various sorts of fire-worships.

दीपवृक्षैश्च विविधैर्वह्निपूजाभिरेव च ।
भक्ष्यैरपूपैः शाकैश्च परमान्नैस्तथा फलैः[6] ॥४२८॥

इक्षोर्विकारैर्मधुना मृद्वीका[7]भव्यदाडिमैः ।
कुठेरकस्य[8] मञ्जर्या मार्जन्या लवणेन[9] च[10] ॥४२९॥

---

1. रात्रि जागरणं DEF, रात्रौ जागरणस्तथा A
2. Thus AC, नृत्यैः DE
3. वादनम् H
4. प्रेक्षणीयैः प्रधानैश्च CG, प्रेक्षणीयप्रधानैश्च H
5. पुष्पधूपःप्रधानैः AGH
6. फलैस्तथा DFG
7. Thus ACG, मृद्वीकैः F, माध्वीकैः H
8. कुण्ठेरकस्य A
9. लवनेन CG
10. तत् E

रक्तसूत्रेण रक्तेन चन्दनेन सितेन च ।
अलक्तकेन बीजैश्च[1] कुङ्कुमेन सुगन्धिना ॥४३०॥

सम्पूज्य प्रतिमां रात्रौ द्वितीयेऽह्नि पण्डितः ।
स्नात्वा नदीजले पुण्ये प्रतिमां स्नापये[2]च्छुभाम्[3] ॥४३१॥

428-431. Having worshipped the image at night, with eatables like cakes, vegetables, rice boiled in milk, fruits, preparations of sugar-cane, honey, grapes, pomegranate, holy basil, and salt; with brush, red thread, red and white sandlewood, Alaktaka paint, seeds and fragrant saffron, the wise should wash the auspicious image after taking bath in the holy water of a river.

उत्थितां तु[4] परं[5] ब्रह्मन् पूर्वद्रव्यविनिर्मिताम् ।
यदि चित्रनिविष्टा स्यात् प्रतिमा ब्राह्मणोत्तम[6] ॥४३२॥

पञ्चरात्रविधानेन[7] वेद्यामावाह्य तां बुधः ।
आसनस्थां यथाशक्त्या[8] स्नापयेत्स यथाविधि ॥४३३॥

आदावाज्येन तैलेन मधुना तदनन्तरम् ।
दध्ना क्षीरेण च ततः[9] पञ्चगव्येन चाप्यथ ॥४३४॥

432-34. That awakened image made of the above-mentioned materials—if the figure be painted in a picture—.........should be carried on an altar and the wise should bathe that (image) placed on the seat, in the proper manner, in accordance with the rules of the Pañcarātra and according to one's means

1. Thus other MSS., बीजेन A
2. Thus DEF, स्थापयेत् ACG
3. शुभम् C
4. तां CG
5. पराम् DEG
6. तस्यां स्नानादि कर्तव्यं बुधैश्चित्रोपचारतः add C
7. निदानेन A
8. यथाशक्ति CG
9. Thus CG, च तथा DE, व तथा A

Ed. Leiden v.v. 417-421

firstly with clarified butter, oil, honey; then with curd and milk, and then with the five preparations of cow's milk.

उद्वर्तनं ततो देयं माषचूर्णं[1] ततः[2] परम् ।
ततो मसूरचूर्णं[3] च[4] ततस्त्वामलकानि[5] च ॥४३५॥

रोध्रं[6] कालेयकं चैव[7] तगरं[8] कर्णकं[9] तथा ।
सिद्धार्थकं प्रियङ्गु[10] च ततो वै बीजपूरकम्[11] ॥४३६॥

सर्वौषध्यः सर्वगन्धाः[12] सर्वबीजानि काञ्चनम्[13] ।
मङ्गल्यानि यथालाभं रत्नानि[14] च कुशोदकम् ॥४३७॥

हस्तिदन्तोद्धृता[15] मृच्च वृषभृङ्गोद्धृता तथा ।
नदीतीरात्सगोस्थानाद् वल्मीकात् सङ्गमाद्ध्रदात्[16] ॥४३८॥

इन्द्रस्थानाच्च सरसस्तथा पर्वतमस्तकात्।
एतैः संस्नाप्य देवेशं[17] दद्याद् गोरोचनां शुभाम्[18] ॥४३९॥

---

1. माषाचर्णं A, माषचूर्णः CG
2. अतः CG
3. मसूर चूर्णैः CG
4. तु H
5. आमलकाणुभिः CG
6. रौद्रं A
7. कालीयकं A, कालीयकोथैश्च CG
8. तगरैः CG
9. कर्णकैः CG
10. प्रियुङ्गुश्च H
11. बीजपूरकैः CG
12. सर्वगन्धान् DE, सर्वौषधीसर्वगन्धैः CG
13. सर्वबीजैश्च काञ्चनैः CG
14. Thus DEF, पत्राणि AH
15. दन्तिदन्तोद्धृता CG
16. द्रुतम् E
17. देवं F
18. Thus CDFG, गोरोचनादिकम् A, गोरोचनं शुभं H

Ed. Leiden v.v. 422-426

435-39. Thereafter, should be applied to the image, the unguents, namely the ground seeds of Phaseolus Radiatus (māṣacūrṇam), the ground seeds of Ipomoea Turpethum (masūracūrṇam), (ground) fruits of Emblic Myrobalan (āmalakāni), Symplocos Recemosa (rodhram), Curcuma xanthorrhiza (kāleyakam), powder of Tabernaemontana coronaria (tagaram), the pericarp of a lotus (karṇakam), the white mustard (siddhārthakam), Panicum Italicum (priyaṅgu), fruits of citron (bījapūrakam), all the medicinal herbs, all scents, all seeds, gold, auspicious things as far as these may be available, jewels, Kuśa grass, water, clay dug out by means of elephant's tooth and bull's horn from the bank of a river, cow-pen, ant hill, confluence (of rivers), water-tank, the place of Indra (king), the lake, and the peak of the mountain.

Having given bath to the king of the gods with all these, one should give the auspicious yellow pigment called gorocanā.

ततस्तु[1]कलशा देया यथाशक्ति स्वलंकृताः ।
जातीपल्लवसम्पूर्णाः फलपूर्णास्तु[2] काञ्चनाः ॥४४०॥

440. Then should be given, as far as the means may allow, pitchers made of gold, well decorated and full of the leaves of Jāti flowers and fruits.

पुण्याहवेदशब्देन[3] वीणावेणु[4]रवेण च ।
सूतमागधशब्देन तथा वन्दिस्वनेन च ॥४४१॥

एवं संःनाप्य गोविन्दं स्वनुलिप्तं[5] स्वलङ्कृतम् ।
सुवाससं[6] पूजयेत[7] जातीपुष्पैः सकुड्मलैः ॥४४२॥

1. च CG
2. फलमूलाश्च CG
3. पुण्याहे वेदशब्देन CG, पुण्याहवाचशब्देन ed Leiden
4. वीणीविणु--A
5. स्वानुलिप्तं A
6. सवाससं D
7. पूजयते D

Ed. Leiden v.v. 427-429

441-42. Having bathed Govinda amidst announcements of good day, recitation of Veda, tunes of Vīṇā and Veṇu, the sounds of Sūtas, Māgadhas and Vandīs, that well anointed, well decorated and well-dressed (Govinda) should be worshipped with Jātī flowers along with buds.

धूपं च सरजो[1] देयं दीपं दद्यात् सुशोभनम् ।
ततस्तु[2] पूजयेद् देवं परमान्नैः सुशोभनैः ॥४४३॥

443. Incense should be given along with pollen of flowers and beautiful earthen lamp. Then the god should be worshipped with rice boiled in milk.

सान्नरत्नप्रदानैश्च[3] पूज्या भागवता[4]स्ततः[5] ।
ततोऽग्निहवनं कार्यं विप्राः पूज्यास्त्[6]वनन्तरम् ॥४४४॥

वासोभिर्भूषणै रत्नैर्गोभिरश्वैर्गजैर्धनैः ।
यथाविभवतो विप्र[7] भोक्तव्यं तदनन्तरम् ॥४४५॥

444-45. Then the Bhāgavatas should be honoured with gifts of grains and jewels. Thereafter should be performed fire-sacrifice and after that should be worshipped the Brāhmaṇas, according to one's means, with clothes, ornaments, jewels, cows, horses, elephants and cash-money. One should take meals afterwards.

---

1. Thus CDEF, चागरुजं A
2. च CG
3. Emended from सान्नरत्नप्रधानैश्च A, महारत्नप्रदानैश्च DEF; अन्नैः प्रधानरत्नैश्च
4. Thus C, पूज्यो भागवतः D, पूज्यो भागवतैः E
5. तथा CG
6. तु om. A
7. Thus corrected from रत्नं by H, former reading other MSS.

Ed. Leiden v.v. 430-432

त्रयोदश्यां ततः पूज्या जना ये रङ्गजीविनः ।
मल्लभट्टादयो[1] ब्रह्मन् स्ववित्तस्यानुरूपतः[2] ॥४४६॥

446. On the thirteenth should be honoured, as the means may allow, the persons whose means of livelihood is stage i.e. wrestlers, panegyrists etc.

चतुर्दश्यां न भोक्तव्यं भोक्तव्यं पयसापि[3] वा ।
पञ्चदश्यां ततः[4] पूज्यो देवदेवो जनार्दनः ॥४४७॥

447. On the fourteenth, either nothing should be taken or milk only may be taken and on the fifteenth should be worshipped Janārdana, the god of the gods.

पौर्णमासीं तु सम्प्राप्य[5] न भोक्तव्यं तदा[6] दिवा ।
ततश्चन्द्रोदये प्राप्ते पूजनीयाश्च कृत्तिकाः[7] ॥४४८॥

कार्त्तिकेयस्तथा खड्गो वरुणः सहुताशनः[8] ।
माल्यैर्गन्धैस्तथा धूपैर्भक्ष्यैरुच्चावचैस्तथा ॥४४९॥

परमान्नैः फलैः[9] शाकै[10] र्वह्निसंतर्पणैस्तथा ।
इक्षूणां च विकारैश्च दीपवृक्षैः सुशोभनैः[11] ॥४५०॥

---

1. मल्लमल्लादयो ADF, जल्लमल्लादयो H
2. स्वस्ववित्तानुरूपतः CG
3. मधुना DFF
4. Thus CDEFG, तथा AH
5. ततः प्राप्य D
6. तथा H
7. पूजनीया च कृत्तिका A
8. कार्तिकेय etc. in accusative MSS.
9. Thus DF, तथा ACGH
10. शाखैः corrected from शाकैः A
11. च शोभनैः A

कुल्माषैर्लोपिकाभिश्च[1] द्विजानां परिपूजनैः[2] ॥४५१॥

448-51. On Paurṇamāsī, nothing should be eaten during the day time. After the rising of the moon, Kṛttikās, Kārttikeya, Khaḍga and Varuṇa along with Hutāśana should be worshipped with garlands, scents, incenses, eatables of various kinds like the rice boiled in milk, vegetables, preparations of sugarcane, half ripe barley, cakes of sugar covered with seeds, beautiful trees of lamps and worship of the twice-born.

एवं कृत्वा तदा पूजां मासदत्तं तु दीपकम् ।
गृहाद् बहिस्तु यद्दत्तं[3] पिटके तत्तु कारयेत् ॥४५२॥

अपां समीपे[4] नीत्वा तु सभक्ष्यं तु[5] प्रवाहयेत्[6] ।
तस्य मूलं[7] तु कर्तव्यं ततो वै चन्दनार्चितम्[8] ॥४५३॥

452-53. After performing worship thus, one should put the earthen lamp, which was placed at the outer side of the house for a month, in a basket and taking in the vicinity of water, make that flow along with some eatables. The bottom of the lamp should be painted with sandlewood.

---

1. लेपिकाभिश्च CG
2. द्विजांश्च परिपूजयेत् CG
3. Thus H यच्च दत्तं A, बहिर्गृहात्तु यद्दत्तं CG
4. समीपं EFG
5. तत्र CG
6. वाहयेत् CG
7. मूले ACG
8. चन्दनार्चनम् CG

क्षीरेण पूर्णं तं कृत्वा मत्स्यं तु सिकतामयम्[1] ।
मुक्तानेत्रं न्यसेत्तस्मिंस्तंच[2] विप्रे निवेदयेत्[3] ॥४५४॥

454. Having made a fish of sand, one should fill it with milk, provide it with eyes of jewels, and then give it to a Brāhmaṇa.

बलीवर्दं[4] ततो देयं[5] श्वेतं शक्त्या विशेषतः[6] ।
सर्वसस्यधरं रम्यं सर्वगन्धसमन्वितम् ॥४५५॥

सवाससं द्विजे दद्यात् कान्तारे सोपतिष्ठति[7] ।
याम्यं मार्गं हि कान्तारं[8] तेन यान्ति विपश्चितः । ४५६॥

455-56. Then a nice white bull—clothed, endowed with all scents and bearing all sorts of grains should be given to a twice-born according to one's means. He waits (for the donor) in the Kāntāra i.e. the path of the god of Death. By means of that (bull) the wise men, verily, cross the way of the god of Death.

यावन्ति रोमकूपानि तस्य दान्तस्य काश्यप[9] ।
तावद् वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदन्ति तत्प्रदाः ॥४५७॥

457. The givers of the bull enjoy themselves in the heaven, for as many years as there are hair on the body of the bull.

---

1. कुर्यान्मत्स्यं च सैकतम् CG
2. मुक्तानेत्रं तु न्यसेत H, मुक्तानेत्रं न्यसेत्तस्य A
3. न्यवेदयेत AFH
4. बलीबर्दं A, वलीवर्दं CGH
5. दद्याच् CGH
6. om. H
7. सोऽपि तिष्ठति E, सोऽवतिष्ठति CG
8. कान्तारे A
9. कश्यप A

पूजयित्वा ततो विष्णुं रक्तमाल्यादिभिः स्वयम् ।
भोक्तव्यं गोरसप्रायं[1] सुप्तव्यं[2] चा[3]प्यनन्तरम् ॥४५८॥

458. After worshipping Viṣṇu with red garlands, one should take milk etc. and then go to sleep.

देवोत्थापनमेतद्धि कर्तव्यं दिनपञ्चकम् ।
पञ्चाहमेतच्च तथा सुप्तव्यं[5] स्थण्डिले बुधैः ॥४५९॥

दिने दिने च स्नातव्यं नदीतोये सुशीतले ॥४६०॥

459-60. Thus, the Awakening of the God should be observed for five days. The wise men should sleep on bare earth for five days and take bath daily in the cool water of the river.

पूजनीयो हरिर्देवो ब्राह्मणाः[6] सहुताशनाः[7] ।
वर्जनीयं तदा मांसं प्रयत्ना[8]दपि काश्यप[9] ॥४६१॥

461. The god Hari, the Brāhmaṇas and the Fire should be worshipped. O descendant of Kaśyapa, the eating of meat should be avoided even with great effort.

---

1. गोरसापानं
2. स्वप्तव्या CG
3. वा A
4. From दिनपञ्चकं upto स्थण्डिले om. DEF
5. स्वप्तव्यं CG
6. ब्राह्मणैः H
7. सहुताशनः H
8. The words from प्रयत्नात् to मासं of next verse om. A
9. मांसादैदिनपञ्चकम् H

Ed. Leiden v.v. 444-446

दैत्यदानवयक्षाश्च पिशाचाः सह राक्षसैः[1] ।
वर्जयन्ति तदा[2] मांसं मांसादा[3] दिनपञ्चकम्[4] ॥४६२॥

462. The meat-eaters, namely, the Dānavas, the Yakṣas, the Daityas, and the Piśācas along with the Rākṣasas avoid meat for these five days.

एवं सम्पूज्य देवेशं सर्वकामसमन्वितम् ।
आयुषः परमा[5]साद्य विष्णुलोके महीयते ॥४६३॥

463. Having worshipped thus the lord of the gods, possessed of (the fulfilment of) all desires, one, having reached the end of life, is honoured in the world of Viṣṇu.

स्ववित्तशक्त्या कर्त्तव्यं मयोक्तं नून[6]मेव तु ।
प्राप्नोतीदं फलं सर्वं वित्तशाठ्यं विवर्जयेत्[7] ॥४६४॥

464. It is in accordance with one's means that all this, may be even little, should be performed. One gets (by this) the whole merit. Dishonesty in money-matters should be avoided.

कार्त्तिक्यां समतीतायां सम्प्राप्ते प्रथमेऽहनि ।
कश्मीरा निर्मिता[8] पूर्वं कश्यपेन महात्मना ॥४६५॥

---

1. राक्षसैः सह H
2. च ते G
3. मांसादैः A
4. प्रयत्नादपि काश्यप H
5. आयुः परमम् CG
6. Thus A, अप्युक्तं न्यूनम् CG, मदुक्तं न्यूनमेव तु H
7. इति श्रीनीलमते देवोत्त्थापनम् add A, श्री om. DEFH, इति श्रीनीलमतपुराणे कार्त्तिकपञ्चरात्रे देवोत्थापनं नाम तृतीयः CG Then follows नील उवाच, verb om. A
8. निर्मिताः CG

तस्मात्तत्र दिने कार्य[1]मुत्सवं[2] सर्वमानवैः[3] ।
स्वाशितैः[4] स्वनुलिप्ताङ्गैः[5] सुचित्तैः सुजनावृतैः[6] ॥४६६॥

465-66. Formerly, Kaśmīrā was constructed by the high-souled Kaśyapa, on the first day after the passing away of the (full-moon day of) Kārttika, so a festival should be celebrated there on that day by all human beings—well-fed, well anointed, possessed of happy minds and surrounded by good people.

श्रोतव्यं गीतावाद्यं च[7] तथा सेव्यं[8] च मङ्गलम् ।
पानं च पानपैः पेयं[9] वस्त्रं धार्यं तथा नवम्[10] ॥४६७॥

467. Vocal and instrumental music should be listened to and auspicious things should be resorted to. New clothes should be worn, and those who are given to drinking should drink.

तस्याततोषमायाति सगणो भास्करः स्वयम्[11] ॥४६८॥

468. The sun along with his gaṇas is pleased with him.

---

1. कार्यः CG
2. उत्सवः CG, तत्सर्वं D
3. Thus often MSS सर्वजन्तुभिः A
4. स्वाशितैः G
5. स्वानुलिप्ताङ्गैः A
6. Thus DEF स्वजनावृतैः ACG
7. Thus A गीतवाद्यादि DEF
8. Thus other MSS, दिव्यं AH
9. पीयं A
10. इति संवत्सरप्रवेशः add A, इति नीलमते—DE, इति श्रीनीलमते—H इति नीलमते नव—F, इति श्रीनीलमतपुराणे नवसंवत्सरमहोत्सवकथनं नाम चतुर्थोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ADE
11. Here some verses seem to be lost

Ed. Leiden vv 451-454

एष एव विधिः कार्यस्तथा माघस्य सप्तमीम्[1] ।
आषाढसप्तमीं चैव[2] यशोविजयकांक्षिभिः ॥४६९॥

469. The same procedure should be followed on the seventh of Māgha and also on the seventh of Āṣāḍha, by those who desire victory and renown.

सप्तमीत्रितयं चैव[3] ध्रुव[4]मेतद् द्विजोत्तम[5] ।
सप्तमीष्वथ सर्वासु सूर्यलोके महीयते[6] ॥४७०॥

470. O best among the twice-borns, this triad of thə seventh days is compulsory. By following this procedure on all the seventh days, one is honoured in the world of the sun.

पौर्णमासीं[7] तु तां[8] प्राप्य मार्गशीर्षस्य मानवः ।
नक्ताशी पूजयेच्चन्द्रं शुक्लमाल्यादिभिस्तथा[9] ॥४७१॥

अन्नैर्भक्ष्यप्रकारैश्च दीपदानै[10]स्तथा फलैः ।
लवणानां प्रदानैश्च वह्निपूजाभिरेव[11] च ॥४७२॥

---

1. सप्तम्यां तपसस्तथा CG
2. आषाढसप्तमी चैव A आषाढस्य च सप्तम्यां CG
3. चैवं A
4. श्रुतम् CGH
5. विशेषतः CG
6. नीलमते सप्तमीविधानं add A, इति नीलमते सप्तम्यः F, इति श्रीनीलमते सप्तम्यः H Then follows नील उवाच, verb om. AF
7. पूर्णमासीं CG
8. ततः CG
9. भरात् CG
10. धूपदीपैः CG
11. om. H

Ed. Leiden v.v. 454b-457a

पूजनैः ब्राह्मणानां च सुभगानां तथैव च ।
रक्तवस्त्रयुगं देयं सुभगा ब्राह्मणी तु[1] या ॥४७३॥

स्वसा पितृस्वसा या च मित्रपत्नी च[2] या भवेत् ।
ध्रुवमेषा तु कर्त्तव्या पौर्णमासी[3] विचक्षणैः ॥४७४॥

471-74. On the full-moon night of Mārgaśīrṣa, one should take meals at night (only), and worship the moon with white garland etc., grains, other types of food, gifts of lamps, fruits, gifts of salt, fire-worships, worship of the Brāhmṇas and worship of women (whose husbands and sons are alive). A pair of red clothes should be given to a Brāhmaṇa woman whose husband and sons are alive and also to a sister, father's sister and the wife of a friend. O best among the twice-born, this full-moon night should certainly be celebrated by the wise.

कार्याश्चान्याः स्वशक्त्या वा न वा कार्या द्विजोत्तम ।
कान्तं[4] रूपमवाप्नोति सौभाग्यं विपुलं स्त्रियः ॥४७५॥

स्त्रीभिर्विशेषतः कार्याः पौर्णमास्य[5]स्तथा द्विज[6] ॥४७६॥

475-76 Others may be celebrated as the means allow or even may not be celebrated. By this, women get beautiful form and great prosperity. So the full-moon nights should be specially observed by women.

---

1. च CG
2. तु DE FH
3. पूर्णमासी A
4. कान्ति A
5. पूर्णमास्यः DE, पौर्णमास्यो CG
6. द्विजोत्तम CG

यस्मिंस्तु वासरे विप्र प्रथमं पतते[1] हिमम् ।
तत्र पूज्यस्तु हिमवान् हेमन्तशिशिरावुभौ ॥४७७॥

477. On the day on which falls the first snow, should be worshipped, O Brāhmaṇa, the Himālaya and the two seasons Hemanta and Śiśira.

मम पूजा च कर्तव्या स्थाननागस्य चाप्यथ[2]।
फलपत्रे[3] प्रदातव्ये[4] नगे मेरूद्भवे[5] तथा ॥४७८।

478 My worship should be performed and also that of the local Nāga. Fruits and leaves growing on the Meru should be offered to the mountain.

बकपुष्पाणि[6] देयानि धूपं[7] गुग्गुलुजं[8] शुभम्[9]।
बलिः कार्यः प्रयत्नेन कुल्माषेण द्विजोत्तम ॥४७९॥

479. Baka flowers (Grandiflora) should be offered and also the auspicious incense made of bdellium. O best among the twice-born, oblations of half ripe barley should also be made.

---

1. पतेच्च प्रथमं CG
2. Thus A, स्नानेन चास्य चाप्यथ D, स्नानं—other MSS.
3. फलपत्रं AH
4. प्रदातव्यं AH
5. नमेरुप्रभवे तथा G, नागमेरूद्भवे तथा A
6. बुकपुष्पाणि ACG
7. धूपो CG
8. गुग्गुलजः CG
9. शुभः CG

Ed. Leiden v.v. 461-463

कुल्माषभोजनं देयं सघृतं ब्राह्मणेषु च[1] ।
उत्सवं[2] च सदा[3] कार्यं[4] गीतनृत्तसमाकुलम्[5] ॥४८०॥

480. Food-preparations of half-ripe barley along with purified butter should be given to the Brāhmaṇas, and a festival full of songs and dances should be celebrated.

विशेषवच्[6]च भोक्तव्यं भोजनं च यथेच्छकम् ।
नवो मद्यस्तु पातव्यो[7] मद्यपैः पतिते हिमे ॥४८१॥

481. On snow-fall, new wine should be drunk by those who are given to drinking. Special meals should be taken according to one's desire.

श्यामा देवी च सम्पूज्या पुष्पधूपानुलेपनैः ।
अन्नैर्भक्ष्यैः फलैर्मूलैः स्वनुलिप्तैः[8] स्वलङ्कृतैः ॥४८२॥

482. The goddess Śyāmā should be worshipped with flowers, incense, paints, grains, food-preparations, fruits and roots by those who are well-anointed and well-decorated.

हिमोपरिनिविष्टै[9]श्च गुरुप्रावरणाम्बरैः ।
मित्रभृत्याप्तसम्बन्धिसहितैश्च यथासुखम् ॥४८३॥

---

1. ब्राह्मणेभ्यो घृतान्वितम् CG
2. उत्सवः CG, तत्सवं D
3. मुदा CG
4. कार्यः CG
5. समाकुलैः CG
6. विशेषतः CG
7. नवस्तु मद्यः पातव्यो DEF, नवं तु मद्यं पातव्यं G, नवो मद्यश्च पातव्यः H. After 481 occurs नीलमते प्रथमहिमपातः A, इति श्रीनीलमते हिमपातः H, इति नीलमते नवहिमपातः DE, इति ओम् F, इति श्रीनीलमतपुराणे नवहिमपातादिकवर्णनं नाम सप्तमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. A
8. स्वानुलिप्तैः A
9. हिमपृष्ठे प्रविष्टैश्च D

Ed. Leiden v.v. 464-467

भोज्यं विशेषवत्कार्यं श्रोतव्यं गीतवादितम्[1] ।
द्रष्टव्यं पुंश्चलीनृत्तं पूजनीयास्तथा स्त्रियः[2] ॥४८४॥

483-84. Clad in heavy cloaks and clothes, seated on the snow along with friends, servants, children and relatives, they should eat special food, listen to vocal and instrumental music, see dances of harlots and honour the ladies.

पौषकृष्णाष्टमीं[3] कार्यं श्राद्धं[4] शाकैर्द्विजोत्तम[5] ।
माघकृष्णाष्टमीं[6] मांसैः फाल्गुणस्य सिताष्टमीम् ॥४८५॥

अपूपैः कारयेच्छ्राद्धं[8] नित्यमेव समाहितः ।
नवमीषु च तास्वेव स्त्रीणां श्राद्धं तु कारयेत् ॥४८६॥

485-86. Śrāddha should be performed with vegetables on the 8th of the dark-half of Pauṣa, with meat on the 8th of the dark-half of Māgha, and with cakes of flour on the 8th of the bright-half of Phālguṇa, in the proper way, by a person intently devoted. On the 9th days of those very (months and fortnights) should be performed Śrāddhas for women.

श्राद्धं कृत्वा प्रयत्नेन ब्रह्मचारी वसेन्निशाम्[9] ।
पौर्णमासी तु पौषस्य पुष्ययुक्ता यदा भवेत् ॥४८७॥

---

1. गीतवादिकम् A
2. मद्यपानं add A, इति नीलमते नव--DEF, इति श्रीनीलमते नवमद्यपानम् H, इति श्रीनीलमतपुराणे नवमद्यपानं नाम अष्टमोऽध्यायः C. Then follows नील उवाच verb om. ADEF
3. कृष्णाष्टमी MSS.
4. श्राद्धं कार्यं CG
5. द्विजोत्तम: E
6. कृष्णाष्टम्यां CG, कृष्णाष्टमी other MSS.
7. कुरुते A
8. भक्त्या CG
9. इति श्रीनीलमतेऽष्टकात्रयम् नील: add H, इत्यष्टमीत्रयम् नील: A, इति नीलकृतेऽष्टकात्रयम् नील: FD, इति नीलमतेऽष्टकात्रयमन्वष्टकात्रयं च G, इति श्रीनीलमतपुराणे—C

Ed. Leiden v.v. 468-471

गौरसर्षपकल्केन तदा तूत्सादितो[1] नरः ।
घृतेन स्नापनं[2] कुर्यात् स्वशरीरस्य[3] मानवः ॥४८८॥

487-88. After performing Śrāddha one should pass the night, with effort, in celibacy. When the full-moon night of the Pauṣa be associated with Puṣya, then a person, besmeared with the powder of white mustards, should anoint his body with purified butter.

ततो विरूक्षितः स्नातः सर्वौषधियुतैर्घटैः ।
नारायणं तथा शक्रं[4] सोमं पुष्य-बृहस्पती ॥४८९॥

पूजयित्वार्घमाल्यादि[5]नैवेद्यैश्च पृथक्-पृथक् ।
मन्त्रैस्तथोक्तदैवत्यैः[6] कृत्वाग्निहवनं द्विज ॥४९०॥

अहताम्बरसंवीतः स्वनुलिप्तः[7] स्वलङ्कृतः ।
पूजयित्वा धनैर्विप्रान् मङ्गलालब्धिपूर्वकम् ॥४९१॥

घृतपायसमश्नीयात् पूजयित्वा द्विजोत्तमान्[8] ।
संवीतमहतं कर्त्रे देयं कालविदे भवेत् ॥४९२॥

489-92. Then shining greatly after taking bath from vessels full of all medicines, he should worship Nārāyaṇa, Śakra, Soma, Puṣya, Bṛhaspati, each one separately with water of honour, garlands, eatable offerings etc. Then, O

1. Thus ACG, तदाभूत्सादितो नरः DE
2. Thus DE, स्नपनं ACGH
3. Thus other MSS, सशरीरस्य A
4. शुक्रं DE
5. पूजयित्वार्घ्यमाल्याद्यैः A
6. यथोक्तदैवत्यैः CG
7. स्वानुलिप्तः AH
8. om. DEF, Thus FCG, द्विजोत्तमम् A

Ed. Leiden v.v. 472-476

twice-born, after performing sacrifice with Mantras belonging to the above-mentioned gods, he should worship the Brāhmṇas with wealth. and after touching auspicious things, he should eat preparation of purified butter and milk. A new silken cloth should be given to the officiating priest knowing (future) time.

एवं कृत्वा नरः पुष्टिं प्राप्नोति धनधान्यतः[1] ।
स्नानमेवं विधानेन कर्तव्यं पापनाशनम्[2] ॥४९३॥

493. Doing thus, a man obtains prosperity from the point of view of wealth and grains. So the bath of such type which destroys sins, should be performed.

घृतेन स्नापयेद् देवं स्वशक्त्या मधुसूदनम् ।
हरभक्तो हरं देवं यदा स्यादुत्तरायणम् ॥४९४॥

494. When there is Uttarāyaṇa, one should bathe Madhusūdana according to one's means. The devotee of Hara (should bathe) the god Hara.

आज्यं दत्वा तथार्चासु[3] कृताः शैलेन या[4] द्विज ।
अर्चारूपमथाज्येन पुनरुत्सादयेन्नरः[5] ॥४९५॥

अर्चाः पूज्यास्तथा यत्नात्साज्या मासत्रयं बुधैः ॥४९६॥

495-96. After anointing the stone-images with purified butter, one should make similar images of purified butter. These

---

1. धनधान्यभाक् CG इति श्रीनीलमत पुराणे पौष्यां पुष्यस्नानवर्णनं नाम दशमोऽध्यायः C, पौषी नाम A
2. This verse In DEF occurs after 492 a नीलमते पौषी नाम
3. om. DEF यथार्चासु F
4. शिलाभि र्याः कृता CG, कृता शीलेन F
5. उत्पादयेद् बुधः CG, उत्पादयेन्नरः EFH, आत्यादयेन्नरः A

Ed. Lieden v,v. 477-480a

images should be worshipped with purified butter, conscientiously, by the wise for a period of three months.

ब्राह्मणेषु[1] च दातव्यमिन्धनं शक्तितस्तथा ।
तृणं दद्याद् गवामर्थे[2] यथाशक्त्या[3] द्विजातिषु ॥४९७॥

497. Fuel should be given to the Brāhmaṇas and grass for the cows to the twice-borns, according to one's means.

एवं यः कुरुते सम्यक् स रिपूनधितिष्ठति ।
कायाग्निदीप्तिसौभाग्यं[4] लभते[5]चोत्तमां गतिम्[6] ॥४९८॥

498. One who does so, conquers well his enemies and obtains beauty born of the lustre of the fire of the body and also good resort (after death).

पौष्यां तु समतीतायां कृष्णा या द्वादशी भवेत् ।
तस्यामुपोषितः स्नातस्तिलैर्दत्वा तिलोदकम् ॥४९९॥

कृत्वा तिलैश्च[7] नैवेद्यं तिलैर्होमं[8] तथैव च ।
तिलाश्च देया विप्रेषु[9] सर्वपापपनुत्तय[10] ॥५००॥

---

1. ब्राह्मणेभ्यश्च CG
2. अर्थं CGF
3. यथाशक्ति ECG
4. दीप्तिं CG,—दीप्तसौभाग्यं F, छायाग्नि—DE
5. च om. A
6. इति नीलमते उत्तरायणम् add DEF, इति श्री नीलमते उत्तरायणम् H, इति श्री नीलमतपुराणे उत्तरायणवर्णनं नाम एकादशोऽध्यायः। C Then follows नील उवाच verb om. ADEF
7. तु DE
8. तिलहोमं CGH
9. विप्रेभ्यः CG
10. इति तिल द्वादशी add DEF, इति श्री नीलमतपुराणे तिलद्वादशीवर्णनं नाम द्वादशोऽध्यायः C

Ed. Leiden v.v. 480b-483

499-500. On the 12th of the dark half after the passing away of the full-moon night of Pauṣa, one, observing fast and bathed, should offer sesame and water. Having prepared the offering of sesame and having performed sacrifice with sesame, one should give sesame to the Brāhmaṇas for the removal of all sins.

तस्यास्त्वनन्तरं ब्रह्मन् या स्यात्कृष्णचतुर्दशी ।
अनर्काभ्युदिते काले स्नातव्यं शीतले जले ॥५०१॥

वितस्तायां विशोकायां चन्द्रवत्यामथापि वा ।
तथा हर्षपथायां वा[1] त्रिकोट्यां वा द्विजोत्तम ॥५०२॥

सिन्धुं प्राप्याथवा पुण्यां तथा कनकवाहिनीम् ।
अन्यां वा सरितं पुण्यां ह्रदांश्चैव सरांसि च ॥५०३॥

501-503. After that on the 14th of the dark-half of the month, one should take bath, before sun-rise, in the cool water of the Vitastā or the Viśokā or the Candravatī or the Harṣapathā or the Trikoṭī or the Sindhu or the holy Kanakavāhinī or any other holy river or the water-reservoirs and the lakes.

यमस्य नाम्नि[2] दातव्याः[3] सप्तसप्तजलाञ्जलीः[4] ।
एकैकस्मिन्[5] द्विजश्रेष्ठ तानि नामानि मे शृणु ॥५०४॥

504. Seven hand-fulls of water should be offered in the name of Yama, one for each name. Listen from me those names :

---

1. Thus other MSS, या A
2. Emend. from नाम्ना AH, नाम DEF, नामभिः CG
3. दद्यात् CG
4. जलाञ्जलीन् CG
5. एकैकेन CG

यमाय धर्मराजाय मृत्यवे चान्तकाय च ।
वैवस्वताय कालाय सर्वप्राणहराय च ॥५०५॥

505. To Yama, to Dharmarāja, to Mṛtyu, to Antaka, to Vaivasvata, to Kāla and to Destroyer of all life.

स्नात्वा च पूजा कर्तव्या धर्मराजस्य वै तदा ।
पुष्पैः धूपैस्तथा गन्धैः कृसरेण[1] च भूरिणा ॥५०६॥

506. Having taken bath, one should worship Dharmrāja with flowers, incenses, scents and a great quantity of rice mixed with pulses.

वह्निपूजा प्रकर्तव्या[2] घृतयुक्तैस्तथा[3] तिलैः ।
कृसरं भोजनीयाश्च ब्राह्मणेन्द्राः[4] सदक्षिणम्[5] ॥५०७॥

507. Fire-worship should be performed with sesame mixed with clarified butter, and the Brāhmaṇas should be fed with rice mixed with pulses, and should be given the sacrificial fee

एवं कृत्वा नरः शुद्धो[6] मुच्यते सर्वकिल्विषैः ।
महापातकयुक्तश्चेन्न भवेत द्विजोत्तम ॥५०८॥

महापातकिनां मोक्षः प्रायश्चित्तंविना कुतः[7] ५०९॥

---

1. from चान्तकाय of v 505 to कृसरेण of v. 506 om. in A
2. Thus AH, च कर्तव्या other MSS.
3. तदा ed Leiden
4. ब्राह्मणाः A
5. सह दक्षिणम् A
6. Thus CG, शुद्धेः A, श्राद्धं DEF
7. ततः A, इति नीलमने तारारत्रिः add DE इति om. F, इति श्रीनीलमते ताराराात्रिः H, इति श्रीनीलमतपुराणे पौषकृष्णचतुर्दश्यां तारारात्रि वर्णनं नाम त्रयोदशोऽध्यायः 1 CG, then follows नीलः उवाच verb om. DEF

Ed. Leiden v.v. 488-491

508-9. O best among the twice-borns, by doing so a man is purified and freed from all sins if he be not associated with Great Sins. How can there be salvation for the performer of Great Sins, without performing atonements?

श्रवणेन युता सैव, यदि पञ्चदशी भवेत् ।
तस्यां स्नानादिकं[1] सर्वं च[2]ाक्षयं परिकीर्त्तितम्[3] ॥५१०॥

510. Bath etc. everything is considered to be imperishable therein, if the fifteenth (of the dark half of Pauṣa) be joined with Śravaṇa.

माघे[4] मासि सिते पक्षे चतुर्थी या भवेद् द्विज[5] ।
उमासम्पूजनं कार्यं तस्यां सौभाग्यमीप्सुना ॥५११॥

दीपान्नमाल्यधूपैश्चाप्यार्द्रकेण[6] गुडेन च ।
कुसुम्भलवणाभ्यां च[7] कुङ्कुमाञ्जनकङ्कतैः[8] ॥५१२॥

कुन्दपुष्पैः समानीतैः प्रयत्नादपि काश्यप[9] ।
पूज्याश्च सुभगास्तत्र योषितस्तु[10] पतिव्रताः ॥५१३॥

यासां जीवन्ति नाथाश्च स्वसृप्रभृतयश्च याः ।
तथैवाश्वयुजे मासि तथा ज्येष्ठे[11] च[12] कारयेत् ॥५१४॥

---

1. स्नानाधिकं AF
2. च A only
3. श्रवणमाघस्या add A, नीलमते श्रवणामावस्या DE, इति—F, इति श्री—H इति श्रीनीलमतपुराणे श्रवणपञ्चदशीवर्णनं नाम चतुर्दशोऽध्यायः G Then follows नील उवाच verb om. DEF
4. माघमासि DEF
5. द्विजो भवेत् D
6. आर्द्रकेन A, ह्यार्दकेन H,
7. om. H
8. कुसुमाञ्जनकङ्कतैः F
9. कश्यप A
10. च H
11. ज्यैष्ठे A
12. अपि CG

511-14. On the 4th of the bright half of the month of Māgha, one desiring prosperity should worship Umā with lamps, grains, garlands, incenses, ginger, coarse sugar, Kusumbha flower, salt, saffron, collyrium, comb and Kunda flowers brought even with great effort. O descendant of Kaśyapa, the women, who are devoted to their husbands and whose husbands are alive, and also the sisters etc. should be worshipped there. Same should be done in the month of Āśvayuj and same in the month of Jyeṣṭha.

सर्वाश्चतुर्थीः[1] श्रद्धावांश्चतुर्थीत्रितयं ध्रुवम् ।
कारयेत नरो[2] ब्रह्मन् नारी कुर्याद्विशेषतः[3] ॥५१५॥

515. A man possessed of devotion should celebrate all 4th days, but this triad of fourth days (should be celebrated) certainly. O Brāhmaṇa, the women should especially celebrate these (days).

पौर्णमास्यां तु माघस्य श्राद्धं कृत्वा तिलैर्नरः ।
काकानां भोजनं दद्यात् प्रभूतं[4] बलिसंयुतम्[5] ॥५१६॥

516. On the full-moon night of Māgha, a man should perform Śrāddha with sesame and give enough food consisting of pious offerings to the crows.

माघ्यां तु समतीतायामष्टम्यां तु[6] दिनत्रयम् ।
कार्यं स्वल्पमहीमानं विधिं तस्य निबोध मे ॥५१७॥

---

1. चतुर्थ्यः AH
2. ततो CDEFG
3. नीलमते चतुर्थ्यः add ADEF, इतिश्री–H, इति श्रीनीलमतपुराणे चतुर्थी त्रितयवर्णनं नाम पञ्चदशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om. ADEF
4. प्रभूत—D
5. माघीपूर्णिमा add A, इति नीलमते काकबलिः DE, इति om. in F, श्री नीलमतपुराणे माघीवर्णनं नाम षोडशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om. DEF
6. अष्टम्यादि CG

Ed. Leiden v.v. 497-499

517. After the passing away of the eighth of the month of Māgha, there should be celebrated for three days, a small festival. Know the procedure of that from me.

चतुर्विंशतिसंख्यायां त्रेतायां[1] रघुनन्दनः ।
हरिर्मनुष्यो भविता रामो दशरथात्मजः ॥५१८॥

तस्मात्कालात्परं कार्यं महीमानं तथाल्पकम्[2] ।
तस्मादेवापरं कार्यं महीमानं तथा बृहत् ॥५१९॥

518-19. In the twenty fourth Tretā, Hari shall assume the form of a human being, Raghunandana Rāma, son of Daśaratha. Thence forward should be celebrated a small festival and after that (small one) a great one.

अष्टम्यां सर्वसस्यैस्तु चरुः कार्यः प्रयत्नतः ।
तेनापूपैस्तथा पूज्या द्विज[3]सम्बन्धिबान्धवाः ॥५२०॥

520. Caru (grain boiled in milk or butter or water) of all grains should be prepared with effort. The Brāhmaṇas, the relatives made by marriage and the maternal relatives should be worshipped with that (caru) and cakes of flour.

रामपत्नी तथा पूज्या सीता देवी प्रयत्नतः ॥५२१॥

नवम्यां पिष्टभोज्येन[4] मधुयुक्तेन भोजयेत् ।
ब्राह्मणाद्यान् यथाशक्ति पूजनीया[5] करीषिणी[6] ॥५२२॥

521-22. The goddess Sītā—wife of Rāma—should be worshipped with effort. On the 9th should be fed the Brāhmaṇas with eatables made of flour mixed with honey, as the means may allow. Karīṣiṇī should be warshipped.

---

1. ससीतो A
2. अथाल्पकम् CGH
3 द्विजाः CGH
4. पिष्टभोजेन A
5. Thus A, पूजयेत् other MSS.
6. Thus A, करीषिणीम् other MSS.

बहुप्रकारसंयुक्तं दशम्यामोदनं ततः ।
कारयेत्तेन सम्पूज्या द्विजमित्रा[1]नुयायिनः ।।५२३।।

523. On the tenth should be prepared rice of various types and with that should be worshippded the Brāhmaṇas, the friends and the followers.

आत्मपूजा प्रकर्तव्या[2] श्रोतव्यं गीतवादितम्[3] ।
मङ्गला लभनं[4]कार्यं नित्यमेव दिनत्रयम्[5] ।।५२४।।

524. One should honour one's own self and listen to vocal and instrumental music. Ceremonies of touching auspicious things should be performed, verily, for three days.

सैव चेच्छ्रवणोपेता भविता[6] द्वादशी द्विज ।
सोपवासो हरिं देवं तस्यां सम्पूजयेद् बुधः[7] ।।५२५।।

तिलवच्च तथा तस्यां पूर्वोक्तं कर्म कारयेत् ।
सर्वं तदक्षयं तस्यां कृतं भवति मानद[8] ।।५२६।।

525-26. O twice-born, if that twelfth (day) be associated with Śravaṇa, then the wise observing fast should worship the

1. Thus H, द्विजभिः प्रनुयायिनः A
2. Thus AH, च कर्त्तव्या DECG
3. गीतवादिकम् A
4. मङ्गलालम्भनं CGH
5. नीलमते महीमानम् add DEF, महीमानं A, इति श्रीनीलमतपुराणे महीमानवर्णनं नाम सप्तदशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. DEF
6. Thus A, या च स्यात् other MSS
7. द्विजः DEFCGH
8. श्रवणद्वादशी A, नीलमते श्रवणद्वादशी DEF इति श्री.........H, इति श्रीनीलमतपुराणे फाल्गुणश्रवणद्वादशी नाम अष्टादशोऽध्यायः C, Then follows नील उवाच verb om. ADEF

god Hari and do all performances with sesame as said before. O giver of honour, everything done in that becomes imperishable.

तस्यान्तु समतीतायां या स्यात्कृष्णचतुर्दशी ।
तस्यामुपोषितः स्नातः[1] पूजयेच्च[2] महेश्वरम् ।।५२७।।

527. On the dark fourteenth after the passing-away of that (twelfth), one observing fast, should take bath and worship Maheśvara.

घृतकम्बलहीनं तु[3] लिङ्गं संस्नापयेद्[4] बुधः ।
देवोत्थानविधानोक्तै[5]र्द्रव्यैश्च विधिना ततः[6] ।।५२८।।

528. The wise should bathe the Linga with its woollen covering put aside, with the method followed in the Awakening of God and with materials mentioned above.

सम्पूज्य गन्धमाल्यादिरक्तवस्त्रानुलेपनैः ।
नैवेद्यैर्विविधै[7]र्ब्रह्मन् वह्निब्राह्मणतर्पणैः ।।५२९।।

भक्त्या[8] रात्रौ ततः[9] कार्य[10] नृत्तगीतैः प्रजागरम्[11] ।
श्रोतव्याः[12] शिवधर्मा[13]श्च प्रादुर्भावाश्च तत्कृताः ।।५३०।।

---

1. स्नात्वा CGH
2. पूतयेच्च A, पूजयेत H
3. वृतकम्बल—A
4. संस्नपयेद् CG
5. देवात्थानविधानेन A
6. विधिना तथा CG, विधिपूर्वकम् H
7. विधिवत् H
8. Thus A, भुक्त्वा other MSS.
9. तथा DE, तदा CG
10. कार्यो CG
11. प्रजागरः CG
12. श्रोतव्यः E
13. शिवधर्मश्च E

529-30. Having worshipped (the Liṅga) with scents, garlands, red clothes, ointments, eatable offerings of various types and pleasing of Fire and the Brāhmaṇas, devotion with vigil at night should be observed. Śiva Dharmas and (the stories about) the incarnations of Śiva should be listened to.

पैष्टाश्च पशवः कार्या नैवेद्ये[1] शङ्करस्य च ।
पञ्चदश्यां च सम्पूज्य[2]स्तत्रापि द्विजसत्तम[3] ॥५३१॥

कुल्माषलोपिकामिश्रं[4] भोक्तव्यं भोजनं तदा[5] ।
तस्मिन् मासे[6] ध्रुवं पूज्यो[7] देवः[8] कृष्णचतुर्दशीम्[9] ॥५३२॥

इच्छया पूजनीयः[10] स्याच्च[11]छेषमासेषु वा न वा ।
सम्पूज्य रुद्रलोकस्थो गाणपत्यमवाप्नुयात्[12] ॥५३३॥

531-33. In the eatable offerings for Śaṅkara, animals should be made of flour. He should be worshipped on the fifteenth also. O best among the twice-borns, there too, meals

---

1. नैवेद्या A, नैवेद्यं H
2. Thus A but no सन्धि between सम्पूज्यः तत्रापि, सम्पूज्याः CG
3. द्विजपुङ्गव CGDEF..
4. कुल्माषलेपिकामिश्रं CFGH
5. तथा H
6. मासि CGH
7. पूजा C, पूज्या GH
8. राजन् CG, देव H
9. कृष्णचतुर्दशी ACG
10. पूजनीयाः CG, पूजनीया ADEH
11. स्युः CG
12. नीलमते शिवरात्रिः F, इति—DE, इतिश्री—H, इति श्रीनीलमतपुराणे शिवरात्रिवर्णनम् CG, then follows नील उवाच verb om. DEF
Ed. Leiden v.v. 512-541

consisting of half ripe barley and cakes of sugar covered with sesames should be taken. The God must be necessarily worshipped on the 14th of the dark half of that month. In other months, He may or may not be worshipped according to one's desire. Having worshipped Him, one is established in Rudraloka and obtains mastery over the Gaṇas.

फाल्गुणस्य च[1] मासस्य शुक्लपक्षे द्विजोत्तम ।
महीमानं यथा कार्यं तथा मे गदतः श्रृणु ॥५३४॥

534. O best among the twice-borns, listen to me who am saying as to how the festival in the bright half of the month of Phālguṇa should be celebrated.

अनश्नद्भिरथा[2]ष्टम्यां नरैः स्नातैरलङ्कृतैः ।
प्रदोषसमये देया दीपिका[3]स्तु हिमोपरि ॥५३५॥

535. Observing fast, the persons—bathed and adorned—should place earthen lamps on the snow at the time of night-fall.

देवतानां पितॄणां च भोक्तव्यं तदनन्तरम् ।
द्वितीयेऽहनि मध्याह्ने धान्यदामैः[4] सुशोभनैः ॥५३६॥

पूजनीया गृहा विप्र देवागारा विशेषतः ।
तदा सीता[5] च सम्पूज्या गन्धमाल्यादिभिस्तथा ॥५३७॥

536-37. After that, the gods and the Fathers should be fed. Next day, the houses and especially the temples should

1. Thus A, तु other MSS.
2. Thus AH, स्तथा DEF
3. Thus AH, दीपका: other MSS.
4. धान्यत्रानैः corrected into धान्याधामैः by F, धान्यधामैः DE, धान्यकूटैः CG
5. सूता: C

Ed. Leiden v.v. 515-518

be worshipped with beautiful garlands of grains. Then should be worshipped Sītā with scents, garlands etc.

अनन्तरं च भोक्तव्यं भोजनं च विशेषवत्[1] ।
उत्सवं[2] चैव कर्तव्यं गीतनृत्तसमाकुलम्[3] ॥५३८॥

538. After that, special meals should be taken, and then should be celebrated the festival, full of songs and dances.

नित्यदानं सपक्वान्नमृते तस्मिन् दिने सदा ।
नान्यत् किञ्चित्प्रदातव्यं लब्धं ग्राह्यं प्रयत्नतः ॥४३९॥

539. Except the cooked food which is to be given daily, nothing should be given on that day. Anything received should be got hold of with great effort.

द्वितीयेऽह्नि कर्तव्यं प्रतिकर्मं तथात्मनः ।
मङ्गलालभनं[4] कार्यं चोत्सवं[5] च विशेषतः[6] ॥५४०॥

540. Next day, one should decorate oneself, touch auspicious things and celebrate a special festival.

आश्रितानां द्विजानां च[7] शिल्पिसम्बन्धिनां[8] तथा ।
तस्मिन्नहनि दातव्यं ग्राह्यं चैवाप्युपायनम् ॥५४१॥

541. On that day, gifts should be given to and accepted from the twice-borns, dependants, craftsmen and relatives.

---

1. Thus other MSS., विशेषवित् A
2. तत्सवं CG
3. नृत्तगीतसमाकुलम् G
4. मंगलालम्भनं CG
5. तत्सवं CGDE
6. Thus A, विशेषवत् other MSS.
7. Thus A, द्विजातीनां other MSS.
8. शिल्पसम्बन्धिनां H

Ed. Leiden v.v. 519-522

मद्यं तु मद्यपैः[1] पेयं[2] ब्राह्मणैः पानकाः शुभाः ।
शय्यास्थानं च कर्तव्यं धूपगन्धाधिवासितम्[3] ॥५४२॥

542. Those who are addicted to drinking should drink wine and the Brāhmaṇas should take auspicious drinks. The bed chamber should be perfumed with the perfume of incense.

तस्मिन्नहनि न[4] कार्यो[5] विमुखः कश्चिदेव तु ।
स्त्रीभिर्भाव्यं प्रहृष्टाभिः सुवस्त्राभिस्तथैव च[6] ॥५४३॥

स्वाशिताभिः सुगन्धाभिः स्वनुलिप्ताभिरेव[7] तु[8] ।
भूषणैर्भूषिताभिश्च क्रीडितव्यं नरैः सह[9] ॥५४४॥

543-44. None should be made ill-disposed on that day. Happy women—well-fed, well-dressed, well-scented, well-anointed and decorated with ornaments—should play in the company of men.

फाल्गुण्या[10]स्तु ततो रात्रौ प्राप्ते चन्द्रोदये शुभे ।
पूजा कार्या शशाङ्कस्य[11] अर्यम्णश्चाप्यनन्तरम् ॥५४५॥

---

1. मध्यं मध्यपैः A
2. पीयं A
3. धूपगन्धातिवासितम् EF, धूपगन्धादि–H
4. नो CG
5. कार्यं A
6. स्वनुलिप्ताभिरेव तु E, om. H
7. सुवस्त्राभिस्तथैव E
8. Thus AH, च EFCG
9. सहः A महीमानवर्णनम् Add A, इति नीलमते महीमानवर्णनम DE, इति नीलमते महीमानम् H, इति om. F, इति श्रीनीलमतपुराणे महीमानवर्णनं नाम विंशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om. DEF
10. फाल्गुण्यां CFG
11. शशाङ्कस्यापि ECG

Ed. Leiden vv. 523-526

545 On the rising of the moon in the (full-moon) night of Phālguṇa, the moon and after that Aryamā also should be worshipped.

गीतैर्नृत्तैस्तथा वाद्यै[1] रात्रौ कार्यः प्रजागरः ।
द्वितीयेऽह्नि ततः प्राप्ते प्रेक्षा देया द्विजोत्तम ॥५४६॥

नर्तकानां नटानां च चारणानां[2] तथैव च ।
तावदेतद् भवेत् कार्यं यावत्स्यात् कृष्णपञ्चमी ॥५४७॥

546-47. Vigil should be observed during the night by singing, dancing and playing on instruments. On next day should be viewed the performances of the dancers, the actors and the singers. This should continue up to the fifth of the dark-half (of Phālguṇa).

भोजनं पर्पटप्रायं भोक्तव्यं दिनपञ्चकम् ।
प्रतिकर्म तथा कार्यं स्त्रीजनस्य तथात्मनः[3] ॥५४८॥

548. Meals consisting mainly of a medicinal plant Parpaṭa should be taken for five days and decoration of the women-folk and the self should be made.

तस्यामेव तु पञ्चम्यां कश्मीरा तु रजस्वला ।
यस्माद् भवति कर्तव्या तस्याः पूजा ततो द्विज ॥५४९॥

549. O twice-born, on that very fifth day Kaśmīrā becomes menstruating so her worship must be performed thereafter.

रम्या शैलमयी[4] कार्या कश्मीरा तां च पूजयेत् ।
अभ्यङ्गवस्त्रदानेन नैवेद्यं च निवेदयेत् ॥५५०॥

---

1. वाद्यैः A
2. वारणानां A
3. फाल्गण्यः add A, नीलमते फाल्गुणी EF, इति श्रीनीलमतपुराणे फाल्गुणपौर्णमासीवर्णनं नाम एकविंशोऽध्यायः, then follows नील उवाच verb om DEF
4. शिलामयी CG

550. A beautiful stone-image of Kaśmīrā should be made and that should be worshipped by offering unguents, clothes and eatables.

पुष्पधूपाद्यलङ्कारं न दातव्यं दिनत्रयम्[1] ।
नैवेद्ये गोरसं सर्वं[2] वर्जनीयं द्विजोत्तम ॥५५१॥

551. Decorative things like flowers, incense etc. should not be given to her for three days O best among the twice-born, offering of milk is also prohibited.

स्त्रीभिस्तु पूजा कर्तव्या मानुषैर्न[3] कथंचन ।
स्नाप्या स्त्रीभिर्भवेद्देवी कृष्णपक्षाष्टमीं तु तां ॥५५२॥

552. The worship should be performed by women, by no means by men. The goddess should be bathed by women on the 8th of the dark half of that month. Afterwards, she should be bathed by the twice-borns, from pitchers full of all medicines.

अनन्तरं द्विजैः स्नाप्या सर्वौषधियुतैर्घटैः ।
ततो गन्धैस्ततो बीजैस्ततो[4] रत्नैस्ततः फलैः ॥५५३॥

स्नापयित्वा च तां देवीं गन्धैर्माल्यैश्च पूजयेत्[5] ।
वस्त्रालङ्करणै[6]श्चान्नै[7]र्विशेषैर्गोरसोद्भवैः[8] ॥५५४॥

---

1. कृष्णापक्षाष्टमीं तु ताम् A, evidently a mistake by copist, cf v. 552 below.

2. Thus ADF, नैवेद्ये गोरसात्यक्तं G, नैवेद्ये गोरमायुक्तं C, नैवेद्य गोरसं सर्वं BF, नैवेद्यं गोरसमयं H

3. न मनुष्यैः DEH, न नरैस्तु कदाचन CG

4. मन्ति (mistake for मणि ?) A

5. Thus corrected from पूजनम् by F

6. वस्त्रालङ्कारणै ed. Leiden

7. चान्यैः B

8. गोरसम्भवैः D

'Ed. Leiden v.v. 532-535a

553-554. Having bathed that goddess with scents, seeds, jewels and fruits successively, they should worship her with scents, garlands, clothes, ornaments, food and special preparations of cow's milk.

मौद्गैर्माषैस्त्रिकोणैश्च तथा तण्डुलशालिभिः ।
कर्तव्यं देवयजनं बन्धूनां चैव दापयेत् ॥५५५॥

वह्निपूजा च कर्तव्या कर्तव्यं द्विजपूजनम् ॥५५६॥

556-56. Sacrifice for the gods should be performed with eatables of triangular shape made of ground Phaseolus Mungo (mudga), husked rice and unhushked rice and these should be given to the relatives also. Fire-worship should be performed and so also the worship of the Brāhmaṇas.

सुस्नाताभिः प्रहृष्टाभिः स्वाशिताभिर्द्विजोत्तम ।
स्त्रीभिर्भाव्यं सुगन्धाभिः सुवस्त्राभिश्चतद्दिनम् ॥५५७॥

557. The women—well-bathed, well-scented, well-fed and well-dressed—should be pleased on that day.

भोजनं प्रेषणीयं च तथा मित्रगृहे द्विज ।
तन्त्रीवाद्यं सुमधुरं[2] श्रोतव्यं स्वाशितै[3] सुखम्[4] ॥५५८॥

558 O twice-born, food should be sent to the friend's house, and music of Tantrī-instrument should be listened to at ease by the well-fed (persons).

1. Thus AH, पेष्टैः other MSS.

2 च मधुरं BDF

3. Thus CG, स्वाशितः other MSS.

4. नीलमते राज्ञी स्नापनम् add ABDEF, इति श्री—H, इति श्रीनीलमतपुराणे कश्मीराख्य राज्ञीस्नपनं नाम द्वाविंशोऽध्याय: then follows नील उवाच verb om. ABDEF

Ed. Leiden v.v. 535b-538

ततः प्रभृति कश्मीरा ऋतुस्नाता द्विजोत्तम ।
गर्भं गृह्णात्यतः कार्यं[1] कृष्यारम्भं[2] ततः परम् ॥५५९॥

559. O best among the twice-borns, Kaśmīrā—bathed after menstruation—becomes pregnant since then, so cultivation should be started after that.

दिने दैवज्ञनिर्दिष्टे[3] क्षेत्रं कृत्वा सुहृद्वृतः ।
पूजयेत् पृथिवीं देवीं गोयुगं सुरभिं हयम्[4] ॥५६०॥

बलदेवं[5] महादेवं वामदेवं दिवाकरम् ।
औषधीशं निशानाथं पर्जन्येन्द्रौ प्रचेतसम्[6] ॥५६१॥

रामं सलक्ष्मणं सीतां शेषं च धरणीधरम् ।
ब्रह्माणं[7] कश्यपं वह्निं वायुं गगनमेव च ॥५६२॥

माल्यैर्गन्धैस्तथा धूपै[8] नै वेद्यैश्च पृथक् पृथक् ॥५६३॥

560-63. Having made the field ready on a day told by the astrologer, one, surrounded by the friends, should worship the goddess Earth, a pair of bulls, cow, horse, Baladeva, Mahādeva, Vāmadeva, the Sun, the Moon, the lord of medicines, Parjanya, Indra, Pracetas, Rāma, Lakṣmaṇa, Sītā, Śeṣa—the bearer of the earth, Brahmā, Kaśyapa, Fire, Wind, Sky, each one separately with garlands, scents, incenses and eatable offerings.

---

1. कार्यः CG
2. कृष्यारम्भः CG
3. दैवज्ञनिर्दिष्टं B
4. ततः B, हलम् H
5. Thus CG, बालदेवं A, जलदेवं BDE
6. om. A
7. ब्राह्मणं A
8. तु धूपश्च A

वह्निसम्पूजनं कार्यं ततो ब्राह्मणपूजनम् ।
ब्राह्मणानां ततो देया दक्षिणा वित्तशक्तितः ॥५६४॥

564. Fire-worship should be performed, and after that the worship of the Brāhmaṇas (should be performed). Then sacrificial fee should be given to the Brāhmaṇas, according to one's means.

ततस्तु वापयेद् बीजं पुरुषो[1] लक्षणान्वितः ।
स्वाशितश्च सुवस्त्रश्च स्वनुलिप्तः[2] स्वलङ्कृतः ॥५६५॥

565. Thereafter, a man—well-anointed, well-decorated, well-fed and possessed of auspicious features—should sow the seed.

बीजं सुवर्णतोयाक्तं ससुवर्णं च वापयेत् ।
पुण्याहे[3] द्विजघोषेण वाद्यशब्देन भूरिणा ॥५६६॥

566. The seed, drenched in water rendered holy with gold, should be sown with gold amidst high sounds of musical instruments, and Brāhmaṇas on a holy day.

हलेन[4] वाहयेद् भूमिं पूर्वं प्राक् प्रवणां शुभाम् ।
स्वलङ्कृतेन भोक्तव्यं क्षेत्रमध्ये तदा[5] द्विज ॥५६७॥

सुहृद्भार्याश्रितैः सार्धं वाद्यशब्दैर्मनोहरैः[6] ।
उत्सवं[7] चैव कर्तव्यं गीतनृत्तसमाकुलम्[8] ॥५६८॥

---

1. पुरुष and adjectives in accusative CG
2. Thus CG, स्वानुलिप्तः other MSS.
3. Thus A, पुण्याहं D, पुण्याहंद्विजघोषेण C, पुण्याह्—GH
4. फलेन BD, तदा A
5. Thus A, तथा CGDEH
6. मनोरमैः B, मनोहरिः A
7. तत्सवं BDEG
8. नीलमते कृष्यारम्भः ABCEF, इति—H, इति नीलमते कृष्यारम्भवर्णनं नाम त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om. BDEFD

567-68. At first one should plough the auspicious earth which is already inclined (to receive the seed). O twice-born, well-decorated one should eat, in the centre of the field, in the company of friends, wife and dependants. A festival full of singing and dancing should be celebrated with heart-enchanting sounds of musical instruments.

फाल्गुण्यां समतीतायां या द्विजैकादशी भवेत् ।
तस्यां[1] स्त्रीभिर्भवेत् पूज्यश्छन्दोदेव इति स्मृतः[2] ॥५६९॥

मनुष्यैस्तु न[3] कर्तव्या तस्य[4] पूजा कदाचन[5] ।
ब्रह्मणो वरदानेन स्त्रीभिः पूजामवाप्तवान्[6] ॥५७०॥

569. O twice-born, it is stated that on the eleventh day following (the full-moon night) of Phālguṇa, the women should worship the god Chandaḥ.

570. Men should never worship him. Due to a boon given by Brahmā, he is to receive worship from the women.

जलोद्भवानां मांसेन भक्ष्यै[7]रुच्चावचैस्तथा ।
माल्यैर्धूपैश्च विविधैः कुङ्कुमेन सुगन्धिना ॥५७१॥

571. (He should be worshipped) with the flesh of water-born animals, various types of eatables, garlands, incenses and fragrant saffron.

---

1. Thus ACG तस्याः BDEF
2. श्रुतः CG
3. Thus other MSS, च A, नरैस्तु सा न CG
4. Thus other MSS, तस्या A, तस्याः B
5. Thus AH, कथंचन other MSS
6. अवाप्नुयात् E
7. भक्तैः BD
8. कुसुमेन B

Ed. Leiden v.v. 548-550

एवं सम्पूजनं कृत्वा द्वादश्यां पूजयेद् बुधः ॥५७२॥

द्वारेणावौ[1] विनिष्क्राम्य[2] गवाक्षेण प्रवेशयेत् ।
स्ववेश्मतो यथाकामं स्थापयेत तदा द्विज[3] ॥५७३॥

572-73. After such worship, the wise should worship him on the twelfth. O twice-born, after being sent out of one's house through the door, he should be brought in through the ventilator. Then he should be placed at one's will.

ततश्चतुर्दशीं प्राप्य तामेव द्विजपुङ्गव ।
सम्पूज्य शङ्करं कार्यं रात्रौ[4] तु महदु[5]त्सवं[6] ॥५७४॥

574. O best among the twice-born, on the fourteenth of that (fortnight). Śaṅkara should be worshipped and a great festival should be celebrated at night.

तस्यां विप्र चतुर्दश्यां निकुम्भः शङ्करं तदा[7] ।
सम्पूजयति धर्मात्मा सानुयात्रो महाबलः ॥५७५॥

575. O Brāhmaṇa, highly strong and pious-minded Nikumbha, along with his followers, worships Śaṅkara on that fourteenth.

---

1. Thus other MSS., द्वारेणाजौ A
2. Thus A, विनिष्काल्य DEFH, विनिष्कास्य BCG
3. इति नीलमते छन्दोदेवपूजा BDEFH, इति श्रीनीलमतपुराणे छन्दोदेवपूजावर्णनं नाम चतुर्विंशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om. BDEF
4. कार्यो रात्रौ CG, रात्रौ कार्यं B
5. सुमहद् CGBD, च महद् F
6. उत्सवः CG
7. सदा CG, तथा H

Ed. Leiden v.v. 551-553

तस्यां तदा प्रकर्तव्यं[1] निशि नित्यं[2] प्रजागरम्[3] ।
पूजा च देवदेवस्य शम्भोः कार्या प्रयत्नतः ॥५७६॥

576. Vigil should be observed during that night and the worship of Śambhu—the god of gods—should be performed with effort.

पूजनीयो निकुम्भस्तु[4] पिशाचाधिपतिर्बली ।
पिशाचानां च दातव्या बलयश्च सुसंस्कृताः ॥५७७॥

577. Nikumbha—the lord of the Piśācas—should also be worshipped and the well-prepared oblations should be offered to the Piśācas.

पललोलोपिकामिश्रा[5] मत्स्यमांसामिषैर्युताः[6] ।
वृक्षमूलेषु गोष्ठेषु गृहेषु विविधेष्वपि[7] ॥५७८॥

चतुष्पथेषु रथ्यासु चत्वरेषु[7] नदीषु च ।
शून्यालयेषु मुख्येषु गिरीणां शिखरेषु च ॥५७९॥

अट्टालकश्मशानेषु राजमार्गेषु काश्यप[8] ।
तां रात्रिं रक्षणं[9] कार्यं बालकानां गृहे गृहे ॥५८०॥

578-80. (Offerings) mixed with cakes of meat and other non-vegetarian food, fish, meat etc. should be placed under

---

1. प्रकर्तव्यो ECG
2. नित्य – A
3. Thus AH, प्रजागरः BCDEFG
4. च BCDEFGH
5. First line om. in BD, लूपिका— A लेपिका—CGH
6. विविषेषु च
7. चत्वारेषु A, चतुरेषु C
8. कश्यप ADG
9. Thus BDFH, लक्षणं ACG

the trees, in cow-pens, in various types of houses, on road-crossings, in streets, court-yards, rivers, prominent vacant houses, on tops of mountains, in palaces, burning-grounds and on roads. O descendant of Kaśyapa, children should be protected during that night, in every house.

पुंश्चलीसहितैर्नेया[1] क्रीडामार्गै[2]र्निशा च[3] सा ।
ब्रह्मचर्येण गीतेन नृत्तैर्वाद्यैर्मनोहरैः[4] ।५८१॥

581. Sportive men should pass that night in the company of courtesans, with the observance of the vow of celibacy and with singing, dancing and heart-enchanting musical instruments.

ततः पञ्चदशीं प्राप्य चान्त्यां[5] संवत्सरस्य[6] तु[7] ।
श्राद्धं कृत्वा प्रदातव्यं शुनामन्नं यथेच्छकम्[8] ॥५८२॥

582. Then on the last dark fifteenth of the year, one should perform Śrāddha and offer food to the dogs, at one's desire.

---

1. Thus CG, नीया other MSS
2. क्रीडामार्गेषु CG, क्रीडमान H
3. Om. CG, तु DEH
4. इति नीलमते पिशाचचतुर्दशी ABDEH इति om. F, इति श्रीनीलमतपुराणे चैत्रकृष्णचतुर्दशीवर्णनं नाम पञ्चविंशोऽध्यायः then follows नील उवाच verb om. ABDE
5. ह्यन्त्यां DEH
6. सांवत्सरस्य H
7. Thus other MSS, च A
8. इति नीलमतेऽन्त्यामावस्या D, –ह्यन्त्यामावस्या F, अन्त्यामावसी BE, इति श्रीनीलमते ह्यमावसी H

अन्ताममात्स्यं evidently corrupt reading A, इति श्रीनीलमतपुराणे चैत्रामावर्णनं नाम षड्विंशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om. ABDEFH

Ed. Leiden vv 559-560

चैत्रशुक्लसमारम्भे प्रथमेऽहनि काश्यप[1] ।
पितामहस्य कर्तव्या तदा पूजा विचक्षणैः ॥५८३॥

पुष्पैर्नानाविधैर्गन्धै र्वस्त्रालङ्कारधूपनैः[2] ।
हुताशपूजनैर्ब्रह्मन्[3] ब्राह्मणानां च तर्पणैः[4] ॥५८४॥

583-84. O descedant of Kaśyapa, on the first day in the beginning of the bright half of Caitra, the worship of Brahmā must be performed by the wise with various sorts of flowers, scents, clothes, ornaments, incenses, fire-worships and pleasing of the Brāhmaṇas.

तस्मिन्नेवाह्नि कर्तव्या महाशान्तिर्द्विजोत्तम ।
आढ्येन[5] रक्षणार्थाय श्रियस्तत्प्रापणाय च ॥५८५॥

585. On that very day, Mahāśānti ceremony should be performed by the rich, for the obtainment and preservation of wealth.

तस्मिन्नेवाह्नि कर्तव्या पूजा कालस्य काश्यपं ।
तस्मिन् कालस्य गणना[6] प्रवृत्ता पूर्वमेव तु ॥५८६॥

586. O descendant of Kaśyapa, on that very day should be worshipped Time, as formerly, the reckoning of time was started on that day.

तस्मिन्नहनि वै सृष्टं ब्रह्मणेदं जगत्पुरा ।
सूर्योदये द्विजश्रेष्ठ इत्येव[7]मनुशुश्रुम ॥५८७॥

---

1. Thus other MSS, कश्यप A
2. भूषणैः CG
3. धूपै हुताशपूजाभि:CG
4. इति नीलमते ब्रह्मपूजा ABDE, इति on F, इति श्रीनीलमत पुराणे चैत्रशुक्लप्रतिपदि ब्रह्मपूजावर्णनं नाम सप्तविंशोऽध्यायः C. Then follows नील उवाच verb om ABDE
5. आढ्यै हि CG
6. गनना A, कालगणना H
7. चेत्येवम् H

587. On that very day, verily, Brahmā created this world at sun-rise. O best among the twice-borns, we have heard thus.

पूजनीयास्तथा[1] देवा ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः[2] ।
ग्रहर्क्षशान्तिः कर्तव्या दैवज्ञविधिचोदिता[3] ॥५८८॥

588. The gods Brahmā Viṣṇu and Maheśvara should be worshipped. Rites for propitiating planets and constellations should be performed in accordance with the instructions of an astrologer.

पूजनीया ग्रहाः[4] सर्वे नक्षत्राणि च मानद ।
कालस्यावयवाः सर्वे[5] ये च संवत्सरादयः ॥५८९॥

589. O giver of honour, all the planets, and all the stars should be worshipped, and also the year and all other parts of Time.

कालकल्पावुभौ पूज्यौ मनवश्च चतुर्दश ।
अतीताश्च[6] भविष्याश्च[7] तेषां नामानि मे शृणु ॥५९०॥

590. Kāla and Kalpa both are to be worshipped and so also fourteen Manus who had been in the past and shall be in future. Listen to their names from me.

---

1. तदा H
2. —महेश्वरः A
3. —शोदिता D
4. गृहाः AD
5. Second and third pādas om. H
6. अतीतश्च B
7. भविष्यश्च B, भविष्यन्तः CG

Ed. Leiden v.v. 566-568

स्वायम्भुवो मनुः पूर्वं मनुः स्वारोचिषस्तथा ।
औत्तमस्तामसश्चैव रैवतश्चाक्षुष[1]स्तथा ॥५९१॥

वैवस्वतोऽर्कसावर्णि[2] ब्रह्मसावर्ण[3] एव च ।
भद्रेशदक्षसावर्णौ[4] रौच्यो[5] भौत्यस्तथैव च ॥५९२॥

591-92. First of all (comes) Svāyambhuva Manu, then (come) Svārociṣa Manu, Auttama, Tāmasa, Raivata, Cākṣuṣa Vaivasvata, Arkasāvarṇi, Brahmasāvarṇa, Bhadreśa, Dakṣasāvarṇa, Raucya and Bhautya.

सम्पूजनीया देवेन्द्रा[6]स्तथा ब्रह्म[7]चतुर्दश[8] ।
विश्वभुक् च विपश्चिच्च सुचित्तिश्च निधिस्तथा ॥५९३॥

विभुर्मनोजवश्चैव तेजस्वी च तथा वडिः[9] ।
अद्भुतश्च तथा शान्तिः[10] वृषो देववरस्तथा ॥५९४॥

ऋतुधामा[11] च देवेन्द्रः शुचि शुक्र[12]श्चतुर्दश ।
युगानां च तथा पूजा कर्तव्या द्विजपुङ्गवैः[13] ॥५९५॥

---

1. चक्षुषः A
2. Thus ACG, अर्कसौवर्णो B, अर्कसावर्णो H
3. ब्रह्मसावर्णि CG, ब्रह्मसौवर्णः BF
4. भद्रेश ऋक्ष सावर्णौ A, रुद्रेशदक्षसावर्णौ CG
5. रौश्यो C, राम्यो D, रम्यो BH, रौम्यो G
6. दैवेन्द्राः A.
7. Thus H, ब्राह्माः A
8. चतुर्दशाः A
9. Thus ACD, वह्निः E
10. शान्तो CG
11. Thus CDEG, ऋतुदामा AH
12. शुक्लः H
13. Thus A, द्विजसत्तम CGH

Ed. Leiden v.v. 569-573

593-95. O Brahman, fourteen lords of the gods namely Viśvabhuk, Vipaścit, Sucitti, Nidhi, Vibhu, Manojava Tejasvī, Vaḍi, Adbhuta, Śānti, Vṛṣa—the excellent god, Ṛtudhāmā—the lord of the gods, Śuci and Śukla are to be worshipped.

O best among the twice-born, the worship of Yugas (Ages) also should be performed.

पञ्चसंवत्सराः पूज्याः पूज्यं चैवायनद्वयम् ।
ऋतुषट्कं तथा पूज्यं मासा द्वादश चाप्यथ[1] ॥५९६॥

द्वौ पक्षौ तिथयश्चैव पूज्याः पञ्चदशैव तु ।
करणाश्च[2] मुहूर्ताश्च राशयश्च पृथक् पृथक् ॥५९७॥

596-97. Five Saṃvatsaras, two Ayanas, six seasons and twelve months should be worshipped. Two fort-nights and fifteen dates should also be worshipped. Karaṇas, Muhūrtas and Rāśis should be worshipped separately.

मरीचिमत्र्य[3]ङ्गिरसौ पुलस्त्यं पुलहं क्रतुम् ।
भृगुं सनत्कुमारं च सनकं च सनन्दनम् ॥५९८॥

धर्मं वरिष्ठं[4] सत्यं च कामार्थौ च हुताशनम् ।
वसुरुद्रांल्लोकपालांल्लोकालोकनिवासिनः ॥५९९॥

सुदामानं शंखपादं[5] केतुमन्तं तथैव च ।
तथा हिरण्यरोमाणं दिक्पालां[6]श्चैव पूजयेत् ॥६००॥

598-600. Marīci, Atri, Aṅgirā, Pulastya, Pulaha, Kratu,

---

1. Thus other MSS, वाप्यथ A
2. कर्णानि CG
3. मरीचिरत्र्य A
4. Thus other MSS, वसिष्ठं H
5. शङ्खपालं H
6. Thus other MSS., दिक्कालं A, मृण्मलांश्चैव H

Ed. Leiden v.v. 574-578

Bhṛgu, Sanatkumāra, Sanaka, Sanandana, Dharma, Vasiṣṭha, Satya, Kāma, Artha, Hutāśana, Vasus, Rudras, the guardians of the worlds who live on the Lokāloka mountain, and the guardians of the quarters namely, Sudhāmā, Śaṅkhapāda, Ketumān and Hiraṇyaromā should also be worshipped.

शङ्काद्याश्च्य[1] ब्राह्मणश्रेष्ठ दक्षपुत्र्य[2]स्तथैव च ।
सती ख्यातिः स्मृतिः स्वाहा ह्य[3]नसूया तथा स्वधा ॥६०१॥

प्रीतिः क्षमा च सम्भूतिः सन्नति[4]श्चाप्य[5]रुन्धती ।
कीर्त्तिर्लक्ष्मी[6]र्धृति[7]र्मेधा तुष्टिः[8] श्रद्धा क्रिया मतिः ॥६०२॥

बुद्धिर्लज्जा वसुः शान्तिः पुष्टिः सिद्धिस्तथा रतिः ।
अरुन्वती[9] वसुधाशी[10] लंबा भानुर्मरुत्वती[11] ॥६०३॥

संकल्पा च मुहूर्त्ता[12] च साध्या विश्वा च काश्यप ।
अदितिर्दितिर्दनुः काला दनायुः सिंहिका मुनिः ॥६०४॥

---

1. Thus H, शङ्काद्यान् other MSS.
2. दक्षपुत्री: CG
3. हि om. A, अपि G
4. सतिथि—B, सातिथि—F
5. प्य om. and space left for the word A
6 लक्ष्मीः कीर्त्तिः CG
7. वृत्तिः CD
8. Thus CG, पोष्टिः D, पुष्टिः other MSS.
9. सुरमा च C, सुरसा च G, अरुदती H
10. वसुधाशी A Emended (वसुधा+आशी), वसुर्दाशी H, वसुन्दाशी CGBF
11. मरुद्वती AH
12. मुमूर्त्ता A

Ed. Leiden v.v. 579-582

कद्रूः क्रोधा[1] इरा प्रावा[2] विनता[3] सुरभिः[4] खशा।
भृशाश्व[5]श्च तथा पूज्यः[6] सुप्रभा च तथा जया ॥६०५॥

601-605. O best of the Brāhmaṇas, Śakra etc. (should be worshipped) and so also the daughters of Dakṣa, namely, Satī, Khyāti, Smṛti, Svāhā, Anasūyā, Svadhā, Prīti, Kṣamā, Sambhūti, Sannati, Arundhati, Kīrti, Lakṣmī, Dhṛti, Medhā Tuṣṭi, Śraddhā, Kriyā, Mati, Buddhi, Lajjā, Vasu, Śānti, Puṣṭi, Siddhi, Rati, Arundhati Vasudhāśī, Lambā, Bhānu, Marutvatī, Saṃkalpā, Muhūrtā, Sādhyā, Viśvā, Aditi, Diti, Kālā, Danāyu, Siṃhikā, Muni, Kadrū, Krodhā, Irā, Pravā Vinatā, Surabhi, Khaśā, Bhṛśāśva, Suprabhā and Jayā.

बहुपुत्रश्च संपूज्यस्तस्य पत्नीद्वयं तथा।
पत्नीचतुष्कसंयुक्तं पूज्यं चारिष्टनेमिनम्[7] ॥६०६॥

606. Bahuputra and his two wives should be worshipped. Ariṣṭanemī accompanied by his four wives should be worshipped.

ऋद्धिं वृद्धिं तथा निद्रां[8] धनेशं नडकूबरम्[9]।
शंखपद्मौ निधी[10] पूज्यौ भद्रकाली सरस्वती ॥६०७॥

---

1. क्रूरा CG
2. स्रावा CG, प्रवा DE
3. वितता A
4. सुरातिः A
5. भृशाश्वा CG
6. पूज्या CG
7. संयुक्तो ऽरिष्टनेमी तथैव च CG
8. वृन्द्रां D
9. नवकूवरम् BE, मुक्तवरम् D
These two pādas in the Nom. DG, corrected into Nom. by H
10. तथा CG

Ed. Leiden v.v. 583-585

607. Ṛddhi, Vṛddhi, Nidrā, Dhaneśa and Naḍakūbara (should be worshipped). The treasures Śaṅkha and Padma should be worshipped and so also Bhadrakālī and Sarasvatī.

वेदोपवेदवेदाङ्ग[1]विद्यास्थानानि कृत्स्नशः ।
नागान् यक्षान् पिशाचांश्च[2] तथैव गरुडारुणौ ॥६०८॥

608. Vedas, Upavedas, Vedāṅgas, all the abodes of knowledge, Nāgas, Yakṣas, Piśācas, Garuḍa and Aruṇa (should be worshipped).

जम्बुः शाकः कुशः क्रौञ्चः शाल्मलिद्वीप एव च ।
गोमेदः[3] पुष्करश्चैव द्वीपा पूज्याः पृथक् पृथक् ॥६०९॥

609. Of the continents, namely, Jambu, Śāka, Kuśa, Krauñca, Śālmali, Gomeda and Puṣkara each should be worshipped separately.

लवणः क्षीर आज्यश्च[4] दधिमण्डः[5] सुरोदकः ।
तथैवेक्षुरसोदश्च पूज्यः स्वादूदकस्तथा[6] ॥६१०॥

610. (The seas) of salty water, milk, butter, curd, wine, sugarcane-juice and tasty water (should be worshipped).

उत्तराः कुरवः[7] पुण्या रम्यो हैरण्वतस्तथा[8] ।
भद्राश्वः केतुमालश्च वर्षश्चैव इलावृतः[9] ॥६११॥

---

1. देवोपदेवदेवाङ्ग—BD
2. नागाम् यक्षान् सुपर्णांश्च D, –सुपर्णाश्च E, नागयक्षाः सुपर्णाश्च CG
3. Thus other MSS., गोमेघः A
4. क्षीराज्ये च D, आज्यं च GE, आज्यो F, आज्योद H
5. दधिमण्डम् G
6. स्वादक एव च H
7. Thus CGE, कौरवा: A
8. First and second pādas of this verse om. D
9. तथेलावृतनामकः CG

हरिवर्ष[1]: किम्पुरुषो वर्षो भारतसंज्ञकः[2] ।

611-12a. Holy Uttara Kurus, Ramya, Hairaṇvata, Bhadrāśva, Ketumāla, Ilāvṛta, Harivarṣa, Kimpuruṣa and Bhāratavarṣa (should be worshipped).

भारतस्य तथा भेदा पूजनीयाश्च ये नव ॥६१२॥

इन्द्रद्युम्नः[3] कशेरुमां[4]स्ताम्रवर्णो गभस्तिमान् ।
नागद्वीपस्तथा सौम्यो गान्धर्वो वारुणस्तथा ॥६१३॥

अयं च मानवद्वीप[5]स्तथा सागरसंवृतः ।
चत्वारः सागरा पूज्यास्तथा पातालसप्तकम्[6] ॥६१४॥

रुक्मभौमः शिलाभौमः पातालो नीलमृत्तिकः[7] ।
रक्तभौमः[8] पीतभौमः[9] श्वेतः कृष्णक्षिति[10]स्तथा ॥६१५॥

612b-15. Nine divisions of Bhārata, namely, Indradyumna, Kaśerumān, Tāmravarṇa Gabhastimān, Nāgadvīpa, Saumya, Gāndharva, Vāruṇa and this Mānavadvipa surrounded by the seas should also be worshipped. Four oceans should be worshipped and so also the seven Nether worlds, namely, Rukmabhauma, Śilābhauma, Nīlamṛttika, Raktabhauma, Pītabhauma, Śveta and Kṛṣṇakṣiti.

कालाग्निरुद्रः शेषश्च वराहश्च तथा हरिः ।
भूर्भुवःस्वर्महश्चैव जनश्च तपसा सह ॥६१६॥

1. —वर्षे B, वर्षं H.
2. भारत संज्ञिते B, भारत संज्ञितः H
3. Thus CGFH, इन्द्रद्युम्नं A
4. कशेरुश्च CG, कसेरुमां F
5. मानवो द्वीपः CG
6. पातालसप्तकाः BDEF
7. नीलमूर्त्तिकः D
8. om. D
9. om. E
10. क्षत्तिस्तथा A

Ed. Leiden v.v. 590b-594b

सत्यलोक[1]स्तथालोकाः पूजनीयाः द्विजोत्तम ।
पृथिव्यापस्तथा तेजः पवनाम्बरमेव[2] च[3] ॥६१७॥

616-17. O best among the twice-borns, Kālāgnirudra, Śeṣa, Varāha, Hari and the worlds, namely, Bhuḥ, Bhuvaḥ, Svar, Mahaḥ, Janaḥ, Tapas and Satya should be worshipped. One should worship the Earth, the Water the Fire, the Air, and the Ether.

मनो बुद्धि[4]स्तथात्मानमव्यक्तं[5] पुरुषं तथा ।
हिमवान् हेमकूटश्च[6] निषधो[7] नीलपर्वतः ॥६१८॥

श्वेतश्चशृङ्गवान्मेरुर्माल्यवान् गन्धमादनः ।
पर्वतप्रवरः पूज्यो यो नाम्ना मानसोत्तरः ॥६१९॥

महेन्द्रो मलयः सह्यः शुक्तिमानृक्षवान[8]पि ।
विन्ध्यश्च पारियात्रश्च कैलासश्च नगोत्तमः ।६२०॥

618-620. (One should worship) the Mind, the Intelligence the Soul and the unmanifested Purusa. (One should worship) Himavān Hemakūṭa, Niṣadha, the mountain Nīla, Śveta, Śṛngavān, Meru, Mālyavān and Gandhamādana.

The chief mountain named Mānasottara should be wor-

---

1. Thus A BCDGH, मर्त्यलोकः ed Leiden
2. Thus A, पवनंपञ्चH, पवनं खंच CGD
3. पूजयेत् CGH
4. —बुद्धिः F, मनोबुद्धी H
5. त्वव्यक्तं A
6. हिमकूटश्च FH
7. निषदो DE
8. ऋक्षमान् B

Ed. Leiden v.v. 594c-598a

shipped and so also Mahendra, Malaya, Sahya, Śuktimān, Ṛkṣavān, Vindhya, Pāriyātra and Kailāśa—the best of the mountains.

भागीरथी पावनी[1] च ह्लादिनी[2] ह्रादिनी तथा ।
सीता वंक्षुश्च सिन्धुश्च सप्त गङ्गा च मानद ॥६२१॥

सुप्रभा काञ्चनाक्षी च विशाला मानसाह्लदा[3] ।
सरस्वत्योघनादा[4] च सुमेरु[5]विमलोदका ॥६२२॥

621-622. O giver of honour ! (one should worship) the seven rivers (namely), Bhāgīrathī, Pāvani, Hlādinī, Hrādinī, Sītā, Vaṇkṣu and Sindhu. (One should worship) Suprabhā, Kañcanākṣi, Viśālā, Mānasāhradā, Sarasvatī, Oghanādā and Sumeru having unsullied water.

पुष्कराद्यानि तीर्थानि वितस्ताद्यश्च निम्नगा ।
शची वनस्पतिर्गौरी धूम्रोर्णा रुचिराकृतिः ॥६२३॥

सिनीवाली कुहू राका तथाचा[6]नुमतिः शुभा ।
आयतिर्नियतिः प्रज्ञा मतिर्वेला[7] च धारिणी ॥६२४॥

623-624. (One should worship) sacred places such as Puṣkara, and rivers such as the Vitastā and others. (One should worship) Śacī, Vanaspati, Gaurī, Dhumrorṇā of beautiful form, Sinīvālī, Kuhū, Rākā and auspicious Anumati. (One should worship) Āyati, Niyati, Prajñā, Mati, Velā and Dhāriṇī.

---

1. प्लवनी A.
2. ह्लादिनी ह्लादिनी DFCG
3. Thus H मानसाह्लद: D, मानसोह्लद: B, मानसह्लदा A
4. ओघनामा H, ओघोनामा F, ओगणासा , ओगनासा E
5. सुवेगा CG, सुवेतृ H
6. च om. A
7. मेघा H

Ed. Leiden v.v. 598b-602a

देवौ धाताविधातारौ[1] सप्तछन्दांसि[2] चा[3]प्यथ ।
ऐरावणश्च[4] सुरभि[5] रुच्चैः श्रवस[6] एव च ॥६२५॥

625. (One should worship) the two gods, namely, Dhātā and Vidhātā, and also the seven metres. (One should worship) Airāvaṇa, Surabhi and Uccaiḥśravasa.

धान्वन्तरिध्रुव[7]श्चैव शस्त्राण्यस्त्राणि चाप्यथ ।
विनायकः कुमारश्च तथैव च विनायकाः ॥६२६॥

626. (One should worship) Dhānvantari, Dhruva, and arms and weapons. (One should worship) Kumāra, Vināyaka and Vināyakas.

शाखो विशाखः स्कन्दश्च नैगमेशस्तथैव च ।
मरुतश्च ग्रहाश्चैव रोगाणामधिपो ज्वरः ॥६२७॥

627. (One should worship) Śākha, Viśākha, Skanda, Naigameśa, the wind-Gods and Fever—the lord of diseases.

ऋषयो वालाखिल्या[8]श्च कश्यपागस्त्यनारदाः[9] ।
तथैवाप्सरसः पुण्याः पूज्या देवाश्च सोमपाः ॥६२८॥

628. (One should worship) Vālakhilya sages and Kaśyapa,

---

1. धातृविधातारौ CGH
2. छन्दानि BF
3. Thus other MSS वा A
4. ऐरावणं ABFH
5. सुरभिम् ABFH
6. उच्चैश्श्रवसमेव ABFH, उच्चैश्श्रवा हयः CG.
7. Thus CG, धान्वन्तरिं ध्रुवं ABFH, accusative used in this hemistich in other MSS.
8. बालखिल्याश्च BCG
9. कश्यपोऽगस्त्यनारदो B

Ed. Leiden v.v. 602b-605

Agastya and Nārada. (One should) worship also the holy nymphs and the gods who drink Soma.

आदित्या वसवो रुद्रा विश्वे[1]देवास्तथाश्विनौ।
भृगवोऽङ्गिरसः साध्या मरुतश्च महाबलाः ॥६२९॥

629. (One should worship) Ādityas, Vasus, Rudras, Viśvedevas, Aśvinas, Bhṛgus, Aṅgirās, Sādhyas and highly strong Maruts.

धाता[2] मित्रो[3]ऽर्यमा पूषा शक्रोंऽशो[4] वरुणो भगः।
त्वष्टा विवस्वान्[5] सविता विष्णुर्द्वादश भानवः ॥६३०॥

630. (One should worship) the twelve suns, (namely Dhātā, Mitra, Aryamā, Pūṣā, Śakra, Aṃśa, Varuṇa, Bhaga, Tvaṣṭā, Vivasvān, Savitā and Viṣṇu.

धरो[6] ध्रुवश्च भोजश्च आपश्चैवानिलानलौ[7]।
प्रत्यूषश्च प्रभासश्च वसवोऽष्टौ प्रकीर्त्तिताः ॥६३१॥

631. Dhara, Dhruva, Bhoja, Āpa, Anil, Anala, Pratyūṣa and Prabhāsa are proclaimed to be eight Vasus.

अङ्गारकस्तथा सूर्यो निर्ऋतिर्घोष एव च[8]।
अजैकपाच्चाहिर्बुध्न्यो धूमकेतुर्ध्वजस्तथा ॥६३२॥

---

1. words upto विश्वे om. E
2. दाता H
3. पित्र्यो A
4. Emended, शक्रेशो MSS.
5. विवस्वत् F
6. धनो BDF
7. अनिशानिलः BD, अनिलानलः A, अनिलानलाः H, अनिशानलः F
8. This verse in the accusative in ABDEFH.

Ed. Leiden v.v. 606-609

वाहन[1]श्चेश्वरो[2] मृत्युः कपालिरथकंकणः[3] ।
एकादशैते विज्ञेया रुद्रास्त्रिभुवनेश्वराः ॥६३३॥

632-33. Aṅgāraka, Sūrya, Nirṛti, Ghoṣa, Ajaikpād, Ahirbudhnya, Dhūmaketu, Dhvaja, Vāhana, Īśvara, Mṛtyu, Kapāli and Kaṅkaṇa, these eleven Rudras should be known as the lords of three worlds.

क्रतुः दक्षो वसुः सत्यः कालः कामो[4] ध्वनिस्तथा ।
कुरु वाग्[5]दनुजो[6] विश्वे[7] रोचमानाश्च ये[8] दश ॥६३४॥

634. Kratu, Dakṣa, Vasu, Satya, Kāla, Kāma, Dhvani, Kuru, Vāk and Danuja, those ten shining ones are called Viśve (devas).

नासत्यदस्रौ विज्ञेयावश्विनौ[9] वदतां वर[10] ।
भुवनो भानवश्चैव[11] सुजन्यः सुजनः तथा[12] ॥६३५॥

त्याजः सुवश्च मूर्धा च दक्षश्च व्यश्च[13] बन्धुकः[14] ।
प्रसवश्च व्ययश्चैव भृगवो द्वादश स्मृताः ॥६३६॥

---

1. वाहनं ABDEFH.
2. चेश्वरं ABDEFH
3. मृत्युं कपालमथकंकिणम् A—किंकणम् B, मृत्युं कपालिमथकंकिणम् FH, मृत्युः कपालिः कंकणस्तथा G, मृत्युः कपाली कंकणस्तथा C
4. कालो BF
5. रुरुभाग् ed Leiden
6. मनुजो BDEF
7. विश्वं F
8. Thus A, ते other MSS.
9. आश्विनौ CG
10. वरौ B
11. भावनश्चैव H
12. Thus ed Leiden, क्रतुः MSS.
13. अन्यश्च BDF
14. बन्वकः BF

635-36. O best among the speakers, Nāsatya and Dasra should be known as Aśvinas.

Bhuvana, Bhānava, Sujanya, Sujana, Tyāja, Suva, Mūrdhā, Dakṣa, Vya, Bandhuka, Prasava and Vyaya are regarded as twelve Bhṛgus.

आत्मा ह्या[1]युर्मनोर्दक्षो मद[2]: प्राणस्तथैव च ।
हविष्मांश्च गविष्ठश्च ऋच्च[3] सत्यस्तथैव च ॥६३७॥
इत्येतेऽङ्गिरसः पुत्राः दश देवा[4] महाबलाः ।

637-38a. Ātmā, Āyus, Manas, Dakṣa, Mada, Prāṇa, Haviṣmān, Gaviṣṭha, Ṛta and Satya these ten highly strong gods are the sons of Aṅgirā.

मनो मदश्च[5] प्राणश्च नरो[6] पालश्च वीर्यवान् ॥६३८॥
दितिर्हयो नयश्चैव हंसो नारायणस्तथा ।
विभुश्चापि प्रभुश्चापि[7] साध्या द्वादश कीर्त्तिताः ॥६३९॥

638b-39. Manas, Mada, Prāṇa, Nara, mighty Pāla, Diti, Haya, Naya, Haṃsa, Nārāyaṇa, Vibhu and Prabhu are pronounced as twelve Sādhyas.

एकज्योतिर्द्विज्योतिश्च त्रिज्योतिर्ज्योतिरेव च ।
एकचक्रो[8] द्विचक्रश्च[9] त्रिचक्र[10]श्च महाबलः ॥६४०॥
ऋतजित् सत्यजिच्चैव सुषेणः सेनजित्तथा ।
अग्निमित्रोऽरिमित्रश्च प्रभुमित्रो[11]ऽपराजितः ॥६४१॥

---

1. च CG
2. मोद: A
3. Thus FH, रीत: A, ऋभु: CG, ऋतु: ed Leiden
   2nd and 3rd pādas om. B
4. देशाः A
5. मृदो मृदश्च H
6. नर—F
7. चैव BFCG
8. एकशुक्रो E, एकशक्रो BD
9. द्विशुक्र: E, द्विशक्र BD
10. त्रिशक्र: BDE
11. प्रभमित्रो CGH

Ed. Leiden v.v. 614-618

ऋतश्च ऋतवान् धर्ता[1] निधर्ता[2] वरुणो ध्रुवः ।
विधारणो नाम तथा देवदेवो महाबलः ॥६४२॥

ईदृक्षश्चाप्यदृक्षश्च[3] ईहादृक् चा[4]मिताशनः ।
कृतिनः प्रसकृद्[5]दक्षः समरश्च[6] महायशाः ॥६४३॥

धाता चोग्रो[7] धनुर्भीमस्त्वभियुक्तः[8] सदासहः ।
द्युति[9]र्वसुरथो[10]ऽदृश्यो[11] वामः[12] काम[13]जयो विराट्[14] ॥६४४॥

एते चै[15]कोनपञ्चाशन्मरुतः परिकीर्त्तिताः ॥६४५॥

640-45. These fortynine, namely, Ekajyoti, Dvijyoti, Trijyoti, Jyoti, Ekacakra, Dvicakra, highly strong Tricakra, Ṛtajit, Satyajit, Suṣeṇa, Senajit Agnimitra Arimitra, Prabhumitra, Aparājita, Ṛta, Ṛtavān, Dhartā, Nidhartā, Varuṇa, Dhruva, Vidhāraṇa, highly strong Devadeva, Īdṛkṣa, Adṛkṣa, Īhādṛk, Amitāśana, Kṛtina, Prasakṛd, Dakṣa, highly glorious Samara, Dhātā, Ugra, Dhanu, Bhīma, Abhiyukta Sadāsaha, Dyuti, Vasuratha, Adṛśya, Vāma, Kāmajaya, Virāṭ .... are called Maruts.

---

1. Thus CG, दर्भा BD दंता F, धाता A
2. नियन्ता F
3. ईदृक्षुश्चापदृक्षुश्च B
4. च om. BDFCG
5. कृती नम्रः सकृद् CG
6. समराः A
7. Thus ACG, ह्युग्रो other MSS.
8. चाभियुक्तः CG, अभियुक्तः H
9. महाद्युति BE, प्रद्युति H
10. om. H.
11. om. B, यशो DEF
12. वासः BDE
13. कामो DFH
14. Here one hemistich containing the names of remaining Maruts seems to be missing
15. हि H

विश्वकर्मा ततः[1] पूज्यः सर्वशिल्प[2]प्रवर्त्तकः ।
आयुधं वाहनं छत्रमासनं चिह्नदुन्दुभी ॥६४६॥

सम्पूज्या[3] विधिवद् ब्रह्मन् गन्धमाल्यानुलेपनैः ।
दीपधूपप्रदानैश्च[4] नैवेद्यैश्च पृथक् पृथक् ॥६४७॥

646-47 Viśvakarmā, the originator of all crafts, should also be worshipped. O Brahman, each of these, namely, the weapon, the conveyance, the umbrella, the seat, the emblem and the drum, should be worshipped separately with scents, garlands, paints, offerings of lamps, incense and the eatables.

एतेषां पूजनं कृत्वा पूजनीया विशेषतः ।
ग्रहो नागस्तथा मासो[6] यः स्यात् संवत्सर[7]प्रभुः ॥६४८॥

ग्रहो भविष्यद् वर्षश्च[8] तथा मासस्य वारकः ।

648-49. Having performed the worship of these, one should worship specially the planet, the Nāga and the month which presides over the year, and (should worship) also the planet of the future year, and the (presiding) day of the month.

दैवज्ञवक्त्राद्[9] विज्ञेयौ ग्रहमासौ विचक्षणैः ॥६४९॥

---

1. Thus A, तथा other MSS.
2. सर्वशिल्पी—A
3. सम्पूज्य B
4. धूपदीपप्रधानैश्च H, धूपैर्दीपैः प्रदानैश्च C, धूपदीपप्रदानैश्च B
5. Thus other MSS, नारः A
6. सोमो B
7. संवत्सरः AF
8. वर्षस्य CG
9. —चक्राद् A

दैवज्ञादेव विज्ञेयं मासं वर्षं च[1] वारकम्[2] ।
एतेषां पूजनं कार्यं बह्वन्नकुसुमोत्करैः[3] ॥६५०॥

649-50. The wise would know the planet and the month from the mouth of the astronomer. The month, the year and the day also should be known from the astronomer. These should be worshipped with plenty of food and heaps of flowers.

फलवेदात्ततो[4] ज्ञात्वा नागवर्षस्य वारकम्[5] ।
तस्य[6] पूजा प्रयोक्तव्या[7] भक्ष्यभोज्यपुरःसरा[8] ॥६५१ ।

651. I aving known the day of the Nāga-year from the Phalaveda, one should worship that (day) with solid food and other articles of diet.

ततो[9]ऽग्निहवनं कार्यं सर्वेषामनुपूर्वशः[10] ।
ओंकारपूर्वकं ब्रह्मन् घृताक्षतयवैस्तिलैः ॥६५२ ॥

652. Then, fire-sacrifice with utterances of Oṅkāra should be performed, with reference to all, in due order, with purified butter, unhusked barley and sesame.

---

1. Thus A,—वर्षस्य CG, मासवर्षं other MSS.
2. Thus G, वारिकम् other MSS.
3. बहुग्रन्थसमोत्करैः BFG, बहुन कुसुमोत्करैः E
4. Thus A, तथा other MSS.
5. Emended: तारिकम् H, वारिकम् other MSS.
6. ह्यस्य BDE
7. प्रकर्तव्या F
8. पुरस्सरम् H
9. अतो CG
10. अन्नपूर्वकः A

तान् पृथक् पृथगुद्दिश्य देया विप्रेषु दक्षिणा ।
ब्राह्मणा भोजनीयाश्च सुहृत्सम्बन्धिबान्धवाः ॥६५३॥

653. Sacrificial fee should be given to the Brāhmaṇas with separate reference to each of those (planets etc.). Then Brāhmaṇas, the friends, the relations connected by marriage and the kinsmen should be fed.

विशेषवच्च भोक्तव्यं कार्यं च महदुत्सवम्[1] ।
पूजनीया द्विजश्रेष्ठ तथा ज्योतिषका द्विजाः ॥६५४॥

654. Special meals should be taken and a great festival should be celebrated. O best among the twice-borns, Brāhmaṇa astronomers should be worshipped.

धनधान्यौघवस्त्रैश्च[2] पूजनीया[3] द्विजोत्तमाः[4] ।
फलवेदविदश्चैव त्वितिहासविद[5]श्च ये ॥६५५॥

655. The best of the Brāhmaṇas—those who are acquainted with astronomy-astrology and those who know history—should be honoured with cash-money, heaps of grains and clothes.

वाचकाः[6] पूजनीयाश्च दक्षिणाभिमुखा द्विज[7] ।
आत्मशोभा च कर्तव्या पुष्पालंकारधूपनैः ॥६५६॥

656. O twice-born, the reciters (of the Purāṇas and the Epics) desiring sacrificial fee should also be worshipped. One

1. कार्यश्चापि महोत्सवः CG
2. धनधान्यैश्च—H
3. Thus A, पूज्याश्च other MSS.
4. Thus A, द्विजपुङ्गवाः other MSS.
5. Thus A, तु om. other MSS.
6. याचकाः BD
7. द्विजाः H

should decorate one's own self with flowers, ornaments and perfumes.

कथितेयं महाशान्ति[1]: सर्वाघविनिसूदनी ।
सर्वोत्पातप्रशमनी कलिदुःस्वप्ननाशिनी ॥६५७॥

आयुष्प्रदा पुष्टिकरी धनसौभाग्यवर्धिनी ।
व्याधिशत्रुप्रशमनी राज्यराष्ट्रविवर्धिनी ॥६५८॥

मङ्गल्या च पवित्रा च लोकद्वय[2]सुखावहा ॥६५९॥

657-59. This is called Mahāśānti, the destroyer of all sins, the pacifyer of all evils, the destroyer of bad dreams of Kali, the giver of long life and prosperity, the increaser of wealth and prosperity, the destroyer of diseases and enemies, the cause of the advancement of the goverment and the country, auspicious, holy, and the giver of happiness in both the worlds.

चैत्रमाससमारम्भे[3] ये मयाभिहितास्तव ।
ते सर्वे ब्रह्मसदनं तदा यान्ति द्विजोत्तम ॥६६०॥

660. O best among the twice-borns, all those who have been mentioned by me before you, go to the abode of Brahmā in the beginning of the month Caitra.

ब्राह्मी सभा कामरूपा विशेषेण सदानघ[4] ।
धारयत्यचलं रूपमनिर्देश्यं मनोहरम् ॥६६१॥

---

1. Thus DEFCG, मया शान्तिः A, illegible H
2. लोकोभय—CG
3. चैत्रशुक्ल A—चैत्रमाससमारम्भो BDF
4. सदानघा CG

661. O always sinless one, the assembly of Brahmā assuming (different) forms at will, bears specially a steady form, heart-enchanting and undefinable.

तस्यां सभायां ब्रह्माण[1]मनिर्देश्यविसंयुतम्[2] ।
यथोक्तास्तु नमस्यन्ति[3] ह्युपासन्ति स्तुवन्ति च[4] ॥६६२॥

662. In that assembly, the above-mentioned (gods etc.) salute, serve and praise Brahmā undefinable and completely detached (from worldly fetters).

विश्वावसुश्शालिशिनौ[5] गन्धर्वौ च हाहाहूहू[6] ।
नारदप्रमुखाश्चान्ये गायन्ति[7] च जगद्गुरुम् ॥६६३॥

663. Viśvāvasu, Śāliśī, the two Gandharvas Hahā and Hūhu and others led by Nārada sing (the praises of) the preceptor of the world.

उपनृत्यन्ति[8] देवेशं देवरामा[9] सहस्रशः ।
उर्वशी मेनका रम्भा मिश्रकेशी ह्यलम्बुसा[10] ॥६६४॥

विश्वाची च घृताची च पञ्चचूला[11] तिलोत्तमा ।
सानुमत्य[12]मला वन्दा[13] प्राधान्येन तथेतराः ॥६६५॥

---

1. ब्राह्मणम् H
2. अनिर्देश्योजसावृतम् CG
3. om. A
4. स्तुवन्तः पर्यपासते CG
5. Thus AH, चलशिनौ F, चलिशिनौ BDE, चाश्विनौ CG, शालिशिरा ed Leiden
6. हहाहुहू CG
7. जयन्ते च DEF, यजन्ते B
8. उपानृत्यन्ति B, अग्रे नृत्यन्ति H
9. Thus CGDE, देवानाम B, देवनामा AFH
10. ह्यलम्भसा B, ह्यलंबुका AD
11. पंचचूर्णा BE
12. मानवती BDEFH
13. वृन्दा CG, मन्दा D

Ed. Leiden v.v. 638-641

664-65. Thousands of divine damsels, specially Urvaśi, Menakā, Rambhā, Miśrakeśī, Alambuṣā, Viśvācī, Ghṛtācī, Pañcacūlā, Tilottamā, Sānumatī, Amalā, Vandā and others dance near the lord of the gods.

तदा[1] पितामहो[2] देवः सर्वदेवसमागमे ।
अब्दे[3] नियुङ्क्ते[4] मानुष्ये ग्रहादींस्तत्रपालकान् ॥६६६॥

666. Then, in that assembly of all the gods, the god Brahmā appoints the planets etc. as protectors of the Human year.

कृत्वोपासां[5]जगद्भर्तुर्यान्ति स्थानान्यतःपरम् ।
स्वानि स्वानि द्विजश्रेष्ठ हृष्टपुष्टा दिवौकसः[6] ।६६७॥

667. O best among the twice-borns, having worshipped the sustainer of the worlds, the gods—pleased and streng thened—go after this, to their respective places.

चैत्रे मासि[7] सिते पक्षे पञ्चम्यां द्विजसत्तम ।
श्रियश्च पूजनं कार्यं प्रोक्ता श्रीपञ्चमी तु सा ॥६६८॥

668. O best among the twice-borns, Śrī should be worshipped on the 5th of the bright-half in the month of Caitra. That is called Śrī-Pañcamī.

---

1. Thus other MSS, तथा A
2. Thus DEFCG, पितामहा AH
3. आब्दे E
4. नियुक्ते A
5. कृत्वोपमां H
6. नीलमते नववत्सरः A, नीलमते नवसंवत्सरः BDEF, इति श्री—H
7. चैत्रमासि CG

सर्वथा[1] पञ्चमी पूज्या चैत्रे मासि ध्रुवं[2] तथा[3] ।
यस्तु सम्पूजयेत्सर्वां पञ्चमीं[4] तु करीषिणीम् ॥६६९॥

नासौ विमुच्यते लक्ष्म्या यावज्जीवं द्विजोत्तम ।
विष्णुलोकमवाप्नोति देहभेदे द्विजोत्तम ॥६७०॥

669-70. The fifth day deserves worship by all means and definitely so the one in the month of Caitra. O best among the twice borns, he who worships Lakṣmī on all the fifth days, is not separated from her throughout his life and after death he obtains the world of Viṣṇu.

स्कन्दस्य तत्र कर्तव्या पूजा माल्यैः सुगन्धिभिः[5] ॥६७१॥

गन्धालंकारवासांसि कुक्कुटं च निवेदयेत् ।
घण्टामजं[6] क्रीडनकं नैवेद्यं च मनोहरम् ॥६७२॥

671-72. Skanda should be worshipped there with fragrant garlands, scents, ornaments, clothes, cock, bell, goat, toy and nice eatable offerings.

ध्रुवेयं चैत्रषष्ठी च परिशेषा[7]स्तु कामतः[8] ।
यः करोति गृहे तस्य विरोगाः सर्वबालकाः[9] ॥६७३॥

---

1. सर्वा वा CG
2. ध्रुवा CG
3. तदा BDEF
4. सर्वाः पञ्चमीः CG
5. First two pādas of this verse seem to be lost.
6. अज्ञं A
7. परिशिष्टाः CG परिखेषाः A परितोषः H
8. कामदा A
9. नीलमते चैत्रषष्ठी BDF, इति श्री—H

नीलमते श्रीपंचमी स्कन्दषष्ठी च A, इति नीलमतपुराणे बालकरक्षाकारि चैत्रशुक्लषष्ठीवर्णनं नाम त्रिशोध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDFH

Ed. Lieden v,v. 645-649

673. This 6th of Caitra is (to be celebrated) necessarily, the rest (may be celebrated) at one's will. All the children remain healthy in his house who celebrates this.

तामेव नवमीं प्राप्य सोपवासो नरः शुचिः ।
सम्पूजयेद् भद्रकालीं पुष्पधूपान्नसम्पदा ॥६७४॥

674. On that very 9th, the purified man, observing fast, should worship Bhadrakālī with plenty of flowers, incense and grains.

सर्वा या[1] नवमी पूज्या भद्रकाली सुरेश्वरी ।
कार्यसिद्धिमवाप्नोति तस्यां पूजयिता नरः[2] ॥६७५॥

675. Bhadrakālī who rules over the gods, should be worshipped on all the 9th days, (but) he who worships her on that (9th), obtains success in his undertakings.

एकादश्यां तु चैत्रस्य शुक्लपक्षे द्विजोत्तम ।
तस्यां[3] पूजा च कर्तव्या[4] वास्तो[5]र्ब्राह्मणपुङ्गव ॥६७६॥

पुष्पालंकारधूपाद्यैश्शाकैश्च विविधैस्तथा ।
धूपैश्चविविधाकारैर्वह्निपूजाद्विजार्चनैः[6] ॥६७७॥

676-77. O best among the Brāhmaṇas, the deity presiding over house shonld be worshipped on the 11th of the bright

---

1. Thus H, वा BCG, च A
2. चैत्रनवमी add A, नीलमते—BDF, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे चैत्रशुक्ले भद्रकाली नवमीवर्णनं नाम एकत्रिंशोऽध्यायः C Then pallows नील उवाच, verb om. ABDFH
3. तस्याः B.
4. Thus A, प्रकर्तव्या other MSS.
5. Thus other MSS, वास्तु—A
6. वास्तुपूजा add F, नीलमते—ABDE, इति—H, इति श्रीनीलमतपुराणे चैत्रैकादश्यां वास्तुपूजावर्णनं नाम द्वात्रिंशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH

half of the month of Caitra, with flowers, ornaments, incense, vegetables of various sorts, incenses of various types and worship of fire and the Brāhmaṇas.

द्वादशी या तु चैत्रस्य शुक्ला नित्यमुपोषितैः[1] ।
वासुदेवस्य कर्तव्या पूजा द्विज[2] यथाविधि[3] ॥६७८॥

678. On the bright 12th of the month of Caitra, Vāsudeva should be worshipped in the proper way after observing fast.

चैत्रशुक्लत्रयोदश्यां कामदेवं च[4] पूजयेत् ।
पट्टस्थं[5] विविधैर्माल्यैर्गन्धैरुच्चावचैस्तथा ॥६७९॥

679. Kāmadeva (painted) on a cloth should be worshipped with various types of garlands and diverse incenses, on the 13th of the bright half of Caitra.

आत्मशोभा च[6] कर्तव्या पूजनीया गृहस्त्रियः ।
इयं ध्रुवा विनिर्दिष्टा शेषा कार्या न वा द्विज ॥६८०॥

680. One should decorate one's own self and worship the ladies of the house. O twice-born, this (13th day) should be necessarily celebrated, the rest may be or may not be celebrated.

---

1. Thus CG, उपोषितः DEBF उपोषिता, AH
2. तत्र CG
3. नीलमते चैत्रद्वादशी BDE, द्वादशी A, इति श्री नीलमतपुराणे चैत्रशुक्लद्वादश्यां वासुदेवार्चनं नाम त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः Then follows नील उवाच verb om. ABCEFH
4. Thus A, तु other MSS.
5. पटस्थं CG
6. Thus A, तु other MSS.

Ed. Leiden v.v. 654-656

द्वादश्यां शीततोयस्य कुम्भं पुष्पोपशोभितम्[1] ।
कामदेवाग्रतः[2] स्थाप्यं[3] पल्लवैश्चोपशोभितम्[4] ॥६८१॥

अनर्काभ्युदिते[5] काले स्नाप्या स्यात्तेन वारिणा ।
दयिता द्विजशार्दूल स्वयं[6] कान्तेन काश्यप[7] ॥६८२॥

681-82. O descendant of Kaśyapa, best among the Brāhmaṇas, on the 12th, a pitcher full of cold water and decorated with flowers and leaves should be placed before Kāmadeva (Cupid), and before sun-rise a husband himself should bathe his wife with water (from that pitcher).

चैत्रे मासि[8] सिते पक्षे पञ्चदश्यां द्विजोत्तम ।
योद्धुं याति निकुम्भस्तु पिशाचान् वालुकार्णवे ॥६८३॥

683. O best among the twice-born, on the 15th of the bright-half of the month of Caitra, Nikumbha goes for fighting with the Piśācas in the sea of sand.

तस्मात्तेषां तु मध्याह्ने एकैकस्य[9] गृहे गृहे ।
पूजा कार्या प्रयत्नेन यथावत् तन्निबोध मे[10] ॥६८४॥

---

1. पुष्पपयोम्भितम् B
2. कामाग्रतस्तु CG
3. संस्थाप्य CG
4. Third and fourth pādas om. BDEF
5. अनर्काद्युतिते E
6. स्व— C
7. कश्यप ABD. मदनत्रयोदशी add F नीलमते—BDE, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे चैत्र शुक्लत्रयोदशी मदनत्रयोदशी वर्णनं नाम चतुस्त्रिंशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH
8. चैत्रमासि H
9. प्रत्येकं तु CG
10. निबोधय A

Ed. Leiden v.v. 657-660

684. So, in every house, the worship of every one of those (Piśācas) should be performed with effort, in the noon. Know the procedure from me.

पिशाचं मृण्मयं कृत्वा काक्ष्यं[1] च द्विजसत्तम।
गंधैर्माल्यै[2]स्तथा वस्त्रैरलङ्कारैः प्रपूजयेत्[3] ॥६८५॥

भक्ष्यैश्च लोपिकापूपै[4]र्मांसैः पानैस्तथैव च[5]।
आयुधैर्विविधाकारैः छत्रोपानहयष्टिभिः ॥६८६॥

685-86. Having made the (image of the) Piśāca with clay, leaves etc., one should worship that (image) with scents, garlands, clothes, ornaments, the eatables, namely, sweet-meats, cakes, meat, drinks, weapons of various sorts, umbrella, shoes and stick.

नृभिः शुष्कान्नसम्पूर्णे[6] स्थायिभक्ष्ययुते[7] तथा।
कुद्दालपिटके चोभे तथा तस्य निवेदयेत्[8] ॥६८७॥
गेयमानद्धवाद्यं च तन्त्रीवाद्यं च वादयेत्।

687-88a. Men should offer to him, two baskets full of dried food and those eatables which may last long. Singing should be carried on and the instruments Ānaddha and Tantrī should be played upon.

मध्याह्ने तं तु[9] सम्पूज्य प्राप्ते चन्द्रोदये पुनः[10] ॥६८८॥

1. Thus CDG, काक्षं A, काक्षिं E, कक्षं B
2. गन्धमाल्यैः F
3. Thus A, च पूजयेत् other MSS.
4. Thus H, लेपिकापूपैः BCG, लेपिकाभिश्च A
5. Thus H, रपूपैर्मांसपानकैः A, मांसैः पानैस्तथाविधैः BCDEFG
6. Emended.—सम्पूर्णा ABDEFH
7. —युता ABDEFH, संस्थाप्यानेकभक्ष्यकम् CG
8. Thus other MSS, निवेश्येत् A
9. Thus A, तत्र G, तत् तु C.
10. ततः H, 688a, 689ab 690a om. BDEF

Ed. Leiden v.v. 661-664a

पूर्ववत्पूजयेद् विद्वान् स्ववित्तस्यानुरूपतः ।
तथा कृतस्वस्त्यनो ब्राह्मणैस्तु विसर्जयेत् ॥६८९॥

688b-689. Having worshipped him in the middle of the day, the wise should, according to his means, again worship him, as before, at the moon-rise. Then, he—benediction for whom has been pronounced by the Brāhmaṇas—should be sent off.

विसर्ज्यमाने[1] तस्मिं[2]स्तु[3] तन्त्रीवाद्यं च वादयेत् ।
तस्यानुव्रजनं कार्यं द्वितीयेऽहनि काश्यप ॥६९०॥

690. The musical instrument Tantrī should be played upon while he is being sent. O descendant of Kaśyapa, he must be followed on the next day.

आरोढव्यं[4] भवे[5]च्छैलं समीपस्थमि[6]ति स्थितिः ।
गृहमागत्य[7] कर्तव्यमुत्सवं[8] गीतवादितैः[9] ॥६९१॥

सुहृद्भिः सह भोक्तव्यं भोजनं तु विशेषवत्[10] ॥६९२॥

691-692. And the nearby hill should be climbed. After returning to home, the festival should be celebrated by singing, and playing on musical instruments. Special meals should be taken in the company of friends.

---

1. विसृज्यमाने CGH विसर्जमाने A,
2. Thus CG, वादे H, वाद्ये other MSS.
3. च A.
4. आरोढव्यो CGH, आरूढव्यं A
5. भव: BDEF
6. शैल: समीपस्थ CG
7. आगम्य ed. Leiden
8. कर्तव्य उत्सव: CG
9. गीतवादनैः CG, गीतवाद्यतः A
10. विशेषतः BDE

Ed. Leiden v.v. 664b-667

इरा[1] नामा[2]प्सराः पूर्वं शप्ता[3] शक्रेण काश्यप ।
विश्वावसोः संप्रयुक्ता सुरोपस्थान[4]वर्जिता ॥६९३॥

693. A nymph named Irā, employed by Viśvāvasu, was formerly cursed by Śakra (and) was exiled from the assembly of the gods.

स्थावरत्वमनुप्राप्ता हिमवत्यचलोत्तमे[5] ।
बहुधा सा विभक्ताङ्गी निकुम्भे निर्गते बहिः ॥६९४॥

694. She attained the state of being a plant in the Himavat, the best of the mountains. After Nikumbha's exit, her body breaks up into various forms.

यदा[6] जाता इरा[7] देवी इरापुष्पोपशोभिता ।
इरावाटे[8] ततो गत्वा नारीपुत्रगणान्वितः[9] ॥६९५॥

सुवासाः स्वनुलिप्ताङ्गः[10] सुचित्तः[11] सुसमाहितः ।
इरासंपूजनं कुर्यात् पुष्पैरन्नै[12]र्विचक्षणः ॥६९६ ॥

695-96. When the goddess Irā is adorned with Irā flowers, the wise man—well-dressed, well-anointed, good-minded and

---

1. इला CG.
2. नाम्नी CG
3. Thus other MSS, प्राप्ता A
4. सुराप्रस्थान—H
5. अचलोपमे B
6. तदा CG
7. त्विरा CG
8. इरावटं BE, इरावाटं CG
9. Thus other MSS, धनान्वितः A
10. स्वानुलिप्ताङ्गः AB
11. मुदितः G
12. अन्यैः BCDFG

Ed. Leiden v.v. 668-671

well-concentrated should go to Irā-garden, accompanied by Irā wife and host of sons, and should worship the goddess his with other flowers.

निवेदयेच्च विविधान्भक्ष्यभोज्यान्[1] सदीपकान् ।
इरावाटे ततो गत्वा भोक्तव्यं च[2] विशेषवत् ॥६९७॥

697. (He) should offer various sorts of eatables and nourishments along with earthen lamps. Special meals should be taken after going to Irā-garden.

इरापुष्पैस्ततः पूज्या द्विजस्त्रीमित्रबान्धवाः ।
रक्तसूत्रनिबद्धानि[3] इरापुष्पाणि कारयेत् ॥६९८॥

698. Then, the Brāhmaṇas, the wife, the friends and the relatives should be honoured with Irā-flowers. Irā-flowers should be stitched together with a red thread.

बिभृयादात्मना तानि[4] स्त्रीषु दद्याद् विशेषतः ।
श्रोतव्यं गीतावाद्यादि द्रष्टव्यं नर्तनं[5] तथा ॥६९९॥

699. Those (stitched flowers) should be worn by one's own self and specially offered to the ladies. Vocal and instrumental music should be listened to, and dance-performancs should be seen.

इरापुष्पसमायुक्तं पानं पेयं विशेषवत् ।
इरा देवेषु[6] दातव्या तथा प्रीयन्ति[7] देवताः ॥७००॥

---

1. भक्ष्यान् भोज्यान् A, H
2. Thus A, च other MSS.
3. रक्तसूत्राणि बद्धानि A
4. बाले B
5. वर्त्तनं A
6. देवीषु E
7. पेयन्ति A

700. Special drink containing Ira-flowers should be taken Irā (flowers) should be presented to the gods. The gods are pleased in that way.

इरासहस्रं यो दद्यात् केशवाय समाहितः ।
तस्य तुष्यति[1] देवेशः स्वर्गं लोकं स[2] गच्छति[3] ॥७०१॥

701. With him who well-concentrated offers one thousand Irā (flowers) to Keśava, the lord of the gods is pleased and he goes to heaven.

इरया, पूजये रुद्रं ब्रह्माणं शशिनं रविम्[4] ।
शुभां[5] करीषिणीं दुर्गां[6] सर्वास्तुष्यन्ति देवताः[7] ॥७०२॥

702. Rudra, Brahmā, the Moon, the Sun, Śubhā Kariṣinī and Durgā should be worshipped with Irā (flowers). All the gods are pleased (with the offerings of Irā flowers).

इरा नागेषु दयिता दयिता मे विशेषतः ॥७०३॥

703. Irā is favourite of the Nagas and specially mine.

इरावाटे[8] तु यः पूजां करोति मम काश्यप ।

---

1. Thus other MSS, पुष्यति A
2. च AB
3. नयेच्च तम् CG
4. च विशेषतः CG
5. शुभं E, H.
6. देवीं B
7. तोषयेत् सर्वदेवताः CG
8. इरावटे BE

इरापुष्पैर्भृशं तेन तुष्टि में हि[1] प्रजायते[2] ।।७०४।।

704. I am excessively pleased with him who worships me with Irāflowers in Irā-garden.

शुक्ले वैशाखमासस्य[3] तृतीयायां[4] द्विजोत्तम[5] ।
तस्यां कार्यं[6] यवैर्होमं[7] यवान्दद्याद् द्विजातये ।।७०५।।

705. On the third of the bright (half) of the month of Vaiśākha, sacrifice should be performed with barley, and barley should be given to a Bhāhmaṇa.

यवैः सम्पूजयेद् विष्णुं भोक्तव्याश्च तथा यवाः ।
गङ्गासम्पूजनं कार्यं तस्मिन्नहनि काश्यप[8] ।।७०६।।

706. One should worship Viṣṇu with barley and also eat barley. O descendant of Kaśyapa, the worship of Gaṅga should be performed on that day.

जपं होमं[9] तथा श्राद्धं तपः स्नानादिकं चयत्[10] ।
अक्षयं सर्वमुद्दिष्टं दानं स्वल्पमपि ध्रुवम् ।।७०७।।

---

1. देहे B
2. ––मेऽभिप्रजायते H तुष्टिमेत्यस्य स द्विज CG. इरामञ्जरीपूजा add A, नीलमते—BDEF, इति श्री—H, इति श्रीनीलमतपुराणे चैत्र्याभिरामजरीपूजावर्णनं नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः C then follows नील उवाच verbom ABDEFH
3. वैशाखे शुक्लमासस्य CG
4. तृतीयस्यां H
5. यवानुत्पादयामास कृतं च कृतवान् युगम् add ed Leiden
6. तस्यां कार्यो CG
7. होमो CG
8. ब्रह्मलोकात् त्रिपथगां पृथिव्यामवतारयत् add ed Leiden
9. जपो होमो CG
10. तत् E

Ed. Leiden v.v. 678b-682

707. Muttering of god's name, sacrifics, oblationsto the manes, penance, bath etc. all are said to be imperishable (on that day). Even a little charity becomes perpetual.

सिन्धुतीरे प्रयत्नेन द्वितीयायामुपोषितैः[1] ।
तृतीयायां[2] च कर्तव्यं[3] मनुजैश्च[4] यथाविधि[5] ॥७०८॥

708. Having undergone fast on the second (day), (these rites) should be performed strenuously by men on the third day, on the bank of the Sindhu.

विष्णुदेवो जगन्नाथो ब्रह्मन् प्राप्ते[6] कलौ युगे ।
अष्टाविंशत्तमे[7] भावी[8] बुद्धो नाम जगद्गुरुः ॥७०८॥

पुष्ययुक्ते निशानाथे वैशाखे मासि काश्यप ।
तस्मात् कालादथारभ्य काले भाविन्यतः परम् ॥७१०॥

709-710.a O Brahman, the god Viṣṇu, the lord of the world, shall be (born as) the preceptor of the world, Buddha by name, at the time when the Puṣya is joined with the moon, in the month of Vaiśāṣha, in twenty eighth Kali Age.

---

1. Thus DEF, उपोषितः other MSS.
2. तृतीयेयं BF, तृतीयस्यां H
3. कर्तव्या ABF
4. Thus A, तु other MSS.
5. अक्षयतृतीया add A, नीलमते--BDEF, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणेऽक्षयतृतीयावर्णनं नामः सप्तत्रिंशोध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH
6. Thus A, प्राप्ते ब्रह्मन् other MSS.
7. विंशतिमे CG
8. Thus CG, भागे other MSS.

शुक्ले सम्पूजनं तस्य यथा कार्यं तथा शृणु ।
सर्वौषधैः सर्वरत्नैः[1] सर्वगन्धै[2]स्तथैव च[3] ॥७११॥

बुद्धार्चास्नापनं[4] कार्यं शाक्योक्तै[5] र्वचनैस्तथा ।
सुधासिताश्च कर्तव्या शाक्यावासाः प्रयत्नतः ॥७१२॥

710b-12. Listen from as to how his worship should be performed in the bright-half, from that period onwards, in uture. The imege of Buddha should be bathed (with water renderd holy) with all medicinal herbs, all jewels and all scents, in accordance with the sayings of the Śākyas. The dwellings of the Śākyas (i.e. Vihāras) shoule be whitewashed with care.

क्वचिच्चित्रयुता कार्या चैत्या देवगृहा[6]स्तथा ।
उत्सवं[7]च तथा कार्यं नटनर्तकसङ्कुलम्[8] ॥७१३॥

713. Here and there, the Caityas—the abodes of the god—should be provided with paintings. The festival, swarming with the actors and the dancers, should be celebrated.

शाक्यानां पूजनं कार्यं चीवरा[9]हारपुस्तकै ।
सर्वमेतद् भवेत्कार्यं यावत्प्राप्ता मवेन्मघा ॥७१४॥

---

1. सर्वौषधिसमायुक्तैः CG
2. सर्वगन्धैः सर्वरत्नैः BDEF
3. सुभावितैः CG
4. स्नपनं DH, स्थापनं CG
5. शास्त्रोक्तैः H
6. देवालयाः CG
7. तत्सर्वं DE एतत्सर्वं CG
8. Fourth pāda om. BDEF
9. गोवस्त्राहार—CG धीवराहा—H, दीनाराहार—A, Emended

First second and third pādas of this verse om. BDEF
Ed. Leiden v.v. 686-689

714. The Śākyas should be honoured with Cīvara (the dress of a Buddhist mendicant), food and books. All this should be done till the advent of Maghā.

दिनत्रयं च कर्तव्यं नैवेद्यं विधिवद् द्विज ।
पुष्पवस्त्रादि पूजा च दानं दीनजनस्यच[1] ॥७१५॥

715. O twice-born, eatable offerings should be made for three days. Worship with flowers, clothes etc. and charity for the poor (should continue for three days).

पौर्णमासीं[2] तु[3] सम्प्राप्य वैशाखस्य द्विजोत्तम ।
मधुयुक्तै[4]स्तिलैः[5] कार्यं तदा[6] ब्राह्मणपूजनम् ॥७१६॥

716. O best among the twice-borns, the Brāhmaṇas should be worshipped with sesame, on the full moon day of Vaiśākha. Bath, sacrifice, and funeral rites (shoulh be performed) with sesame.

तिलैः स्नानं तिलैर्होमं[7] तिलैः श्राद्धं तथैव च ।
मात्रादानं[8] तु कर्तव्यं दीपदानं, सुरालये ॥७१७॥

तिला देयाश्च विप्रेषु दक्षिणायां[9] तथा तिला ॥७१८॥

---

1. नीलमते बुद्धजन्माह: add DEF, इति श्री—H, बुद्धजन्मदिनं A, इति श्री नीलमतपुराणे वैशाखशुक्ले पुष्ययोगे बुद्धजन्माहोत्सववर्णनं नाम अष्टत्रिंशोऽध्यायः। Then follows नील उवाच verb om ABDEFH
2. पौर्णमास्यां H
3. Thus other MSS, च A
4. सान्नयुक्तैः BDGF, मानयुक्तैः E
5. द्विजैः DEF
6. तथा A
7. होमः CG
8. मात्राचारं A
9. Thus A, भक्षणीयाः other MSS.

Ed. Leiden v.v. 690-692

717-18. Gift of wealth should be made and earthen lamps should be given for the temple. Sesame should be offered to the Brāhmaṇas and sesame should also be eaten.

माघकृष्णे द्विजश्रेष्ठ एकादश्यामुपोषितैः[1] ।
द्वादश्यां सकलः कार्यो वैशाखोक्तो[2] मया विधिः ॥७१९॥

719. O best among the twice-borns, on 11th of the dark half of Magha, one should undergo fast and on the 12th, should do everything prescribed by me in connection with Vaisakha.

वैशाख्यां पौर्णमास्या[3]न्तु ब्राह्मणान् सप्त पञ्च वा[4] ।
क्षौद्रयुक्तैस्तिलैः कृष्णै[5]रर्चयेदथवेतरैः ॥७२०॥

720. On the full moon day of Vaiśākha, one should worship seven or five Brāhmanas wilh Black or other sesame mixed with honey.

प्रीयतां धर्मराजेति[6] यदा[7] मनसि वर्तते ।
यावज्जीवं कृतं[8] पापं तत्क्षणादेव नश्यति[9] ॥७२१॥

721. Whatever sin is committed throughout life is destroyed that very moment, when (the thought) "May Dharmarāja be pleased" comes to the mind.

---

1. उपोषितः ABDEFH
2. —वैशाखोक्तो H, सकलं कार्यं वैशाखोक्तं CG
3. Thus H CG, पूर्णमास्या other MSS.
4. पञ्च सप्त वा BDEF
5. Thus other MSS., पुष्पैः A
6. धर्मराट् चेति CG
7. यथा BDEF
8. Thus BCCEFGH, यावज्जीवकृतं A
9. प्रविनश्यति C, इति ज्येष्ठी add A, नीलमते ज्येष्ठी BDEF, इति श्री—H, In CG occurs one verse more and then follows इति श्रीनीलमतपुराणे ज्यैष्ठीवर्णनं नाम चत्वारिंशोऽध्यायः। Then follows नील उवाचः verb om. in ABDEFH

Ed. Leiden v.v. 693-695

ओषधीनां ततो राजा संपक्वो भवते यवः[1] ।
यवान्नेन तदाभ्यर्च्या देवताः पितरस्तथा ॥७२२॥

722. Thereafter, barley—the king of the medicinal herbs becomes ripe. The gods and the manes should be worshipped then with barley-grains.

ततोऽनुलिप्तः स्रग्वी च नववासा[3] यथाविधि ।
वाद्यब्राह्मणघोषेण यवान्नं प्राशयेन्नरः[4] ॥७२३॥

723. Then, one—anointed, garlanded and dressed in new clothes—should eat barley-food in proper procedure, amidst sounds of musical instruments and the Brāhmanas.

ज्यैष्ठ्यां तु समतीतायां या द्विजेन्द्राष्टमी भवेत् ।
तस्यां विनायकः पूज्यः सगणो मोदकोत्करैः ॥ ७२४ ॥

भक्ष्यैर्माल्यैस्तथा गन्धैः कुल्माषेण च भूरिणा ।
गीतवाद्यैः[5] सुमधुरैः ब्राह्मणानां च तर्पणैः ॥७२५॥

724-25. O lord of the twice-borns, on the 8th after (the full moon day of) Jyeṣṭha, one should worship Vināyaka along with his gaṇas, with heaps of sweetmeats. sweet vocal and instrumental music and pleasing of the Brāhmaṇas.

सर्वासु वा[6] पूजनीयास्त्वष्टमीषु विनायकः ।
कार्यसिद्धिमवाप्नोति सोपवासस्तु पूजयेत्[7] ॥७२६॥

---

1. कुरुते यवा: BD
2. अतो A
3. वनवासो A, वरवासा H
4. द्विजान् CG, यवाग्रायणम् add A, नीलमते--BDF, सम्यगभ्यर्च्यंऽतो तत्र यवान्नं प्राशयेत् स्वयम् CG, इति श्रीनीलमते यवाग्रायणवर्णनं नाम एकचत्वारिंशोध्यायः । नील उवाच C
5. Thus ACG, गीतैर्वाद्यैः other MSS.
6. वै BDEF
7. विनायकाष्टमी AE, नीलमते विनायकाष्टम्यः BDF

Ed. Leiden v.v. 696-700

726. Or Vināyaka should be worshipped on all the 8th days. Worshipping him after undergoing fast, one gets success in undertakings.

आषाढमासे[1] संप्राप्य[2] स्वातियोगं[3] तथा द्विज[4] ।
वायुसम्पूजनं कार्यं गन्धैर्माल्यैर्द्विजोत्तम[5] ॥७२७॥

भूरिणा परमान्नेन सक्तुना विविधेन च ।
सुमनोभिर्विचित्रैश्च कुसुमैश्च तथापरैः[6] ॥७२८॥

727-28. O best among the twice-borns, when the conjunction of Svāti constellation takes place in the month of Āṣāḍha then should be worshipped the god Wind, with scents, garlands, much rice cooked in milk, various types of ground parchedgrains, varied flowers and other blossoms.

आषाढ[7]शुक्लपक्षान्ते कर्तव्यं दिनपञ्चकम् ।
देवप्रस्वापने ब्रह्मन्नुत्सवं[8] गीतवादितैः[9] ॥७२९॥

729. O Brahman, in the end of the bright half of Āṣāḍha, a festival with vocal and instrumental music should be celebrated for five days, for bringing sleep to the god.

---

1. Thus CG, आषाढयोगं BDEF, आषाढयोगे H
2. संप्राप्ते A
3. स्वातियोगे ABDEFH
4. तथैव च A
5. द्विजार्चनम् BDEF
6. स्वातियोगः add A नीलमते—BDEF, इति श्री—H, इति श्री-नीलमतपुराणे आषाढमासे स्वातियोगवर्णनं नाम त्रिचत्वारिंशोध्यायः । नील उवाच C
7. आषाढे—E
8. Thus H, उत्सवैः CG, तत्सवं A
9. गीतवादित्रैः H

एकादशीचतुर्दश्योर्घनहोत्रं[1] च कारयेत् ।
निशाद्वयं[2] ततः कार्यं[3] रात्रिजागरणं तथा ॥७३०॥

730. On the 11th and the 14th, Dhanahotra should be performed and vigil hould be observed for two nights. The Brāhmaṇas and the Satvatas should be worshipped on the 12th and the 15th.

द्वादश्यां पञ्चदश्यां च द्विजसात्वतपूजनम् ।
त्रयोदश्यां च कर्तव्यं प्रेक्षादानं यथाविधि ॥७३१॥

धनं[4] च शक्त्या दातव्यं ये नरा रङ्गजीविनः ॥७३२॥

731-32. On the 13th, gifts for dramatic performances should be made in a proper procedure and money should be given, as far as the means may allow, to those who earn their living through stage.

हिंसात्मकै[5]स्तु किं तस्य यज्ञैः कार्यं[6] महात्मना ।
प्रस्वापे च प्रबोधे च पूजितो[7] येन केशवः[8] ॥७३३॥

733. What has he—the high minded—to do with violent sacrifices, by whom Keśava has been worshipped in the ceremonies of Causing Sleep and Awakening ?

---

1. Emended, धनहोरां D, धनहोरं AEF, राज्यहोमं H, बलिहोमं CG
2. निशाद्वये CG
3. अत्र कार्यं च CG
4. दानं EH
5. होमात्मकैः BDEF
6. किं कार्यं तस्य यज्ञैः H
7. पूजितं F
8. नीलमते प्रस्वापनम् add ABDF, इति श्री—H

Ed. Leiden v.v. 704-706

आषाढान्ते वैश्वदेवं नक्षत्रं प्राप्य पण्डितः ।
विद्वान्[1] सम्पूजयेद् देवान् वायूक्तविधिना तथा[2] ॥७३४॥

734. When the conjunction of Vaiśvadeva constellation takes place in the end of the month of Āṣāḍha, the learned scholar should worship the gods, in the manner prescribed in the case of Wind-god.

सक्तन् गोरस[3]संमिश्रान् ब्राह्मणेभ्यः प्रदापयेत् ।
हिमं च शर्करां चैव शाकं हरितकं तथा ॥७३५॥

छत्रोपानहमाल्यादि दक्षिणायनवासरे ।
वारिधान्य[4]श्च सम्पूर्णा शीततोयेन[5] मानद[6] ॥७३६॥

735-36. On the occasion of Dakṣiṇāyana (the southern progress of the sun), one should give to the Brāhmaṇas, ground parched-grains mixed with milk, snow, sugar, green vegetables, umbrella, shoes, garlands and water receptacles full of cold[1] water.

आषाढ्यां समतीतायां यदा स्याद् द्विज रोहिणी ।
तदा च[7] कश्यपः पूज्यो देशस्यास्य प्रवर्तकः ॥७३७॥

---

1. विश्वान् BDE
2. तदा E, नीलमते वैश्वदेवपूजा add BDEF, इति—H,—वर्णनम् G, उत्तराषाढपूजा A, इति श्रीनीलमतपुराणे वैश्वदेवनक्षत्रेविश्वेदेवपूजावर्णनं नाम पंचचत्वारिंशोऽध्यायः C. Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH.
3. गोमय—A
4. वारिधान्यैः B
5. Thus CEH, श्वेततोयेन other MSS.
6. नीलमते दक्षिणायनम् add BDF
7. Thus A, तु other MSS.

Ed. Leiden v.v. 707-710

गन्धमाल्यादि नैवेद्यै र्ब्राह्मणानां च पूजया ।[1]
तस्मिन्नहनि रोहिण्यः पूजनीयाः सवत्सकाः[2] ॥७३८॥

737-38. O twice-born, Kaśyapa—the founder of this country—should be worshipped at the appearance of Rohiṇī constellation after (the full moon day) of Āṣāḍha, with scents, garlands, eatable offerings and worship of the Brāhmaṇas Rohiṇī cows along with their calves should be worshipped on that day.

ततस्तु श्रावणीं प्राप्य वितस्तासिन्धुसङ्गमे ।
स्नात्वा संपूजनं कार्यं[3] देवदेवस्य शार्ङ्गिणः ॥७३९॥

739. At the appearance of Śrāvaṇī, one should take bath in the confluence of the Vitastā and the Sindhu and worship the bow-holder (viṣṇu)—the god of the gods.

स्वस्तिवाच्य[4] द्विजान्[5] पश्चात् क्रीडितव्यं यथासुखम् ।
विशेषवच्च भोक्तव्यं तत्र वै[6] द्विजपुङ्गव ॥७४०॥

740. After calling upon the Brāhmaṇas to pronounce benedictory formulae, one should play to get pleasure and should take there, verily, special meals.

सामध्वनिश्च श्रोतव्यस्तस्मिन्नहनि काश्यप[7] ।
क्रीडितव्यं विशेषेण कुमारीभिस्तथा जले[8] ॥७४१॥

---

1. पूजनम् C
2. इति नीलमते कामधेनुपूजा add A
3. Thus AH, कृत्वा other MSS.
4. स्वस्तिवाच्यं B, स्वस्तिवाद्यान् A
5. द्विजैः B
6. तत्रैव BEF, यत्र वै G
7. कश्यप A
8. Last two pādas om BD

Ed. Leiden v.v. 711-714

741. The chantings of the Sāmaveda should be listened to on that day, and the unmarried girls should specially play in the water.

श्रवणर्क्षमनुप्राप्ते चन्द्रमस्यथ काश्यप ।
स्नातस्य श्रवणे पुष्टिः सर्वास्मिन् सर्वदा भवेत्[1] ॥७४२॥

742. At the time, when the moon is united with Śravaṇa constellation, one who takes bath, gets prosperity in all places and times.

श्रावण्यां समतीतायां या स्यात् कृष्णाष्टमी ।
तस्यामुत्पद्यते देवो मानुष्ये मधुसूदन ॥७४३॥

भारावतारणार्थं[2] हि तस्यान्तु द्विजसत्तम ।
अष्टविंशे तु[3] सम्प्राप्ते द्वापरान्ते च नः[4] श्रुतम् ॥७४४॥

743-44. O twice-born, the god Madhusūdana is born in the human world for removing the burden (of the earth) on the dark eighth following the (full moon day of (Śrā-vaṇa, in the end of the 28th Dvāpara. O best among the twice-borns, it is heard by us.

तत्राहनि तु कर्तव्यं तस्मात्कालात्तदा[5] परम् ।
पूजनं देवदेवस्य देव्याश्चैव यथा विधि ॥७४५॥

745. From that period onwards, the worship of the god of gods and the goddess should be performed on that day, in the proper manner.

---

1. नीलमते श्रावणी add ABDF, इति श्री—H. First two pādas om. BD
2. भारावतारे तीर्थं हि BDF, भारावतारी तीर्थं हि E, भारावतारणार्थाय H. धर्मसंरक्षणार्थं हि C
3. अष्टाविंशति BDEF
4. इति CG
5. —सदा—BCD, कालादथापरम् E,—ततः—H

Ed. Leiden v.v. 715-718

देवकी च यशोदा च तथा[1] पूज्ये[2] द्विजोत्तम ।
गन्धैर्माल्यैस्तथा भक्ष्यैर्यवगोधूमसम्भवैः[3] ॥७४६॥

सगोरसैर्भक्ष्यभोज्यैः फलैश्च विविधैस्तथा ।
एवं सम्पूजनं कृत्वा रात्रौ कुर्यान्महोत्सवम् ॥७४७॥

746-47. O best among the twice-borns, Devakī and Yaśodā should be worshipped on that day, with scents, garlands, eatables made of barley and wheat, eatables mixed with cow's milk, and fruits of various types. Having performed worship thus, a great festival should be celebrated at night.

तथा[4] जागरणं कार्यं[5] नवम्यां द्विजसत्तम ।
अनर्काभ्युदिते[6] काले स्त्रियः कौसुम्भवाससः ॥७४८॥

नदीतीरे शुभे रम्ये विविक्ते सरसि[7] त्वथ[8] ।
नयेयुः प्रतिमाः सर्वा गीतवाद्यैर्मनोहरैः ॥७४९॥

748-49. In the morning, before the rising of the sun, women dressed in clothes dyed with safflowers, should carry all the images, amidst charming sounds of vocal and instrumental music, to the beautiful and auspicious bank of a river or a lonely lake.

---

1. तदा BE
2. देवकीं च यशोदां च तथा पूजेत् G
3. यवगोधूमसर्षपैः E, भव्यैः गोधूमसम्भवैः H
4. First two pādas of this verse om. in HCG रात्रि. जागरणं BDEF
5. कुर्यात् B
6. अनर्केऽभ्युदिते Ed Leiden
7. सरसे CG
8. अपि वा BCGH

तस्मिन्नहनि भोक्तव्यं भोजनं यवसंभवम् ।
युक्तमिक्षुविकारैश्च मरिचैश्च घृतेन च[1] ॥७५०॥

750. Eatables made of barely along with preparations of sugarcane, pepper and purified butter should be eaten on that day.

ततः पञ्चदशीं प्राप्य कृष्णां पित्र्यर्क्षसंयुताम् ।
पितृणां तर्पणं कार्यं श्राद्धं कार्यं प्रयत्नतः ॥७५१॥

751. Then, on the dark fifteenth united with Pitṛ constellation, satiating liabations of water and other oblations for the manes should be offered with effort.

सुभाषितो[2] बर्हिषदः अग्निष्वात्ता[3]स्तथैव च ।
क्रव्यादश्चोपहूताश्च आज्यपाश्च सुकालिनः ॥७५२॥

सर्वे पितृगणा पूज्या पुष्पधूपान्नसम्पदा ।
तिलैः कार्याः प्रयत्नेन श्राद्धस्तस्मिन् द्विजोत्तम[4] ॥७५३॥

752-53. Subhāṣits, Barhiṣads, Agniṣvāttas, Kravyāda, Upahūtas, Ājyapās and Sukālins, all these hosts of Fathers should be worshipped with a great quantity of food, incense and flowers. O best among the twice-borns, funeral rites with sesame should be performed with effort, on that day.

---

1. नीलमते श्रीकृष्णजन्मदिनम् add A, नीलमते कृष्णजन्माहः BDEF, इति श्रीजन्माष्टम्याहः H, इति श्रीनीलमतपुराणे कृष्णजन्माहवर्णनं नाम एकोनपंचाशतमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच· verb om ABDEFH.
2. Thus BCDEFH, सुभाषिता A, सुभास्वतो G.
3. अग्निष्ठाताः C, अग्निष्वात्तः F, अग्नित्ताः A
4. नीलमते मघामावस्या AEF,—माघामावस्या D—माघामावसी B, इति श्रीनीलमतपुराणेमघामावस्यावर्णनंनाम एकोनपंचाशतमो (पंचाशतमो ?) ध्यायः C Then follows नील उवाच, verb om. BDEFH

Ed. Leiden v.v. 722-725

प्रोष्ठपदस्य[1] मासस्य शुक्लपक्षे दिने दिने ।
पूजनीयो महेन्द्रश्च सती[2] देवी तथैव च ॥७५४॥

754. On everyday of the bright-half of the month of Prauṣṭha, Mahendra and the goddess Satī (Śecī?) should be worshipped.

पटे[3] कृत्वा[4] तु सर्वेण यथाशक्त्या द्विजोत्तम ।
दैवज्ञेनैव विधिना स तु पूज्यो[5] महीक्षिता ॥७५५॥

755. O best among the twice-borns, painted on the cloth, he should be worshipped in the proper manner by kings as indicated by an astrologer.

ब्राह्मणानां तु कर्तव्या[6] पूजा च[7] गोप्रजीविना ।
भक्ष्यैरन्नैः[8] फलैर्मूलै[9] रत्नैर्वस्त्रैः[10] सधूपकैः ॥७५६॥

756. The cowherd should worship the Brāhmaṇas with eatables, grains, fruits, herb-roots, jewels, clothes and incense.

महेन्द्रः सगणः पूज्यः सायुधश्च सवाहनाः ।
इन्द्रपक्षस्य या मध्ये शुक्ला ब्राह्मण पञ्चमी ॥७५७॥

---

1. Thus A प्रोष्ठपादस्य other MSS.
2. शची G
3. पटी E
4. Thus G, कृतं other MSS.
5. दैवज्ञार्थविधानेन पूजा कार्या G
6. Thus A, कर्तव्यं other MSS.
7. Thus A, सम्पूजनं other MSS.
8. रत्नैः H
9. फलैर्वस्त्रमूलैः A
10. अन्नैः A

तस्यां मे पूजनं[1] कार्यं गन्धधूपान्नसम्पदा ।
माल्यैर्वस्त्रोपहारैश्च[2] वह्निब्राह्मणतर्पणैः ॥७५८॥

प्रेक्षादानैश्च विविधै र्भूमिशोभाभिरेव च ।
तस्मिन्नेवाह्नि कर्तव्यं[3] स्थाननागस्य[4] चाप्युत[5] ॥७५९॥

757-58. Mahendra should be worshipped along with his host (of warriors), the weapons and the mount. O Brāhmaṇa, on the bright fifth of Indra's fortnight, my worship should be performed with a great quantity of scents, incense and grains, gifts of garlands and clothes, gratification of the sacred fire and the Brāhmaṇas, gifts of various sorts for the dramatic performances, and decorations of the earth. The worship of the local Nāga also should be performed on that very day.

ततस्त्वनन्तरं पक्षे[6] श्राद्धं कार्यं दिने दिने ।
चतुर्दशीं वर्जयित्वा श्यामाकैस्तु विशेषतः ॥७६०॥

760. In the fortnight following that (Indra Pakṣa), Śrāddha should be performed everyday specially with Śyāmāka corn except on the fourteenth.

शस्त्रेण निहता ये तु तेभ्यो धर्म्या चतुर्दशी ।

761a. The fourteenth (day of the fortnight) is prescribed for those who were killed by means of weapons.

सर्वं पक्षं[7] भवेच्छ्राद्धमेवमेवाह केशवः ॥७६१॥

1. Thus DEF, सम्पूजनं ACGH
2. Then ABDEFH, माल्य—CG
3. कर्त्तव्या all MSS.
4. Thus CDH, स्थाननागस्य E, स्थानं नागस्य A
5. चाप्यथ A
6. पक्षं BFB
7. सर्वंपक्षं G

Ed. Lieden v.v. 730-733

त्रिभागहीनं पक्षं वा त्रिभागमन्त्यमे[1]व वा ।
वित्तशक्त्या तु कर्तव्यं त्रयोदश्यां सदैव हि[2] ॥७६२॥

761b-62. Keśava has stated that Śrāddha may be performed for the whole of the fortnight or it may be performed in the fortnight excepting its (first) one-third part, or in the last one-third. On the thirteenth, however, Śrāddha must be performed necessarily.

परपाकरतिर्यो वै योऽपि चैवाधनो भवेत् ।
कर्मजीवी भवेद् यो वै[3] तेनापि द्विजपुङ्गव ॥७६३॥

यथाकथञ्चिच्छ्राद्धं च कर्तव्यं स्यात् त्रयोदशीम् ।
अत्र गाथा पितृगीता निबोध, गदतो मम ॥७६४॥

763-64. O best among the twice-borns, even he who lives on the bread supplied by others, he who has got no wealth and he who is a manual labourer, should, somehow or other, perform the funeral rites on the thirteenth. Know while I am saying. Here is the verse sung by the Fathers.

अपि नः स कुले[4] जायेद्[5] यो नो[6] दद्यात् त्रयोदशीम् ।
पायसं मधुसंमिश्रं वर्षासु च मघासु च[7] ॥७६५॥

765. Will he be born in our family who may offer to us milk mixed with honey, on the thirteenth in Varṣā and Maghā?

---

1. चान्त्यम् G
2. Thus other MSS., तु A
3. वा BEF.
4. Thus AB, संकुलो other MSS.
5. Thus CDF, जातो B, जयेद् other MSS.
6. न A
7. नीलमते श्राद्धपक्षः add BDEF, इतिश्री—H, इतिश्रीनीलमतपुराणे श्राद्धपक्षवर्णनं नाम द्विपंचाशत्तमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH.

श्राद्धपक्षस्य या मध्ये[1] चतुर्थी द्विजसत्तम ।
दिक्पालपूजनं[2] कार्यं प्रौष्ठपद्यां सदा[3] बुधैः ॥७६६॥

766. O best among the twice-borns, the wise men should always worship the guardians of the quarters on the 4th which falls in the fortnight of the funeral rites in the month of Prauṣṭhapada.

आयुधानि च पूज्यानि रात्रौ दुर्गागृहे तदा[4]
स्नात्वा प्रभाते सम्पूज्य[5] सर्वाण्युक्तानि काश्यप[6] ॥७६७॥

भुक्त्वा तु शान्तिः कर्तव्या किञ्चिच्छिष्टे दिवाकरे ।
नीराजनाख्या सा ज्ञेया[7] शालिहोत्रविचक्षणैः ॥७६८॥

ज्योतिषां पालकाद्याश्च[8] कल्पेष्वाथर्वणेषु च ।
अतः परं पूजनीया जना ये रङ्गजीविनः[9] ॥७६९॥

767-69. Weapons should be worshipped at night in the temple of Durgā. O descendant of Kaśyapa, after taking bath in the morning and after worshipping all (the things) mentioned above, one should take one's meals and perform expiatory rites when the sun is just to set. This (ceremony) called Nīrājana should be known by those who are adept in

---

1. मध्ये च G
2. दिक्कालपूजनं A
3. त्वया G
4. Thus A, तथा other MSS.
5. ज्य om. A
6. कश्यप A
7. Thus ABDEF, विज्ञेया CGH
8. पालका ये च Ed, Leiden
9. नीलमते महानवमी add ABDFH, ओं नमः H, इति श्रीनीलमतपुराणे महानवमीवर्णनं नाम त्रिपञ्चाशतमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDFH Ed. Leiden vv. 738-741

the performance of Śālihotra and are thus the preservers of astronomy (described) in the Kalpa (Sūtras) and the works related to the Atharvaveda. After this, should be worshipped those who earn their living by means of stage-performances.

कन्यामध्यमनुप्राप्ते सहस्रकिरणे द्विज ।
रात्र्यन्ते सोपवासेन पूज्योऽगस्त्यो महामुनिः[1] ॥७७०॥

पूर्णकुम्भैः[2] सकूष्माण्डैर्यवैर्धान्यैर्घृतेन च ।
जातीपद्मोत्पलैः शुभ्रैश्चन्दनेन सितेन च ॥७७१॥

धेन्वा वृषेण वस्त्रैश्च रत्नैः सागरसम्भवैः[3] ।
छत्रोपानहदण्डैश्च पादुकाभिस्तथैव च ॥७७२॥

भूरिणा परमान्नेन फलमूलैः सुशोभनैः ।
अन्नप्रकारैर्भक्ष्यैश्च वह्निब्राह्मणभोजनैः[4] ॥७७३॥

संवत्सरं तु त्यागेन फलस्यैकस्य काश्यप ।
अगस्त्यपूजां कृत्वैवं[5] दैवज्ञं पूजयेत् ततः[6] ॥७७४॥

770-74. O twice-born, when the thousand-rayed (sun) is united with Kanyā constellation then one should observe fast and worship the sage Agastya, with full pitchers, gourds, barley, rice, purified butter, beautiful Jāti, Padma and Utpala (flowers), white sandlewood, cow, bull, clothes, jewels born of the sea, umbrella, shoes, staff, slippers, a great quantity of rice cooked in milk, nice fruits and herb-roots, various sorts of food, eatables, by feeding the fire and the Brāhmaṇas, and by giving up eating of one fruit for the complete year. Having thus worshipped Agastya, one should worship the astrologer.

---

1. Thus A, मुनिर्भवेत् other MSS.
2. पूजाकुम्भैः E
3. First two pādas of this verse om. A
4. corrected from पूजनैः by H, latter reading A
5. कर्तव्यं A, कृत्वैव G
6. तदा BEF

तेन संदर्शितं पश्येत्तदागस्त्यं महामुनिम् ।
कामानभीष्टानाप्नोति दृष्ट्वागस्त्यं मुनिं[1] नरः[2] ॥७७५॥

775. Then, one should see the great sage Agastya as shown by him (astrologer). A man gets the desired objects after seeing the sage Agastya.

धान्ये पक्वे सिते पक्षे दिने दैवज्ञचोदिते ।
देवान् पितृन्समाभ्यर्च्य जलमग्निं द्विजांस्तथा ॥७७६॥

776. When the grains are ripe, one should, on a day of the bright fortnight prescribed by an astrologer, worship the gods, the manes, the water, the fire and the Brāhmaṇas.

द्विजातिपूजनं कृत्वा दैवज्ञस्य च पूजनम् ।
नववस्त्रपरीधानः[3] स्वनुलिप्तः[4] स्वलङ्कृतः ॥७७७॥

स्रग्वी पूर्वमुखः शुक्लो ब्रह्मघोषपुरः सरः[5] ॥७७८॥

777-78. Having worshipped the twice-born and the astrologer, one—dressed in new clothes, well-anointed, well-adorned, garlanded, facing the east, purified, with Vedic recitations in front ....

1. Thus A, अगस्त्यमुनिं other MSS.

2. नीलमते ऽगस्त्यदर्शनम् add BDEF, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणेऽगस्त्यदर्शनवर्णनं नाम चतुःपञ्चाशत्तमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच, verb om ABDEFH

3. परीधानं A

4. स्वानुलिप्तः A

5. Last two pādas om. A, शृण्वन् वाद्य BDH, शृण्वन् वाक्य E शृण्वन् वाद्यत्रघोषं च गीतशब्दं तथैव च ।
मण्डलं रुचिरं कृत्वा भूमौ पट्टे पटेऽपि वा ॥ CG, added in margin by F

Ed. Leiden v.v. 747-750

मध्ये ब्रह्माण[1]मालिख्य तथा[2]नन्तं च भोगिनम् ।
ततो लिख्येत[3] दिक्पालान् स्वां स्वां दिशमवस्थितान् ।।७७९।।

779. Having painted in the centre Brahmā and hooded Ananta, one should paint (the figures of) the guardians of the directions established in their respective directions.

तेषां तु पूजनं कार्यं धूपमाल्यानुलेपनैः ।
वस्त्रैरत्नैः[4] फलैर्भक्ष्यैर्वह्निब्राह्मणतर्पणैः ।।७८०।।

780. Their worship should be performed with incense, garlands, unguents, clothes, jewels, fruits and eatables, and by gratifying the fire and the Brāhmaṇas.

गुडोपेतास्तथा धाना[5] सर्वसस्यसमुद्भवाः ।
ब्राह्मणानां प्रदातव्या भृत्यबन्धुजनस्य च ।।७८१।।

781. Rice mixed with sugar and the preparations of all (other) grains should be given to the Brāhmaṇas, the servants and the relatives.

स्वयं तु धाना भोक्तव्या रात्रौ न तु दिवा बुधैः ।
दिवा धानासु वसति[6] रात्रौ च दधिसक्तुषु ।।७८२।।

अलक्ष्मीः कोविदारेषु कपित्थेषु सदा स्थिता[7] ।।७८३।।

---

1. ब्राह्मणम् DEFH
2. ततो ABDEGH
3. विलिख्येत् E, लेख्यात् A
4. Thus other MSS., अन्नैः A
5. दानाः C
6. वसती A
7. सदास्थिता C. धनचतुर्थी add F, नीलमते धनदचतुर्थी ABDE: इति श्री—H, इति श्रीनीलमतपुराणे धनदचतुर्थीवर्णनं नाम पंचपंचाशत्तमोऽध्यायः C. Then follows नील उवाच. verb only in CG

782-83. Rice should be eaten by the wise (persons) themselves at night and not in the day time. Absence of wealth dwells during the day in rice, at night in curd and ground parched grains and always in Bauhinia variegata (kovidāra) and Feronia Elephantum (kapittha).

तामेव पञ्चमीं प्राप्य पूज्यो देवो जलेश्वरः।
पूजनीया उमा[1] देवी[2] यथा तु धनदस्तथा[3] ॥७८४॥

784. On the 5th of that (fortnight), the god (Varuṇa)—the lord of the waters—should be worshipped. Just as the goddess Umā is to be worshipped so (should be worshipped) Dhanada.

तामेव षष्ठीं सम्प्राप्य[4] स्नापनीयाः[5] कुमारिकाः[6] ।
अलङ्कृतास्तु कर्तव्या प्राप्य तामेव सप्तमीम् ॥७८५॥

785. The virgins should be bathed on the 6th of that very (fortnight), and should be decorated on the seventh.

आत्मपूजा नरैः[7] कार्या स्त्रीणां बालजनस्य च ।
ततस्तामष्टमीं प्राप्य क्रीडितव्यं यथासुखम्[8] ॥७८६॥

---

1. तु सा HC
2. देव्या HC
3. This verse om. BD, नीलमते वरुणपञ्चमी add AE. नीलमते om. F, इति श्रीनीलमतपुराणे वरुणपञ्चमीवर्णनं नाम षट्पञ्चाशतमोऽध्याय: C. नील उवाच C
4. पञ्चमीं प्राप्य BDF
5. स्नपनीयाः AGH, पूजनीयाः E
6. कुमारकाः BDEF
7. जनैः G
8. तथा सुखम् DF

Ed. Leiden v.v. 755-757

सिन्दूरकर्दमाक्ताङ्गैर्नृत्यवाद्यपुरःसरम्[1] ।
स्नात्वा संपूजनीया तु देवी नाम्ना[2] त्वशोकिका ॥७८७॥

786-87. Men should decorate themselves and also the women and the children. With their bodies anointed with moist vermillion-powder, they should play for pleasure amidst dances and instrumental music, on the 8th of the same (fortnight). After taking bath, one should worship the goddess named Aśokikā.

शय्यासनं निवेद्यं स्यात्[3] सोत्तरच्छदनं[4] शुभम् ।
पुष्पान्नधूपनं[5] सर्वं भोक्तव्यं गुडसंयुतम् ॥७८८॥

788. Flowers, food, incense, bed and seat along with the upper blanket should be offered. Food mixed with sugar should be eaten.

उमायाः पूजनं कार्यं तस्यां[6] सौभाग्यमीप्सुना ।
धूपान्नदीपमाल्यैश्च[7] दध्यन्नेन[8] गुडेन वा[9] ॥७८९॥

कुसुम्भलवणाभ्यां वा[10] कुङ्कुमाञ्जनकङ्कणैः[11] ।
आराममथगत्वा तु[12] तोयवृक्षोपशोभितम्[13] ॥७९०॥

---

1. नृत्यवाद्यपुरःसरैः BDEFG
2. Thus AH, नाम other MSS.
3. च G
4. —छादनं G
5. पुष्पार्घ्यं—G
6. तस्याः AH
7. धूपान्नैः—H
8. Thus A अघातेन BDEF, आर्द्रकेण H,
9. धूपार्घ्यदीपमाल्यैश्च भुंजीतान्नं गुडान्वितम् add G
10. —लवणाद्यैश्च BDEF
11. Thus A, कांकितैः BDE
12. om. E.
13. नीलमते गोधूमनवमी add ABDEF, इति श्रीनीलमतपुराणे गोधूमनवमीवर्णनं नाम सप्तपञ्चाशतमोऽध्यायः C. Then follows नीलः, उवाच C only.

789-90. He who desires to get prosperity, should worship Umā on that day, with incense, food, earthen lamps, garlands, curd, grains or sugar, or safflowers and salt or saffron, collyrium and bangles. After going to a garden adorned with water (falls) and trees...........

ततस्तोये तु[1] वैतस्ते स्नातव्यं[2] दिनसप्तकम्[3] ।
दशम्यादौ[4] द्विजश्रेष्ठ, यताहारेण[5] साधुना ॥७९१॥

वितस्ताजन्मदिवसात्[6]त्र्यहं पूर्वं त्र्यहं परम् ।
वितस्ताजन्मदिवसं तां च ब्रह्मंस्त्रयोदशीम् ॥७९२॥

791-92. O best among the the twice-borns, then a noble man temperate in food should take bath in the water of the Vitastā, for seven days on 10th etc.—three days before, three days after and on 13th, the birthday of the Vitastā.

पूजनीया वितस्ता स्यात्त[7]था तं[8] दिनसप्तकम्[9] ।
गन्धैर्माल्यैः[10] सनैवेद्यैर्दीपदानैः सुशोभनैः[11] ॥७९३॥

पताकाभि[12]र्विचित्राभी रक्तसूत्रैः सकङ्कणैः[13] ।
फलैश्च विविधैर्ब्रह्मन् वह्निब्राह्मणतर्पणैः[14] ॥७९४॥

---

1. तोयेन H
2. पातव्यं H
3. Thus G, पञ्चकम् other MSS.
4. दशम्यादि G
5. Thus G यदाहारेण other MSS.
6. —दिवसं A
7. च A
8. तद् G, ते C
9. पञ्चकम् C
10. गन्धमाल्यैः BDEF
11. दीपैः धूपैश्च शोभनैः G
12. Thus A, स्नानकाभिः other MSS.
13. च कङ्कणैः ACG
14. वितस्तोत्सवम् A, नीलमते—BDF, इति श्री—H, इति श्री नीलमत पुराणे वितस्तोत्सववर्णनं नाम अष्टपञ्चाशतमोऽध्यायः C. Then follows नील उवाच, verb om. ABDEFH.

Ed. Leiden v.v. 762-765

793-94. O Brāhmaṇa, Vitastā should be worshipped on those seven days, with scents, garlands, eatable offerings, gifts of beautiful earthen lamps, various sorts of flags, red threads, bangles, various sorts of fruits and by gratifying fire and the Brāhmaṇas.

वितस्ताजन्मदिवसाद्यदूर्ध्वं स्याद्[1] दिनत्रयम् ।
प्रेक्षादानं च कर्तव्यं, पूजनीया[2] नटादयः ॥७९५॥

795. Gifts for dramatic performances should be made and actors etc. should be honoured on three days following the birthday of the Vitastā.

वितस्तोत्सवमध्ये तु[3] शुक्ला या द्वादशी द्विज[4] ।
सोपवासो हरिं देवं[5] पूजयेत विचक्षणः ॥७९६॥

796. On the 12th which falls within the festival of the Vitastā, a wise man should observe fast and worship the god Hari.

एषा ध्रुवा विनिर्दिष्टा शेषा कार्या न वा द्विज ।
महती सा विनिर्दिष्टा द्वादशी सर्वदा शुभा[6] ॥७९७॥

797. This is prescribed permanently. Others may or may not be observed. O twice-born, that 12th is regarded as the Great one and is always auspicious.

द्वादशी बुधयुक्ता सा[7] महत्यपि च कीर्त्तिता[8] ।
तस्यां जप्यं[9] तथा[10] स्नानं दानं श्राद्धादिकं तथा ॥७९८॥

---

1. च G
2. तर्पणीया G
3. अपि BDEF, च G
4. यदि H
5. तत्र G
6. Last two pādas om. D
7. बुधसंयुक्ता H, This pāda om. D
8. प्रकीर्तिता G
9. जपं G
10. तदा H

प्रोक्तवान् द्वादशगुणं स्वयं मे मधुसूदनः।
बुधश्रवणसंयुक्ता द्वादशी द्विज सा[1] यदि ॥७९९॥

अत्यन्तमहती नाम तस्यां सर्वमथाक्षयम्।

799-800a. The 12th which is united with Budha constellation is also stated to be great. Madhusūdana himself told me that the recital of God's names, bath, charity funeral rites etc. performed on that (12th), become twelve-fold. O twice-born, if that 12th is united with Budha and Śravaṇa constellations, that certainly becomes highly great. Every thing performed on that day becomes imperishable.

तस्यां स्नात्वा नरः सम्यङ् नदीद्वितयसङ्गमे ॥८००॥

फलमाप्नोति[2] यत् प्रोक्तं संन्निहत्यां रविग्रहे।
उपानहौ तथा छत्रं पूर्णकुम्भं[3] तथैव च ॥८०१॥

वस्त्रयुग्मं तथान्नाद्यं[4] यः प्रयच्छति वै तदा[5]।
शेषाणां यदि[6] चेत् कर्ता श्वेतद्वीपे महीयते[7] ॥८०२॥

800 b-802. One gets the merit which is stated (to be got) at Sannihati, when the sun is eclipsed if one takes bath on that day, in the confluence of two rivers, and gives in charity, at that time, a pair of shoes, umbrella, full pitcher, a pair of clothes, food etc. If one observes the rest (of the 12th days) one is honoured in Śvetadvīpa.

---

1. Thus A, द्विज सा द्वादशी other MSS.
2. प्राप्नोति B
3. पूजाकुम्भं BDG, पूजाकुम्भो E
4. तदान्नाद्यं DE, तथा नद्यां B
5. तथा AGH
6. चापि G
7. नीलमते द्वादश्य: add ABDEF

इति श्री नीलमतपुराणे द्वादशीवर्णनं नाम (एकोनषष्टितमो) ऽध्यायः C

Ed. Leiden v.v. 770-773

सैव चेच्छ्रवणोपेता यदि वा स्याच्च द्वादशी[1] ।
तस्य स्युरिच्छतो[2] लोका यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥८०३॥

803. If that very 12th is united with Śravaṇa constellation, he, if desiring, may have mastery over the worlds for as long as there are the fourteen Indras.

तस्मिन्नहनि संप्राप्य[3] वितस्तासिन्धुसङ्गमात्[4] ।
मृत्तिकां[5] स्नानकाले तु स्नातव्यं सततं तया[6] ॥८०४॥

सङ्गम[7]स्नानजं पुण्यं तेनाप्नोति नरः सदा[8] ॥८०५॥

804-805. Taking out some clay, on that day, from the confluence of Vitastā and Sindhu, one should always take bath with that at the time of taking bath. By that (bath) a man gets always the merit of taking bath in the confluenc.

अथाश्वयुक् चतुर्थ्यां तु देवपूजा[9] विधीयते ।
नवम्युक्तविधानेन सर्वोपकरणादिभिः[10] ॥८०६॥

806. After that, on the 4th of Āśvayuj, the worship of the gods is performed with all means and in the manner told about the ninth day.

---

1. यदि चेत् सा चतुर्दशी B, यदि चेत् स्यात्तु द्वादशी C, यदि स्याज्जात-द्वादशी E

2. इच्छया G

3. संस्नाप्य BDEG, संस्थाप्य C

4. सङ्गमे G

5. Emended from मृत्तिका—ABE, मृद्ग्राह्या स्नानकाले G

6. मया A

7. सङ्गमं EH

8. महाद्वादशी add A, नीलमते—BDE, इति श्री—H, इति श्री नीलमत पुराण महाद्वादशीवर्णनं नाम षष्टितमोऽध्यायः । C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH

9. देवीपूजा G

10. सर्वापकरणादिभिः B

पूज्याश्च सुभगास्तत्र याश्च नार्यः पतिव्रताः ।
यासां जीवन्ति नाथाश्च स्वसृप्रभृतयश्च याः ॥८०७॥

807. There should be honoured the lucky ladies whose husbands are alive and who are devoted to their husbands, and also the sisters and others.

यथैवाश्वयुजे मासि तथा माघे च पूजयेत्[1] ।
यथा माघे तथा ज्येष्ठे[2] चतुर्थीत्रितयं तदा[3] ॥८०८॥

808. Just as in the month of Āśvayuj, so in Māgha and so in Jyeṣṭha, (these ladies) should be honoured. Thus, there is the triad of 4th days.

आश्वयुज्यां शुक्लपक्षे[4] स्वातिना संगतः शशी ।
यदा तदोच्चैश्रवसः पूजा कार्या प्रयत्नतः ॥८०९॥

809. Uccaiḥśravā should be worshipped with effort, in the bright fortnight of Āśvayuj when the moon is united with Svāti constellation.

पूजनीयाश्च तुरगा यदि[5] स्यान्नवमी द्विज ।
शान्ति[6]स्वस्त्ययनं कार्यं तदा तेषां दिने दिने ॥८१०॥

810. O twice-born, if that (union of the moon with Svāti constellation) be on the 9th, then horses should be worshipped and the rites for their pacification and welfare should be performed daily.

---

1. कारयेत् E
2. ज्यैष्ठे A
3. तथा BDEH

चतुर्थीत्रयम् add A, नीलमते—BDE, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे चतुर्थीतृतीय (त्रितय) वर्णनं नाम एकषष्टितमोऽध्यायः । G Then follows नील उवाच verb om. ABDEH

4. आश्विनस्य सिते पक्षे G
5. यदा E
6. शान्त्य (यै?) F

Ed. Leiden v.v. 777-780

धान्यं भल्लातकं[1] कुष्ठं वचासिद्धार्थकानि च ।
पञ्चरङ्गेण[2] सूत्रेण तथा[3] बध्नीत पण्डितः ॥८११॥

811. (For fastening to the horses) a wise man should piece together paddy (dhānya), Semecarpusanacardium (bhallātaka), Costtus-speciosus (kuṣṭha) Acaruscalamus (vacā) and white mustard (siddhārthaka) by means of a thread of five colours.

वायव्यैर्वारुणैः सौरैः शाक्रैर्मन्त्रैश्च वैष्णवैः ।
वैश्वदेवैस्तथाग्नेयैर्होतव्योऽग्निर्दिने दिने ॥८१२॥

812. Sacrifice should be performed in the fire with the mantras dealing with Vāyu, Varuṇa, Sūrya, Śakra, Viṣṇu, Viśvadevas and Agni.

तुरगा यन्त्रणीयाश्च पुरुषैः शस्त्रपाणिभिः ।
ताडनं वाहनं चैव तदा तेषां विवर्जयेत्[4] ॥८१३॥

813. The horses should be controlled by persons holding weapons in their hands. Beating them and mounting upon them should be prohibited on that day.

ततः शाक्रमनुप्राप्ते नक्षत्रं च[5] निशाकरे ।
कुमुदैरावणौ पद्मः पुष्पदन्तोऽथवामनः ॥८१४॥
सुप्रतीकोऽञ्जनो नीलः पूजनीया गजोत्तमाः ।
नमस्कृत्य यथाश्वोक्तं[6] विधिं नागेषु कारयेत्[7] ॥८१५॥

---

1. वल्लातकं A, बल्लातकं H, वलातकं C.
2. पञ्चरङ्गेन AH.
3. तदा BEF
4. Thus A, विसर्जयेत् BDEFH. अश्वदीक्षा add A, नीलमते अश्वदीक्षा DE, इति श्री—नीलमत पु० अश्वदीक्षावर्णनं नाम द्विषष्टितमोऽध्यायः C. Then follows नीलः, उवाच add c.
5. Thus A, तु other MSS.
6. Emended form यथास्वोक्तं ABCEFH
7. हस्तिदीक्षा A, नीलमते—BDEF, इतिश्री—H, इतिश्रीनीलमतपुराणे हस्तिदीक्षावर्णनं नाम त्रिषष्टितमोऽध्यायः C, Then follows नीलः, उवाच add C.

814-15. When the moon is united with Śakra constellation, then the best elephants—Kumuda, Erāvaṇa, Padma, Puṣpadanta, Vāmana, Supratīka, Añjana and Nīla—should be worshipped. After doing salutation, the same procedure as told with reference to the horses, should be followed in the case of the elephants.

ततोऽष्टम्यां पूजनीया भद्रकाली यथाविधि[1] ।
उपोषितैरर्घ्यधूपैश्च[2] वस्त्रैर्माल्यादिभिस्तथा[3] ॥८१६॥

दीपै रत्नै[4]स्तथा भक्ष्यैः फलैर्मूलैस्तथैव च ।
आमिषैर्विविधैः शाकैर्वह्निब्राह्मणतर्पणैः ॥८१७॥

विल्वपत्रेण च तथा[5] चन्दनेन घृतेन च ।
पानकैर्विविधाकारैः[6] सस्यैः शिल्पिजनैस्तथा[7] ॥८१८॥

भूशोभाभिर्नृत्तगीतैः रात्रिजागरणेन च ।

816-19a. Then, on the 8th, the artisans, having undergone fast, should worship Bhadrakālī in proper manner, with valuable incenses, garlands, clothes, lamps, jewels, eatables, fruits, herb-roots, meat and various sorts of vegetables, and by gratifying the fire and the Brāhmaṇas. (Bhadrakālī should be worshipped) also with leaves of Bilva, sandlewood, purified butter, drinks of various types and

---

1. यथाविधिः AC.
2. वस्त्रधूपैः BDEFH, वस्त्रदीपैः C.
3. Thus A, माल्यैर्वस्त्रादिभिर्द्विज BDEF
4. दीपरत्नैः BDEF
5. बिल्वपत्रैस्तथा सम्यक् G
6. विविधाहारैः H
7. सस्यैश्चापि पृथग्विधैः G

Ed. Leiden v.v. 786-789a

grains and by decoration of the earth, dancing and singing, and the observation of vigil at night.

दुर्गागृहे पुस्तकानां पूजा कार्या तथा द्विज ॥८१९॥
स्वकानां[1] शिल्पभाण्डानां[2] कार्या शिल्पिजनेन[3]च ।

819b-20a. O twice-born, the books should be worshipped in the temple of Durgā and the artisans should also worship their tools.

वाद्यभाण्डानि चान्यानि कवचानि तथैव च[4] ॥८२०॥
आयुधानि वरं लब्ध्वा[5] हृष्टो मंगलपूर्वकम्[6] ।
प्राश्नीयाद् दधिसंयुक्तं ब्राह्मणेनाभिमन्त्रितम्[7] ॥८२१॥

आश्रितोपाश्रितान् मित्रान् फलवेदविदस्तथा[8] ।
पूजनीयाश्च कर्तव्यं[9] स्त्रीभिर्गत्वा फलद्रुमम्[10] ॥८२२॥

820b-22. Having obtained auspiciously the musical instruments and armours and weapons, one—with pleased mind—should eat food mixed with curd and consecrated with sacred formulae by a Brāhmaṇa, and give that also to dependants, friends and astrologers. The women should go to a fruit-tree and worship...............

---

1. स्वतानां A
2. शिल्पिभांडानां AF
3. Thus other MSS., शिल्पिजनेन A.
4. कवचास्त्राणि चैव हि G.
5. Space for a few letters is left before वरं लब्ध्वा हृष्टो by H. विचारनीम् (विचारणीयम् ?) written on the margin in A, आयुधानि वरं हृष्टो F, तदा वरं लब्ध्वा हृष्टो C, वरं हृष्टे BE.
6. Thus H, मंशलालब्धपूर्वकं A, मङ्गलालब्धपूर्वकं C, मंगलालब्धपूजनं BDEF.
7. ब्राह्मणानभिमन्त्रितान् E.
8. मन्त्रफलवेदविदस्तथा F.
9. कर्तव्याः G
10. फलद्रुमाः G

देवीं सम्पूज्य पुष्पादिदीपधूपान्तसम्पदा ।
दत्त्वान्नपिण्डं श्येनस्य तेन पिण्डोभिनन्दितः ॥८२३॥

823. Having worshipped the goddess with flowers, lamps, incense, food etc. one should offer balls of food to an eagle. Gladly accepted by him, the food-ball.........

सुहृत्सम्बन्धिविप्राणां[1] यथाश्रितजनस्य च ।
दातव्यं भोजनं विप्र वसन्तेऽथ शरद्यपि ॥८२४॥

अष्टम्यां वा चतुर्थ्यां वा चतुर्दश्यां[2] तथैव च ।
नवम्यामथ दातव्यं शुक्ले[3] पक्षेऽथ नेतरे[4] ॥८२५॥

यथा[5] पूजा कृता देव्या तथा[6] भोक्तव्यमग्रतः[7] ॥८२६॥

824-26. O Brāhmaṇas, food should be offered to the friends, the relatives, the Brāhmaṇas, and the dependants, in spring and winter, on the 8th or the4th, and on the 14th and the 9th of the bright fortnight and not of the other one. Just as the worship of the goddess was performed, so should the meals be taken in front (of her).

एवमेव प्रदातव्यं गृहदेव्या[8] विचक्षणैः ।
ब्रह्मन् संवत्सरस्यादौ[9] श्येनपिण्डं विवर्जितम्[10] ॥८२७॥

---

1. मित्राणां A
2. चतुर्दश्यां चतुर्थ्यां वा E
3. शुक्ल G
4. अथवेतरे Ed Leiden.
5. तथा A, यस्था G.
6. तस्याः G
7. नीलमते कार्तिकपूजा add ABDEF, इति श्री – H, इतिश्री-नीलमतपुराणे कार्तिकपूजावर्णनं नाम चतुषष्टितमोऽध्यायः C, then follows नीलः, उवाच C
8. गृहदेवान् B, गृहदेवा F
9. संवत्सरस्यादि BDEH
10. Thus AH, विसर्जयेत् E Ed. Leiden vv. 792-796

तच्च देयं गृहे विप्र न तु वृक्षे कदाचन[1] ॥८२८॥

827-28. O Brahman, the wise should, in this very manner, make offerings, excluding the food-ball for the eagle, to the goddess of the house, in the beginning of the year.

That (offering) should be made at home and never under a tree.

यदा पक्वं[2] भवेद् द्राक्षावाटं[3] चैव सुशोभनम्[4] ।
गन्तव्यं स्त्रीसहायेन भृत्यमित्रान्वितेन[5] च ॥८२९॥

829. When the beautiful vine-grove is ripe, one should go there accompanied by one's wife, servants and friends.

अनुलिप्तेन[6] स्नातेन[7] स्रग्विणा च सुवाससा ।
द्राक्षावाटे[8] च[9] सम्पूज्या श्यामा देवी[10] द्विजोत्तम ॥८३०॥

पुष्पधूपान्नभक्ष्याद्यैर्ब्राह्मणानां च तर्पणैः ।
कुल्माषेण प्रभूतेन घृतेन मधुना तथा[11] ॥८३१॥

---

1. Thus A, कथंचन CG नीलमते गृहदेवीपूजा add BD—गृहदेव्याः पूजा F,—गृहदेवपूजा AH. इति श्रीनीलमतपुराणे गृहदेवपूजावर्णनं नाम पञ्चषष्टितमोऽध्यायः C.
2. पक्वो CG.
3. द्राक्षावाटो CG.
4. यश्च सुशोभनः CG.
5. भृत्यमित्रान्वयेन BEF.
6. अलिप्तेन A
7. स्नातेन साङ्गरागेन G
8. द्राक्षावटे BD.
9. न G
10. श्रामा देवी D. संपूज्य श्यामा देवी G
11. यथा EF

ब्राह्मणानां च दातव्या द्राक्षा प्रथमतो द्विज ।
ततस्तु पश्चाद् भोक्तव्यं[1] मृद्वीकाबहुसंयुतम्[2] ॥८३२॥

कर्तव्यमुत्सवं[3] चानु गीतनृत्तसमाकुलम्[4] ॥८३३॥

830-33. Anointed, bathed, garlanded and well-dressed, one should worship the goddess Śyāmā, in the vine-grove, with flowers, incense, grains, eatables, much half-ripe barley, purified butter and honey, and by gratifying the Brāhmaṇas. O twice-born, the grapes should be offered, first of all, to the Brāhmaṇas. Then, the meals consisting mostly of grapes should be taken and after that a festival full of dancing and singing should be celebrated.

प्रतिमासं च[5] पुष्येण राज्ञः स्नानं विधीयते ।
ज्योतिषोक्तविधानेन सर्वकालफलप्रदम्[6] ॥८३४॥

834. King's bath (to be performed) in accordance with the instructions of works on astrology, which is fruitful at all times, is prescribed on the day of Puṣya constellation in every month.

जन्मर्क्षं[7] च गते[8] चन्द्रे सर्वेणैवं[9] तथा द्विज ।

1. भोक्तव्या G
2. संमता G
3. कर्तव्यश्चोत्सवो G
4. समाकुल: G, श्यामादेवी पूजा add A, नीलमते—BDEF, इति श्री नीलमतपुराणे श्यामादेवीपूजावर्णनं नाम षष्टितमोऽध्यायः C.
5. Thus A, तु other MSS.
6. सर्वकामफलप्रदम् BEFG
7. जन्मर्क्षे B
8. सिते A
9. सर्वैरेवं G

Ed. Leiden v.v. 800-803

चन्द्रस्य पूजा[1]कर्तव्या नक्षत्रग्रहयोस्तथा[2] ॥८३५॥

नक्षत्रदेवता याश्च पुष्पधूपान्नसम्पदा ।
विप्राग्निपूजनं कार्यमुत्सवं[3] गीतवादितैः[4] ॥८३६॥

835-36. O twice-born, all should worship the moon, the stars, the planets and also the gods of the constellations, with the wealth of flowers, incense and food, at the time when the moon is united with Janma-constellation. The Brāhmaṇas and the fire should be worshipped and the festival of vocal and instrumental music should be celebrated.

संवत्सरस्याथ[5] कार्यो[6] लक्षहोमो[7] महीक्षिता[8] ।
कोटिहोमस्तथा कार्य[9] एक एव द्विजोत्तम ॥८३७॥

तयोर्विधानं विज्ञेयं कल्पेष्वाथर्वणेषु च ॥८३८॥

837-838. O best among the twice-borns, the king should perform every year, a Lakṣahoma and a Koṭihoma. The procedure of their performance should be known from the Kalpa (sūtras) and the works related to the Atharvaveda.

---

1. चन्द्रपूजा च G
2. तदा A
3. उत्सवो G
4. Thus other MSS, वादिभिः A
5. प्रति संवत्सरं G
6. Thus other MSS, कार्यं A
7. लक्षहोमं E
8. महीक्षिताम् BDEF
9. Om. E

Ed. Leiden v.v. 804-805

नित्यानि तानि[1] कर्माणि निमित्तेष्वपराणि च ।
सम्मन्त्र्य सह कार्याणि[2] संवत्सरपुरोहितैः[3] ॥८३९॥

839. All these acts which are to be performed always, and others which are for specific purposes, should be performed after consulting the astrologers and the priests.

अभिषेकाह्नि कर्तव्यं[4] प्रतिसंवत्सरं नृपैः[5] ।
अभिषेकं[6] द्विजश्रेष्ठ यथापूर्वं सदैव तु[7] ॥८४०॥

840. O best among the twice-borns, the kings should take the coronation-bath, every year at the anniversary of their coronation, always in the same manner as in the beginning.

पुरोधाः[8] सोपवासस्तु जुहुयाज्जातवेदसि[9] ।
गणं चैव प्रतिरथं शब्दवर्षगणावुभौ ॥८४१॥

आयुष्यमभयं चैव तथा स्वस्त्ययनं परम् ।
वैष्णवानि च मन्त्राणि शाक्राणि विविधानि च[10] ॥८४२॥

सावित्र-ब्राह्म-रौद्राणि वारुणानि तथैव च[11] ।
नगरं च तथा कार्यं पताकाध्वजसंकुलम्[12] ॥८४३॥

841-43. Having undergone a fast, the priest should

---

1. Thus A, एतानि other MSS.
2. कार्याणि सह संमन्त्र्य G,
3. नीलमते राजकर्माणि add ABDEF, इति नीलमते राजकर्मविधि-वर्णनम् G,
4. दातव्यं AH.
5. बुधैः BE, नृप A.
6. अभिषेको G
7. Thus A, तथा सदा other MSS.
8. पुरोगः BF
9. जातवेदसे G
10. चान्यानि च यथाविधि B, शैवानि च यथाविधि H.
11. यथाविधि E
12. This pāda om. AH.

give offerings in the sacrificial fire, with the groups of formulae, namely Pratiratha, Śabda, Varṣa, Āyuṣya and Abhaya, and with mantras sacred to Viṣṇu, Śakra, Savitā, Brahmā, Rudra and Varuṇa. The city should be made swarming with flags and banners.

नीरजस्कं तथा कार्यं[1] राजमार्गं जलैः शुभैः[2] ।
पौरैः स्नातैः सुवस्त्रैश्च भाव्यं मङ्गलमालिभिः[3] ॥८४४॥

844. The road should be made dustless by (sprinkling) pure waters. The citizens—bathed and well-dressed—should wear garlands.

गन्तव्यं वारमुख्याभिस्तथा राजनिवेशनम् ।
पौरमुख्यैस्तथा बाह्यै[4]र्गणमुख्यैस्तथैव च ॥८४५॥

845. The prominent courtesans, the prominent citizens, the outsiders and the chiefs of the gaṇas should go to the palace of the king.

शोभनीयं च नगरं मार्गाश्च नटनर्तकैः ।
राजा स्नातः पुनः[5] स्नाप्यः पञ्चगव्येन धार्मिकः ॥८४६॥

846. The city and the roads should be adorned by actors and dancers. The pious king, who has already taken bath, should be again bathed with the five products of the cow (i. e. milk, curd, butter, urine and dung).

मृत्ताम्ररौप्यसौवर्णैः स्नापनीयो घटैस्तथा[6] ।
तोयस्य पयसो दध्नः सर्पिषश्च तथायुतैः[7] ॥८४७॥

---

1. This pāda om. A.
2. शुभैर्जलैः H.
3. मंगलमौलिभिः B
4. Thus G, वाद्यै other MSS.
5. पुरः AH.
6. Thus AB, तथा घटैः other MSS.
7. सर्षपैश्च तथायुतैः E

शूद्रविट्क्षत्रविप्राणां[1] गणमुख्यैर्यथादिशम् ।
पश्चाद् दक्षिणतः प्राक् च उत्तरेण यथाक्रमम् ॥८४८॥

847-48. He should be bathed by the chiefs of gaṇas of the Śūdras, the Vaiśyas, the Kṣatriyas and the Brāhmaṇas, (standing) in west, south, east and north respectively, by means of pitchers made of earth, brass, silver and gold and full of water, milk, curd and purified butter.

स्नानकाले च कर्तव्यं महत्कलकलं तथा[2] ।
वादित्रशंखपुण्याहं[3] सूतवन्दिजनैः[4] सह ॥८४९॥

849. A great uproar consisting of the sounds of musical instruments, conch-shells, wishes for happy day along with (the sounds of) professional singers, should be made at the time of bath.

सामन्तैस्तु तथा भाव्यं छत्रचामरपाणिभिः ।
राजा स्नातः पुनः[5] स्नाप्यो मृत्तिकाभिर्यथाक्रमम् ॥८५०॥

850. The subordinate kings should have umbrellas and chowries in their hands. The king who has already taken bath, should be again bathed with clays, in the proper order.

पर्वतोऽ[6]र्ध्वमृदा[6] राज्ञः[7] शिरः[8] संशोधयेत् तदा[9] ।

1. विप्र om. E
2. कर्तव्यो महान् कोलाहलः शुभः G
3. पुण्याह EG.
4. स्नातवन्दिजनैः B
5. पुरः H
6. पूर्वतोऽब्वमृदा ABD
7. राज्ञां E
8. शिरं AH
9. संवेदयेत्तथा ABDEH

Ed. Leiden v.v. 815-817

शोध्यौ कर्णौ च वल्मीका[1]च्छक्रस्थाना[2]च्च कन्धरा[3] ॥८५१॥

851. Then, the head of the king should be purified with the clay from the peak of a mountain, the ears should be sanctified (with the clay) from an ant-hill and the neck with that from the temple of Śakra.

राजवेश्मगृहद्वाराद्धृदयं तस्य शोधयेत् ।
देवालयमृदा पृष्ठं[4] दक्षिणं तु[5] तथा[6] भुजम् ॥८५२॥

गजदन्तोद्धृतमृदा वृषशृंगमृदापरम्[7] ।
वैश्यद्वारात्कटिं[8] चास्य ऊरू कमलिनीमृदा ॥८५३॥

852-53. His heart should be purified with the clay from the door of king's palace, and the back with the clay from the temple. The right arm (should be purified) with the clay dug by means of elephant's tusk and the other one, with the earth dug with the horn of the bull. His waist (should be purified) with the earth from the door of a Vaiśya and his thighs with the earth from a lake of lotuses.

पौरैः स्नातैः सुवस्त्रैश्च भाव्यं मङ्गलपाणिभिः ।
मृद्भिः स्नाप्य[9] ततः स्नाप्यो[10] राजा सर्वौषधैः शुभैः[11] ॥८५४॥

---

1. वल्मीकमृदा G
2. Thus BH, चक्रस्थानात् E, छत्रस्थानात् ed. Leiden
3. गोस्थानाच्च तथा जंघे पादौ चोभौ सरो मृदा add DEF
4. मृष्टं B
5. च FG,
6. तदा B
7. परः G
8. Thus ADEG, कटी other MSS.
9. स्नातश्च BG
10. च संस्नाप्यो G
11. सर्वौषधिगणैः G

सर्वगन्धैः सर्वरत्नैः सर्वबीजैस्ततः परम् ।
सर्वपुष्पैः सर्वफलैर्दूर्वा[1]गोरोचनांकुरैः ।।८५५।।

854-55, The citizens—bathed and well-dressed—should hold auspicious things in their hands. Already bathed, the king should again be bathed with (water sanctified with) all auspicious herbs, all scents, all jewels, all seeds, all flowers, all fruits, Dūrvā-grass, Gorocana paint and sprouts.

ततो भद्रासनगतं तीर्थतोयैःशुभाम्बरैः[2] ।
यथाशक्ति समानीतैः[3] पुरस्कृत्य[4] पुरोहितम्[5] ।।८५६।।

नृपतिस्त्वभिषेक्तव्यो[6] दैवज्ञवचनान्नरैः ।
ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रमुख्यै[7]स्तथैव च ।।८५७।।

मुख्याभि र्वारमुख्याभिर्वणिग्भिश्च यथोचितम् ।

856-58a. Then, keeping ahead the priest seated on bhadrāsana, the well-dressed people—the Brāhmaṇas, the Kṣatriyas, the Vaiśyas, the chiefs of the Śūdras, the leading courtesans and the merchants—should anoint the king in proper manner, in accordance with the sayings of the astrologer, with the water of the sacred places brought there, as far as possible.

ततः स्नातोऽनुलिप्ताङ्गः[8] कृतदैवतपूजनः[9] ।।८५८।।

---

1. Thus BDFGH. घूर्वा other MSS.
2. शुभाम्बरम् BFG
3. समासीनः A
4. पुरस्कृतं H
5. पुरोधसम् CH
6. स्वभिषेक्तव्यो G
7. शूद्रैर्मुख्यैः G
8. अवलिप्ताङ्गः B
9. कृतदैवज्ञपूजनः F

Ed. Leiden v.v. 822-825a

आबद्धमुकुटः स्रग्वी बद्धपट्टो विभूषितः ।

मङ्गलालभनं[1] कृत्वा दत्त्वा पूर्णाहुतिं ततः ॥८५९॥

पूजयेत धनौघेन दैवज्ञं सपुरोधसम्[2] ।
यथाशक्ति द्विजांश्चान्यानभयं[3] चैव घोषयेत् ॥८६०॥

858-60. Then, the king—bathed, anointed, crowned garlanded diademed and decorated—should worship the gods, touch the auspicious objects, give the last offering (in the sacrifice) and after that, honour with heaps of wealth, the astrologer along with the priest and other Brāhmaṇas, as far as the means may allow. He should also announce freedom from fear.

आघातस्थानगान्[4] सर्वान् विसृजेत् यथा[5] पशून् ।
मोक्षयेद् बन्धनात्सर्वान्[6] ऋते लोकस्य कण्टकान् ॥८६१॥

861. He should release all who are gone to the slaughter-house, like the animals (gone to the slaughter-house). All, except those who are thorns for the world, should be released from bondage.

व्याघ्रचर्मोत्तरे रम्ये तदा[7] सिंहासने शुभे ।
उपवेश्यो भवेद् राजा स्वयं गृहपुरोधसा[8] ॥८६२॥

862. The Home-priest himself should make the king sit on an auspicious and beautiful Lion-throne covered with the skin of a tiger.

---

1. मङ्गलालभनं G
2. पुरोहितं E
3. अयं A
4. आगतान्—H, अघातस्थानगान् A
5. तथा G
6. Second and third pādas of this verse om. E
7. तथा G
8. Thus other MSS., गृहं पुरोधसा A
Ed. Leiden v.v. 825b-829a

पश्येरन् प्रकृतीः सर्वाः स्वयं मङ्गलपाणयः ।
छत्रायुधाद्यं[1] सम्पूज्य गजसङ्घांस्तुरङ्गमान्[2] ॥ ८६३॥

आरुह्यालङ्कृतं नागं विसृजेद्धनसञ्चयान्[4] ।
प्रक्रम्य नगरं सर्वं प्रविश्य[5] च तथा गृहम्[6] ॥८६४॥

सामन्तपौरमुख्यांश्च[7] धनेनार्च्य[8] विसर्जयेत्[9] ॥८६५॥

863-65. With auspicious objects in their hands, all the subjects should see (him).

Having worshipped the umbrella, the weapons, the arrays of elephants and horses, he should climb a decorated elephant and give away heaps of wealth.

Having gone around the whole of the city, he should return to his home, honour the subordinate kings and the leading citizens with wealth and bid farewell to them.

नित्यं राज्ञा समुत्थाय पूजनीयाः सुरद्विजाः ।
वह्निसम्पूजनं कार्यं द्रष्टव्यं वदनं घृते ॥८६६॥

866. Having got up, the king should daily worship the gods, the twice-born, and the fire and see the (reflection of his own) face in purified butter.

---

1. छत्रायुधाभ्यां B
2. गजसङ्घं तुरङ्गमम् B, गजसङ्घतुरङ्गमान् F
3. व्यसृजत् B
4. घनसंचयम् E
5. निवेश्य A
6. गृहं तथा E
7. सामन्तान् पौरमुख्यांश्च BG
8. चाभ्यर्च्य हर्षात् G
9. नीलमते संवत्सराभिषेकः add BDEF इति श्री—H,—वत्सराभिषेकः A· इतिश्रीनीलमतपुराणे वत्सराभिषेकवर्णनं नाम अष्टषष्टितमोध्यायः । 'नील: C

Ed. Leiden v.v. 829b-832

श्रोतव्यं तिथिनक्षत्रं[1] कर्तव्यं वैद्यभाषितम् ।
सभासंस्थेन[2] द्रष्टव्यो व्यवहारस्तथा समः ॥८६७॥

867. (He should) listen to the announcement of the date and the constellation and act according to the instructions of the physician. Having gone to the court, he should see to the legal procedure impartially.

विमानना न कर्तव्या कस्यचिच्च कदाचन ।
स्वभेदो रक्षितव्य[3]श्च नित्यं ब्राह्मणपुङ्गव ॥८६८॥

868. O best among the twice-borns, (the king) should never insult anybody and should always check internal dissension.

दुर्गत्वादस्य देशस्य परचक्रभयं विना ।
स्वभेदेनेह नश्यन्ति बद्धमूला नराधिपाः ॥८६९॥

869. This country being difficult to approach and so free from the fear of the circle of enemies, the strongly-rooted kings are destroyed here due to internal dissension.

नित्यं सन्निहिता देवाः कश्मीरामण्डले[4] द्विज ।
तेषां भक्तिः सदा कार्या नागेषु[5] ब्राह्मणेषु च ॥८७०॥

870. O twice-born, the gods always reside in Kaśmīrā-maṇḍala. Devotion must be shown towards them and also towards the Nāgas and the Brāhmaṇas.

पूज्याः पिशाचाश्च तथा बलिपूर्वेण कर्मणा ।
देशानुकाराः कर्तव्या जनाः कार्याः स्वधिष्ठिताः[6] ॥८७१॥

---

1. तिथिपत्रं च G
2. Thus A, सभासदेन BDEF
3. रहितव्य A
4. काश्मीरमण्डले E
5. Thus A, नागानां other MSS.
6. Thus A, Sing. used in other MSS. देशानुसारः G

871. The Piśācas also should be worshipped with the rites including home-offerings. The people should be settled well and made to follow the (traditions of the) country.

आगतश्च जनः सर्वः पूजनीयो दिगन्तरात् ।
दण्डोऽपराधप्रतिमः कार्यः सर्वस्य काश्यप ॥८७२॥

नोग्रदण्डो भवेद् राजा क्षमेत[1] न च[2] कस्यचित् ।
कारयेत तथा[3] राज्यं राजशास्त्रोपदेशतः ॥८७३॥

872-73. All the people immigrating (to Kaśmīra) from the other directions, should be honoured. O descendant of Kaśyapa, all should be penalized in accordance with their crimes. The king should neither be very hard in giving punishment nor should forgive anyone. He should carry on the administration in accordance with the instructions of the treatises on polity.

निकुम्भे निर्गते ब्रह्मन् तथा चैवाप्यनागते[4] ।
षण्मासमध्ये कर्तव्या यात्रा देवगृहे नृपैः ॥८७४॥

874. O Brahman, during the six months, when Nikumbha has gone out and not returned, the kings should go on pilgrimage, to the temple of the god.

संवत्सरे[5] सकृत्[6] कार्यं[7] देवतानां गृहे गृहे ।
यात्रोत्सवं[8] यथा[9] ब्रह्मंस्तथा मे गदतः शृणु ॥८७५॥

---

1. क्षमते E
2. च न FG
3. तदा E
4. देवेप्यनागते BD
5. संवत्सरं AH
6. सदा G
7. कार्यो G
8. यात्रोत्सवः AGH
9. तथा AH

Ed. Leiden v.v. 838-84[?]

375. O Brahman, listen from me, who is telling the procedure in which the festival of the pilgrimage should be celebrated, in every temple of the gods, at least once a year.

विनायकगृहे यात्रा चतुर्थ्यां संप्रशस्यते[1] ।
कुमारस्य गृहे षष्ठ्यां[2] सप्तम्यां सवितुस्तथा ॥८७६॥

दुर्गागृहे नवम्यां च पञ्चम्यां श्रीगृहे तथा ।
अष्टम्यां वा चतुर्दश्यां[3] महादेवनिवेशने ॥८७७॥

शक्रवेश्मनि चाष्टम्यां पौर्णमास्यां कलाभृतः[4] ।
धनदस्य चतुर्थ्यां तु[5] पञ्चम्यां वरुणस्य तु[6] ॥८७८॥

876-78. Praised is the pilgrimage on the 4th to the abode of Vināyaka, on the 6th to the abode of Kumāra, on the 7th to that of the sun, on the 9th to the temple of Durgā on the 5th to the temple of Śrī, on the 8th or the 14th to the temple of Mahādeva, on the 8th to the temple of Śakra, on the bright 15th to that of the Moon, on the 4th to that of Dhanada and on the 5th to that of Varuṇa.

पञ्चमी द्वादशी चैव पौर्णमासी तथैव च ।
सर्वेषामेव नागानां यात्राकर्मणि पूजितः ॥८७९॥

---

1. सम्पश्यते E

2. Thus A, कार्त्तिकेयालये षष्ठ्यां G, षष्ठ्यां कुमारस्य गृहे other MSS.

3. Thus all MSS, चतुर्थ्यां वा Ed. Leiden.

4. om. E

5. च B

6. च B, after this occurs चतुर्दश्यां चतुर्थ्यां वा कार्यं यमनिवेश्मनि more in BEF. This śloka om. AH.

शुक्लपञ्चदशी शस्ता[1] सर्वदेवेषु काश्यप ।
सर्वासु कार्यं तिथिषु तथातिथिनिवेशने[2] ॥८८०॥

879-80. The fifth, the twelfth and the fifteenth are honoured for pilgrimages to the abodes of all the Nāgas.

O descendant of Kaśyapa, the bright fifteenth is prescribed (for visiting the abodes of) all the gods. The houses of the guests may be visited on all the dates.

यात्रां तु कर्तुकामेन[3] पूर्वमेव दिने शुभे ।
विनायकपतेः पूजा कर्तव्या मोदकोत्करैः ॥८८१॥

881. He who intends to go on a journey should, first of all, worship the lord of Vināyakas, on an auspicious day, with heaps of sweetmeats.

द्वितीयेऽहनि कर्तव्या ग्रहशान्ति[4] स्ततः[5] परम् ।
तृतीयेऽहनि कर्तव्यं गन्धर्वाणां च पूजनम् ॥८८२॥

882. On the 2nd day should be observed the pacification of the planets and on the 3rd should be performed the worship of the Gandharvas.

चतुर्थेऽहनि कर्तव्यं पिशाचानां च पूजनम् ।
पञ्चमेऽहनि कर्तव्यं स्थाननागस्य[6] पूजनम् ॥८८३॥

883. On the 4th, the Piśācas should be worshipped and on the 5th should be performed the worship of the local Nāga.

---

1. शप्ता D
2. निवेशनम् G
3. कर्तुः कामेन Ed. Leiden
4. ग्रहकान्तिः G
5. Thus AD, तथा other MSS.
6. स्नाने नागस्य BD

षष्ठेऽहनि च कर्तव्यं ब्राह्मणानां च पूजनम् ।
सप्तमेऽहनि कर्तव्यं[1] दीनानाथस्य पूजनम्[2] ॥८८४॥

884. On the 6th day, the Brāhmaṇas should be honoured and on 7th, the poor and the helpless.

एवं तु यजनं[3] कृत्वा[4] यथावद् दिनसप्तकम् ।
ततस्तु स्नापनं[5] कार्यं विधिना येन तच्छृणु ॥८८५॥

885. Listen to the procedure, in which the bath-giving ceremony should be celebrated, after having performed thus properly, the sacrifice for seven days.

सुधावदातं कर्तव्यं चित्रितं देवतागृहम् ।
एवं तु यजनं कृत्वा[6] कुसुमोत्करभूषितम्[8] ॥८८६॥

ततोऽर्चास्नापनं[8] कार्यं कल्पशाखाविधानतः[9] ।
पुण्याहगीतघोषेण सुभगानर्त्तितेन[10] च ॥८८७॥

886-87. The temple of the god should be whitewashed and painted. Having thus performed the sacrifice dacorated with multitude of flowers, the image should be bathed, in accordance with the instructions of Kalpa and Śākhā, amidst sounds of goodday-songs and dances of fortunate ladies.

---

1. Second and third pādas om. BD.
2. Thus A, दीनानाथजनस्य च other MSS.
3. योजनं H
4. गत्वा H
5. स्नपनं GH
6. आचारं शौचपूर्वं तु G
7. शोभितम् BFG
8. स्नपनं G
9. कल्पशाखानुसारतः G
10. नर्तनेन BDEF

Ed. Leiden v.v. 85[?]-853

ततोऽर्चास्नापनस्यार्थं[1] पौरैर्नृत्तपुरःसरैः[2] ।
आनीतव्यं[3] च महता विभवेनोदकं शुभम् ॥८८८॥

888. Thereafter, the citizens, with dances leading their procession, should bring the holy water for bathing the image, with great pomp and show.

तीर्थात् संनिहिताद्[4] राजन् गजपृष्ठाधिरोहितम्[5] ।
अश्वयानेऽथगोयाने नरयाने तथा[6] पुनः ॥८८९॥

889. (The water should be brought) from a sacred place situated near by, placed either on the back of an elephant or in a conveyance drawn by horses or bulls or men.

प्रतिमां तेन सम्प्राप्य[7] स्नापयेत[8] यथाविधि ।
राजाभिषेककथितं[9] कार्यं[10] च नगरे विधिम्[11] ॥८९०॥

890. Having got (water), they should bathe the image with that (water) in the proper manner. As regards the city, the same procedure as told with reference to the coronation of the king, should be followed.

---

1. स्नापनस्यार्थे ADG, स्थापनस्यार्थं EF, स्नापनस्यान्ते B
2. Thus ACDE FH, नृत्तपुरःसरम् Ed. Leiden
3. आनेतव्यं GH
4. सन्निहितं C
5. —रोहनम् C,—रोपितम् B, —रोहणम् AH
6. अथवा G
7. संप्लाव्य G
8. स्नपयेत GH
9. कथितः GH, राजाभिषेकः कथितः B
10. कार्यः GH
11. विधिः GH

Ed. Leiden v.v. 854-856

प्राप्तेऽथ यात्रादिवसे[1] कूटागारं तु कारयेत् ।
वस्त्रैर्माल्यैस्तथा गन्धैः[2] पताकाभिरलंकृतम् ॥८९१॥

891. At the arrival of the day of the pilgrimage, Kūṭāgāra decorated with clothes, garlands, scents and banners should be constructed.

आरोप्य प्रतिमां तत्र तत्सरूपां तथापराम्[3] ।
कूटागारश्च वोढव्यस्तुरगैर्गोभिरेव वा[4] ॥८९२॥
बलिभिः पुरुषैर्वापि माल्यवस्त्राद्यलंकृतैः[5] ।
नृपेण सोऽनुगन्तव्यः[6] सबलेनाथ पृष्ठतः ॥८९३॥

892-93. Having placed there the (original) image and another of similar form, the Kūṭāgāra should be drawn by horses or bulls or strong men decorated with garlands and clothes. The king along with his army should follow.

प्रधानेनाथ गन्तव्यं[7] नृपहीने तथा पुरे[8] ।
धूपपूजा प्रदातव्या स्थाने स्थाने तथापरैः ॥८९४॥

894. If the city has no king, the president (Pradhāna) should accompany (the procession). Others should offer worship with incense at various places.

क्ष्वेडितोत्कृष्टशब्दैश्च[9] जयवाद्यस्वनैस्तथा ।
पथा समेन[10] नगरं भ्राम्येत कूटगृहं शुभम् ८९५॥

1. om. space left H
2. Thus A, रत्नैः other MSS.
3. Thus other MSS, यथापराम् A
4. Thus BDE, च other MSS
5. —कृतः G
6. Thus other MSS, नृपे मासो स गन्तव्यः A
7. गन्तव्यो BEH, च कर्तव्यं G
8. नृपहीनस्तथापरः E
9. क्ष्वोडित—D, क्षेडितोत्कृष्टकृतैः शब्दैः E
10. यथा स्वनेन BEFH

895. Amidst murmuring sounds, high sounds and the cries of victory, the auspicious Kūṭagṛha should be carried around the city through an even road.

ततः प्रवेश्य[1] प्रतिमां देववेश्मनि काश्यप[2] ।
महान्तमुत्सवं[3] कार्यं[4] गीतनृत्तसमाकुलम् ॥८९६॥

896. Then, after the entrance of the image into the temple of the god, a great festival of singing and dancing should be celebrated.

द्वितीयेऽहनि दातव्या प्रेक्षा रङ्गोपजीविनाम् ।
तेषां शक्त्या धनं देयं मल्लादीनां द्विजोत्तम ॥८९७॥

897. The arrangements for dramatic performances of those who earn their living by the stage, should be made on the next day. O best among the twice-borns, money should be given to wrestlers and others in accordance with their strength and efficiency.

प्रेक्षाकाले[5] च कर्तव्यं प्रेक्षकाणां च पूजनम्[6] ।
मनुष्याणां द्विजश्रेष्ठ ताम्बूलकुसुमादिभिः ॥८९८॥

898. O best among the twice-borns, at the time of the dramatic performances, the human spectators should be honoured with betel-globes, flowers etc.

ओदनं विकिरेद्[7] भक्त्या सपुष्पफलसंयुतम् ।
भूतानां खन्यदृश्यानां[8] प्रेक्षकाणां द्विजोत्तम[9] ॥८९९॥

---

1. प्रविश्य ABC
2. स्थापयेत् E
3. उत्सवः G
4. कार्यः G
5. प्रेक्ष्याकाले D
6. पूजयेत् F
7. विकरेद् BC
8. खल्वदृश्यानां Ed. Leiden
9. नीलमते यात्रोत्सवः add ABDE, then folows बृहदश्व उवाच, उवाच, om. A

Ed. Leiden v.v. 862-865

899. O best among the twice-borns, cooked rice along with flowers and fruits should be scattered for the beings, who are invisible spectators in the cave.

बृहदश्वः

इत्युक्तवान् स नागेन्द्रो ब्राह्मणं तं[1] यशस्विनम् ।
एतत् प्रयत्नं[2] कर्तव्य[3]मारोग्यायुर्धनेप्सुभिः ॥९००॥

Bṛhadaśva (said)

900. The lord of the Nāgas spoke thus to that Brāhmaṇa possessed of fame. This should be done with effort, by those who desire health, (long) life, and wealth.

वित्तशक्त्या करिष्यन्ति ये जना[4] नीलभाषितम् ।
तेषामारोग्यमायुश्च धनं च भविता बहु ॥९०१॥

901. For those people who shall act according to the instructions of Nīla as far as their means permit, there shall be health, (long) life and much wealth.

देहभेदे गमिष्यन्ति देवलोकं न संशयः ।
पुत्रपौत्रास्तथैतेषां स्वर्गायुर्धनभागिनः ॥९०२॥
भविष्यन्त्यायुषोपेता नात्र कार्या विचारणा ।
तवापि[5] विदितं राजन् सकलं नीलभाषितम् ॥९०३॥

902-3. After death, these people will certainly go to the world of the gods. Their sons and grandsons also shall share heaven, (long) life and wealth and shall be provided with long life. There is no doubt here. All the sayings of Nīla are known to you also, O king!

---

1. तु A
2. Thus ABE, प्रयत्नात् other MSS
3. कर्तव्यः B
4. Thus ABEG, नराः other MSS.
5. तथापि BH

Ed. Leiden v.v. 866-869

लोके देशेऽधिकमतः श्रुत्वा कुरु यथासुखम् ।
कालदोषसमुद्भिन्नं[1] यत् किञ्चिन्नीलभाषितम्[2] ॥९०४॥
तत् सर्वं कुरु राजेन्द्र मम वाक्येन मानद ।
नीलवाक्यं न क्रियते[3] भवतीहोदकप्लवः ॥९०५॥
अतिवृष्टिरनावृष्टिर्दुर्भिक्षं मरणं [4]तथा ।
अकाले राजमरणं राजदण्डश्च दारुणः[5] ॥९०६॥

904-6. So having heard (all this), act thus as to bring more happiness in the world and the country. Whatever instruction of Nīla has been in abeyance due to the fault of time, revive all that, O king, the giver of honour, at my saying.

If the instructions of Nīla are not followed, then occur here floods, excess of rain, drought, famine, deaths, untimely death of the king, and dreadful punishments from the king.

हिमस्यैव प्रपतनं भूरि चैव प्रजायते[6] ।
तस्माच्छ्राव्यं तु लोकानां बहुशो नीलभाषितम् ॥९०७॥

907. The snow-fall also occurs to a great extent. So the instructions of Nīla must be announced to the people repeatedly.

तत्कर्तारो भविष्यन्ति पशुधान्यधनैर्युताः ।
त्वं चापि[7] विजयी शश्वत् सर्वत्रैव भविष्यसि[8] ॥९०८॥

---

1. कालदोषसमुच्छिन्नं Ed. Leiden
2. Third and fourth Pādas om. BDF.
3. कुरुते B
4. दुर्भिक्षमरणे तथा BDEFG
5. दारुणम् BEF
6. Thus AH, उपजायते other MSS.
7. Thus other MSS., वापि A
8. इति नीलमते गोनन्दानुशासनम् Add G

Ed. Leiden v.v. 870-874

908. Those who act upon them shall be endowed with cattle, grains and wealth. You, too, shall be always victorious everywhere.

वैशम्पायन उवाच[1]

एवमुक्तोऽपि[2] गोनन्दो[3] बृहदश्वेन भूमिपः ।
प्रावर्तयत् समुच्छिन्नानाचारान् कालदोषतः[4] ॥९०९॥

909. Vaiśampāyana said : "Even told thus by Bṛhadaśva, the king Gonanda restarted (only a few of the) practices which had been in abeyance due to the fault of time.

तस्मात्[5] स बलभद्रेण मथुरायां निपातितः ।
नीलोक्तं वचनं[6] राजा काश्मीरः सकलं[7] यदि ॥९१०॥

करोत्यकाले मरणं नैव तस्योपजायते ।
तस्मिन् देशे तथातङ्को[8] नैव कश्चिद्[9] भविष्यति[10] ॥९११॥

910-11. Thereafter, he was overthrown by Balabhadra at Mathurā. If a king of Kaśmīra acts upon all the instructions of Nīla, he never meets with untimely death. There never occurs any terror in that country".

जनमेजयः

काश्मीरक[11]स्तु गोनन्दो बृहदश्वेन भाषितम् ।

---

1. Om. H
2. उक्तः सः G
3. गोविन्दो B
4. कालचोदितः A
5. ततः G
6. सकलं E
7. सकलः E
8. Thus G, तथातङ्कं other MSS.
9. किञ्चिद् GH
10. इतिनीलमते आचारमाहात्म्यम् add ABDEFGH, इतिश्रीनीलमतपुराणे आचारमाहात्म्यवर्णनं नाम एकसप्ततितमोऽध्यायः C
11. कश्मीरिक.

श्रुत्वा स्वकीयमाचारं किमपृच्छदतः परम्[1] ॥९१२॥

912. Janamejaya (spoke) : "What did Gonanda—the king of Kaśmīra—ask after this, when he had heard from Bṛhadaśva, the customs to be followed by him?"

वैशम्पायनः[2]

काश्मीरक[3]स्तु गोनन्दो बृहदश्वेन भाषितम्[4] ।
श्रुत्वोवाच मुनिश्रेष्ठं[5] बृहदश्वं[6] नराधिपः[7] ॥ ९१३॥

913. Vaiśampāyana (said) : "Having heard the sayings of Bṛhadaśva, Gonanda—the king of Kaśmīra—spoke to Bṛhadaśva, the best of the sages."

गोनन्द उवाच[8]

प्राधान्येन तु ये नागाः कश्मीरायां[9] कृतालयाः ।
नामतस्तु समाचक्ष्व श्रोतुमिच्छामि तानहम् ॥९१४॥

914. Gonanda spoke : "Tell me the names of those Nāgas who have mainly their abodes in Kaśmīrā. I want to hear about them."

बृहदश्वः

नागानामाधिपो[10] नीलो वासुकिश्चोपतक्षकः ।
कम्बलाश्वतरौ[11] नागौ कार्कोटकधनञ्जयौ ॥९१५॥

---

1. Third and fourth Pādas om. ADE
2. उवाच add CG, om. A
3. काश्मीरिकः G
4. First and second pādas om. ADE
5. मुनिश्रेष्ठ BDE
6. बृहदश्व D
7. नराधिपम् BDEFH
8. Om. B
9. कश्मीरेषु G
10. नाम्ना नागाधिपो B
11. कन्धयश्वितरौ A

Ed. Leiden v.v. 878-881

915. Bṛhadaśva said : "(There live) Nīla, the king of the Nāgas, Vāsuki, Upatakṣaka, the two Nāgas Kambala and Aśvatara, (the two Nāgas) Kārkoṭaka and Dhanañjaya,

ऐलपत्रो[1] ह्यनन्तश्च नागौ नन्दोपनन्दकौ ।
कुलिकः श्वेतशङ्खश्च[2] पालासः[3] खेडिमो[4] बडिः ॥९१६॥

916. Ailapatra, Ananta, the Nāgas Nanda and Upanandaka, Kulika, Śvetaśaṅkha, Pālāsa, Kheḍima, Baḍi.

हेलिहालः शङ्खपालो नागौ चन्दननन्दनौ[5] ।
नागौ नीलमहानीलौ नागौ वातिकषण्डिकौ ॥९१७॥

917. Helihāla, Śaṅkhapāla, the two Nāgas Candana and Nandana, the two Nāgas Nīla and Mahānīla, the two Nāgas Vātika and Ṣaṇḍika,

द्वौ पद्मौ द्वौ महापद्मौ द्वौ कालौ द्वौ च कच्छपौ[6] ।
द्वौ समुद्रौ समुद्राणौ[7] द्वौ गजौ द्वौ च तक्षकौ ॥९१८॥

918. Two Padmas, two Mahāpadmas, two Kālas, two Kacchapas, two Samudras, two Samudrāṇas, two Gajas, two Takṣakas,

हस्तिकर्णौ ह्यु[8]भौ नागौ द्वौ हस्ती वामनावुभौ ।
महिषौ द्वौ वराहौ द्वौ कूपनौ[9] द्वौच पन्नगौ[10] ॥९१९॥

---

1. Thus ABDE, ऐलापत्रो other MSS.
2. Thus ABEFD
3. पालाशः A, पालस E, पालादः H
4. खेडिसो G, खेत्रिमो D
5. नन्दनचन्दनौ B, नन्दननन्दनौ F, this word and the next Pāda om. E
6. काश्यपौ D, कश्यपौ EF
7. समुद्रानौ EG
8. हि A only
9. कुनपौ A
10. शमनगौ E

919. Two Nāgas named Hastikarṇa, two Hastis, two Vāmanas, Mahiṣas, two Varāhas, two Nāgas named Kūpana,

पानीयश्चाप्यनीकश्च[1] कनकाक्षः[2] कलिङ्ककः[3] ।
अर्जुनः पुण्डरीकश्च[4] धनदो[5] नडकूबरः ॥९२०॥

920. Pāniya, Anīka, Kanakākṣa, Kaliṅkaka, Arjuna, Puṇḍarīka, Dhanada, Naḍakūbara,

खेदः[6] शपालः खेरीशो[7] लाहुरो[8] लेदिर[9]स्तथा ।
खेडश्च[10] फरथाडश्च[11] जयन्त[12]स्त्वौसमस्तथा[13] ॥९२१॥

921. Kheda, Śapāla, Kherīśa, Lāhura, Ledira, Kheḍa, Pharathāḍa, Jayanta, Tvausama,

सूदनौ[14] द्वौ सुपार्श्वश्च सुनासः[15] पञ्चहस्तकः ।
प्रद्युम्नश्चान्धकः शम्भुः साल्वो[16] मूलेश्वरो[17] घशः[18] ॥९२२॥

---

1. अनेकश्च EH
2. कनकाख्यः E
3. कलंकः E, कलंगकः DF, कलुंगक B, कलिगकः G
4. पौण्डरीकश्च ed. Leiden
5. Letters न दो om. A
6. खेडः BDG
7. खीरेशो DE
8. लाहुरो D
9. Thus AG, लोदिरः other MSS.
10. खेदः G, खेलः B
11. फरथाश्वः BDEF
12. यजन्तो E
13. तौसमस्तथा EG, स्वौसमस्तथा F, तु समस्तथा H.
14. सुदनौ DE
15. सनासः B
16. Thus H, सालो D, स्वालवो C, स्वालो AG, स्वाल्वे B
17. षलेश्वर BDEF
18. घृषः H

922. Two Sūdanas, Supārśva, Sunâsa, Pañcahastaka, Pradyumna, Andhaka, Śambhu, Sālva, Mūleśvara, Ghaśa,

उगोलसाहुनीमध्यौ[1] नागौ गन्धिलपिच्छलौ[2] ।

स्वधादो[3] मूषकादश्च[4] पिशितादो घटोदनः[5] ॥९२३॥

923. Ugola, Sāhunīmadhya the two Nāgas Gandhila and Picchala, Svadhāda, Mūṣakāda, Piśitāda, Ghaṭodana,

नारायणोऽनिरुद्धश्च वासुदेवो जलन्धमः[6] ।

पात्रश्च मानस[7]श्चैव तथैवोत्तरमानसः ॥९२४॥

924. Nārāyaṇa, Aniruddha, Vāsudeva, Jalandhama, Pātra, Mānasa, Uttaramānasa,

अमानसः[8] कपाली च नागः संकर्षणस्तथा ।

शतचारः[9] खिलेचारो[10] रोहिण्याख्यो[11]ऽथशक्तिकः[12] ॥९२५॥

925. Amānasa, Kapālī, Saṅkarṣaṇa, Śatacāra, Khilecāra, Rohiṇyākhya, Śaktika,

आखुफालो फलाफश्च नागः कानसर[13]स्तथा ।

सुस्रवो[14] देवपालश्च नागेन्द्रोऽथ बलाहकः[15] ॥९२६॥

926. Ākhuphāla, Phalāpha, the Nāga Kānasara, Susrava, Devapāla, the Nāga-chief Balāhaka.

---

1. उघोल—ed Leiden, उगोलमाहुनीमघ्यौ DE
2. गंवलपिछलौ DE
3. सुघादो E
4. मूषिकाभश्च BDE, मूलकादश्च A
5. घटेदनः D, घटोदरः ed. Leiden
6. जलान्वमः H जलोन्वमः C
7. पानसः H
8. दुर्मानसः B, शमानसः E
9. शतदारः H, शतधारः DE
10. किलोशार DE, किलोशारो BF
11. रोहिण्याक्षो DH
12. शक्तितः ed Leiden
13. Thus other MSS., कावसरः A
14. आश्रवो E, सुभद्रो H
15. फलादृकः B, फलाफकः EF

चन्द्रसूर्याविभौ नागौ शुचिशुक्लौ विडूरथः[1] ।
फेलडः सुकुमारश्च खिडीवो[2] विजयो जयः ॥९२७॥

927. two Nāgas Candra and Sūrya, (two Nāgas) Śuci and Śukla, Viḍūratha, Phelaḍa, Sukumāra, Khiḍīva, Vijaya, Jaya,

ऊडूच[3]: क्रोफणो[4] वायुः शुक्रो[5] वैश्रवणोपमः ।
मण्डूकनासो[6] गान्धारो नागः शूर्पार्कि[7]र्ध्वनिः ॥९२८॥

928. Uḍuca, Krophaṇa, Vāyu, Śukra, Vaiśravaṇa, Apama, Maṇḍūkanāsa, Gāndhāra, the Nāga Śūrpārki, Dhvani,

शमनो[8] लोलभो[9] भद्रो[10] बिन्दुर्बिन्दुसरो नडः[11] ।
तित्तिरिः प्रस्तभद्रश्च[12] नागो ग्रहपतिस्ततः[13] ॥९२९॥

929. Śamana, Lolabha, Bhadra, Bindu, Bindusara, Naḍa, Tittiri, Prastabhadra, the Nāga Grahapati,

---

1. विभूरथः D
2. खिडीचो A, खिडीवी H, खिनीवै DEF
3. Thus ACFG, ऊरूचः other MSS.
4. कोफणो BF
5. चक्रो BDEF
6. मण्डूकनागो B
7. शूर्परकिः B
8. शमलो BDEFG
9. लोलनो CH, लोलुनो ed. Leiden
10. Thus A, वभ्रः C, बभ्रु other MSS.
11. —रुहः BE, ततः G
12. Thus A, हस्तभद्रः C, हस्तिमद्रः other MSS.
13. तथा DEFG

Ed. Leiden v.v. 893-895

अपराजितः पण्डितः कोपतिर्दुर्जयोष्टकः[1] ।
नागो हिमसर[2]श्चैव नागः फलसरः परः[3] ॥९३०॥

930. Aparājita, Paṇḍita, Kopati, Durjaya, Aṣṭaka, the Nāga Himasara, the Nāga Phalasara, Para,

तथा नागो ह्यग्रसरः[4] नागो नीलसरो विहा[5] ।
आशुलाक्षो[6]ऽक्षिपालश्च प्रह्लादो यमकस्तथा ॥९३१॥

931. The Nāga Agrasara, the Nāga Nīlasara, Vihā, Āśulākṣa, Akṣipāla, Prahlāda, Yamaka,

अनिष्टः सुमुखो वेदः खड्गपुच्छो[7] विभीषणः ।
मौहूर्त्तिकः प्रियस्वामी[8] कुमारश्चन्दनोपमः[9] ॥९३२॥

932. Aniṣṭa, Sumukha, Veda, Khaḍgapuccha, Vibhīṣaṇa, Mauhūrtika, Priyasvāmī, Kumāra, another Candanopama,

कपाल[10]श्चरणषण्डो[11] नागः पूरणकस्तथा ।
कदम्बश्चापदो वाली विभूतिः कालकुञ्जरः ॥९३३॥

---

1. Emend. कोपपतिदुर्जयोष्टकः C, कोपततिदुर्जयोष्टकः H, कौषततिमुर्जयोष्टकः D, कौषततिण्डजयोष्टकः E कौषततिन्दुर्जयोष्टकः BF, कोपपतिदुर्जयांषुकः A
2. हिमरसः EF
3. फलरसोऽपरः
4. तथा च नागोश्वसरो E,—रूपसरो G]
5. विफा B
6. अशीलाक्षो BEF, अशूलाक्षो G
7. खड्गपद्मो C
8. प्रियः स्वामी B
9. Thus AH, चन्दनोपरः other MSS.
10. Thus ACG, कलापः other MSS.
11. चरणखेडो B

933. Kapāla, Caraṇaṣaṇḍa, the Nāga Pūraṇaka, Kadamba, Apada, Vālī, Vibhūti, Kālakuñjara,

डवश्चक्रधरः श्वभ्रो[1] भवो[2] देहारको गुडः[3] ।
अन्धः पङ्गुस्तथा कुष्ठी काणो बधिरवण्ठकौ[4] ॥९३४॥

934. Ḍava, Cakradhara, Śvabhra, Bhava, Dehāraka, Guḍa, Andha, Paṅgu, Kuṣṭhī, Kāṇa, Badhira, Vaṇṭhaka,

अनागपादः कितवः[5] सूकरः प्रसवोत्करौ[6] ।
साधीयः शतपादश्च योगः शतमुखो द्रुहः[7] ॥९३५॥

935. Anāgapāda, Kitava, Sūkara, Prasava, Utkara, Sādhīya, Śatapāda, Yoga, Śatamukha, Druha,

अतिनिद्रोऽतिबहुभुग् बिन्दुनादः[8] शिरोजडः[9] ।
कामराक्षो[10] विशालाक्षः सुवर्ताक्षो[11] भयानकः[12] ॥९३६॥

936. Atinidra, Atibahubhuk, Bindunāda, Śirojaḍa, Kāmarākṣa, Viśālākṣa, Suvartākṣa, Bhayānaka,

---

1. श्वर्वा A
2. देवो BEF
3. गुरुः BDE
4. —कंटकौ E, —कंठकौ BF
5. Thus other MSS., कितयः A
6. Thus A, प्रसवो कणो C, प्रसवोत्कटौ other MSS.
7. शतमुखोद्वहः F
8. विन्मुनादः D
9. शिरोजरः DE
10. कामलाक्षो E
11. सुवताक्षौं D सुवताक्ष्यौं B, सर्वरक्षो C
12. दयानकः BDEF, भयः शकः C

Ed. Leiden v.v. 900-902

भूवीरो[1] धर्मलावण्यौ[2] दैत्यराजः[3] षडङ्गुलः ।
गन्धर्वो धृतराष्ट्रश्च कुसुमः कुहरः[4] कुहः[5] ॥९३७॥

937. Bhūvīra, Dharmalāvaṇya, Daityarāja, Ṣaḍaṅgula, Gandharva, Dhṛtarāṣṭra, Kusuma, Kuhara, Kuha,

महाक्षश्च वधूसश्च[6] कदूसो[7] देवदानवौ ।
नक्षत्रो मषकः पीतो गौतमः सुशुभो जिहा[8] ॥९३८॥

938. Mahākṣa, Vadhūsa, Kadūsa, Deva, Dānava, Nakṣatra, Maṣaka, Pīta, Gautama, Suśubha, Jihā,

स्वर्गः[9] शिखरवासी[10] च श्रीवासः श्रीधरः खगः ।
लाङ्गली[11] बलभद्रश्च[12] स्वरूपः पञ्चहस्तकः ॥९३९॥

939. Svarga, Śikharavāsī, Śrīvāsa, Śrīdhara, Khaga, Lāṅgalī, Balabhadra, Svarūpa, Pañcahastaka.

कामरूपो दरीकर्णः[13] सप्तशीर्षौ बलहरः[14] ।
सुनेत्रो बहुनेत्रश्च हनुमान् अङ्गदो हरः ॥९४०॥

---

1. भुव्रीवो C, कुवेरो G
2. धर्मलाटवो C, धर्मलटवो E, धर्मलपटो B, धर्मझलटवो H, धर्मलटको G, धर्मलाटावें F
3. Thus other MSS., चैत्यराजः A
4. Twice in H
5. कुडः G
6. वटूसश्च C वटूपश्च H
7. कटूसो C
8. जिहः E, रिहः H
9. दुर्गः BDEFH
10. शिशिरवासी CD, शिरेवासी H
11. लांगुली D
12. बकभद्रश्च H
13. घरीकर्णः DF
14. Thus A, बहूघरः DF, बहूदरः B

940. Kāmarūpa, Darīkarṇa, Saptaśīrṣa, Balahara, Sunetra, Bahunetra, Hanumān, Aṅgada, Hara,

हबकः[1] पाठरः[2] पाथो मलो विमलको मटः[3] ।
नागः शतमुखश्चैव चित्राश्वो दधिवाहनः[4] ॥९४१॥

941. Habaka, Pāṭhara, Pātha, Mala, Vimalaka, Maṭa, the Nāga Śatamukha, Citrāśva, Dadhivāhana,

सुशीमः कालियः कालः पटनः[5] खदिरस्तथा ।
अत्रिश्च शवलश्चैव वर्णको[6] ललन[7]स्तथा[8] ॥९४२॥

942. Suśīma, Kāliya, Kāla, Paṭana, Khadira, Atri, Śavala, Varṇaka, Lalana.

हेलियारो[8] हेमियारो[9] वलीरः[10] केलुको[11] निमिः ।
चाटरो लेलिहानश्च पञ्चास्यः[12] पिङ्गलोदरः[13] ॥९४३॥

943. Heliyāra, Hemiyāra, Valīra, Keluka, Nimi, Cāṭara Lelihāna, Pañcāsya, Piṅgalodara,

---

1. हनुरः H, हठकः ed. Leiden, हभकः C
2. पाटनः B, पाटलः E पाटकः C
3. मदः H, सरः C
4. दधिवर्णनः C
5. पटिनः E
6. Thus other MSS., वर्णलो A
7. Thus other MSS., कलमस्तथा A
8. —लिहारो A
9. हृमिवासो वा A, हिमियामी E, हिमियासो BF
10. बलीरः A, वरीलः BFG
11. कलुको A
12. कश्यपः BEF
13. Thus FG पिङ्गलोदकः CH पिङ्गलोचकः A लिंगलोदरः E

Ed. Leiden v.v. 907 -909

कृतं[1] त्रेता द्वापरश्च समः संवत्सरस्तथा ।
खल्वाटो[2] बहुरोमा च कापोतिः पुष्पसाह्वयिः[3] ॥९४४॥

944. Kṛta, Tretā, Dvāpara, Sama, Saṃvatsara, Khalvāṭa, Bahuromā, Kāpoti, Puṣpasāhvayi.

राष्ट्रेश्वरः शिनीरिश्च[4] शतानन्दोऽतिकोपनः ।
आनन्दोऽथ जयानन्दः त्रिशीर्षो जटिलस्तथा ॥९४५॥

945, Raṣṭreśvara, Śiṇīri, Śatānanda, Atikopana, Ānanda Jayānanda, Tṛiśīrṣa, Jaṭila.

गन्धः सोम[5]स्तथा गार्ग्यं इनिटिस्सनिटिस्तथा[6] ।
ऐरावतः सकौरव्यो माषादः कुमुदप्रभः[7] ॥९४६॥

946. Gandha, Soma, Gārgya, Iniṭi, Saniṭi, Airāvata, Kauravya, Māṣāda, Kumudaprabha,

हवोत्सवः[8] शठः शाण्यः[9] शत्रुघ्नो[10] रामलक्ष्मणौ ।
महादेवः कामपालो गोशिराः सयुधिष्ठिरः ॥९४७॥

947. Havotsava, Śaṭha, Śāṇya, Śatrughna, Rāma, Lakṣmaṇa, Mahādeva, Kāmapāla, Gośirā, Yudhiṣṭhira,

---

1. कृतः B
2. खट्वाटो E
3. पुष्पसाल्वयिः A, पुष्पसाह्वयः H
4. गिनीरिश्च B
5. Thus A, गन्धसोमः other MSS.
6. Thus A, इनिटिमिनिटिस्तथा other MSS.
7. Thus A, कुमुदः प्रभः CF, कुसुमप्रभः F
8. Thus BEFH, हृचोसचः A, हवोमवः CG
9. शण्यो F
10. अरुघ्नो E, शरुघ्नो BF

डाङ्गः भूयो[1] विशाखश्च सोमो रेवा[2] महोदरः ।
मकरो मकराक्षश्च नड्बलो बलवान् शिखी[3] ॥९४८॥

948. Dānga, Bhūya, Viśākha, Soma, Revā, Mahodara, Makara, Makarākṣa, Naḍbala, Balavān, Śikhī.

चन्दपाटनकः[4] काकः केबुको[5] ब्राह्मणप्रियः[6] ।
करवीरो जरासन्धो निशाचरदिवाचरौ ॥९४९॥

949. Candapāṭanaka, Kāka, Kebuka, Brāhmaṇapriya, Karavīra, Jarāsandha, Niśācara, Divācara.

पातञ्जलिश्च[7] वत्स[8]श्च माठरो[9] विठरो[10] विडः[11] ।
होचरः[12] करवालश्च[13] तपनोघः[14] शिरस्तथा[15] ॥९५०॥

950. Pātañjali, Vatsa, Māṭhara, Viṭhara, Viḍa, Hocara, Karavāla, Tapanogha, Śiras.

---

1. ताङ्गभूयो C डाङ्गकूयो ed. Leiden
2. समेरोवा C, समो रोवा ed. Leiden
3. Thus other MSS., सुखी A
4. चर्मपाटनकः ABE
5. कोबुको C, केवका A
6. ब्राह्मणीप्रियः C
7. Thus H, उल्लिञ्जलिः CEG, उल्लिञ्जलः A, उल्लिञ्जलिः BF
8. Thus BEFGH, वकश्च A, वन्दश्च C
9. मठरो E
10. वटरो BFG, वठरो ed. Leiden
11. विटः B, विठः C
12. होवरा C
13. कलवालश्च C
14. Thus AH, तपनो other MSS.
15. घाशिरस्तथा C, गाविरस्तथा BE, गाशिरस्तथा G

Ed. Leiden v. v. 914-916.

कर्करः[1] करवाटश्च वरघोषः सुमङ्गलः ।
गुल्लकः[2] शम्बरः[3] शामी पयो माहानिहाशज[4]: ॥९५१॥

951. Karkara, Karavāṭa, Varaghoṣa, Sumaṅgala, Gullaka, Śambhara, Śāmī, Paya, Mahānihāśaja.

करहालः[5] कुसूरात्रो[6] धौम्यो नागोऽथ गालवः ।
उखोलश्च[7] शिखोल[8]श्च वह्निरूपो हिरण्ययः[9] ॥९५२॥

952. Karahāla, Kusūrātra, Dhaumya, Gālava, Ukhola, Śikhola, Vahnirūpa, Hiraṇyaya.

सत्याकुलः[10] कुलूषश्च[11] कृपाणः[12] कूटको[13] हरिः ।
किमूदः[14] शलभश्चैव किंशुकः प्रियसारकः[15] ॥९५३॥

953. Satyākula, Kulūṣa, Kṛpāṇa, Kūṭaka, Hari, Kimūda, Śalabha, Kiṃśuka, Priyasāraka.

---

1. कवाटः H
2. गुल्ल A
3. Thus ABGH, शम्भरः other MSS.
4. महानिहाशजः B, महानिहागजः H
5. Thus BCFGH, करहारः E, करलाहः A
6. कुंवरात्रो E, कुम्वरात्रो B
7. उखेलश्च B, उखशश्च F, नखशंश्च E
8. शिखेलश्च B, शिलेखश्च E
9. Thus A, हिरण्मयः other MSS.
10. Thus BEFG, सात्यकुलः C, सरद्यः H
11. —कुलकुलूषश्च H
12. कृपणः BE
13. कुटको B
14. क्रीस्रघः BEF, केषरघः H
15. प्रियसाकरः BF

मारकुलोऽभ्रशिखरो वसिष्ठः[2] सवनामुखः[3] ।
नागौ राजमहाराजौ[4] सुभद्रभद्रवालिशौ[5] ॥९५४॥

954. Mārākula, Abhraśikhara, Vasiṣṭha, Savanāmukha, two Nāgas Rāja and Mahārāja, Subhadra, Bhadravāliśa.

वीरब्रह्माशनौ नागौ नागौ सारसपुक्ककौ[6] ।
डक्ककश्च[7] तथा चक्को[8] गोशो वंशनगस्तथा ॥९५५॥

955. two Nāgas Vīra and Brahmāśana, two Nāgas Sārasa and Pukkaka, Ḍakkaka, Cakka, Gośa, Vaṃśanaga.

विद्याधरश्च यक्षश्च विरसः सस्यवर्धनः ।
भद्राश्वो[9] गजनेत्रश्च[10] कणारः कुमुदस्तथा ॥९५६॥

956. Vidyādhara, Yakṣa, Virasa, Sasyavardhana, Bhadrāśva, Gajanetra, Kaṇāra, Kumuda.

आनकः[11] कनवः[12] चम्बः[13] शण्डमकौ[14] गिरिप्रियः ।
उग्रायुधो[15]ऽभिमन्युश्च अमर[16]श्चामृताशनः ॥९५७॥

---

1. मालाकुलो CG
2. वासिष्ठः B
3. सुवनामुख BE
4. Emend. from द्वौ ज्यो महाराजो MSS.
5. वाशिलौ F
6. Thus A, मानसपुक्कसौ H, सारसचुक्कसौ B, सरसप्रककसौ E
7. Om. F, चुक्ककश्च B
8. चुक्को B
9. भद्राशो ed. Leiden
10. जगनेत्रश्च EF
11. आवकः BEF.
12. काणकः B, कानवः C
13. शम्भः CG
14. चण्डसक्कौ B एडसोंकौ E
15. भग्नायुधो BE
16. अमृतश्च B असुरश्च G

Ed. Leiden v. v. 920-923.

957. Ānaka, Kanava, Camba, Śaṇḍa, Marka, Giripriya, Ugrāyudha, Abhimanyu, Amara, Amṛtāśana.

अजकर्णोऽथगोनासः[1] सगालज्वालकाननः[2] ।
ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रो दीप्तो विहंगमः ॥८५८॥

958. Ajakarṇa, Gonāsa, Sagāla valakānana, Brāhmaṇa, Kṣatriya, Vaiśya, Śūdra, Dīpta, Vihaṅgama.

शंखाक्षः कमलाक्षश्च मणिनागो बहेचकः[3] ।
जयन्तः कोपनो[4] विश्वः[5] शाखामुखसुवर्चलौ[6] ॥९५९॥

959. Śaṅkhākṣa, Kamalākṣa, Maṇināga, Bahecaka, Jayanta, Kopana, Viśva, Śākhāmukha, Suvarcala.

गुहा सुमाली माली च माल्यवानानृतः परः ।
क्षात्त्रो मत्स्यानको[7] भीष्मः काश्मीरो[8] मधुवालिशौ ॥९६०॥

960. Guhā, Sumālī, Mālī, Mālyavān, Ānṛta, Para, Kṣāttra, Matsyānaka, Bhīṣma, Kāśmīra, Madhu, Vāliśa.

भीमाक्षो[9] भीमनादश्च नागौ हालुषकालुषौ[10] ।
महेन्द्रेन्द्रसुधामानः शालीयो मालियस्तथा ॥९६१॥

---

1. गोलासः CEF
2. Thus A, सलागः कालकाननः CH
3. Thus A, वह्टकः EF, दह्टकः B, टह्वकः G
4. कूपनो E, कुमनो C
5. विद्वान् BEF
6. सुवर्चसौ BH
7. Thus A, मस्मनको CDE, समन्नको B, संमनको G
8. भीष्मकश्मीरौ GH
9. भीमाको E.
10. हालुषखालवो BF, हालुषखालवौ D, हालुषखालषौ H

961. Bhīmākṣa, Bhīmanāda, two Nāgas Hāluṣa and Kāluṣa, Mahendra, Indra, Sudhāmā, Śālīya, Māliya.

सहस्रधारो द्युतिमान् विभूतिकवडास्वरौ[1] ।
शवलो[2] बहुरूपश्च भद्राश्वश्चोत्तरीयशः[3] ॥९६२॥

962. Sahasradhāra, Dyutimān, Vibhūti, Kavaḍa Asvara, Śavala, Bahurūpa, Bhadrāśva, Uttarīyaśa.

मणिकण्ठः कलोलश्च शूरवालो[4]ऽथ नूपुरः ।
कुशकुण्डोऽतुल्यषश्च[5] अटः श्वभ्रो वितारणः ॥९६३॥

963. Maṇikaṇṭha, Kalola, Śūravāla, Nūpura, Kuśa-kuṇḍa, Atulyaṣa, Aṭa, Śvabhra, Vitāraṇa.

अरविन्दः[6] सकल्हारो बिन्दुमान्[7] द्रमिटो[8] वटः ।
सागरौ द्वौ तथा गाङ्गौ[9] वैतस्तो यामुनावुभौ[10] ॥९६४॥

964. Aravinda, Kalhāra, Bindumān, Dramiṭa, Vaṭa two Sāgaras, two Gāṅgas, Vaitasta, two Yāmunas.

---

1. कवनासुरौ BDF, कवयासुरौ E, कवडंबरौ G, कवरांवरौ C.
2. शेवलो BDEF
3. चोत्तरीयकः BDEFGH Fourth Pāda of this verse om. A. First three padas of this verse om. A.
4. शूलवालो DEH, शीलवालो B
5. —मुल्यश्च E
6. अर्धबिन्दुः B
7. विभुमान् D, बिन्दुमात्र A
8. Thus CH, प्रसितो D, भ्रमिटो E, प्रमितो B, इडो A
9. गङ्गौ E
10. वैतस्तयामुनावुभौ H

Ed. Leiden v.v. 928-930.

चित्रोपचित्रः[1] सुरभिर्भूतलाम्बरचारिणौ ।
उपचित्रः कङ्कतश्च[2] नागौ नारदपर्वतौ ॥९६५॥

965. Citra, Upacitra, Surabhi, Bhūtalacārī, Ambaracārī Upacitra, Kaṅkata, two Nāgas Nārada and Parvata.

विश्वावसुः पारिजातो गल्लुलुल्लो[3] जलालुसः[4] ।
नागश्च माक्षिकस्वामी भूर्जिलश्चिकुरस्तथा ॥९६६॥

966. Viśvāvasu, Pārijāta, Gallulullo, Jalālusa, Mākṣikasvāmī, Bhūrjila, Cikura.

अकद्रो[5] वहुकेशश्च[6] केशपिङ्गलधूसरौ ।
लम्बकर्णो[7] गण्डलश्च[8] नागः श्रीमाढकस्तथा ॥९६७॥

967. Akadra, Bahukeśa, Keśapiṅgala, Dhūsara, Lambakarṇa, Gaṇḍala, Nāga Śrīmāḍhaka.

आवर्ताक्ष[9]श्चन्द्रसारो[10] नागः कर्हसुर[11]स्तथा ।
लम्बको[12]ऽथ चतुर्वेदः पुष्करत्रितयं तथा ॥९६८॥

---

1. —चित्रौ ed. Leiden.
2. कंकतिश्च E
3. गगुलुल्लो BF, वल्ललल्लो G गगालुलोलो E
4. लजल्लुसः BF, जल्वसः D, जलुमः E.
5. अकध्रो FH, अलको D, अकष्टो G
6. Thus H, होवहुकश्वः A, बहुकप्टश्च G, बहुरूपश्च BEF
7. Thus other MSS, कम्बकर्णो A
8. गभुलस्च D, गडुलश्च B
9. Thus A, आवर्तक्त् other MSS.
10. चन्द्रसरो D, चन्द्ररसो, B
11. कादसुरः D, कगमसुरः BEF
12. कम्बलो H.

Ed. Leidn v. v. 931-934.

968. Āvartākṣa, Candrasāra, Karhasura, Lambaka, Caturveda, three Puṣkaras.

अक्षोट[1]नागष्टङ्कश्च श्येनो[2] वट्टिलकाचरौ[3] ।
क्षीरकुम्भो निकुम्भश्च विकुम्भः समरप्रियः ॥९६९॥

969. Akṣoṭanāga, Ṭaṅka, Śyena, Vaṭṭila, Kācara, Kṣīrakumbha, Nikumbha, Vikumbha, Samarapriya.

एलिघानो[4] विघानश्च[5] चाण्डो[6] भोगी ज्वरान्वितः[7] ।
भोगो[8] भार्गवतो[9] रौद्रो रुद्रो भोजकदेहिलौ[10] ॥९७०॥

970. Elighāna, Vighāna, Cāṇḍa, Bhogī, Jvarānvita, Bhoga, Bhārgavata, Raudra, Rudra, Bhojaka, Dehila.

रोहिणोऽथ भरद्वाजो दधिनक्रः प्रतर्दनः ।
नागौ जानुवरेवौ[11] द्वौ शत्रुमित्रौ[12] सकर्दमौ ॥९७१॥

971. Rohiṇa, Bharadvāja, Dadhinakra, Pratardana, two Nāgas Jānuva and Reva, Śatru, Mitra, Kardama.

पङ्कश्च किन्दमो रम्भो[13] बहुभोगो बहूदरः ।
मत्स्यो भीतो[14] बहूत्साहो[15] करडिः[16] विनताप्रियः ॥९७२॥

---

1. अक्षटो—E
2. श्योनो E
3. बुद्धिलकाधरौ C, वट्टिटलकाघरौ BDEFH
4. Thus BDEH, एलिगानो CF, पलिथानो A
5. विगानश्च F
6. खण्डो BDEF, वाण्डो CH
7. Thus A, जरान्वितः other MSS.
8. भोगी AH
9. पर्वताभो H, भासवतो BEFG
10. रुद्रभोजकदेहिलौ E
11. Thus C, जानत्रौ द्वौ H, जावररेवौ BDEFG, जरवदेवौ A
12. Thus other MSS, शक्रमित्रौ A.
13. किन्दसेरम्भो B, किदसेरम्भो E, किन्दमो रम्यो F
14. भेतो BF
15. Thus A, बहुत्सश्च other MSS.
16. करभिः DE

Ed. Leiden v. v. 835-938.

972. Paṅka, Kindama, Rambha, Bahubhoga, Bahūdara, Matsya, Bhīta, Bahūtsāha, Karaḍi, Vinatāpriya.

ताम्राकरो[1]ऽथरजतो वनमाली सभावकः[2] ।
नागो ज्योतिष्यको[3]वेद्यो[4] धौरसारो[5] जनार्दनः ॥९७३॥

973. Tāmrākara, Rajata, Vanamālī, Bhāvaka, the Nāga Jyotiṣyaka, Vedya, Dhaurasāra, Janārdana.

न्यग्रोधो डम्बरोऽश्वत्थो बलिपुष्पो बलिप्रियः ।
अङ्गारकः शनैश्चारी[6] नागः कुञ्जरको बुधः ॥९७४॥

974. Nyagrodha, Ḍambara, Aśvattha, Balipuṣpa, Balipriya, Aṅgāraka, Śanaiścārī, the Nāga Kuñjaraka, Budha.

कलिगृत्सौ[7] कुटिलको[8] नागौ राहुबृहस्पती[9] ।
चौरक[10]स्तस्करः केतुः सूतपौरोगवावुभौ ॥९७५॥

975. Kali, Gṛtsa, Kuṭilaka, two Nāgas Rāhu and Bṛhaspati, Cauraka, Taskara, Ketu, and two Nāgas Sūta and Paurogava.

---

1. ताम्रकारो B, ताम्राकारी H
2. सभावुकः B
3. ज्योतिषिको F
4. वैद्यो F, वद्यो A
5. धारोमारो BDEF.
6. शनैश्चरो BE
7. कलिगृत्सः G, कलिगृत्सो C
8. कुटिकेको D, कुटिकेको BEF
9. बाहु—B
10. चारकः B

Ed. Leiden v. v. 939-941.

अजकर्णोऽश्वकर्णश्च विद्युन्माली दरीमुखः[1] ।
ओराणो रोचनो[2] हासी नर्तनो गायन[3]स्तथा ॥९७६॥

976. Ajakarṇa, Aśvakarṇa, Vidyunmālī, Darīmukha. Orāṇa, Rocana, Hāsī, Nartana, Gāyana.

कम्भाटश्च[4] सुभाटश्च बहुपुत्रो निशाचरः ।
मयूरः कोकिलस्त्राता मलयो यवनप्रियः[5] ॥९७७॥

977. Kambhāṭa, Subhāṭa, Bahuputra, Niśācara, Mayūra, Kokila, Trātā, Malaya, Yavanapriya.

कोटपालो महीपालः गोपालः पटल[6]शुचिः[7] ।
राजाधिराजो विनतः स्वर्गो विमलको मणिः[8] ॥९७८॥

978. Koṭapāla, Mahīpāla, Gopāla, Paṭalaśuci, Rājādhirāja, Vinata, Svarga, Vimalaka, Maṇi.

चक्रहस्तो[9] गदाहस्तः शूली पाशी[10] सगस्तथा[11] ।
नागश्चित्रकरो वत्सो वत्सो बकपतिस्तथा ॥९७९॥

979. Cakrahasta, Gadāhasta, Śūlī, Pāśī, Saga, the Nāga Citrakara, Vatsa, Bakapati.

---

1. घरीमुखः H
2. रोघनो H
3. गायतस्तथा A
4. कम्भटश्च BE
5. Thus other MSS, यौवनप्रियः A
6. Thus GA, पाटलः other MSS.
7. तथा BDEF
8. गणिः BEF
9. Thus other MSS, चक्रस्तो च A
10. माषी BE
11. Thus CH, मगं तथा DE, मृगस्तया B

Ed. Leiden v. v. 942-945.

शीतार्तो[1] यवमाली[2] च रावणो राक्षसाकृतिः ।
यज्वा दाता तथा होता भोक्ता भोगपति[3]स्तथा ॥९८०॥

980. Śītārta, Yavamālī, Rāvaṇa, Rākṣasākṛti, Yajvā, Dātā, Hotā Bhoktā and Bhogapati.

एते प्रधानतो[4] राजन् नागेशाः कीर्त्तिता मया[5] ।
एतेषां यत् परीवारं[6] पुत्रपौत्रादिकं च यत् ॥९८१॥

न तच्छक्यं मया राजन् वक्तुं वर्षशतैरपि[7] ।
सर्वेषामेव नागानां पुण्यानि भवनान्युत ॥९८२॥

981-82. O king, these prominent Nāga-chiefs have been mentioned by me. As regards their family comprising of sons and grandsons, that cannot be narrated by me even in hundreds of years and so also (cannot be narrated) the holy abodes of all the Nāgas.

सर्वे वरप्रदा नागा[8] सर्वे नीलमनुव्रताः ।
सर्वेऽतिदयिता राजन् वासुकेः[9] सुमहात्मनः ॥९८३॥

983. All the Nāgas are boon-givers, all are obedient to Nila and all are great favourites of the high-minded Vāsuki.

1. शीतांतो BDEF
2. वनमाली H, यक्षमाली C
3. भोगपद: DEF
4. प्राधान्यतो C
5. मत: EF
6. एवं च यः परिवारः G
7. 1st line is repeated with a slight change
   न तद्वक्तुं मया राजन् शक्यं वर्षशतैरपि A
8. वरप्रदानाश्च EF
9. वास्तव्याः B

Ed. Leiden v. v. 946-949.

दिक्पालानथ ते वक्ष्ये कश्मीरायां [1]निबोध तान् ।
पूर्वस्यां दिशि राजेन्द्र नागो बिन्दुसरः स्मृतः[2] ॥९८४॥

दक्षिणेन तथा नागो नाम्ना[3] श्रीमाढकः स्मृतः ।
उत्तरेण तथा राजन् प्रोक्तश्चोत्तरमानसः[4] ॥९८५॥

984-85. Now, I will relate to you (the names of) the guardians of directions, in Kaśmīrā. Know them, O chief of the kings. The Nāga Bindusara is regarded to be in the eastern direction, the Nāga named Śrimāḍhaka in the southern one, and in the northern direction is stated to be the Nāga Uttaramānasa……………

एवं नागसहस्राणि प्रयुतान्यर्बुदानि च ।
तार्क्ष्यजं[5] तु भयं त्यक्त्वा वसन्तीह गतव्यथाः ॥९८६॥

ये चोक्ताश्च[6] मया नागास्तेषां मध्याच्छडङ्गुलः ।
एको विवासितो राज्ञा नीलेनामिततेजसा ॥९८७॥

986-87. Thus, devoid of grief, thousands, millions and hundredmillions of the Nāgas dwell here, leaving aside the fear of Tārkṣya. Amongst the Nāgas who have been mentioned by me, one (Nāga) Saḍaṅgula was banished by Nīla—possessed of unlimited lustre.

स्थानं षाडङ्गुलं[8] राजन् महापद्मस्य धीमतः ।
तृतीयस्य तु यद्वृत्तं[9] तत्र जातं जलाशयम्[10] ॥९८८॥

---

1. कश्मीरेषु G
2. मतः G
3. नाम DE
4. स्तूत्तरमानसः CDEF
5. तार्क्षजं DE, तार्क्षणं C
6. तु DF
7. नाग H
8. षडङ्गुलं D, षडङ्गुलो C
9. जातं A
10. जातो जलाशयः G. नीलमते नागायतनकीर्तनम् । गोनन्दः add. A

Ed. Leiden V.V. 950-955.

योजनायामविस्तारं[1] समुद्रमिव चापरम्[2] ॥९८९॥

988-89. The place of Saḍaṅgula which was given away to third Mahāpadma—the wise one—was turned into a lake, one Yojana long and one Yojana wide, a second ocean as it were.

छद्मनापहृतं यच्च महापद्मेन पार्थिव ।
नीलस्यानुमतं[3] पूर्वं[4] विश्वगश्वान्नराधिपात्[5] ॥९९०॥

990. (It was the place) which was taken over formerly by Mahāpadma in a disguised way, in accordance with the instruction of Nīla, from the king Viśvagaśava."

गोनन्दः

षडङ्गुलः कथं राज्ञा नीलेनास्माद् विवासितः ।
कथं च विश्वगश्वस्य स्थानं जातं जलाशयम्[6] ॥९९१॥

एतत्सर्वं समाचक्ष्व कुशलो[7]ह्यसि धार्मिक ॥९९२॥

991-92. Gonanda spoke: "Why was Saḍaṅgula exiled from this (place)? How did the territory of Viśvagaśva

1. योजनायामविस्तारः G, योजनानामविस्तारं DE, योजनानां सविस्तारः B.

2. समुद्र इव चापरः G

3. नीलस्यानुमते G

4. पूर्वे G

5. नीलमते महापद्मप्रवेशः add D, नीलमतें नागायतनकीर्त्तनम् BEF, इति श्री—H, इतिनीलमते दिक्पालनागवर्णनं षडङ्गुलविवासनवर्णनम् G इति श्रीनीलमतपुराणे नागायतनकीर्त्तनं नाम द्विसप्ततितमोऽध्यायः C Then follows गोनन्द उवाच, verb om ABEFGH, vv. 990, 991 om A.

6. जातो जलाशयः G, जातं जलाशयः H

7. कुलो A

Ed. Leiden v. v. 955b-957.

turn into a lake? O pious one, explain all this, as you are talented."

बृहदश्वः[1]

पूर्वमेव सतीदेशे महापद्मं भुजङ्गम।
विदित्वैव[2] कृतस्थानं वैनतेयो ह्यबाधत ॥९९३॥

993. Bṛhadsa'va (said): Having come to know that the Nāga Mahāpadma had made his abode in the country of Satī, the son of Vinatā used to oppress him, formerly.

तस्य पुत्रांस्तथा सर्वानाश्रितोपाश्रितान्[3] खगः[4]।
आकृष्य भक्षयामास शतशोऽथ सहस्रशः ॥९९४॥

994. The bird (i. e. Garuḍa) used to attack and eat up hundreds and thousands of his sons, dependants and dependants of his dependants.

स्वजने भक्ष्यमाणे च[5] महापद्मो भुजङ्गमः[6]।
आजगाम महानागं[7] नीलं शरणमञ्जसा ॥९९५॥

995. When his people were being thus devoured, the Nāga Mahāpadma came quickly to the refuge of the great Nāga Nīla.

---

1. उवाच add CG.
2. विदित्यैव A.
3. आश्रितोपश्रितः B
4. स्रगः A, खगे G.
5. अथ C
6. महापद्मो भुजङ्गमः om. A
7. महाभागं G

Ed. Leiden. V.V. 958-960.

स्थानं च प्रार्थयामास कश्मीरायां[1] जनेश्वर[2] ।
तमुवाच तदा नीलो महापद्मं भुजङ्गमम् ॥९९६॥

996. He asked, O king, for a habitation in Kaśmīrā. Then Nīla spoke thus to the Nāga Mahāpadma.

नागा भुजगशार्दूल[3] सर्वे ते च[4] कृतालयाः ।
नास्ति[5] स्थानं तु वससि यत्र नागेन्द्रसत्तम ॥९९७॥

997. "O best among the Bhujagas, all the Nāgas have made their abodes here. There is no place (left) where you may dwell, O best among the Nāga-chiefs.

न तं देशं प्रपश्यामि[6] सूक्ष्मसप्यमरप्रभो ।
नागै र्नाधिष्ठितं यत्तु सर्वमेव[7] भुजङ्गम[8] ॥९९८॥

998. O Nāga, the lord of undying ones, I do not see even a little space which has not been thus fully occupied by the Nāgas,

परिवारेण बहुना तथा त्वं परिवारितः ।
किन्त्वस्ति साम्प्रतं शून्यं स्थानं षाडङ्गुलं[9] शुभम् ॥९९९॥

999. Moreover, you are surrounded by a big family But at this time, the beautiful territory of Ṣaḍaṅgula is vacant.

---

1. काश्मीरायां D
2. जलेश्वरे B, जलेश्वरम् E
3. Thus A, भुजङ्गशार्दूल other MSS.
4. तेह C, इह H
5. तन्नास्ति B
6. प्रविश्यामि BF
7. Thus BEH, सर्वमेवं C.
8. स्थानं स्यादिह मानद G. This verse om. A
9. षाडङ्गुलो C

मया निर्वासितो नागस्तस्माद्देशात् षडङ्गुलः ।
मानुषाणां[1] स दाराणि[2] हरत्यहरहः पुरा ॥१०००॥

1000. The Nāga Ṣaḍaṅgula has been banished by me from that place, because he, formerly, used to carry away the wives of men, daily.

इतो निर्वास्य[3] दत्तं च[4] स्थानं तस्य ततो मया ।
उशीरके गिरिश्रेष्ठे दार्वेषु[5] भुजगोत्तम ॥१००१॥

1001. O best among the Nāgas, having banished him from here, I allotted to him a place on Uśīraka—the best of the mountains—in Dārva.

मयापि[6] स्थानपालोऽसौ युक्त्या तत्र निवेशितः[7] ।
गृहीतश्चानुरागेण[8] जनः काश्मीरको[9]मया[10] ॥१००२॥

1002. Through a device I appointed him there as a guardian of the territory and won over the people of Kaśmīra through affection.

षडङ्गुलश्च नागेन्द्रः समे पथि निवेशितः[11] ।
पूज्यमानो[12] जनैस्तत्र सुखमास्ते षडङ्गुलः ॥१००३॥

---

1. मानुष्याणां FG
2. दारांश्च G
3. निर्वासितं A
4. Om A
5. दार्वे E
6. मया च E
7. निवासितः BEF
8. गृहे तच्चानुरागेण
9. काश्मीरिको G
10. Third and fourth Pādas of this verse om. AH.
11. First and Second Pādas of this verse om. AH.
12. स्थाने added before this word by mistake A

Ed. Leiden v. v. 965-968.

1003. Saḍaṅgula—the lord of the Nāgas—has been settled by me on an even road. Honoured by the people, he lives there happily.

मद्वाक्याच्चाभयं दत्तं तत्रास्य हरिणा स्वयम् ।
स्थाने षाडङ्गुले रम्ये[1] विश्वगश्वस्य भूपतेः ॥१००४॥

यदेत[2]न्नगरं रम्यं नाम्ना चन्द्रपुरं पुरम्[3] ।
अत्र ते दद्मि वसतिं कुरु तत्र जलाशयम्[4] ॥१००५॥

1004-5. At my request, Hari himself has given him protection there. Here I allot to you, as your habitation, the beautiful city named Candrapura, of the king Viśvagaśva, in the beautiful territory which belonged to Saḍaṅgula. Turn that into a lake.

स्थाने षाडङ्गुले रम्ये दुर्वासा मुनिसत्तमः ।
उन्मत्तवेशः[5] प्रच्छन्नो नाप्तवान् संप्रतिश्रयम्[6] ॥१००६॥

1006. Disguised as a mad man, once, Durvāsā—the best of the sages—did not get proper reception at the beautiful habitation of Saḍaṅgula.

शप्तं तेन सरोषेण भवितेवं जलाशयम्[7] ।
न चापि विदितं नाग मुनिवाक्यं तु कस्यचित् ॥१००७॥

---

1. स्थानं षाडङ्गुलं रम्यं BF, third and fourth Pādas of this verse om. H
2. यदेव E
3. चन्द्रपुरः सरम् ABF
4. This verse om. H. Last two Pādas om. A
5. सत्रप्रवेशः H
6. मत्प्रतिश्रयम् G
7. जलाशयः G

1007. Filled with rage, he pronounced the curse: "It shall turn into a lake." O Nāga, this saying of the sage is not known to anyone.

मयैव केवलं ज्ञातं तस्यैवानुग्रहान् मुनेः ।
तस्मात्त्वं वसतिं तत्र[1] कुरु पन्नग मा चिरम् ॥१००८॥

1008. I alone know it due to the favour of that sage. Hence, O Nāga, make your abode there. Do not delay.

किन्तु प्रार्थय[2] भूपालं विश्वगश्वं नराधिपम् ।
छद्मना याचनं तस्य त्वया कार्यं महीपतेः ॥१००९॥

1009. But (you should) importune the king Viśvagaśva—the protector of the earth. You should make request to that king, in disguise.

स छद्मना याच्यमानो लोभाद् यो न[3] प्रदास्यति ।
अवश्यकरणीयेऽर्थे पार्थिवः स्याद् विमानितः ॥१०१०॥

1010. If due to greed, he would not give when requested to give, in disguise, he as a king, would be disgraced for not doing that which he must do."

एवमुक्त[4]स्तु नीलेन महापद्मो भुजंगमः ।
भूत्वा तु ब्राह्मणो वृद्धो ययौ चन्द्रपुरं पुरम्[5] ॥१०११॥

बृहदश्वः

1011. Bṛhadaśva (spoke): Addressed thus by Nīla, the Nāga Mahāpadma assumed the form of an old Brāhmaṇa and wet to thne city (named) Candrapura.

---

1. Thus other MSS. तस्य A
2. Thus A, अभ्यर्थय other MSS.
3. येन A, एनं BF, चेन्न E
4. Thus A, एवमुक्ते other MSS.
5. परम B, fourth Pāda of this verse om. E Ed. Leiden v. v. 973-976.

स ददर्श महीनाथं[1] विश्वगश्वं दयापरम्[2] ।
दृष्ट्वा चायाचत[3] तदा यथा विष्णुर्बलिं तथा ॥१०१२॥

1012. He looked at the compassionate king Viśvagaśva. Then, having seen him, he made request (to him) as Viṣṇu had made to Bali.

ब्राह्मणः[4]

राजंश्चन्द्रपुरे शुभ्रे[5] दीयतां मे प्रतिश्रयः ।
पर्याप्तं यत्[6] कुटुम्बस्य महतो मे[7] दयापर ॥१०१३॥

1013. Brāhmaṇa (said): "O compassionate king, give me that much dwelling place at Candrapura, which may be sufficient for my big family."

विश्वगश्वः[8]

ददानि तेऽहं विप्रेन्द्र स्थानं चन्द्रपुरे[9] शुभम् ।
गृहाण यावत् पर्याप्तं सकुटुम्बस्य ते द्विज ॥१०१४॥

1014. Viśvagaśva (replied): "O chief of the Brāhmaṇas, I give you a beautiful place in Candrapura. O twice-born, occupy that much (space) which may be enough for you along with your family."

---

1. महीपालं G
2. यदा परम् A, नराधिपम् H
3. ययाच स E
4. उवाच add CG
5. चन्द्रपुरं शुभं A
6. मे E
7. यत् E
8. om. C, उवाच add G
9. धर्मपुरे AH

Ed. Leiden v. v. 977-979.

बृहदश्वः[1]

प्रतिग्रहजलं गृह्य[2] स्वस्तिवाच्य[3] भुजंगमः ।
उवाच मन्त्रिणां मध्ये नागरूपी[4] नराधिपम् ॥१०१५॥

1015. Bṛhadaśva (said): Having accepted the water of gift and having pronounced the benedictory formula, he—in the form of a Nāga—spoke to the king in the midst of ministers.

हस्त्यश्वरथसंयुक्तः स्वजनैः परिवारितः ।
निर्याहि नगरादस्मात् सधनद्रव्यसंचयः[5] ॥१०१६॥

1016. "Go away from this city, along with your collection of money and other things, accompanied by your cavalry, elephants and chariots and surrounded by your own men.

सकुटुम्बस्य[6] पर्याप्तं नगरं मे जनाधिप[7] ।
जलाशयः सुविस्तीर्णो भविता शीघ्रमेव तु ॥१०१७॥

1017. O Lord of men, the city is sufficient for me along with my family. It will turn into an extensive lake, very soon."

ततः स राजा धर्मात्मा सपौरहयकुञ्जरः[8] ।
सार्थमन्त्रिचयो[9] गत्वा स्वपुराद्[10] योजनद्वयम्[11] ॥१०१८॥

---

1. उवाच add CG
2. प्रतिश्रुत्य जलं गृह्य E
3. स्वस्तिवाद्य A
4. नागरूपो E
5. संयुतः A
6. Thus other MSS., स्वकुटम्बस्य A
7. Thus A, नराधिप other MSS.
8. सधनद्रव्यसञ्चयः H, सपौरजनकुंजरः BEF
9. सार्थमन्त्रिचय E
10. समराद् C
11. Fourth pāda om. E

Ed. Leiden v. v, 980-983.

पश्चिमेन तदा चक्रे[1] नगरं सुमनोहरम् ।
विश्वगश्वपुरं नाम तदेत्तद्[2] भुवि विश्रुतम् ॥१०१९॥

1018-19. Then, that pious king went away along with his citizens, horses, elephants and host of ministers, and constructed another beautiful town at a distance of two Yojanas to the west of his own city. That is famous on the earth under the name Viśvagaśvapura.

तत्रोवास सुखी राजा ब्राह्मणान्[3] परिपूजयन्[4] ।
नगरं प्लावयामास महापद्मो भुजङ्गमः ॥१०२०॥

1020. Worshipping the Brāhmaṇas, the king lived there happily. The Nāga Mahāpadma flooded the city.

तत्रास्ते सपरीवारः सुखी भुजगसत्तमः ।
महापद्मसरसस्तच्च योजनायामविस्तृतम्[5] ॥१०२१॥

सपुण्यं रमणीयं च सतां हृदयनन्दनम्[6] ।
महापद्मप्रभावेण दुष्टग्राहविवर्जितम् ॥१०२२॥

तत्रास्ते स सुखी नागः कुटुम्बपरिवारितः ॥१०२३॥

महापद्मसरस्येष कथितः सम्भवो मया ।
किमन्यत् तव राजेन्द्र कथयामि वदस्व तत्[7] ॥१०२४॥

---

1. First pāda om. E
2. यद् G
3. ब्राह्मणं BE
4. परिपूजयेत् BEF
5. —विस्तरम् G
6. हृदयवल्लभम् E
7. नीलमते महापद्मप्रवेशः add BEF, इति नीलमते महापद्मप्रवेशः H, इति नीलमते महापद्मप्रवेशवर्णनम् G इति श्रीनीलमतपुराणे महापद्मप्रवेशवर्णनं नाम त्रिसप्तितमोऽध्यायः
Ed. Leiden v. v. 984-988.

1021-24. The best of the Nāgas lives there happily, along with his family.

And that Mahāpadma lake, one Yojana long and one Yojana wide, is holy, beautiful and pleasing to the hearts of the good.

Due to the influence of Mahāpadma, (that lake is) devoid of wicked crocodiles. The Nāga, surrounded by his family, lives there happily.

This birth (story) of the lake Mahāpadma has been related by me. What else, O king, should I relate to you? Tell that."

गोनन्दः[1]

भगवंश्छ्रोतुमिच्छामि पुण्यान्यायतनान्यहम् ।
कश्मीरेषु[2] च देशेषु दर्शनं संप्रकीर्त्तय[3] ॥ १०२५॥

1025. Gonanda (spoke): "O Venerable one, I want to hear about the holy places in the countries of Kaśmīra. Tell the glorification of seeing them."

बृहदश्वः[4]

विनायकं[5] तु गाङ्गेयं[6] निसृतं वर्धनद्रुमात्[7] ।
तं दृष्ट्वा सर्वकल्याणीं सिद्धिमाप्नोति मानवः ॥१०२६॥

---

1. उवाच add CG
2. काश्मीरेषु A
3. तद् दर्शनं प्रकीर्त्तय G
4. उवाच add CG
5. विनायकः G
6. गाङ्गेयः G, नागेशं A
7. Thus A, विसृतः G, विसृतं other MSS

Ed. Leiden v. v. 989-990.

1026. Bṛhadaśva (said): (There is) Vināyaka, the son of Gaṅgā descended from Vardhanadruma. Having seen him, a man obtains success which brings all sorts of welfare.

तथाविधं काम्यवरं तस्य दक्षिणपश्चिमे ।
देशे[1] तु क्रोशमात्रेण दृष्ट्वा कार्याणि साधयेत्[2] ॥१०२७॥

1027. By seeing Kāmyavara of similar type, at a distance of one Krośa to its south-west, one obtains success in one's undertakings.

भूर्जस्वामी[3] हिडिम्बेशो लोवारः श्रीविनायकः ।
उतङ्केशो गुहावासी भीमेशः[4] सौमुख[5] स्तथा ॥१०२८॥

भद्रेश्वरो महास्यश्च महाशनगवेषणौ[6] ।
पौलस्त्यो गिरिवासी च जयेश्वरमहेश्वरौ ॥ १०२९

एकैकमेभ्यो दृष्ट्वा तु गणेशं सुसमाहितः ।
कार्यसिद्धिमवाप्नोति पुण्यं फलमुपाश्नुते ॥१०३०॥

1028-30. By seeing with concentrated mind, each and every Gaṇeśa of all these, namely, Bhūrjasvāmī, Hiḍimbeśa, Lovāra, Śrīvināyaka, Utaṅkeśa, Guhāvāsī, Bhīmeśa, Saumukha Bhadreśvara, Mahāsya, Māhāśana, Gaveṣaṇa, Paulastya, Girivāsī, Jayeśvara and Maheśvara, one obtains accomplishment one's doings and enjoys holy merit.

---

1. दिशे A
2. साधय BDEF
3. ऊर्जस्वामी BE
4. भूम्यांशाः A
5. सुमुखः H
6. Thus G, महाशनववेषिणौ BCD, महाशविवेषिणौ E, महाशनवनेषिणौ A, महाशणववेशिनौ corrected into महाषनववेशिनौ H Ed. Leiden v. v. 991-994

शच्याः समीपे पौलस्त्यं दृष्ट्वा स्कन्दं नराधिप।
पात्रकुण्डे[1] नरः स्नात्वा कौमारं लोकमाप्नुयात् ॥१०३१॥

1031. O Lord of men, after taking bath in Pātrakuṇḍa one obtains the world of Kumāra by seeing Skanda, erected by Pulastya near (the lake of) Śacī.

मालीवनं[2] गौतमेशं[3] विश्वामित्रेश्वरं तथा।
सौनासिकं[4] वसिष्ठेशं माखरेशं[5] सुरेश्वरम्[6] ॥१०३२॥

स्कन्देश्वरं[7] विशाखेशं पौलस्त्यमपरं[8] तथा।
दृष्ट्वा कुमारमेकैकं फलं गोदानजं भवेत्[9] ॥ १०३३॥

1032-33. By the sight of each and every Kumāra namely, Mālīvana, Gautameśa, Viśvāmitreśa, Saunāsika, Vasiṣṭheśa, Mākhareśa, Sureśvara, Skandeśvara, Viśākheśa and another erected by Pulastya, one obtains the merit which accrues from the gift of cow.

पुलस्त्यनिर्मितं[10] शक्रं[11] भरद्वाजकृतं तथा।
काश्यपं काण्वं[12] मागस्त्यं वासिष्ठं[13] च शतक्रतुम् ॥१०३४॥

---

1. पात्रकुण्डं H
2. Thus H, मालवीरं A, सालीवरं DEF, सौलीवरं B
3. गौतमीशं H, गौरमीशं ABDF
4. सौनामिकं BE
5. सारवरं B
6. मखरेश्वरम् E, मे सुरेश्वरम् B
7. स्कन्धेश्वरम् G
8. अमरं A
9. लभेत् G
10. पौलस्त्यनिर्मितं EH
11. शुक्रं H
12. कन्दम् E, कण्ठम् B
13. वसिष्ठं B

दृष्ट्वा स्वर्गमवाप्नोति गोसहस्रफलं लभेत् ।
अग्नेराङ्गिरसीं दृष्ट्वा प्रतिमां प्राप्नुयाद्[1] दिवम् ॥१०३५॥

1034-35. Having seen (the images of) Śakra—the performer of hundred sacrifices—erected by Pulastya, Bharadvāja, Kaśyapa, Kaṇva, Agastya and Vasiṣṭha, one obtains heaven and the merit of giving thousand cows in charity. A sight of the image of Agni erected by Aṅgirā gives heaven.

तैजसे तु नरः स्नात्वा दृष्ट्वा प्रेताधिपं यमम्[2] ।
स्वर्गलोकमवाप्नोति तिलधेनुफलं भवेत्[3] ॥१०३६॥

1036. By seeing Yama—the lord of the Pretas—, after having taken bath in Taijasa, one gets heaven as well as the merit accruing from the gift of a cow and sesame.

स्नात्वा[4] तु पुष्करे तीर्थे[5] दृष्ट्वा सूर्यसुतं तथा ।
सर्वपापविनिर्मुक्तः स्वर्गलोके महीयते ॥ १०३७॥

1037. By seeing the son of the Sun god, after having taken bath in Puṣkara Tīrtha, one is freed from all the sins and is honoured in heaven.

प्रेताधिपं वसिष्ठं च सुतङ्केशं[6] तथा यमम् ।
दृष्ट्वैकैकमथैतेभ्यो[7] मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥ १०३८॥

1. आप्नुयात् G
2. Between 1037 a and 1037 b occurs दृष्ट्वैककमथैतेभ्यो मुच्यते सर्वकिल्विषैः H
3. Thus A, लभेत् other MSS.
4. स्नातः C
5. स्नात्वा पुष्करतीर्थे च H
6. Thus ACEFH, उतङ्केशं D
7. तथैतेभ्यः H

Ed. Leiden v. v. 999-1002.

1038. The sight of everyone of these viz., Yama, Sutaṅkeśa and the lord of the Pretas erected by Vasiṣṭha, releases one from all the sins.

तारारात्र्यां[1] विशेषेण दृष्ट्वा ह्येते[2] महाबलाः ।
दृष्ट्वा तमर्चितं देवं विरूपाक्षमिति श्रुतम ।, १०३९॥

नाप्नोति सर्वकालेषु भयं राक्षससम्भवम्[3]।
दृष्ट्वा तु वारुणं[4] देवं[5] राजञ्च बलिना कृतम् ॥ १०४०॥

सर्वपापविनिर्मुक्तो वारुणं लोकमाप्नुयात्[6]।
मानसस्योत्तरे कूले महापद्म[7] जलाशये ॥१०४१॥

स्नात्वा दृष्ट्वैव भवनं पुलस्त्येन विनिर्मितम् ।
गोदानफलमाप्नोति व्याधिभिश्च विमुच्यते[8] ॥१०४२॥

1039-42. These highly strong ones should be specially seen in a night full of stars. By the sight of that worshipped god known as Virūpākṣa, one does not get, at all times, the fear born of the Rākṣasas. O king, after seeing the (images of the) god erected by Varuṇa and Bali, one is freed from all the sins and enjoys in the world of Varuṇa. After a bath in the lake of Mahāpadma and on the northern bank of Mānasa lake, a mere sight of the temple erected by Pulastya, gives one the merit of the gift of cows and also releases (one) from the diseases.

---

1. तारारात्रि C
2. ह्येता: BF, वैते A
3. First and Second Pādas om. AH
4. वरुणं BE
5. Third Pāda om. AH
6. Thus A, अश्नुते other MSS.
7. रमापद्म—A
8. This hemistich om. B

दृष्ट्वा धनेश्वरं[1] देवं वितस्ताक्षसमीपतः ।
कपटेश्वरपार्श्वे[2] च[3] दृष्ट्वागस्त्येन विनिर्मितम्[4] ।। १०४३।।

सेतारं[5] गोतमस्वामिं सौमुखं[6] सुरभीकृतम् ।
दृष्ट्वैकैकमथैतेभ्यो धनवानभिजायते । ।।१०४४।।

1043-44. One becomes rich by the sight of everyone of these, namely, the god Dhaneśvara near Vitastākṣa, (the image of the god) erected by Agastya near Kapateśvara, Setāra, Gotamasvāmī, Saumukha and one erected by Surabhi.

दृष्ट्वा शशाङ्कं राज्ञा तु सुचन्द्रेण विनिर्मितम् ।
चन्द्रलोकमवाप्नोति नरो नास्त्यत्र संशयः ।।१०४५।।

1045. After seeing (the image of) Śaśāṅka erected by king Sucandra, a man obtains the world of the Moon. There is no doubt about this.

मणिभद्रं तथा दृष्ट्वा धनवानभिजायते ।। १०४६।।

1046. By seeing Maṇibhadra, one becomes possessed of wealth.

कामदेवमगस्त्येन पर्वतोपरि निर्मितम् ।
दृष्ट्वा सुखमवाप्नोति रूपवानभिजायते[7] ।। १०४७

1047. One obtains happiness and becomes beautiful after seeing Kāmdeva erected by Agastya on the mountain.

---

1. धरेश्वरे E, वरीश्वरं D
2. पार्श्वं H
3. वा A.
4. This verse om. B
5. सीतारि BDE, सीतागि F
6. सौसुखं EG
7. This verse BDEF only

Ed. Leiden v. v. 1007-1010a.

पुलस्त्यनिर्मिता देवी भुवि भेडेति विश्रुता[1] ॥१०४८॥

1048. The (image of the) goddess erected by Pulastya is known as Bheḍā on the earth.

पुलस्त्यनिर्मितां दृष्ट्वा केशवेनोपबृंहिताम्।
सर्वपापविनिर्मुक्तो विद्यामाप्नोत्यनुत्तमाम्[2] ॥१०४९॥

1049. By seeing the goddess erected by Pulastya and accompanied by Keśava, one is freed from all the sins and gets highest knowledge.

दृष्ट्वा विशोकां काश्मीरां[3] केशवेनोपबृंहिताम्।
प्रतिष्ठितां केशवेन विष्णुलोके महीयते ॥१०५०॥

1050. One is honoured in the world of Viṣṇu, by seeing Viśokā in Kaśmīrā, accompanied by Keśava and erected by Him.

भीमादेवीं[4] तथा दृष्ट्वा श्रियमाप्नोत्यनुत्तमाम्।
तथा कापिञ्जलीं देवीं तथा देवीं सुरेश्वरीम् ॥१०५१॥

भद्रेश्वरीं गौतमेशीं[5] देवीं कालशिलामपि[6]।
तथोद्योगश्रियं नाम्नीं[7] गवाक्षीं चण्डिकामपि ॥१०५२॥

---

1. This verse om. D
2. This hemistich om. DEF
3. Thus A, कश्मीरां F, कश्मीरं E, काश्मीर्यां C
4. Thus other MSS, भीमां देवीं A
5. गौतमीं B
6. कौलाशिलामपि D
7. नाम्ना G

Ed. Leiden v. v. 1010b-1014.

दुर्गां गौरीं सुविजयां शकुनीं[1] ब्रह्मचारिणीम्[2]।
चक्रेश्वरीं[3] तथा दृष्ट्वा मनोरथमवाप्नुयात् ॥१०५३॥

1051-53. By a sight of the goddess Bhīmā, one gets the best wealth and by seeing the goddess Kāpiñjali, the goddess Sureśvarī, (the goddesses) Bhadreśvarī, Gautameśī, the goddess Kālaśilā, (the goddess) named Udyogaśrī, (the goddesses) Gavākṣī, Caṇḍikā, Durgā, Gaurī, Suvijayā, Śakunī Brahmacāriṇī and Cakreśvarī, one gets one's desire fulfilled.

चक्रस्वामिसमीपे च[4] दृष्ट्वा देवीं हराङ्कगाम्[5]।
सर्वपापविनिर्मुक्तो रुद्रलोकमवाप्नुयात् ॥१०५४॥

1054. After seeing near Cakrasvāmī, the goddess sitting in the lap of Hara, one is freed from all the sins and is honoured in the world of Rudra.

कार्तवीर्यार्जुनस्वामिं[6] दृष्ट्वा तं[7] च दिवाकरम्।
मार्तण्डं कश्यपस्वामिं[8] विश्वगश्वकृतं रविम् ॥१०५५॥

सुचन्द्रेशं सुचक्रेशं[9] सुरभीस्वामिनं रविम्।
दृष्ट्वैकैकमथैतेभ्यो हयदानफलं लभेत् ॥१०५६॥

1. Thus other MSS, णकुनीं A, शाक्तनीं G

2. D adds नीलमते देवायतननाम। गोनन्दः। From 1053 a to 1067 om. D.

3. शक्रेश्वरीं A

4. तु BFH

5. हरङ्कशाम् A

6. कार्तवीर्यार्जुनस्वामी G, कार्तवीर्यार्जुनं स्वामिं B.

7. नामाङ्कं H.

8. कश्यपस्वामिमार्तण्डं G.

9. सुचन्द्रे च सुचन्द्रेशं E, सुचन्द्रे च सुचक्रेशं B.

Ed. Leiden v. v. 1015-1018.

1055-56. By seeing that (image of) Divākara called Kārtavīryārjunasvāmi, (that of) Mārtaṇḍa called Kaśyapasvāmi, (that of) Ravi erected by Viśvagaśva and everyone of these, namely, (the images called) Sucandreśa, Sucakreśa, and Surabhisvāmī, one obtains the merit of the gift of horses.

ब्रह्माणं वरदं दृष्ट्वा शैलरूपधरं स्वयम् ।
विष्णुस्वामिं हरस्वामिं[1] कश्यपस्वामिनं तथा ॥१०५७॥

दृष्ट्वैतान् स्वर्गमाप्नोति भूमिपालपितामहान् ।
चक्रस्वामिसमीपस्थं हरं[2] दृष्ट्वा सुदर्शनम् ॥१०५८॥

स्वयम्भुवं वह्निकृतं तथा वै[3] पिङ्गलेश्वरम् ।
बिन्दुनादेश्वरं देवं देवं भद्रेश्वरं तथा ॥१०५९॥

चन्द्रेश्वरं सज्येष्ठेशं वालखिल्येश्वरं हरिम् ।
केशवेशं समेशं च धौम्येशं वरुणेश्वरम् ॥१०६०

चक्रेश्वरं सचन्द्रेशं कश्यपेशं विलोहितम् ।
कामेशं सवासिष्ठेशं भूतेशं सगणेश्वरम् ॥१०६१॥

सूर्येश्वरं महाराज भस्मेशं विमलेश्वरम् ।
दृष्ट्वैकंकमयैतेभ्यो मुच्यते सर्वकिल्बिषैः[4] ॥१०६२॥

हिमाचलेशं शङ्खेशं[5] देवं वैवट्टिलेश्वरम् ।
महानदीश्वरं शम्भुं[6] वरदं कश्यपेश्वरम् ॥१०६३॥

---

1. हरिस्वामिं C, हरिस्वामिं ed. Leiden
2. हरिं G
3. तथैव B
4. किल्विषैः BEF
5. श्रृङ्गेशं BEF
6. शाम्भवं A

Ed. Leiden v.v. 1019-1025.

राजेश्वरं नृसिंहेशं भवेशं धनदेश्वरम् ।
सदा संनिहितो राजन् देवो भूतेश्वरो हरिः[1] ॥१०६४॥

1057-1064. O king, one obtains heaven for one's ancestors, by seeing the boon-giver Brahmā in the form of a hill, a form which he himself has assumed, and also (his images called) Viṣṇusvāmi, Harasvāmi and Kaśyapasvāmī.

O great king, one is released from all the sins by seeing everyone of these viz., Sudarśana Hara near Cakrasvāmi, Svayambhū, (Hara's image) erected by the Fire-god, (Hara's images called) Piṅgaleśvara, the god Bindunādeśvara, the god Bhadreśvara, Candreśvara along with Jyeṣṭheśa, Vālakhilyeśvara Hari, Keśaveśa, Sameśa, Dhaumyeśa, Varuṇeśvara, Cakreśvara along with Candreśa, Kaśyapeśa, Vilohita, Kāmeśa along with Vasiṣtheśa, Bhūteśa along with Gaṇeśvara, Sūryeśvara, Bhasmeśa and Vimaleśvara; (so also) the boon-giver god (called) Himācaleśa, Śaṅkheśa, Vaivaṭṭileśvara, Mahānadīśvara, Śambhu, Kaśyapeśvara, Rājeśvara, Nṛsiṃheśa, Bhaveśa and Dhanadeśvara. O king, the god Hara—the lord of the Bhūtas—is always present (in all these images.).

मुच्यते किल्बिषैः सर्वैस्तत्र दृष्ट्वैव नन्दिनम्[2] ।
नन्दीश्वरो प्रसन्नो[3] हि सदा भूतेश्वरस्तथा[4] ॥१०६५॥

सांनिध्यं राजशार्दूल[5] लोकानां हितकाम्यया ।
सदा[6] सन्निहितस्तत्र[7] नन्दी भक्त्या हरस्य तु[8] ॥१०६६॥

1. हरः G
2. Thus other MSS., तं दिनम् A
3. नन्दीश्वरं प्रसन्नं AH
4. तदा EF
5. कुरुते तत्र G
6. सर्वा A
7. तस्य G
8. च A

1065-66. By merely seeing Nandī there, one is freed from all sins. Nandīśvara is always pleased and so also is Bhūteśvara. O tiger among kings, (their) presence is due to their desire for doing good to the worlds. Nandī is always present there due to devotion for Hara.

तोयमध्यगतं दृष्ट्वा सम्प्राप्तं[1] कपटेश्वरम् ।
गोसहस्रमवाप्नोति सम्पूज्याभीप्सितां गतिम्[2] ॥१०६७॥

1067. By seeing Kapaṭeśvara who appears in the midst of waters, one obtains thousand cows and by worshipping (him) one gets desired refuge.

गोनन्दः

कथमाराधितो देवो[3] नन्दिना वदतां वर ।
नित्यं सन्निहितो देवो[4] येन भूतेश्वरे[5] स्थितः[6] ॥१०६८॥

1068. Gonanda said: "O best of the speakers, how did Nandī propitiate the god, by which he—present in Bhūteśvara—is always near him?"

बृहदश्वः

शृणु राजन् कथां दिव्यां सर्वकिल्विषनाशिनीम्[7] ।
नन्दिनं प्रति भूपाल यथावृत्तं मनोरमम्[8] ॥१०६९॥

---

1. Thus other MSS., संप्राप्य AH
2. नीलमते देवायतनकीर्तनम् add A,—देवायतनकीर्तनंनामसमाप्तम् F, इति नीलमते देवतायतनकीर्तनम् G, नीलमते देवालयातनकीर्तनं समाप्तम् H, then follows गोनन्द उवाच, om. A
3. देव E.
4. शम्भु: G
5. भूतेश्वर: H
6. This verse om. A
7. सर्वकल्मषनाशिनीम् CDG
8. मनोहरम् B, मनोरमां DEFH

Ed. Leiden v. v. 1029-1031

1069. Bṛhadaśva (replied): "O king, the protector of the earth, listen to the account as it happened with reference to Nandī, the account which is divine, heart-enchanting and remover of all sins.

शिलादो नाम विप्रो[1]ऽभूत् पुरा पुत्रविवर्जितः ।
तेन वर्षशतं भुक्त्वा शिलाचूर्णं नराधिप ॥१०७०॥

नन्दिपर्वतमासाद्य महादेवः प्रसादितः ।
पुत्रार्थे[2] तु तदा तस्य देवदेवोऽनुकम्पया ॥१०७१॥

पुत्रत्वे[3] नन्दिनं प्रादात् स्वगणेशं महाबलम् ।

1070-72a. In former times, there was a Brāhmaṇa named Śilāda who had no son. O king, he went to Nandi mountain and in order to get a son (he) propitiated the Great God, by eating the powder of rocks for one hundred years. Due to compassion, the God of the gods, gave to him as a son, his own Gaṇeśa Nandī possessed of great strength.

दीयमानस्तु पुत्रत्वे[4] नन्दी प्रोवाच शङ्करम् ॥१०७२॥

अनुग्रहाद् द्विजस्यास्य पुत्रोऽहं भविता प्रभो[5] ।
किन्त्वयोनिभवो देव भवेयं तस्य[6] पुत्रकः ॥१०७३॥

1072b-73. While being given as a son, Nandī spoke to Śaṅkara thus: "O lord, due to (your) favour, I shall become the son of this Brāhmaṇa, but O god, let me be his son, not born from the womb.

---

1. शिलादो नाम पुत्रो EF, शिलादेन सपुत्रो B
2. पुत्रार्थं F
3. पुत्रार्थे BDF, पुत्रार्थी E, पुत्रत्वं A
4. पुत्रार्थे B
5. विभो G
6. Thus A, त्वस्य other MSS.

चिरं च न च वत्स्येऽहं मानुष्ये त्वद्विना कृतः ।
तमुवाच हरो देवः प्रहसन्ननुकम्पया ॥१०७४॥

उमाविवाहे शप्तोऽसि भृगुणा त्वं गणोत्तम[1] ।
अपूजितेन मानुष्ये तेनापि[2] भविता ध्रुवम् ॥१०७५॥

तेनैव च[3] शरीरेण मत्समीपमुपेष्यसि[4] ।
ततः[5] प्रभृति मानुष्ये वत्स्यसे त्वं गणोत्तम ॥१०७६॥

1074-76. Moreover, separated from you, I would not stay for long in the human (world). Smiling with compassion, the god Hara said to him: "O best of the gaṇas, you have been cursed by Bhṛgu not honoured (by you) in the marriage of Umā. So (you) shall surely be born in the human form. With that very body, you shall come near me.

O best of the gaṇas, thenceforward you shall live in the human world.

वत्स्यसे मत्समीपञ्च[6] प्राकाम्येण[7] यथासुखम् ।
वत्स्यसे किं[8] च मानुष्ये भृगुशापबलात्कृतः[9] ॥१०७७॥

तत्रापि तेऽहं वत्स्यामि प्राकाम्येण[10] गणेश्वर ॥१०७८॥

---

1. गणेश्वर A, गजोत्तम G
2. तेनासि BH
3. तेन देव BDE, तेन चैव CH
4. अथेष्यसि BDF
5. इतः G
6. Thus A, मत्समीपे च other MSS
7. प्राकाम्येन AC
8. त्वं G
9. ततः G, भृगुणा बलात्कृतः H
10. प्राकाम्येन AC

Ed. Leiden v. v. 1035b-1039

1077-78. At your will, you shall live near me, as may give you happiness. You shall live in the human world, compelled by the curse of Bhṛgu, but O lord of the gaṇas, there too I shall live according to your desire."

एवं[1] भूतेश्वरे नन्दी नित्यं वसति पार्थिव ।
प्राकाम्येण[2] हरो देवस्तथा तदनुकम्पया[3] ॥१०७९॥

1079. O king, thus Nandī always lives at Bhūteśvara and so also the god Hara (lives) willingly, due to favour upon him.

गोनन्दः[4]

कथं जातः शिलादस्य नन्दी पुत्रत्वमागतः ।
कथं च स्वशरीरेण गाणपत्यमवाप्तवान्[5] ॥१०८०॥

1080. Gonanda (said): "How did Nandī—born (in the human world)—become a son of Śilāda. How did he attain gaṇapatihood with his body."

बृहदश्वः[6]

अयोनिजः शिलादेन शिलां चूर्णयता तदा ।
सम्प्राप्तस्तु शिलामध्यात् पुत्रो नन्दी शशिप्रभः[7] ॥१०८१॥

1081. Bṛhadaśva (said): Then, while grinding a rock, Śilāda found in the midst of the rock, the son Nandī not born from the womb and possessed of the lustre of the moon.

1. चैवं EF
2. प्राकाम्येन AC
3. तथाभूदनुकम्पया B
4. उवाच add CE
5. अवाप्नुयात् BH
6. उवाच add C
7. शशिप्रभुः B

तं प्राप्य तनयं विप्रः शिलादो हर्षमागतः ।
संस्काराणि तु पुत्रस्य सर्वाणि[1] कृतवांस्तथा[2] ॥ १०८२॥

1082. Having got that son, the Brāhmaṇa Śilāda became pleased and thereafter performed all the ceremonies with reference to the son.

क्रियमाणेषु पुत्रस्य संस्कारेषु तथा द्विजः[3] ।
अल्पायुषं स शुश्राव ब्राह्मणेभ्यः स्वयं[4] सुतम् ॥१०८३॥

1083. When the ceremonies of the son were being performed, the twice-born (Śilāda) heard from the Brāhmaṇas that the son was to be short-lived.

श्रुत्वारोदत्[5] स धर्मात्मा शिलादः पुत्रवत्सलः ।
तं रुदन्तं तदा नन्दी वारयामास धर्मवित् ॥१०८४॥

मा त्वं[6] रुदस्व[7] ताताद्य तवाहं प्रियकाम्यया ।
आराध्य शङ्करं देवं दीर्घमाप्स्यामि जीवितम् ॥१०८५॥

1084-1085. Having heard (this), the pious Śilāda—full of affection for the son—started weeping. Nandi—the knower of Dharma—consoled him who was weeping, thus: "Father, do not weep today. For your favourite desire, I shall obtain long life by propitiating the god Śaṅkara.

1. संस्कारांश्चापि निखिलान् पुत्रस्य G, पुत्रस्य occurs after सर्वाणि C
2. Thus A, तदा other MSS.
3. द्विज F
4. तदा CG
5. Om. BDE,—वोचत् ACFGH
6. मा मा Ed. Leiden
7. रोदस्व C, रोवस्व H

Ed. Leiden v.v. 1043-1046

एवमुक्त्वा स पितरं प्राप्तानुज्ञस्ततः स्वयम्[1] ।
हरमुकुटमित्याख्यातं शृङ्गं[2] हिमवतः शुभम्[3] ॥१०८६॥

जगाम सहसा नन्दी[4] तपसे कृतनिश्चयः ॥१०८७॥

1086-87. Saying so to his father and after getting his permission, Nandī himself—determined to perform penance—went to the auspicious peak of the Himālaya, known as Haramukuṭa.

तस्य[5] शृङ्गस्य पूर्वार्धे सरोऽस्ति[6] विमलोदकम् ।
कालोदकमिति ख्यातं सर्वकिल्बिषनाशनम् ॥१०८८॥

1088. In the eastern half of that peak, there is a lake of clear water called Kālodaka, the destroyer of all sins.

तस्मिन्नन्दी शिलां गृह्य गुर्वी[7] मूर्धन्यतन्द्रितः ।
आराधयामास हरं[8] रुद्रजापरतो जले[9] ॥१०८९

1089. Placing a big rock on his head and unweariedly engaged in muttering the name of Rudra in that water, Nandī propitiated Hara.

तस्य वर्षशतं रुद्रं जपतः सलिले गतम् ।
ततो वर्षशते पूर्णे देवी देवमभाषत ॥१०९०॥

---

1. परं D
2. शृङ्गे C
3. Third and fourth Padas om. D
4. तत्र G
5. यस्यG
6. पि H
7. गुर्वीं गृहीत्वा G
8. जले C
9. हरम् C

Ed. Leiden v. v. 1047-1050

1090. One hundred years passed away while he was muttering the name af Rudra, in the water. After the completion of a hundred years the goddess spoke (thus) to the god:

पुत्रो मे भगवन् नन्दी कालोदे तप्यते तपः ।
वरदानेन तं देव योजयस्वाशु मा चिरम् ॥१०९१॥

1091. "O venerable one, my son Nandi is performing austerities at Kāloda. Endow him, quickly, with a boon. Be not late, O lord!"

एवमुक्तस्तदा देव्या वाराणस्यां नराधिप ।
देव्या सह ततो[1] देवो मार्गेण क्षितिगामिना ॥१०९२॥

प्रदेशे[2] वृषभारूढो न चादृश्यत केनचित् ।

1092-93a O lord of men, thus was the god addressed by the goddess at Vārāṇasī. Then mounted on the bull and (going) by land-route, the god, along with the goddess, was not seen by anyone in that area.

स प्रयागमतिक्रम्य तथा[4]योध्यां महापुरीम् ॥१०९३॥

पुण्यं च नैमिषारण्यं गङ्गाद्वारमतः परम् ।
स्थानेश्वरात्[5] कुरुक्षेत्रं तथा विष्णुपदं सरः[6] ॥१०९४॥

1093b-1094. After crossing Prayāga and the great city of Ayodhyā, (he crossed) the holy Naimiṣa forest and beyond that Gaṅgādvāra. From Sthāneśvara (he went) to Kurukṣetra and holy Viṣṇupada.

---

1. Thus BCDH, तदा AEF
2. आययौ G
3. —लक्षितं परमादृतः G
4. तदा EF
5. Thus other MSS. except A स्थाण्वेश्वरात्
6. Thus A, शुभं other MSS.

Ed. Leiden v. v. 1051-1054

शतद्रुं च विपाशां च पुण्यतोयामिरावतीम् ।
देविकां चन्द्रभागां च तथा विष्णुपदं शुभम्[1] ॥१०९५॥

विशोकां विजयेशं च वितस्तासिन्धुसङ्गमम्[2] ।
एतान्सर्वानतिक्रम्य प्रययौ भरतं गिरिम् ॥१०९६॥

1095-96. Having crossed all these, viz. the Śatadru, the Vipāśā and the Irāvatī, possessed of holy water, the Devikā, the Candrabhāgā, the auspicious Viṣṇupada the Viśokā, Vijayeśa and the confluence of the Vitastā and the Sindhu, he went to the mountain Bharata.

तस्य मूलमथासाद्य देव्या[3] वचनमब्रवीत् ।
इहैव तिष्ठ तावत् त्वमहं यास्याम्यतः परम् ॥१०९७॥

वृषेण सहिता देवि[4] पर्वतेऽस्मिन् हि यः पथा ।
करोत्यारोहणं तस्य महत् पुण्यफलं[5] स्मृतम् ॥१०९८॥

1097-98. Having reached the foot of that (mountain), he said to the goddess: "O divine lady, stay here along with the bull, while I shall go further. Whosoever climbs up this mountain by this way, obtains high merit.

पथा त्वं न समर्थासि सुकुमारासि देवि यत् ।
आरोढुं तेन[6] यास्येऽह[7]मेक एवाद्य सत्वरः[8] ॥१०९९॥

---

1. Thus A, सरः other MSS.
2. Verse 1095 occurs after this hemistich in A
3. देव्यै G
4. देवी AC
5. पुण्यं फलं A
6. तस्य BEF
7. याम्यहं BE
8. मन्थरः A

1099. You being tender, are not able to climb up (the mountain) by this way, so I shall go alone quickly, today.

तस्माद्देशात् प्रवृत्तस्तु गन्तुं[1] देववरः पथा ।
पथेश्वराख्य[2]स्तत्रेष्टो देवस्यायतनोऽभवत् ॥११००॥

1100. From that place, the best of the gods began to climb up the way, and there came into existence a temple of the god called Iṣṭapatheśvara.

आरुरोह यथा[3] शैलं पथा[4] देवो महेश्वरः ।
तदा वृद्धिमगाच्छैलो महतीं भूरिदक्षिणः ॥११०१

वर्धमानं तु तं ज्ञात्वा श्रान्तः क्रुद्धो[5] महेश्वरः ।
रूपं कृत्वा महद् घोरं पदा[6] मूर्धन्यताडयत् ॥११०२॥

1101-2. As the god Maheśvara climbed the mountain by that way, the excessively clever mountain became higher and higher. Maheśvara was tired and being angry to know that the hill was increasing in height, he assumed a terrible form and gave him with his foot, a stroke on the head.

ततः प्रभृति तच्छैलं मुण्डपृष्ठं प्रकीर्तितम्[7] ।
मुण्डपृष्ठं शरीरेण स्पृष्ट्वा सर्वेण मानवः[8]॥११०३॥

---

1. Om. E
2. महेश्वराख्यः BDEF
3. पथा H
4. यदा H, यथा A
5. शान्तक्रोधो A
6. तदा G
7. शैलोऽसौ मुण्डपृष्ठः प्रकीर्तितः CG
8. मानुषः H

Ed. Leiden v.v. 1060-1063

अशुभं[1] कीर्तयित्वा च[2] तस्मात् पापात् प्रमुच्यते ।
देवेन ताडितश्शैलो रूपं मानुष्य[3]मास्थितः ॥११०४॥

प्राञ्जलिर्देवदेवेशमुवाच कृपणो ह्यहम्[4] ।
ततः प्रसन्नो[5] देवेशः शैलमाह कृपान्वितः ॥११०५॥

1103-5. Since then, that mountain is called Muṇḍapṛṣṭha. By touching Muṇḍapṛṣṭha with whole of the body, a man is freed from the sin of saying something unauspicious. Kicked by the god, the mountain assumed a human form and with both hands joined together, he said to the lord of the gods of gods. "I am miserable." Then pleased and full of compassion the lord of the gods said to the mountain :

मम पादप्रहारेण निर्गतं यज्जलं तव ।
कृपाणीतीर्थमि[6]त्येतद् भुवि यास्यति[7] पर्वत[8] ॥११०६॥

1106. "O mountain, your water which has come out by the stroke of my foot, shall be known as Kṛpāṇītīrtha on the earth.".

मुण्डपृष्ठं गिरिं कृत्वा[9] सौम्यं[10] रूपमथास्थितः ।
अप्सरोभिर्युतो यत्र तीर्थमप्सरसां हि तत्[11] ॥११०७॥

1. सुशुभं BDEF
2. तु C
3. ॰मानुषं CF
4. विनयान्वितः G, कृपणोऽस्म्यहम् H
5. प्रसन्नीभूय G
6. कृपणीतीर्थम् DE
7. स्थास्यति G
8. पर्वतम् A
9. स्पृष्ट्वा BDEF
10. सौम्यरूपम् H
11. तम् A

Ed. Leiden v. v. 1064-1067

1107. After naming the mountain as Muṇḍapṛṣṭha he assumed a beautiful form. That place inhabited by the nymphs is Apasarastīrtha.

ततो ब्रह्मसरो नाम दृष्ट्वा तीर्थं मनोरमम्[1] ।
हंसरूपधरः[2] शैलं पाटयामास सत्वरः ॥११०८॥

1108. Then, having seen the heart-fascinating sacred place known as Brahmasara, (he) assumed the form of a swan and broke forth the mountain in no time.

हंसरूपेण यच्छैले कृतं छिद्रं[3] महात्मना ।
हंसद्वारमिति प्रोक्तं सर्वकिल्विषनाशनम् ॥११०९॥

1109. The opening in the mountain, which was made by the high-minded (god in the form of a swan, is known as Haṃsadvāra—the destroyer of all sins.

दृष्ट्वा तीर्थौ[4] महादेवस्तथा वातिकषण्डिकौ[5] ।
कपिलातीर्थमासाद्य स ददर्श पितामहम् ॥१११०॥

देवैर्वृतं महाभागं यजन्त[6]मृषिभिस्तदा[7] ॥११११

1110-11. Then, having seen the sacred places Vātika and Saṇḍika, the great god reached Kapilā Tīrtha and saw the highly fortunate Brāhmaṇa surrounded by the gods and performing sacrifice in the company of sages.

---

1. मनोहरम् F
2. हंसरूपधरं A
3. रन्ध्रं G
4. तीर्थं A
5. वातिलषण्डिकौ A
6. जयन्तम् BEF
7. सदा EFG

Ed. Leiden v. v. 1068-1070

हंसरूपधरं दृष्ट्वा ब्रह्मा देवं महेश्वरम् ।
जानुभ्यामवनिं गत्वा ववन्दे परमेश्वरम्[1] ॥१११२॥

1112. Seeing the god Maheśvara in the form of a swan Brahmā kneeled down on the earth and saluted the high god.

दृष्ट्वा तु[2] प्रणतं देवं ब्रह्माणं जगतः प्रभुम्[3] ।
प्रणम्य शक्रः प्रोवाच[4] यत्[5] तच्छृणु महीपते[6] ॥१११३॥

1113. O lord of the earth, listen to what Śakra spoke, saluting Brahmā—the lord of the world—when he saw him prostrated.

शक्रः ।

नमस्ते देवदेवेश[7] जगत्कारणकारण[8] ।
त्रैलोक्यनाथ सर्वज्ञ सर्वेश्वर नमोस्तु ते ॥१११४॥

1114. Śakra said : "Salutation to you, O lord of the gods of the gods, the cause of the cause of the world, the lord of the three worlds, the omniscient, the lord of all!

त्वत्तोऽन्यं नैव पश्यामि जगत्यस्मिन्[9] हि कारणम् ।
त्वया सर्वमिदं व्याप्तं त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥१११५॥

---

1. This hemistich om. BDE
2. च G
3. पतिम् G
4. तुष्टाव G
5. यथा G
6. भूपते G
7. देवदेवस्य F
8. जगत्करणकारण D
9. जगतोऽस्य G

1115. I do not see in this world, any cause other than your-self. By you are pervaded all the three worlds including movable and immovable objects.

स्रष्टा त्वमस्य सर्वस्य संहर्ता[1] पालकस्तथा ।
यदोन्मीलयसे नेत्रे त्रैलोक्यस्योद्भवस्तदा ॥१११६

भवतीह जगन्नाथ यदा च स्वपिषे[2] विभो ।
तदै[3]तदखिलं सर्वं त्रैलोक्यं तु प्रणश्यति[4] ॥१११७॥

1116-17. O lord, you are the progenitor, protector and destroyer of all this. The three worlds are born, when you open your eyes and when, O lord of the worlds, you go to sleep, all these three worlds are destroyed.

भूमिर्धृता[5] धारयति त्वयेदं[6] सचराचरम्[7] ।
त्वया धृता धारयन्ति[8] तथैवापोऽखिलं जगत् ॥१११८॥

1118. Supported by you, this earth supports all this movable and immovable (creation). Upheld by you, the waters hold this whole world.

त्वत्तेजसा जगत् सर्वं वह्निर्धारयति प्रभो ।
त्वत्तेजसा तथा वायुर्भावयत्यखिलं जगत्[9] ॥१११९॥

---

1. महतः A
2. स्वपिषि वै तदा G
3. Thus H, तदेतत् A
4. Thus A, सम्प्रणश्यति other MSS.
5. Thus H, भूमिमेव A
6. Thus H, त्वदीयं A
7. vv. 1116, 1117 and 1st two Pādas of v. 1118 om. BDEF
8. धारयति A
9. This verse om. BDEFGH

Ed. Leiden v. v, 1075-1078

1119: O lord, it is due to your lustre that the fire bears this whole world and it is due to your energy that the wind sustains this whole world.

शब्दयोनिं तथाकाशं[1] जगद् धारयते प्रभो ।
वीर्येण ते महाभाग त्वं च प्रोक्तस्तथापरः ॥११२०॥

1120. O lord, it is due to your strength that the ether—the birth place of sound—bears the whole world. O highly gifted one, you are said to be the Supreme Spirit.

त्वं बुद्धि[2]स्त्वं तथैवात्मा सर्वस्यास्य प्रकीर्तितः ।
अव्यक्तः पुरुषश्चैव रजः सत्त्वं तथा तमः[3] ॥११२१॥

1121. You are glorified as intellect and the as soul of all this (creation). You are Indefinable Puruṣa and also (the constituent elements called) raja, sattva and tama.

इन्द्रियाणीन्द्रियार्थाश्च भूततन्मात्रसंज्ञकः[4] ।
ज्ञाता ज्ञेयं तथा क्षेत्रं क्षेत्रज्ञः परमेश्वरः ॥११२२॥

ध्याता ध्येयं तथा ध्यानं यज्ञानि विविधानि च[5] ।
सर्वमेतत्त्वमेवैकस्त्वत्तः किमपरं[6] प्रभो ॥११२३॥

यन्नतोसि महाभाग[7] एत[8]न्मे संशयो महान्[9] ॥११२४॥

---

1. शब्दयोनिस्तथाकाशो H
2. वह्निः CH
3. तमस्तथा BDE
4. भूतत्वन्नामसंज्ञकाः A
5. यज्ञाश्च विविधास्तथा G
6. अपरः A
7. महानाग A
8. अत्र G
9. संशयं महत् DEF, इति नीलमते शक्रकृतं शिवस्तोत्रम् add. A, इति नीलमते शक्रसंशयवर्णनम् G

Ed. Leiden v. v. 1079-1082

1122-24. You are the senses and the objects of the senses. You are called the gross physical elements (Bhūta) and the subtle physical essences (Tanmātra). You are the knower (Jñātā) and the thing to be known (Jñeya), the body (Kṣetra) and the soul (Kṣetrajña) and the highest lord. You are the meditator, the object of meditation, the meditation itself and various types of sacrifices. You alone are all this, O lord! What else is there than your ownself? O highly gifted one, as you are prostrated, a great doubt has arisen in me."

बृहदश्वः

एवमुक्तस्तु शक्रेण ब्रह्मा वचनमब्रवीत् ।
एषा तनुर्द्वितीया मे[1] शार्वी परमपावनी ॥११२५॥

तपसा महता युक्ता यन्नतोऽस्मि शतक्रतो ।
त्वं च सर्वैः सुरैः साकं नमस्कृत्वा[2] प्रसादय ॥११२६॥

1125-26. Bṛhadaśva (said) : Addressed thus by Śakra, Brahmā spoke these words : "This is my second form Śārvī the most purifying one and possessed of high penance—before which I am prostrated. Please it by making salutations along with all the gods."

एवमुक्तस्ततः शक्रः सर्वैः सुरगणैर्वृतः ।
तुष्टाव देवदेवेशं त्रिपुरान्तकरं हरम् ॥११२७॥

प्रसादाद् ब्रह्मणस्तस्य यथातथ्येन शंकरम् ॥११२८॥

1127-28. Addressed so, then, Indra—surrounded by all the hosts of the gods—praised, with the favour of Brahmā, Hara, the destroyer of Tripura, the lord of the gods of the gods and Śaṅkara in the true sense of the word.

---

1. एषासौ परमा मूर्तिः G
2. प्रणम्यैनं G

Ed. Leiden v. v. 1083-1085

शक्रः[1]

नमस्ते देवदेवेश मायावृतजगत्त्रय ।
यजमानो[2] मही खं च तोयाग्नीन्द्वर्कवायवः[3] ॥११२९॥

तनवस्ते विनिर्दिष्टा याभिर्व्याप्तं[4] जगत् त्रयम् ।
ब्राह्मीं तनुं तथास्थाय[5] राजसीं त्वं जगद्गुरो[6] ॥११३०॥

लोकान् सृजसि[7] भूतात्मंस्तव[8] कार्यं न विद्यते ।
पौरुषीं तनुमास्थाय[9] सात्त्विकीं त्वं[10] महेश्वर ॥११३१॥

पालयस्यखिलं[11] देव त्रैलोक्यं साक्षिवत् स्थितः ।
कालाख्यां तामसीं कृत्वा जगत् संहरसे तथा ॥११३२॥

1129-32. Śakra said : "Salutation to you, O lord of the gods, encompassing the three worlds with magical power! The sacrificer, the earth, the sky, the water, the fire, the moon, the sun and the wind are stated to be your bodies which pervade the three worlds. O preceptor of the world, after assuming the Brāhmī form which is rājasī, you create the

1. उवाच add. CG
2. जयमानो BDE
3. तोयाग्नीन्द्रार्कवायवः Ed. Leiden.
4. व्यासं A
5. समास्थाय G
6. This Pāda om. A
7. सृजति B
8. तच्च BDEF
9. First three Pādas of this verse om. A
10. सात्विकत्वे A
11. अखिल Ed. Leiden

worlds (but) you are not created, O soul of the beings! O Maheśvara, you—standing (apart) like a witness—sustain the three worlds and O god, after assuming Kāla form which is tāmasī, you destroy the world.

वृषरूपधरो धर्मो वाहनत्वमुपागतः[1] ।
वामार्धं दयिताकायं[2] ब्रह्मचारी सदा[3] भवान् ॥११३३॥

1133. Dharma—assuming the form of a bull—serves as (your) mount. You are always celibate though left-half of your body is female.

नमः शशांकलेखांकजटाभार[4] महेश्वर ।
गंगातरंगनिधूँतजटाभार नमोऽस्तु ते ॥११३४॥

1134. The mass of your matted hair is marked with the lunar crescent and stirred by the waves of Gaṅgā. O Maheś-vara, salutation to you!

त्रिपुरारे नमस्तेऽस्तु नमस्त्वन्धकघातिने[5] ।
शूलाग्रभिन्नदैत्यांशरुधिरार्द्र[6] नमोऽस्तु ते ॥११३५॥

1135. Salutation to you, O enemy of Tripura and destroyer of Andhaka! Salutation to you who became immersed in the blood of the demon Aṃśa rent asunder with the front part of the spear!

कपालमालिने तुभ्यं पार्वतीदयिताय च ।
उग्रायुधाय भीमाय भीमायुधधराय च ॥११३६॥

---

1. तवागतः H
2. Thus AEH,—कार्यं Ed. Leiden
3. यदा BDEF
4. जगद्योने A
5. —शातिने A
6. कुशाग्र—G

Ed. Leiden v. v. 1090-1093

1136. (Salutation to you) O Pārvatī's lover, wearing a garland of skulls, possessing powerful weapons, terrifying one and holding dreadful arms.

ऊर्ध्वलिङ्गाय शीघ्राय क्रथाय क्रथनाय[1] च ।
मंगल्याय वरेण्याय महाहंसाय[2] मीढुषे ॥११३७॥

भीमाक्षाय[3] भुसुण्डाय व्यालयज्ञोपवीतिने ॥११३८॥

1137-38. (Salutation to you) O Urdhvaliṅga, Śīghra, Kratha, Krathana, auspicious, excellent, bountiful, the Great Swan, possessed of a terrifying eye, Bhusuṇḍa, wearing a serpent as the sacred thread.

क्षमस्व मम देवेश यन् मयासि न पूजितः ।
तवैव मायया पूर्वं मोहितेन जगत्प्रभो ॥११३९॥

1139. Forgive me, O chief of the gods and lord of the world, as it was due to being overwhelmed at first by your magical power that I did not worship you.

प्रसन्नोऽसि ध्रुवं शम्भो येन ज्ञातोऽसि वै मया ।
सुप्रसादो[4]ऽसि देवेश प्रणतोऽस्मि महेश्वर ॥११४०॥

1140. O Śambhu, you are pleased indeed, as you have been recognised by me. O lord of the gods, you are possessed of good favour. O Maheśvara, I am prostrated before you.

---

1. क्रस्यनाय A
2. महाकामाय B, महाहासाय CEF
3. भीमाख्याय H
4. सुप्रसन्नोसि G

बृहदश्व:[1]

एवं स्तुतस्तु[2] शक्रेण ब्रह्मणा ऋषिभिः सुरैः ।
हंसरूपं तदा त्यक्त्वा स्वेन रूपेण शङ्करः ॥११४१॥

जगाम ब्रह्मणो यज्ञं देवानां दर्शनं[3] ददौ[4] ।
आनाययामास तदा देवीं देवो[5] वृषं तथा[6] ॥११४२॥

1141-42. Bṛhadaśva (said) : "Praised thus by Indra, Brahmā, sages and gods, Śaṅkara gave up the form of a swan and having assumed his own form, went to the sacrifice of Brahmā and appeared before the gods. Thereafter, the God brought the goddess and also the bull.

तत्रैव[7] देवदेवेशः समाप्ते ब्रह्मणः क्रतौ ।
सर्वैर्देवगणैः[8] साकं[9] ययौ कालोदकं सरः[10] ॥११४३॥

1143. At the completion of the sacrifice of Brahmā, lord of the gods of the gods went to Kālodaka lake along with the hosts of the gods.

ददर्श नन्दिनं तत्र शीतक्षुद्भावकर्षितम्[11] ।
मृत्युनान्वीयमानेन[12] बन्धुनेव नराधिप ॥११४४॥

---

1. उवाच add. C
2. स A, च F
3. हि वरं B
4. ययौ A
5. देवदेवो G
6. तदा AG
7. इत्थं स G
8. सर्वदेवगणैः BEF
9. Thus A, सार्धं other MSS.
10. हरः H
11. शीततृट्क्षुत्समाकुलम् G
12. मृत्युना नीयमानं च CF

Ed. Leiden v. v. 1097-1100

1144. There, he saw Nandī, weakened due to hunger and cold and followed by death, as if by a relative.

दृष्ट्वोवाच महादेवो नन्दिनं जपतां[1] वरम् ।
वरं वरय भद्रं ते उत्तिष्ठोत्तिष्ठ पुत्रक ॥११४५॥

1145. Seeing Nandī—the best amongst the reciters of the god's name—Mahādeva exclaimed, "O child, rise up, rise up. Ask for a boon as pleases you!"

दृष्ट्वा देवं हरं देव्या[2] पार्वत्या सह संस्थितम्[3] ।
सर्वैर्देवगणैः सार्धं तत्याज मरणाद् भयम् ॥११४६॥

1146. Having seen the god Hara standing along with the goddess Pārvatī and accompanied by all the host of the gods, (Nandī) relinquished the fear of death.

शिलां त्यक्त्वा समुत्थाय तोयमध्यात्[4] ससंभ्रमम् ।
पूजयामास देवेशं वाग्भिरद्भिस्तथैव च[5] ।११४७॥

1147. Leaving the rock aside, he stood up excitedly from the midst of waters and worshipped the lord of the gods with (laudatory) speeches and (offerings of) water.

पूजितः शंकरस्तेन[6] प्रहसन् वाक्यमब्रवीत् ।
रुद्रजापेन ते तात तपसा महता तथा[7] ॥११४८॥

परितुष्टोऽस्मि[8] भद्रं ते[9] मत्समीपे निवत्स्यसि ।
अनेनैव शरीरेण नास्ति ते मृत्युतो भयम् ॥११४९॥

---

1. जगतां H
2. महादेव्या BEF
3. तं स्थितम् F
4. तयोर्मध्यात् B
5. प्रसूनकैः G
6. स चापि पूजितः शम्भुः G
7. महता तपसा तथा G
8. परितुष्टोऽसि A
9. ते भद्रं E

1148-49. Worshipped by him, Śaṅkara said smilingly: "Dear child, I am satisfied with your recital (of the name) of Rudra and your penance. You shall dwell near me, as pleases you, with this very body. There is no fear to you from death.

स्मरस्व[1] पूर्वकं जन्म प्रतीहारो भवान् मम ।
शिलादेन द्विजेन्द्रेण प्राप्तः त्वं तपसा ततः[2] ॥११५०॥

1150. Remember your previous birth when you were my door-keeper. After that, Śilāda—the chief of the twiceborns—obtained you through penance.

तत्पुत्रेण[3] त्वया पुत्र[4] शिलादस्तारितस्तथा[5] ।
गणेश्वरत्वमासाद्य मया सह निवत्स्यसे ॥११५१॥

अस्माद् योजनमात्रेण पूर्वे भागे[6] गणो मम ।
त्वया सार्धं निवत्स्यामि भूत्वा भूतेश्वरो हरः[7] ॥११५२॥

1151-52. O son, by you as a son, Śilāda has been carried across (the world). Having obtained predominance among the gaṇas, you shall live in my company in a place at a distance of one yojana from here towards the east. O best of the gaṇas, I, in the form of Hara Bhūteśvara, shall dwell in your company.

तव नन्दिन्[8] प्रतिष्ठानं वसिष्ठो भगवानृषिः ।
कर्ता देशे शुभे तस्मिन् मम चाप्युत[9] भूतले ॥११५३॥

---

1. स्मरसि BEF
2. तदा CDEH, सदा B
3. सत्पुत्रेण EFGH, मत्पुत्रेण B
4. तात B
5. तदा BE, त्वया A
6. पूर्वभागे AE
7. भूतेश्वराख्यया G
8. तावन्नन्दि—BDE
9. स सदाच्युत BD, मम वाच्युत A

Ed. Leiden v. v. 1106-1109

1153. O Nandī, the gifted sage Vasiṣṭha on the earth shall erect your image and also mine at that holy place.

संनिधानं करिष्याम[1]स्तत्र नित्यं वयं द्विज[2]
पूर्वोत्पन्नः[3] स ज्येष्ठेश[4]स्तत्र लिङ्गो[5] मम द्विज ॥११५४॥

तत्रापि संनिधानं मे नित्यं विज्ञातुमर्हसि ।
ऋषिकोटिसहस्राणि मद्भक्त्या[6] वा द्विजोत्तम ॥११५५॥

तत्र संस्नापयन्ति स्म ज्येष्ठेशं ते सदैव तु[7] ।
ब्रह्मन् दिव्येन तोयेन शुभेनोत्तरमानसात् ॥११५६॥

तेषां तपः प्रभावेन भक्त्या[8] च[9] मम पार्षद ।
सोदरस्य च[10] नागस्य स्थान[11]मुत्तरमानसः[12] ॥११५७॥

स्वयं[13] प्राप्तो महाभाग[14] तत्र रंस्यसि नित्यशः[15] ।
यस्माद्दे[16]शात्तथा याति दक्षिणेन महानदी ॥११५८॥

---

1. करिष्यामि A, om. F
2. द्विजो वयम् A, om. F
3. पूर्वोत्पन्नं G
4. ज्येष्ठेशाख्यं G
5. लिङ्गं G
6. मम भक्त्या DEH, समभक्त्या C
7. च A
8. शक्त्या B
9. Om. A
10. तु E.
11. स्नानम् GH
12. कृत्वा विधानतः G
13. सुखं G
14. यथाभाग A
15. नित्यदा BCE, सर्वदा H
16. तस्मात् G

Ed. Leiden v. v. 1110-1114

हिरण्यिनी[1] पुण्यजला नाम्ना कनकवाहिनी ।
ज्येष्ठेशे वसते[2] भूतैर्वस प्राकाम्यतो द्विज ॥११५९॥

1154-59. We shall always be present there, O twice-born! My liṅga called Jyeṣṭheśa, originated formerly, is there. O twice-born, you should know my continuous presence at that place also. O best among the twice-borns, devoted to me, thousands and crores of sages used to bathe that liṅga (called) Jyeṣṭheśa with the holy and celestial water (brought) from Uttaramānasa. O Pārṣada, due to the influence of their penance and devotion towards me, you yourself shall reach Uttaramānasa—the abode of Sodara Nāga—and live continuously at that place to the south of which flows the great river Hiraṇyinī, possessed of holy water and known as Kanakavāhinī. The Bhūtas dwell at Jyeṣṭheśa. O twice-born, live (there) at your will.

मत्समीपमथाभ्येहि देहेनान्येन पुत्रक ।
एवमुक्त्वा तु देवेशो नन्दिनं प्रणतं[3] स्थितम् ॥११६०॥

मृत्युं विसर्जयामास सान्त्वयित्वा सुरारिहा ।
नन्दिनं च[4] समादाय दृष्ट्वा चोत्तरमानसम् ॥११६१॥

तस्यैव सरसोभ्याशे शृङ्गं त्रैलोक्यविश्रुतम् ।
हरमुकुटमितिख्यातमारुरोह मुदान्वितः ॥११६२॥

1160-62. Then, approach me with another body, O son!" Having spoken thus to Nandī who lay prostrated, the lord of the gods—destroyer of the enemies of the enemies of

1. हिरण्यानी E
2. वसत्वं E
3. —तः G
4. स AG

Ed. Leiden v. v. 1115-1118

the gods—sent away death after consoling him. Taking Nandī along with him, He saw Uttaramānasa and happily climbed up the peak called Haramukuṭa, famous in the three worlds, in the vicinity of that very lake.

तत्र[1] संनिहितो नित्यं देवदेवो महेश्वरः ।
ज्येष्ठेश्वरसमीपे तु वसिष्ठोऽपि महायशाः ॥११६३॥

सर्वैर्देवगणैः सार्धं चक्रे[2] भूतेश्वरं हरम् ।
तस्यैव पश्चिमां[3] मूर्त्तिं स चकाराथ नन्दिनम् ॥११६४॥

1163-64. Maheśvara, the god of the gods is always present there. The high-famed Vasiṣṭha also, along with all the hosts of the gods, erected (the image of) Hara—the lord of the Bhūtas. To the west of that, he erected the image of Nandī.

एवं कृते ययुर्देवा यथागतमरिन्दम ।
सस्रु[4]स्तीर्थानि च तथा ऋषयश्च तपोधनाः ॥११६५॥

1165. O controller of the enemies, having done this, the gods went whence they had come and so also the sages whose wealth is penance. The sacred waters also flowed.

एवं हि भृगुशापेन हरस्यानुग्रहेण च ।
तत्र संनिहितो नन्दी तत्प्रीत्या च महेश्वरः ॥११६६॥

1166. Thus, due to the curse of Bhṛgu and due to the favour of Hara, Nandī is always present there and for his pleasure (is present) Maheśvara too.

नन्दीश्वरस्य या मूर्तिर्दुराचारै[5]र्न दृश्यते ।
भूतेश्वरं तथा दृष्ट्वा मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥११६७॥

1. यत्र G
2. दध्रे G
3. पञ्चमां B
4. चक्रुः A
5. सुराचारः E

1167. The image of Nandīśvara cannot be seen by the evil-doers. By seeing Bhūteśvara, one is freed from all the sins.

स्नात्वा च[1] सोदरे पुण्ये दृष्ट्वा भूतेश्वरं हरम् ।
ज्येष्ठेश्वरं नन्दिनं च गाणपत्यमवाप्नुयात्[3] ॥११६८॥

1168. By seeing Hara Bhūteśvara, Jyeṣṭheśvara and Nandī after taking bath in the holy Sodara, one may obtain prominence amongst the gaṇas."

गोनन्दः

कपटेश्वरमित्युक्तं[4] देवदेवस्य शूलिनः ।
पुण्यमायतनं तस्य समुत्पत्तिं वदस्व मे ॥११६९॥

1169. Gonanda (said) : "There is the holy abode of Śūlī—the god of the gods—which goes by the name Kapaṭeśvara. Tell me the origin of that.

संशयो[5] मे महान् ब्रह्मन् कपटेश्वरकीर्तनात् ।
किमर्थं भगवान् शम्भुः प्रोच्यते[6] कपटेश्वरः ॥११७०॥

1170. I am put in great doubt due to the name Kapaṭeśvara, O Brahman, why is the venerable Śambhu called Kapaṭeśvara ?"

---

1. Thus A, तु other MSS.
2. गणपत्यम् E
3. इति नीलमते भूतेश्वरमाहात्म्यम् add. BDEF, इति श्रीनीलमते भूतेश्वरमाहात्म्यम् A, इति श्री —CH, इति श्री नीलमतेसोदरतीर्थभूतेश्वरमाहात्म्यम् A, इति श्री नीलमते भरतगिरिमुण्डपृष्ठकृपाणीतीर्थब्रह्मसरोहंसद्वारवाप्पबिन्दुक पिलातीर्थकालोदकवसिष्ठाश्रमज्येष्ठश्वरसोदरोत्तरमानसभूतेश्वरवर्णनं नन्दिचरितं च समाप्तम् G
4. Thus ABFGH,—इत्युक्ते DE
5. संशयं H
6. उच्यते A

Ed. Leiden v. v. 1124-1126

बृहदश्वः

पुण्ये दृषद्वतीतीरे[1] कुरुक्षेत्रे नराधिप ।
ऋषिकोट्यः समुत्तस्थुः तपः परममास्थितः ॥११७१॥

द्रष्टुं देवेश्वरं रुद्रं तद्भक्त्या परमेश्वरः[2] ।
तानाह भगवान् स्वप्ने कश्मीरां द्रुतमाशुगाः ॥११७२॥

व्रजध्वं यत्र नागस्य भवनं विमलं[3] महत् ।
कपटे तत्र दास्यामि दर्शनं भवता[4]महम्[5] ॥११७३॥

1171-73. Bṛhadaśva (replied) : "O king, on the sacred bank of Dṛṣadvatī in Kurukṣetra, there stood in great penance, crores of sages to have a sight of Rudra—the lord of the gods. Due to their devotion the venerable highest lord told them in dream : "O quick-going ones, go soon to Kaśmīrā where there is a spacious and immaculate abode of the Nāga. There, I shall be visible in disguise."

एतत् स्वप्नं निशम्याथ कल्यमु[6]क्त्वा परस्परम् ।
कश्मीरां सहिता जग्मुः शम्भुं देवं दिदृक्षवः ॥११७४॥

1174 Having heard this in dream, they told one another (about it) early in the morning and desirous of seeing god Śambhu, all of them went together to Kaśmīrā.

---

1. तीर्थे E
2. Thus BCDEF, परमेश्वर H, परमेश्वरम् A, महेशानमुमापतिम् G.
3. निर्मलं H
4. महतां A
5. महत् AH
6. Thus ABDG, काल्यम् H

Ed. Leiden v. v. 1127-1130

ते प्राप्य तस्य नागस्य भवनं[1] जलमण्वपि ।
न पश्यन्ति जले[2] काष्ठैः सर्वतः परिवारिते[3] ॥११७५॥

1175. Having reached that abode of the Nāga, they could not see even a little water, for the water was all over covered with pieces of wood.

तत्र[4] काष्ठानि संचाल्य करैस्ते ऋषिसत्तमाः ।
स्नातमात्रा ययुः सर्वे[5] स्वशरीरेण रुद्रताम् ॥११७६॥

1176. Moving the wooden logs with their hands, the best sages obtained Rudrahood with their bodies by merely taking bath (therein).

वासिष्ठो ब्राह्मणस्त्वेको नाम्ना गौरपराशरः ।
न सस्नौ न च तत् काष्ठं पस्पर्श च[6] कुतूहलात्[7] ॥११७७॥

तत्रस्थः शोषयामास निराहारः कलेवरम् ।
तमुवाच हरः स्वप्ने किमर्थं द्विज क्लिश्यसि ॥११७८॥

1177-78. There was one Vāsiṣṭha Brāhmaṇa named Gauraparāśara who did not take bath and did not, even out of curiosity, touch the wooden log. Staying there, he made his body decay through fasting. Hara spoke to him in dream : "Why are you suffering, O twice-born ?"

स्नात्वा संस्पृश्य काष्ठानि शीघ्रं त्वं व्रज रुद्रताम्[8] ॥११७९॥

---

1. भवने BG
2. जलं BE
3. परिवारितैः A
4. इति G
5. स्वप्ने H
6. Thus CE, पस्पर्शाथ B, पस्पर्शाति—F
7. vv 1177 to 1179 om. AH
8. After this occurs a hemistich in Ed. Leiden इत्युक्तो ऽसौ तदा स्वप्ने शम्भुना परमेष्ठिना
Ed. Leidn v. v. 1131-1135

तमुवाच द्विजो[1]रुद्रं प्रयतः प्राञ्जलिः स्थितः ।
सत्यं रुद्रत्वमासाद्य दृश्यसे त्वं जगद्गुरो ॥११८०॥

किन्त्वदृष्टे हि देवेशे नास्ति मे मनसो धृतिः ।
कपटे भवने[2] दास्ये त्वयोक्तं[3] दर्शनं प्रभो ॥११८१॥

1179-81 "Obtain Rudrahood quickly by taking bath and touching the wooden logs !" The twice-born stood in submission and with folded hands, spoke to Rudra : "That you can be visible after the attainment of Rudrahood is a fact, O father of the world ! But my mind is not satisfied without the sight of the lord of the gods. You had said that you would be visible in disguise in the abode (of the Nāga).

तदप्राप्य न यास्यामि न च भोक्ष्यामि शंकर ।
तमुवाच ततो भूयः शंकरः प्रहसन्निव[4] ॥११८२॥

दत्तं तु काष्ठरूपेण मया तेषां तु[5] दर्शनम् ।
ते मां[6] दृष्ट्वैव संप्राप्ता रुद्रत्वं तत्[7] तथा द्विज[8] ॥११८३॥

तवाधिकेन तपसा वरं दद्मि यथेप्सितम्[9] ।
तत् त्वं वरय भद्रं ते रुद्रतां च तथा व्रज ॥११८४॥

---

1. हरो E
2. भुवने A
3. उक्तं om. A
4. प्रहसन्निव शंकरः G
5. हि G
6. तेषां AH
7. तु BDF
8. द्विजोत्तम B
9. तवेप्सितम् H, तथेप्सितम् C

1182-84. Without getting that (sight), O Śaṅkara, I would neither go nor eat (anything)." Smiling a bit, Śaṅkara said to him again : "I have already provided to them, my manifestation in the form of wooden log. Merely by seeing me, they attained Rudrahood, O twice-born ! Now, due to your penance which is greater, I give you the desired boon. Ask for what you desire and obtain Rudrahood."

गौरपराशरः[1]

वरश्[2]चेद् दीयते देव मम कामाङ्गनाशन ।
ऋषिभिस्त्वं यथा दृष्टः काष्ठरूपी[3] महेश्वर ॥११८५॥

तथा त्वं देहि सर्वस्य जनस्येह निदर्शनम् ।
सर्वकालं जगन्नाथ लोकः क्लिश्यति[4] पाप्मना ॥११८६॥

1185-86. Gauraparāśara (spoke) : "O god, destroyer of the body of Kāma, O Maheśvara, if you are to give me a boon, then manifest yourself in the form of a wooden log, to all the human beings, as you did to the sages. O lord of the world, the world is suffering perpetually due to sin."

महेश्वरः

द्रक्ष्यन्ति ये जनाः सर्वे[5] काष्ठरूपं समास्थितम्[6]
कदाचिद् द्विजशार्दूल सर्वकालं तु नो द्विज ॥११८७॥

1187. Maheśvara said : "O best among the twice-borns,

---

1. उवाच add CE vv. 1185 to 1266 om. D
2. वरं E
3. काष्ठरूपे BF
4. लोकाः क्लिश्यन्ति B
5. नाम G
6. काष्ठरूपसमास्थितम् BF

Ed. Leiden v. v. 1141-1143

all those people who will see (the god) standing in the form of wood, (will see the god) not always but only occasionally.

अयं च सततं नन्दी काष्ठरूपी गणो मम ।
दर्शनं दास्यते नृणां[1] तदनुग्रहकाम्यया ॥११८८॥

1188, With a desire to do favour to them, my gaṇa—this Nandī in the form of wooden log—shall always be visible to the human beings.

तेन[2] दृष्ट्वा च[3] यास्यन्ति स्वशरीरेण रुद्रताम् ।
कपटेन च दास्यामि नराणां दर्शनं यदा ॥११८९॥

तदा संज्ञामवाप्स्यामि कपटेश्वर इत्युत ।
तोयस्य बहुलीभावो[4] देशेऽस्मिन् ब्राह्मणोत्तम ॥११९०॥

1189-90. And having seen (him) they would attain Rudrahood with their bodies. As I shall appear in disguise before men, so I shall obtain the name, Kapaṭeśvara. O best among the Brāhmaṇas, there is plenty of water in this country.

दर्शनस्य मदीयस्य[5] पूर्वरूपं भविष्यति ।
इत्येतत् कथितं तुभ्यं कपटेश्वरसम्भवम्[6] ॥११९१॥

1191. My manifestation will be in the previous form." Thus has been related to you, the origin of Kapaṭeśvara.

---

1. नूनं A
2. मां च CEFG, तं च H
3. न CEFGH
4. बहुलीभावे H
5. मदीनस्य EF
6. कपटेश्वरसमुद्भवम् B, कपटेश्वरसंगतम् G, कमटेश्वरसम्भवः C इति नीलमते कपटेश्वरसम्भवम् add, H

Ed. Leiden v. v. 1144-1147

गोनन्दः[1] ।

भगवन् श्रोतुमिच्छामि विष्णोरायतनान्यहम् ।
कश्मीरायां[2] फलं तेषां येषां[3] सन्निहितो हरिः[4] ॥११९२॥

1192. Gonanda (spoke) : "O venerable one ! I have a desire to hear about Viṣṇu's abodes in Kaśmīrā, and also the merit of those (places) where Hari is present."

बृहदश्वः[5] ।

नित्यं सन्निहितो देवो राजंश्चक्रधरो हरिः ।
तं दृष्ट्वा पुण्डरीकाक्षं दशधेनुफलं लभेत्[6] ॥११९३॥

1193. Bṛhadaśva (said) : "O king, the god is always present (in the form of) discus-wielder Hari. Having seen him who has lotus-like eyes, one obtains the merit of (giving) ten cows.

नित्यं सन्निहितो देवो नरसिंहो जनार्दनः ।
तं दृष्ट्वा देवदेवेशमश्वमेधफलं लभेत्[7] ॥११९४॥

1194. God Janārdana is always present (in the from of) Narasiṃha. Seeing him—the lord of the gods of the gods—one obtains the merit of (performing) Horse—sacrifice.

देवः सन्निहितो राजन् नित्यं बहुसरस्तथा[8] ।
स तु[9] सन्निहितो राजन् पुण्ये देवसरे[10] शुभे ॥११९५॥

---

1. उवाच add. C
2. कश्मीरेषु G
3. यत्र A
4. येषां सन्निधानाद्धरेःपरम् G
5. उवाच add. CE
6. भवेत् GH, This verse om. B, last Pāda of this verse and first three Pādas of next verse om. A
7. अश्वमेधफलोदयः G
8. बहुपूरे स तु C
9. तथा C H
10. Thus BF, देवसुरेश्वर H, देवसरः other MSS. Ed. Leiden v. v. 1148-1151

1195. O King, the god Bahusara is always present in the holy and auspicious Devasara.

वासिष्ठायामथैवात्र कद्र्वार्चायां तथैव च ।
विनतार्चायां[1] सन्निहितो[2] गौतम्यां पार्थिवोत्तम ॥११९६॥

एता[3] दृष्ट्वा केशवार्चा[4] अग्निष्टोमफलं[5] लभेत् ॥११९७॥

1196. O best among the kings, (the god lives) in the images erected by Vasiṣṭha, Kadrū, Vinatā, and Gautama. By seeing these images of Keśava, one obtains the merit (of the performance) of Agniṣṭoma.

महापद्मस्य सरसः पुण्ये कूले तथोत्तरे ।
नृसिंहमपरं दृष्ट्वा ह्यग्निष्टोमफलं[6] लभेत् ॥११९८॥

1198. By the sight of another Nṛsiṃha on the holy northern bank of Mahāpadma lake, one obtains the merit of (performing) Agniṣṭoma.

देवं शक्रकृतं[7] दृष्ट्वा वरुणेन तथा कृतम् ।
ब्रह्मणा च धनेशेन यमेन च हरेण च ॥११९९॥

दिवाकरेण सोमेन वह्निना पवनेन च ।
कश्यपेनाथ भृगुणा पुलस्त्येन[8] तथात्रिणा ॥१२००॥

1. विनतायां BEF, वैनतायां C.
2. सन्निहितं H
3. एतां FH
4. केशवार्चां FH
5. त्वग्निष्टोमफलं G
6. ज्योतिष्टोमफलं G, This verse om. AC
7. देवेशं चक्रं तं B
8. पुलम्बेन BE

भूर्जस्वामिं[1] महास्वामिं शतभृङ्ग[2]गदाधरम्[3] ।
मेरोर्भवनपार्श्वे[4] च भृगुस्वामिं जनार्दनम् ॥१२०१॥

तैत्तिरीयेश्वरं देवं दण्डकस्वामिनं[5] तथा ।
भवस्य च तथा पार्श्वे रामस्वामिं जनार्दनम् ॥१२०२॥

देवं नारायणं स्थानं[6] पश्चिमे तु वरप्रदम् ।
गजेन्द्रमोक्षणं देवं वराहस्य[7] समीपगम्[8] ॥१२०३॥

वराहं[9] च नृसिंहं च बहुरूपं वरप्रदम् ।
सप्तर्षीणां तथैवार्चाः सुमुखस्य समीपगाः[10] ॥१२०४॥

तुङ्गवासं[11] च वरदं वरदं च स्वयम्भुवम् ।
गुहावासं च[12] योगीश[13]मनन्तं कपिलं मुनिम्[14] ॥१२०५॥
अश्वशीर्षं तथा मत्स्यं हंसं कूर्मं तथैव च ।
उतङ्कस्वामिनं[15] देवं वालखिल्यकृतं तथा ॥१२०६॥

---

1. भूत्वा स्वामिं BE, भूतस्वामि G
2. शतशृङ्गं B
3. गदाधरान् G
4. मनोर्भवनपार्श्वे BC
5. This verse om. E, वरेकस्वामिनं BC, वेरकस्वामिनं F देनुकस्वामिनं A, देवका—G
6. नारायणस्थाने CG
7. वाराहस्य B
8. This hemistich om. A
9. वाराहं G
10. This hemistich om. A
11. तुङ्गोवासं BEF
12. स G
13. Thus A, योगेशम् other MSS.
14. कपिलेश्वरम् C
15. ततुङ्कस्वामिनं C

Ed. Leiden v. v. 1156-1161

गरुडं[1] जलवासं च देवं भोगमयं तथा ।
दृष्ट्वैवकैकमथैतेभ्यो दशधेनुफलं लभेत ॥१२०७॥

1199-1207. By seeing (the images of) the god erected by Śakra, Varuṇa, Brahmā, Dhaneśa, Yama, Hara, Divākara, Soma, Vahni, Pavana, Kaśyapa, Bhṛgu, Pulastya and Atri, and by seeing anyone of these, namely, Bhūrjasvāmī, Mahāsvāmī Śataśṛṅga, Gadādhara Janārdana-Bhṛgusvāmī near the abode of Meru, the god Taittirīyeśvara, the god Daṇḍakasvāmī, Janārdana-Rāmasvāmī near Bhava, the boon-giver god Nārāyaṇasthāna towards west, the god Gajendra-mokṣaṇa near Varāha, Varāha, Nṛsiṃha, the boon-giver Bahurūpa, the images of seven sages near Sumukha, the boon-giver Tuṅgavāsa, the boon-giver Svayambhū, Guhāvāsa, Yogīśa, Ananta, the sage Kapila, Aśvaśīrṣa, Matsya, Haṃsa, Kūrma, Uttaṅkasvāmī, the god erected by Vālakhilyas, Garuḍa, Jalavāsa and the god possessed of hoods, one gets the merit of (the gift of) ten cows.

वैन्येन पृथुना पूर्वं मगधेषु प्रतिष्ठितम् ।
दृष्ट्वैवाप्नोति च[2] फलं पुण्डरीकस्य[3] मानवः ॥१२०८॥

1208. Seeing the image erected formerly in Magadha by Pṛthu—the son of Vena—a man obtains the merit of (performing) Puṇḍarīka.

गृध्रकूटे[4] तथैवार्चां तथा[5] भृगुकृतां शुभाम्[6] ।
आश्रमस्वामि इत्युक्तां[7] पर्वतादवतारिताम् ॥१२०९॥

---

1. गारुडं C
2. Thus A, हि other MSS.
3. पौंडरीकस्य F
4. गृद्धयुद्धे BEF
5. शुभां E
6. तथा EF
7. Thus H, आश्रमस्वामिनोक्तां G, आश्रमस्वामिनाम्नोत्थां C, आश्रमस्वामिनोभ्युक्तां BE, आश्रमस्वामिनेत्युक्तां F. आश्रमस्वामिन उक्तां A

स्वदेशपार्श्वे रामेण भार्गवेण महात्मना ।
दृष्ट्वैव[1] सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥१२१०॥

1209-10. And by seeing the auspicious image called Āśramasvāmi, erected by Bhṛgu on Gṛdhrakūṭa and brought down from the hill to the vicinity of his place, by the high-minded Rāma—the son of Bhṛgu—one is freed from all sins. There is no doubt herein.

गोनन्दः[2]

गृध्रकूटाद् गिरिश्रेष्ठात् किमर्थं भृगुनिर्मिता।
अर्चावतारिता ब्रह्मन् स्वाश्रमस्य समीपतः ॥१२११॥

1211. Gonanda (asked): "Why was the image constructed by Bhṛgu, brought down from Gṛdhrakūṭa—the best of the mountains—to the vicinity of his own hermitage ?"

बृहदश्वः

पुरा पितृवधादर्चां रामः क्षत्रियमर्दनः[3]।
त्रिःसप्तकृत्वः पृथिवीं कृत्वा निःक्षत्रियां पुरा[4] ॥१२१२॥

1212. On account of the murder of his father (committed by Haihaya Kṣatriyas), Rāma—the oppressor of the Kṣatriyas—made the earth devoid of Kṣatriyas for twenty-one times.

एकविंशतिमे[5] घाते प्राप्ते केचित्तु क्षत्रियाः ।
गिरिदुर्ग[6]मनुप्राप्ताः कश्मीरायां[7] नृपोत्तम ॥१२१३॥

1213. O best of the kings, at the time of the 21st massacre, some Kṣatriyas reached the hilly fort in Kaśmīrā.

---

1. दृष्टैवं BE
2. उवाच add EF
3. क्षत्रियवर्धनः B
4. तथा AG
5. Thus H, एकविंशत्तमे AC, एकविंशे तथा G
6. शरदुर्गम् E, शिरदुर्गम् F
7. कश्मीरेषु G

Ed. Leiden v. v. 1165-1168

रामोऽनुपदमागत्य[1] ताञ्जघानातिरोषण:[2] ।
तेभ्योऽपि क्षत्रियाः केचिद्धतशेषा[3] महीपते[4] ॥१२१४॥

तद्भयेनागता[5]स्त्यक्त्वा कश्मीरां राजसत्तम ।
नदी मधुमती[6] यत्र तथान्या[7] रजनिर्मला[8] ॥१२१५॥

तथापि[9] रामस्तान् गत्वा[10] पातयामास[11] रोषतः[12] ॥१२१६॥

1214-16. O lord of the earth, being excessively angry, Rāma pursued and killed them. From amongst them also, a few Kṣatriyas escaped death and leaving Kaśmīrā due to his fear, reached where there is the river Madhumatī and the other Rajanirmalā. Even then Rāma overtook them and angrily pulled them down.

निःशेषान् क्षत्रियान् हत्वा[13] रुधिराक्तकर[14]स्तथा[15] ।
प्रतिष्ठामकरोद् राजन् केशवस्य महात्मनः ॥१२१७॥

---

1. Thus A, आगम्य other MSS.
2. अतिरोषितिः A
3. क्षतशेषाः G
4. महीतले B
5. तद्भयान्निर्गताः B
6. मधुमती नदी H
7. तत्रान्या B
8. राजनिर्मला H, राजनिर्मिता BCF, नृपनिर्मल! G
9. तत्रापि G
10. नत्वा A
11. घातयामास BEFH
12. रोषितः A
13. कृत्वा G
14. रुधिराक्तहरः BC
15. ततः H

राजावासमिति प्रोक्तं सर्वलोकेषु[1] विश्रुतम्।
तद् दृष्ट्वा शीघ्रमाप्नोति कार्यसिद्धिं नरोत्तम[2] १२१८॥

1217-18. Having killed all the Kṣatriyas, he, with his hands drenched in blood, erected an image of the high-souled Keśava. (That image) called Rājāvāsa is famous in all the worlds. By seeing that, a king quickly obtains success in his undertakings.

रौद्रभावेन रामेण यदा चार्चा विनिर्मिता।
रौद्रभावमथास्थाय तस्यां[3] सन्निहितो हरिः[4] ॥१२१९॥

1219. As Rāma had erected that image in a mood of violence so Hari is always present there in a fierce mood.

अर्चयन्ति च रौद्रेण तं[5] च भावेन मानवाः।
रौद्रभावान् महीनाथ नित्यं पशुवधादिना ॥१२२०॥

1220. Human beings also worship Him with a feeling of violence and as a result of this feeling (they worship Him) daily with such actions as the killing of animals.

ततो[6] रामोऽपि[7] धर्मात्मा पूर्वं क्षत्रियशोणितैः।
कृत्वा कुण्डाञ्जगामाथ[8] कुरुक्षेत्रं[9] महीपते ॥१२२१॥

1221. O lord of the earth, having excavated, at first,

---

1. राजलोकेषु
2. नरोत्तमः H
3. नित्यं H
4. Thus ACG, हरः other MSS.
5. Thus H, तां ABE
6. तत्र H, इति G
7. स G
8. Thus ABCEH, जगामाशु A
9. कुरुक्षेत्रं F, कुण्डक्षेत्रं B

Ed. Leiden v.v. 1172-1175

pits (filled) with the blood of Kṣatriyas, the pious Rāma also went to Kurukṣetra.

पितॄन् स तेष्वथाभ्यर्च्य मुदं लेभे वरारिहा[1] ।
तमूचुः पितरः प्रीता राम राम महाभुज ॥१२२२॥

कर्मणोऽस्मान् निवर्तस्व[2] तीर्थयात्रां तथा कुरु ।
पलायमानान् भीतांश्च हतवानसि पार्थिवान्[3] ॥१२२३॥

तेन पापेन ते पुत्र[4] शरीरं कल्मषं[5] यदा[6] ।
तस्माद् व्रजस्व तीर्थानि पावनार्थमिहात्मनः ॥१२२४॥

1222-24. That destroyer of the royol enemies obtained pleasure after worshipping the forefathers in those (pits). The pleased forefathers addressed him thus: "O long-armed Rāma, deviate yourself from this act and go on a holy pilgrimage. As you have killed the kings who were frightend and had taken flight, your body has become sinful with that sin. Hence, O son, go to the holy places for purifying yourself.

भविष्यसि यथावत् त्वं शुद्धदेहश्च पुत्रक ।
नापैष्यति[7] हि ते तावत् करेभ्यो[8] रुधिरं दृढम् ॥१२२५॥

यदा[9] करौ विरुधिरौ पुत्र तव भविष्यतः ।
तदा त्वं निर्मलीभूतः तपः कुरु यथासुखम् ॥१२२६॥

1225-26. Till you become possessed of a purified body, O son, the fast sticking blood would not disappear from your

---

1. Thus BEFGH, सुरारिहा AC
2. Thus G, कर्मणोग्रेण निवर्त्य A कर्मणोग्रान् Other MSS.
3. पुत्रक G
4. तत्र E
5. कलुषं EE
6. यदि E, शरीरे कलुषं स्थितम् G
7. न चापैति G
8. कराभ्यां G
9. यथा A

hands. When both your hands become free from blood, then having become purified, you should practise penance as may please you.

एवमुक्तस्तदा[1] रामः पितृभिः पूजितस्ततः ।
चकार तीर्थयात्रां वै सर्वदेशेषु[2] पार्थिव ॥१२२७॥

1227. O king, addressed thus and honoured by the forefathers, Rāma went then, as a pilgrim, to all the holy places.

कृत्वा जगाम कश्मीरां[3] तथा च स[4] महीपते ।
आप्लुत्य[5] तीर्थेषु तदा गृध्रकूटमुपागमत्[6] ॥१२२८॥

1228. Then, he went to Kaśmīra and having bathed in all the holy places, he reached near Gṛdhrakūṭa.

शुद्धा[7] सरस्वती चैव संयोगं यत्र[8] गच्छतः ।
तत्र स्नातस्य रामस्य करौ शुद्धिमुपागतौ ॥१२२९॥

1229. After a bath at the place where the Śuddhā and the Sarasvatī meet, the hands of Rāma became purified.

---

1. तथा A
2. Thus ABEF, सर्वतीर्थेषु H
3. काश्मीरां BE, कश्मीरान् G
4. तथैवासौ G, तथापि स H
5. आप्लाव्य BE
6. Thus H, उपागतम् AF
7. Thus all MSS except A which has नदी
8. तत्र B

Ed. Leiden v. v. 1181-1183

तस्य तीर्थस्य[1] रामोऽपि वरं प्रादान्महायशाः ।
अस्मिन् तीर्थे नरः स्नात्वा सर्वं मोक्ष्यति किल्विषम्[2] ॥१२३०॥

शुद्धदेहस्तदा गन्ता भृगूणां समलोकताम् ।
एवं तु निर्मलीभूतो रामः परबलार्दनः ॥१२३१॥

1230-31 Rāma also gave to that place, a boon, viz. "After taking bath at this holy spot, a man will give up all his sins. With his body purified, he shall attain the same world as is accessible to the Bhṛgus." Thus, was Rāma—the tormentor of the armies of the enemies—purged of sin.

पथेश्वरमथास्थाय[3] तपस्तेपे सुदारुणम् ।
नदीं सम्प्राप्य पुण्योदां तदा ब्रह्मसरोद्भवाम्[4] ॥१२३२॥

1232. He practised hard penance after arriving at Patheśvara and thereafter arrived at the river Puṇyodā which had originated from the Brahmasara.

यदा तस्यां तु रामेण तपस्तप्तं महात्मना ।
तदा रामह्रदेत्येवं नदी सा भुवि विश्रुता ॥१२३३॥

1233. When the high-minded Rāma performed austerities there, the river became famous on the earth, by the name Rāmahradā.

तत्र संवत्सरं कृत्वा रामोऽपि परमं तपः ।
तपोऽर्थं गृध्रकूटस्य तदा मूलं जगाम सः ॥१२३४॥

1234. Having performed austerities there, for a year, Rāma went for penance to the foot of Gṛdhrakūṭa.

---

1. तीर्थं स A
2. किल्बिषम् DE
3. अथास्थाय BC
4. ब्रह्मसरोद्भवम् E

Ed. Leiden v. v. 1184-1188

यत्रास्य चागतौ शुद्धिं करौ पूर्वं महीपते ।
तस्माददूरे पुण्योदामनन्तस्य महात्मनः ॥१२३५॥

भवनं नागराजस्य तपस्तेपे महात्मनः[1] ।
प्रतिष्ठानं तथा चक्रे[2] तस्य देवस्य[3] शार्ङ्गिणः ॥१२३६॥

1235-36, Not far from the place where his hands had attained purity and not far from the Puṇyodā, there is the abode of the high-souled Nāga king Ananta. (Rāma) performed hard penance there and erected the image of the god Śārṅgī.

तत्रासतस्तत[4]स्तस्य रामस्याक्लिष्टकर्मणः[5] ।
आश्रमस्वामिनं द्रष्टुं प्रययौ ब्राह्मणोत्तमः ॥१२३७॥

दातुं गां देवदेवस्य[6] तामादाय तु[7] सत्वरः[8] ।
तत्रासावपथि[9] प्राणांस्तस्मिंस्तत्याज पर्वते ॥१२३८॥

1237-38. While Rāma of unwearied activity was staying there, a good Brāhmaṇa went to see Āśramasvāmī. He took a cow along with him to offer to that god. She breathed her last there on the hard way on that mountain.

---

1. Thus BEFH, प्रतिष्ठितम् A, स तत्र हि G
2. चक्रे तस्य प्रतिष्ठानं तथा A
3. देवदेवस्य G
4. तदा B
5. First two pādas of this verse om. E
6. तस्य देवस्य BCH
7. च A
8. तत्रादृष्ट्वा च तं मुनिम् G. It adds जगाम तं मृगयितुं तामादाय तु सत्वरः
9. अपथे A

त्यक्त्वा च गां[1] महीनाथ[2] ब्राह्मणोऽपि निर्वर्तितः ।
प्रायश्चित्तीयतां प्राप्य दुःखशोकसमन्वितः ॥१२३९॥

1239. O lord of the earth, the Brāhmaṇa also—immersed in repentance—came back with a mind full of grief and sorrow, after leaving the cow.

स रामाश्रममागत्य[3] वासिष्ठो[4] धर्मनिश्चलः ।
यथावृत्तमथाचख्यौ रामाय सुमहात्मने ॥१२४०॥

तमुवाच ततो रामः पश्यन् दिव्येन चक्षुषा ॥१२४१॥

1240-41. Persistent in piety, that Vāsiṣṭha (Brāhmaṇa) went to the hermitage of Rāma and related all that had happened, to the high-souled Rāma. Then Rāma, seeing with his celestial sight, said to him.

दिव्योत्पन्ना द्विजश्रेष्ठ दिव्यनारी[5] मनोरमा ।
देवर्षिं वञ्चयामास गोरूपेणाथ नारदम् ॥१२४२॥

1242. "O best among the twice-borns, this charming celestial woman born in heaven deceived, in the guise of a cow, Nārada—the heavenly sage.

तेन विज्ञाय सा शप्ता तव गोत्वमुपागता[6] ।
तेनैव तस्य शापान्तः कृतो ब्राह्मणसत्तम ॥१२४३॥

गोस्वामिना नीयमाना गृध्रकूटे शिलोच्चये ।
तनुं त्यक्त्वा ततो भूयो भविष्यसि वराप्सराः ॥१२४४॥

1243-44. Having come to know this, he cursed her and she became your cow. Further, he pronounced the end

---

1. गां च G
2. महीपाल G
3. आसाद्य H
4. ब्राह्मणो H
5. देवनारी BEF
6. उपागतम् E

of the curse thus : "While being carried by the cow-owner, to the mountain Gṛdhrakūṭa, you shall give up the body and again turn into a nice fairy.

मोक्षिता सा त्वया शापान्नतेऽस्ति द्विज पातकम् ।
गोदानफलसंयुक्तो मत्प्रसादाद् भविष्यसि ॥१२४५॥

1145. O twice-born, she has been freed from the curse by you, so no sin accrues to you. By my favour you shall be endowed with the merit of the gift of a cow.

गच्छ पश्य स्वदेवेशं तथाश्रमनिवासिनम् ।
तं दृष्ट्वा सर्वपापेभ्यो विनिर्मुक्तो भविष्यसि[1] ॥१२४६॥

1146. Go and see your own lord of the gods living in Āśrama. By his sight you shall be freed from all the sins.

अहं हि देवप्रवरमाराध्य[2] मधुसूदनम् ।
इहानयिष्ये तामर्चां लोकस्य हितकाम्यया[3] ॥१२४७॥

1247 I, too, with a desire to do good to the world, shall bring that image here, by propitiating Madhusūdana—the best among the gods.

प्रायशो[4] धेनुदानेन लोकोऽर्चयति तं हरिम् ।
पर्वतारोहणे[5] क्लेशो महान् विप्र गवां तथा[6] ॥१२४८॥

1248. O Brāhmaṇa, people often worship that Hari with the gift of cow and the cows suffer a lot while climbing up the hill.

---

1. This verse om. EH
2. चाराध्य A.
3. Fourth Pāda om. AH
4. This verse and first pāda of next verse om. AH
5. पर्वतारोहिणी E
6. यथा BEF

Ed Leiden v.s. 1998-1201

आनीतायामिहार्चायां द्विजेन्द्र न[1] भविष्यति।
तस्मिन्नेव तदा स्थाने तपस्तेपे स भार्गवः ॥१२४९॥

1249. O chief among the twice-borns, there would not be (any suffering), when the image is brought here." Then, that descendant of Bhṛgu practised penance at that very place.

ततः संवत्सरस्यान्ते[2] ददर्श मधुसूदनम्।
दिव्येन चक्षुषा राजन् प्रसन्नमग्रतः[3] स्थितम् ॥१२५०॥

तुषारचयसंकाशं श्वेताम्बरविभूषितम्।
मुकुटेनार्कवर्णेन कुण्डलैश्च[4] विराजितम् ॥१२५१॥

चतुर्मुखं चतुर्बाहुं चतुर्वेदाश्रयान्वितम्।
शरीरधारिभिः शस्त्रै[5]रुदीरितजयस्वनम्[6] ॥१२५२॥

तं दृष्ट्वा प्रणतो राजंस्तुष्टाव मधुसूदनम्।

1250-1253a. Then, O king, at the end of the year, he saw with his celestial sight, pleased Madhusūdana, standing in front, resembling a heap of snow (due to being) adorned with white clothes, decorated with a crown of the hue of the sun and with earrings, four-faced, four-armed, accompanied by the abode of the four Vedas, and with cries of victory pronounced by weapons endowed with human bodies. Seeing Madhusūdana, O king, he praised him thus.

---

1. Thus G, द्विजेन्द्रेण other MSS.
2. संवत्सरास्यान्तं CF
3. पुरतः BCEF
4. कुण्डलाभ्यां A
5. Thus C, शास्त्रैर् AH, चास्त्रैर् G, वस्त्रैर् Ed. Leiden
6. Third and fourth Pādas om. E

परशुरामः[1]

नमस्ते देवदेवेश प्रणतार्तिविनाशन ॥१२५३॥

Paraśurāma :

1253. Salutation to you, O lord of the gods of the gods, destroyer of the sufferings of those who prostrate (before you).

चतुर्मूर्ते महामूर्ते चतुर्वेद महाभुज ।
गोविन्द पुण्डरीकाक्ष वराहाद्य नमोस्तु ते ॥१२५४॥

1254 Salutation to you who are possessed of four forms, endowed with a bulky body, abode of four Vedas, long-armed, finder of the cow, (earth), lotus-eyed and having Varāha and other incarnations.

दंष्ट्राग्रोद्धृतभूभाग[2] संचूर्णितशिलोच्चय[3] ।
त्वं सदैव वराहोसि येनेदं धार्यते जगत् ॥१२५५॥

1255. Bearing the earth on the front part of the jaws, crushing the mountains into pieces, you are Varāha by whom this world is held constantly.

करजाग्रविनिर्भिन्नहिरण्यकशिपूरसे[4] ।
नमस्तुभ्यं नृसिंहाय ज्वालामालाकुलात्मने ॥१२५६॥

1256. Salutation to you, O Man-lion—surrounded by garlands of flames—who broke forth the chest of Hiraṇyakaśipu with the tips of nails.

---

1. श्रीराम: B, राम उवाच C, रामः H
2. दंष्ट्राग्रोद्यत—B
3. संशूर्णितशिलोच्चय C, संचलितशिलोच्चय G
4. हिरण्यकशिपोरसे AH, हिरण्यकश्यपूरसे CF

Ed. Leiden v. 1206-1209

त्रिविक्रमाय देवाय नमस्ते विजिगीषवे ।
सोमभूषितवक्त्राय नमोऽश्वशिरसे[1] प्रभो[2] ॥१२५७॥

1257. Salutation to you—the god who took three steps—desirous of victory. Salutation to you, O lord, possessed of the head of a horse and with face embellished with Soma.

त्वं देव[3] सर्वदेवानां दुःखितानां परा गतिः ।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थाश्च महाभूतानि यानि च ॥१२५८॥

मनो बुद्धिस्तथैवात्मा अव्यक्तं[4] पुरुषोद्भवम् ।
सत्त्वं रजस्तमश्चैव ब्रह्मा विष्णुर्महेश्वरः[5] ॥१२५९॥

त्वया सर्वमिदं व्याप्तं त्रैलोक्यं सचराचरम्
त्वया विना न पश्यामि किंचिदेव जगत्त्रये ॥१२६०॥

1258-60. O god, you are the final resort of all the gods when they are in suffering. The senses, the objects of of senses, the gross physical elements, the mind, the intellect, the soul, avyakta born of Puruṣa, sattva, rajas, tamas, Brahmā, Viṣṇu, Maheśvara, the three worlds including movables and immovables, all this is pervaded by you. I do not see anything else than yourself in the three worlds.

त्वत्तेजसा मया[6] देव निहताः क्षत्रिया भुवि ।
कोटिसंख्याश्च निहताः सैंहिकेया महाबलाः ॥१२६१॥

1261. O god, it was through your strength that I killed, on the earth, the Kṣatriyas and one crore highly strong Saiṃhikeyas.

---

1. Thus GH, स्वशिरसे other MSS.
2. विभो G
3. देवः H
4. यत् add G
5. महेश्वराः G
6. यदा GH

सूक्ष्मातिसूक्ष्म देवेश महद्भ्योऽपि[1] महत्तर[2] ।
क्षीरोदकन्यादयित कामरूप नमोस्तु ते ॥१२६२॥

1262. Obeisance to you, O lord of the gods, O minutest among the minute and the greatest among the great, O lover of the daughter of the ocean, O assumer of forms at your own will !

कामकामद कामारिपूजिताघविनाशन ।
चतुर्भिः सततं वक्त्रैः पद्मजन्माभिसंस्तुत[3] ॥१२६३॥

कमोहं[4] ते करिष्यामि जगत्कारणकारण ।
स्तुत त्रैलोक्यनाथेश सर्वथैव नमोऽस्तु ते ॥१२६४॥

1263-64. O giver of desired wishes, O destroyer of sins, honoured by the enemy of Kāma, praised continually by the lotus-born (Brahmā) by means of four mouths, cause of the causes of the world, how should I praise you? O praised one, O lord of the three worlds, O master, salutation to you by all means !

नमः पार्श्वेषु ते देव नमस्ते सर्वतः प्रभो ।
पर्वतेषु समुद्रेषु लोकेषु गगने तथा ॥१२६५॥

नमस्तेऽस्तु नमस्तेऽस्तु सर्वत्रैव नमोऽस्तु ते ॥१२६६॥

1265-66. O god, salutation to you on sides ; O lord, salutation to you all around i.e. on the mountains, in the seas, in the worlds and in the sky. Salutation to you, salutation to you, salutation to you everywhere."

---

1. असि G
2. महत्तमः G
3. Thus संस्तुतः A
4. कां स्तुतिं G

एवं स्तुतस्तु[1] रामेण रामामाह जनार्दनः ।
राम राम महाबाहो वरं वरय सुव्रत ॥१२६७॥

1267. Eulogized thus by Rāma, Janārdana said to him : "O long-armed Rāma—possessed of good vow—ask for a boon.

वीर्येण तपसा देव स्तोत्रेणानेन सुव्रत[2] ।
परितुष्टोऽस्मि ते वत्स यथा नान्यस्य कस्यचित्[3] ॥१२६८॥

1268. O child possessed of a good vow, with your valour, penance and this hymn of praise, I am pleased as much as of none else."

परशुरामः
भृगुणा निर्मितामर्चां गृध्रकूटाग्रतः प्रभो ।
इहानयितुमिच्छामि तन्मेऽनुज्ञातुमर्हसि ॥१२६९॥

1269. Rāma (spoke) : "O lord, I want to bring here, the image erected by Bhṛgu, from the peak of Gṛdhrakūṭa. Your honour may permit me for that."

भगवान् उवाच[4]
एवं कुरु यथेष्टं ते जनो मुच्यते किल्विषात् ।
क्लेशं विना भृगुश्रेष्ठ कृतस्तेऽनुग्रहो मया ॥१२७०॥

1270. The god spoke : O best among the Bhṛgus, I have bestowed a favour upon you. Do as you like, so that the people may be freed from sin without any suffering.

---

1. श्च E, स G.
2. First and seoond pāda om. B
3. श्रीरामः B, रामः H, श्रीराम उवाच G
4. उवाच om. BH

बृहदश्वः
एवमुक्त्वा ययौ विष्णुस्तदान्तर्धानमीश्वरः ।
रामोऽपि[1] गृध्रकूटात्तां तदार्चामवतारयत् ॥१२७१॥

1271. Bṛhadaśva (said) : Having spoken thus, the lord Viṣṇu disappeared. Rāma also brought down that image from Gṛdhrakūṭa.

मध्ये चकार तां भक्त्या स्वार्चामनन्तकूटयोः ।
तां दृष्ट्वा फलमाप्नोति पुण्डरीकस्य मानवः ॥१२७२॥

1272. He erected with devotion that image which belonged to him, midway between Ananta and Kūṭa. By seeing that, a man obtains the merit of (performing) Puṇḍarīka.

रामोऽपि तपसा दीप्तो वाजिमेधमहाक्रतौ ।
दत्त्वा महीं कश्यपाय महेन्द्रपर्वतं[2] गतः[3] ॥१२७३॥

1273. Shining with austerities, Rāma also went to Mahendra Mountain, after giving the earth to Kaśyapa, in the great sacrifice (called) Vājimedha.

एवं रामेण धर्मज्ञ गृध्रकूटान्नगोत्तमात् ।
स्वाश्रमस्य समीपे तु आनीता[4] प्रतिमा शुभा[5] ॥१२७४॥

1274. O well-versed in piety, thus was the auspicious image brought by Rāma, from Gṛdhrakūṭa—the best of the mountains—to the vicinity of his hermitage.

1. अपि om. E
2. माहेन्द्रपर्वतं H, महेन्द्रगिरिं G, महेन्द्रं पर्वतं BE
3. ततः BDE, आययौ G
4. सानीता B
5. इति नीलमते आश्रमस्वामिवर्णनम् add AG, नीलमते आश्रमस्वामिमाहात्म्यम् BDF, इति श्रीनीलमतपुराणे आश्रमस्वामिमाहात्म्यम् G

Ed. Leiden v.v. 1223-1226

गोनन्द[1]:

देशस्यास्य समीपे तु तीर्थानि वदतां वर।
कथयस्वामितप्राज्ञ तस्मिंस्तीर्थे फलं च किम् ॥१२७५॥

1275. Gonanda (said) : "O best among the narrators and possessed of unlimited intelligence, tell me (about) the sacred places situated near this country and also the merit which accrues from each."

बृहदश्वः

आरुह्य गृध्रकूटं[2] तु गोसहस्रफलं लभेत्।
वितस्तामधुमत्योश्च सङ्गमे त्रिदिवं व्रजेत् ॥१२७६॥

इन्द्रकीलमथारुह्य गोसहस्रफलं लभेत्।
कुमुनारीं नदीं प्राप्य स्नातो मुच्येत किल्विषैः[3] ॥१२७७॥

1276-77. Bṛhadaśva (spoke) : "By climbing up the Gṛdhrakūṭa one gets the merit of (the gift of) one thousand cows and goes to heaven (by bathing) in the confluence of the Vitastā and the Madhumatī.

By climbing up the Indrakīla, one obtains the merit of (the gift of) one thousand cows. Having reached the river Kumunārī, one is freed from all sins by taking bath therein.

कृष्णावितस्तासंयोगे गोसहस्रफलं लभेत्।
तथा मधुमतीतीरे शाण्डिल्येन निवेशितम्[4] ॥१२७८॥

दृष्ट्वा चक्रेशमाप्नोति वह्निष्टोमफलं नरः[5]।
दृष्ट्वा दुर्गामवाप्नोति काममेव यथेप्सितम् ॥१२७९॥

1278-79. One gets the merit of (the gift of) one thousand cows (by bathing in) the confluence of the Kṛṣṇā

---

1. उवाच add C
2. गृध्रकूटे E
3. Last two pādas of v. 1277 and first two pādas of v. 1278 om. AH
4. Thus C निवेद्यताम् A, निवेशिताम् H
5. First and second pāda om. H

and the Vitastā and gets the merit of performing Vahniṣṭoma by seeing Cakreśa erected by Śāṇḍilya on the bank of the Madhumatī.

One gets the fulfilment of one's cherished desire by seeing Durgā.

तत्रैव शाण्डिली नाम नदी पापनिषूदनी[1] ।
तस्यां स्नातो दिवं याति पुरुषो गतकल्मषः ॥१२८०॥

1280. There flows also the river named Śāṇḍilī—the destroyer of sins. By taking bath in that, one becomes free from sins and goes to heaven.

शाण्डिली[2]मधुमत्योश्च स्नातो[3] यः सङ्गमे नरः ।
सर्वपापविनिर्मुक्तः स्वर्गलोकं स गच्छति ॥१२८१॥

1281. The man who takes bath in the confluence of the Śāṇḍilī and the Madhumatī, is freed from all sins and goes to heaven.

राजवासं हरिं दृष्ट्वा काममा[4]प्नोत्यभीप्सितम् ।
रजोविनिर्मलं प्राप्य स्नात्वा मुच्येत किल्बिषैः ॥१२८२॥

1282. Through a sight of Hari (called) Rājavāsa, one obtains one's desired object and after reaching Rajovinirmala, one is freed from sins by taking bath (therein).

तस्यां[5] देवी उमा स्नाता प्रथमं तु रजोवती ।
दृष्ट्वा तु गौरीशिखरं चन्द्रलोकमवाप्नुयात् ॥१२८३॥

1283. Umā, in her monthly course for the 1st time, took bath therein. Through a sight of Gauriśikhara one obtains the world of the Moon.

---

1. पापनिसूदनी H
2. शाण्डिल्योः A
3. स्नाति H
4. कार्यम् BCDEFG
5. तस्मिन् CE

Ed. Leiden v.v. 1232-1235

पूर्वमासीदुमा राजन्[1] नीलोत्पलसमप्रभा ।
सा तत्र तपसा लेभे गौरं वर्णं मनोहरम् ॥१२८४॥

1284. O king, at first her hue was like that of a blue lotus but by performing penance there, she obtained heart-enchanting fair complexion.

कृष्णपक्षेऽपि तं शैलं सज्योत्स्नमिव मानद ।
पश्यन्ति मानवा नित्यं तत्र वै[2] महदद्भुतम् ॥१२८५॥

1285. O giver of honour, it is highly strange indeed that even in the dark half (of the month), the human beings continually see that hill endowed as it were with moonlight.

तेललां भूर्जलां पुण्यामवगाह्य पृथक् पृथक् ।
तुल्यं फलमवाप्नोति गोशतस्य महीपते[3] ॥१२८६॥

1286. By plunging separately in the Telalā and in the holy Bhūrjalā, one gets the merit equal to that of (the gift of) hundred cows.

तयोस्तु[4] सङ्गमे स्नात्वा वाजपेयफलं[5] लभेत् ।
मधुमत्यास्तयोश्चैव स्नातस्य नृप सङ्गमे ॥१२८७॥

कथितं मुनिभिः पुण्यं गजदानस्य यत् फलम्[6] ।

1287-88a. By taking bath in the confluence of these two, one obtains the merit of (performing) Vājapeya. O

---

1. Thus ABCG, महाराजन् DEH
2. तत् तत्र BDEF
3. पृथक् पुथक् C, फलं लभेत् B, स मानवः H
4. श्च A
5. वाजिपेयफलं AH
6. अश्वदानफलस्य यत् BDF
7. Thus H, प्रवाहम् A, प्रभावम् BE

king, it is stated by the sages that for him who bathes in the confluence of these two and the Madhumatī, there accrues the holy merit of the gift of an elephant.

तथा प्रभवमासाद्य मधुमत्या मनोहरम् ॥१२८८॥
सर्वपापविनिर्मुक्तो रुद्रलोके महीयते।
उत्तरे मानसे स्नात्वा गोसहस्रफलं लभेत् ॥१२८९॥

1288b-89. Having reached the charming source of the Madhumatī, one is freed from all the sins and is honoured in the world of Rudra.

By bathing in Uttaramānasa, one gets the merit of (the gift of) thousand cows.

पितरस्तर्पिता स्तत्र कामान् यच्छन्त्यभीप्सितान्।
हरमुण्डे[1]नरः स्नात्वा[2] दशगोदफलं लभेत् ॥१२९०॥

1290. The forefathers who are satiated at that place give fulfilment of cherished desires.

By bathing in the (lake of) Haramuṇḍa, one gets the merit of (the gift of) ten cows.

आरुह्य तदवाप्नोति राजसूयफलं नरः[3]।
तत्र गङ्गा सरिच्छ्रेष्ठा चन्द्रभ्रष्टा प्रतिष्ठिता ॥१२९१॥

यस्यां स्नातस्य पूयन्ते सर्वपापान्यसंशयम्।
राजसूयमवाप्नोति[4] गङ्गामानससङ्गमे[5] ॥१२९२॥

1291-92. By climbing up Haramuṇḍa, a man obtains the merit of (performing) Rājasūya sacrifice.

Fallen from the moon, Gaṅgā—the best of the rivers—is situated there, by taking bath in which, all sins are certainly washed away.

---

1. Thus H, हरमुण्डं ABFG, हरिमुण्डं E. हरपुण्यं D
2. गत्वा BDEFG
3. Last three pādas of this verse om. A
4. First three pādas of this verse om. A
5. गङ्गामानससङ्गमम् A, गङ्गासागरसङ्गमे BDEF

Ed. Leiden v.v. 1240-1244a

At the confluence of Gaṅgā and Mānasa, one acquires the merit of (performing) Rājasūya.

देवतीर्थे नरः स्नात्वा भवत्युत्तरमानसे[1] ।
वालखिल्यकृतेऽगस्त्ये तुल्यतेजा महर्षिभिः ॥१२९३॥

1293. By taking bath in Devatīrtha, a man reaches Uttaramānasa.

In the Agastya (lake) constructed by the Vālakhilyas, one becomes equal to the sages, in lustre.

कालोदकं नन्दिकुण्डं शंखचक्रौ गदां तथा ।
पद्मं सकपिलातीर्थं तीर्थौ वातिकषण्डिकौ ॥१२९४॥

तीर्थमप्सरसां पुण्यं ब्रह्मणः परमेष्ठिनः ।
कृपाणीतीर्थमासाद्य प्रत्येकं गोशतं लभेत्[3] ॥१२९५॥

1294-95. Having reached Kālodaka, Nandikuṇḍa, Śaṅkha, Cakra, Gadā, Padma, Kapilātīrtha, the holy places of Vātika and Ṣaṇḍika, the holy places of the nymphs and the highest Brahmā and Kṛpāṇītīrtha, one gets at each, the merit of (the gift of) hundred cows.

कालोदकं यत्र याति नदी मानससम्भवा ।
तत्र[4] स्नातस्य पूयन्ते[5] सर्वपापान्यशेषतः ॥१२९६॥

1296. All the sins are completely washed away by bathing at the place where the river originated from Mānasa meets Kālodaka.

---

1. भवत्यमरपूजितः G
2. कृपणीतीर्थम् BE
3. फलम् A
4. ततः G
5. पूजन्ते A

देववध्वस्तथा पुण्याः पुण्यं सूर्यसरः स्मृतम् ।
तारासरः चन्द्रसरः पुण्यं कालुषकं महत् ॥१२९७॥

1297. Holy are the wives of the gods. Sūryasara is remembered to be holy; Tārāsara, Candrasara and the great Kāluṣaka are holy.

ब्रह्मणो यागभूमिश्च[1] तत्र पुण्या[2] महीपते ।
शक्रतीर्थं[3] देवतीर्थं तीर्थं ब्राह्मणकुण्डिका[4] ॥१२९८॥

दृष्ट्वैकैकम[5]थैतेभ्यो गोशतस्य फलं लभेत् ।
हंसद्वारं च संगम्य स्वर्गमाप्नोत्यसंशयम् ॥१२९९॥

1298-99. O lord of the earth, there is the holy place of the sacrifice of Brahmā. By seeing every one of these, namely, Śakratīrtha, Devatīrtha and Brāhmaṇakuṇḍi-kātīrtha, one obtains the merit of (the gift of) a hundred cows. Having reached Haṃsadvāra, one certainly attains heaven.

सिन्धोः प्रभवमासाद्य राजसूयफलं लभेत्[6] ।
पौण्डरीकमवाप्नोति स्नात्वा बिन्दुसरस्यपि[7] ॥१३००॥

1300. Having arrived at the source of the Sindhu, one gets the merit of (performing) Rājasūya, and by bathing in Bindusara one gets that of (performing) Puṇḍarika.

---

1. गायभूमिश्च BE, यागभूमि च H
2. पुण्यं BE पुण्यां, H
3. चक्रतीर्थं C, चन्द्रतीर्थं D
4. ब्राह्मणकुण्डकम् B, v.v. 1299-1319b om. H
5. दृष्ट्वैकैक्यम् ed. Leiden
6. भवेत् G
7. गोऽत्राप्येति धृतव्रतः G

Ed. Leiden v. v. 1248-1251

मडवायां[1] नरः स्नात्वा गोसहस्रं फलं[2] लभेत् ।
सन्ध्यां नाम नदीं दृष्ट्वा मुच्यते सर्वकिल्विषैः ॥१३०१॥

1301. By taking bath in the Maḍavā, one gets the merit of (the gift of) thousand cows and by seeing the river named Sandhyā, one is freed from all sins.

अश्रद्धधानं[3] नातीत्य[4] साध्वभ्येति[5] दृढव्रतम्[6] ।
तत्राग्नितीर्थं दृष्ट्वैव वह्निलोके महीयते ॥१३०२॥

1302. Not going to the unfaithful, she approaches nicely one who is possessed of unfailing vow. By merely seeing there the holy place of Agni, one is honoured in the world of Agni.

नदी चित्रपथा पुण्या[7] मृगनन्दा तथा मृगा[8] ।
गोदावरी वैतरणी तथा मन्दाकिनी शुभा ॥१३०३॥

चन्द्रभागा गोमती च सर्वपापभयापहा ।
पृथगेतास्वाप्नोति गोशतस्य फलं नरः ॥ १३०४॥

1303-4. Holy is the river Citrapathā and so also Mṛganandā and Mṛgā. One gets the merit of (the gift of) a a hundred cows through every one of these, namely, Godāvarī, Vaitaraṇī, auspicious Mandākinī, Candrabhāgā and Gomatī, the remover of all sins and fears.

---

1. मनुवायां BE
2. गोसहस्रफल A
3. अश्रद्धधानं ed. Leiden
4. नदीं यः ed. Leiden
5. नाभ्येति साध्वभीत्य BEF, साधुभीत्या C
6. Thus AC, दृढव्रतः other MSS. v.v., 1302b-1319a om. A
7. मृगचित्रमथोपुण्यं E
8. मृगा तथा G
9. स्नात्वा सुविधिनाप्नोति G, पृथगेता अवाप्नोति ed. Leiden

Ed. Leiden v.v. 1252-1255

यत्र चित्रपथा पुण्या मडवा[1] च महानदी ।
एकीभवन्ति स्नातस्य तत्र नश्यति किल्बिषम् ॥१३०५॥

स्वर्गलोकमवाप्नोति पुनाति स्वकुलं नरः ।
तथा चैता महानद्यः कथितास्ते महीपते ॥१३०६॥

1305-6. The sins of a person who bathes at the place where the holy Citrapathā and the great river Maḍavā meet, are destroyed. Moreover, he attains heaven and purifies his family. O king, these great rivers have been described to you.

तासां तु सङ्गमाः पुण्याः सर्वे स्वर्लोकदर्शनाः[2] ।
चित्रकूटो गिरिः पुण्य उमा[3] यत्र विवाहिता ॥१३०७॥

1307. Their confluences are sacred and give heaven as award. Sacred is the mountain Citrakūṭa where Umā was married.

तत्रानुलेपनं दिव्यं येन लिप्ततनुर्नरः[4] ।
सुरूपभागी[5] भवति सुभगश्चैव जायते ॥१३०८॥

1308. There is the celestial ointment by anointing the body with which, a man becomes possessed of a beautiful form and good gifts.

---

1. मनुवा BDE
2. सर्वे स्वर्लोकदर्शिनः C, स्वर्गलोकफलप्रदाः ed. Leiden
3. गौरी G, पुण्यतमा C
4. यदालिप्तनुर्नरः ed. Leiden
5. रूपभागेव BD

पदं[1] गव्यसरस्तत्र[2] पञ्चगव्यसरः पृथक् ।
तत्रान्ये[3] पञ्च भूपाल पुण्यं तैलसरस्तथा[4] ॥१३०९॥

उद्वर्तनसरः[5] पुण्यं पुण्यं चाप्यतसीसरः[6] ।
सिद्धार्थकसरस्तत्र तथामलकवारिणः ॥१३१०॥

मधुपर्कसरः पुण्यं पुण्यमुष्णोदकं तथा ।
एकमेकमथैतेभ्यो दृष्ट्वा स्वर्लोकमाप्नुयात् ॥१३११॥

1309-11. There is Gavyasara and Pañcagavyasara. O king, there are five other (lakes) and also the sacred Tailasara, the sacred Udvartanasara, the sacred Atasīsara, Siddhārthakasara and the (lake filled with the) water of the Myrobalan fruit (āmalakavāri). There is the holy Madhuparkasara and the holy Uṣṇodaka. One obtains heaven by seeing every one of these.

चित्रकूटमथारुह्य स्वर्गलोके महीयते ।
तीर्थं सप्तर्षि[7] नाम सर्वकामफलप्रदम् ॥१३१२॥

1312. One is honoured in heaven by climbing up the Citrakūṭa. There is a holy place named Saptarṣi which gives the fruit of all desires.

---

1. Thus BCDEF, तत्रादिमं G
2. om. G
3. तथान्ये G
4. परम् G
5. तद्वर्तनसरः C
6. च सरसीसरः C, समसीसरः BEF, सममीसरः D
7. सप्तऋचं BF, सप्तदशं G

अश्वमेधसहस्रस्य राजसूयशतस्य च ।
गवां शतसहस्रस्य[1] श्रेयान् सप्तऋषेश्चरुः ॥१३१३॥

1313. The offering of boiled rice to Saptarṣi is more efficacious than (the performance of) one thousand Aśvamedhas, one hundred Rājasūyas and (the gift of) one lac cows.

श्राद्धं दानं तथा जप्यं स्नानं होमं[2] तथार्चनम् ।
सर्वमक्षयतां याति यत् कृतं तत्र पार्थिव ॥१३१४॥

1314. O king, funeral ceremonies, charity, recital of the name of the God, bath, sacrifice and worship, all these become imperishable when performed at that place.

वस्त्रापदमथासाद्य रुद्रलोके महीयते ।
छागलेश्वरमासाद्य काममाप्नोत्यभीप्सितम् ॥१३१५॥

1315 Having arrived at Vastrāpada, one is honoured in the world of Rudra and after reaching Chāgaleśvara, one gets one's desire fulfilled.

रुद्रस्यानुचरो भूत्वा तेनैव सह मोदते ।
परोष्णीप्रभवं प्राप्य गोसहस्रफलं लभेत् ॥१३१६॥

1316. Having become an attendant of Rudra, one enjoys oneself in His company. By reaching the source of Paroṣṇī, one obtains the merit of (the gift of) one thousand cows.

उष्णोदकमथासाद्य गोसहस्रफलं लभेत्[3] ।
सहस्रधारमासाद्य विष्णुलोके महीयते[4] ॥१३१७॥

1317. After bathing in Uṣṇodaka one gets the merit of giving one thousand cows in charity and having reached Sahasradhāra, one is honoured in the world of Viṣṇu.

---

1. Second and third pādas om. G
2. होमस्तथा G
3. ......तु नरः स्नात्वा दशगोदफलं लभेत् cd. Leiden
4. vv. 1317-1322a om. D

Ed. Leiden v.v. 1264-1268

क्रमता विष्णुना लोकान् कृतं पादेन तत् सरः ।
क्रमसारमिदं प्रोक्तं यथा[1] विष्णुपदं च तत् ॥१३१८॥

इष्टवान् क्रतुभिस्तत्र यदा देवः पितामहः ।
क्रमसारस्तदा प्रोक्तः सर्वकल्मषनाशनः[2] ॥१३१९॥

वसतिस्तत्र नागस्य कौण्डिन्यस्य यदा तदा[3] ।
कौण्डिन्यसर इत्येव तस्य नाम प्रकीर्तितम् ॥१३२०॥

1318-1320. Viṣṇu, while stepping over the worlds, created that lake by means of his foot, so it is called Kramasāra as is the other place Viṣṇupada. When the god Brahmā performed Vedic sacrifices there, then that Kramasāra came to be spoken of as the destroyer of all sins. When there was the abode of the Nāga Kauṇḍinya, then that place became famous by the name Kauṇḍinyasara only.

तत्र स्नात्वा समभ्यर्च्य देवताः पितरस्तथा[4] ।
दृष्ट्वा तु शिखरान् रम्यान् ब्रह्म-विष्णु-महेश्वरान् ॥१३२१॥

लोकत्रयमवाप्नोति तेषामेव न संशयः ।

1321-22a. By worshipping the gods and the manes, by seeing three beautiful peaks (named) Brahmā, Viṣṇu and Maheśvara, and after having taken bath therein, one certainly obtains the three worlds of those (gods).

1. तदा G
2. सर्वकिल्विषनाशनः E
3. Second Pādā om. E
4. देवताश्च पितॄंस्तथा G

ब्रह्मणो यागभूमिं तु[1] दृष्ट्वा तत्र महीयते ॥१३२२॥
स्वर्गलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरते स्वकम् ।
तत्र क्षीरसरो रम्यं दृष्ट्वा मुच्यते[2] किल्विषैः[3] ॥१३२३॥

1222b-23. O lord of the earth, one attains heaven and saves one's family by seeing the sacrificial place of Brahmā there. By seeing there the beautiful Kṣīrasara, one is released from sins.

समाराप्रभवं[4] प्राप्य स्नात्वा कृष्णचतुर्दशीम् ।
सर्वपापविनिर्मुक्तो रुद्रलोके महीयते ॥१३२४॥

1324. By bathing on the dark 14th after reaching the source of the Samārā, one is freed from all the sins and is honoured in the world of Rudra.

सन्निकृष्टानि तीर्थानि कथितानि मया तव ।
सर्वेषां पापहर्तृणि किं भूयः कथयामि ते ॥१३२५॥

1325. I have narrated to you the sacred places which are near and which remove the sins of all. What else should I tell you ?"

गोनन्दः[5]
तीर्थानि द्विज मुख्यानि कश्मीरायां[6] वदस्व मे ।
तेषां स्नाने च यत् पुण्यं तपसादग्धकिल्विष ॥१३२६॥

1326. Gonanda (spoke) : "O twice-born, with (your) sins burnt by austerites, tell me about the prominent tīrthas in Kaśmīrā and about the merit which can be obtained by taking bath in them."

---

1. च AH
2. मुच्येत DE
3. किल्विपात् BEFH
4. Thus H, सरामा—A, ससार—D, सुमारा—G
5. उवाच add FH
6. कश्मीरेषु G

Ed. Leiden v.v. 1273b-1277

बृहदश्वः

निःसृता सरसः पुण्या[1] क्रमसारा[2]न्महानदी ।
कौण्डिन्या नाम[3] या स्नाने पुण्डरीकफलप्रदा ॥१३२७॥

तथा क्षीरनदी पुण्या गोशतस्य फलप्रदा
तयोः समागमे स्नात्वा गोसहस्रफलं लभेत् ॥१३२८॥

1327-28. Bṛhadaśva (said): "The sacred great river named Kauṇḍinyā originating from the lake Kramasāra gives, through bath, the merit of (performing) Puṇḍarīka. And the holy river Kṣīra is the giver of the merit of (the gift of) a hundred cows. One gets the merit of (giving) one thousand cows by bathing in the confluence of both of them.

विशोकायां नरः स्नात्वा[4] विशोकः श्रीसमन्वितः[5] ।
फलं पुण्यम[6]वाप्नोति देवसत्रस्य मानवः ॥१३२९॥

1329. A man becomes devoid of grief and possessed of wealth, by taking bath in the Viśokā and obtains the holy merit of (performing) Devasattra.

कौण्डिनी सह संयोगं यत्र याति विशोकया ।
तत्र स्नातस्य राजेन्द्र वाजपेयफलं भवेत्[7] ॥१३३०॥

1330. O chief of the kings, one gets the merit of (performing) Vājapeya, by taking bath at the place where the Kauṇḍinī meets the Viśokā.

---

1. पुण्यात् B
2. क्रमसारा H
3. कौण्डिन्यनाम्नी G
4. First pāda om. BDEF
5. Second pāda om. BD
6. पुण्यं फलं BEFG
7. लभेत् ABDE

वृद्धतीर्थे नरः स्नात्वा यज्ञमाप्नोति गोसवम् ।
तत्र संनिहितो नित्यं[1] वासुकिर्भुजगाधिपः ॥१३३१॥

1331. A man gets (the merit of performing) the sacrifice Gosava, by taking bath at Vṛddhaṭīrtha. Vāsuki—the lord of the Bhujagas—is always present there.

देवलोकमवाप्नोति स्नात्वा देवसरस्यपि[2] ।
अग्नितीर्थे नरः स्नात्वा वह्निलोकमवाप्नुयात्[3] ॥१३३२॥

1332. By bathing in Devasara, a man obtains the world of gods and by bathing at Agnītīrtha he obtains the world of Agni.

नदी सरस्वती नाम यस्यां स्नातो दिवं व्रजेत् ।
पूर्वदक्षिणभागे तु[4] स्थिता[5] देवसरस्यपि ॥१३३३॥

1333. In the south-eastern portion of Devasara is present the river named Sarasvatī, by bathing in which, a man goes to heaven.

विनतास्वामिपुरतः कद्रू[6]स्वामिसमीपतः ।
तीर्थयोस्तु[7]नरः स्नात्वा गोशतस्य फलं लभेत् ॥१३३४॥

1334. A man obtains the merit of (the gift of) a hundred cows by bathing in two tīrthas, one in front of Vinatāsvāmi and the other near Kadrūsvāmi.

---

1. संनिहितो नित्यं om. G
2. अथ BCDEFG
3. प्रपद्यते H, स गच्छति CE
4. ऽपि A
5. अथ G, तु BDEF
6. द्रू om. and space for one letter left A
7. श्च H

Ed. Leiden v.v. 1282-1285

सन्ध्या देवी नदी पुण्या यस्यां स्नातस्य मानद ।
व्यपैति कल्मषं देहात् स्वर्गलोकं च गच्छति ॥१३३५॥

1335. O giver of honour, there is the goddess Saṃdhyā, the holy river, by bathing in which, sin is removed from the body and one goes to heaven.

सन्ध्या पुष्करिणी त्वन्या पूर्वतुल्यफलप्रदा ।
अवगाह्य नरो भक्त्या पुण्यां ब्राह्मणकुण्डिकाम्[1] ॥१३३६॥

नीलकुण्डं[2] वितस्ताख्यं[3] शूलघातं तथैव च ।
तीर्थं त्रिनामकं[4] दृष्ट्वा[5] स्वर्गलोके महीयते ॥१३३७॥

1336-37. Saṃdhyā Puśkariṇī is another (holy place) which gives the merit equal to that of the previous one. One is honoured in heaven after plunging with devotion into the holy Brāhmaṇakuṇḍikā and after seeing the holy place bearing three names Nīlakuṇḍa, Vitastākhya and Śūlaghāta.

तथा विनशनं[6] प्राप्य वाजपेयफलं[7] लभेत् ।
ब्राह्मणकुण्डिकायां च नीलकुण्डे च पार्थिव ॥१३३८॥

अक्षयं सर्वमुद्दिष्टं दानं श्राद्धं तथा तपः[8] ।
वितस्तोन्मज्जने[9] स्नात्वा गोसहस्रफलं लभेत् ॥१३३९॥

1338-39. Having reached Vinaśana, one gets the merit of (the performance of) Vājapeya. Charity, funeral cere-

1. Thus other MSS., पुण्या ब्राह्मणकुण्डिका AH
2. Thus G, नीलकुण्डो BCEF, नीलकुण्ड AH
3. Thus BG, वितस्ताख्य: EF, वितस्ताख्या ACH
4. त्रिनामिकं E
5. स्नात्वा A
6. विनयनं H, विनाशनं E
7. Thus other MSS., वाजिपेयफलं AH
8. श्राद्धं दानं तपस्तथा A
9. वितस्ताया जले B

monies and penance (performed) at Brāhmaṇakuṇḍikā and Nīlakuṇḍa, are stated to be imperishable. By bathing in Vitastonmajjana, one obtains the merit of (giving) one thousand cows.

पञ्चयज्ञानवाप्नोति स्नात्वा वै[1] पञ्चहस्तके[2] ।
प्रत्यहं ये विनिर्दिष्टा गृहस्थस्य महीपते ॥१३४०॥

1340. O lord of the earth, by bathing in Pañcahastsaka, one obtains the (merit of performing) five sacrifices which a householder is required to perform daily.

लोकपुण्यं[3] हि तन्नाम सर्वपापहरं परम्[4] ।
कापोतके[5] नरः स्नात्वा गोप्रदानफलं लभेत् ॥१३४१॥

1341. Lokapuṇya is, verily, the remover of all sins. By bathing in Kāpotaka, a man gets the merit of giving a cow.

विष्ण्वाश्रमे नृसिंहस्य पुरतः[6] पार्थिवोत्तम ।
वितस्तोन्मज्जनं पुण्यं[7] विष्णुलोके महीयते ॥१३४२॥

1342. O best of the kings, Vitastonmajjana in the hermitage of Viṣṇu in front of Nṛsimha is holy. One is honoured in the world of Viṣṇu (by bathing in that).

---

1. स्नात्वैव G
2. vv. 1336-1340 a om. D
3. लोकं पुण्यं हि ABC, लोकं हि पुण्यं H
4. शुभम् E, पुण्यलोकोऽस्त्यसौ नाम सर्वपापहरः परः G
5. कामोतके E
6. परत: F
7. तत्र स्नात्वा च भक्तित: G

Ed. Leiden v. v. 1291-1293

स्नातस्य ध्यानधारिण्यां गोसहस्रफलं भवेत्[1] ।
वितस्ताध्यानधारिण्योः संगमे पापनाशने ॥१३४३॥

पुण्यं फलमवाप्नोति वाजपेयस्य[2] मानवः ।
वितस्तान्तर्हिता तत्र प्रविश्य ध्यानधारिणीम् ॥१३४४॥

1343-44. The merit of (the gift of) one thousand cows accrues for him who bathes in the Dhyānadhāriṇī, and by bathing in the sin-destroying confluence of the Vitastā and the Dhyānadhāriṇī, a man obtains the holy merit of (performing) Vājapeya. Having entered the Dhyānadhāriṇī, the Vitastā disappeared at that place.

अन्तर्हिता गता शीघ्रं विशोका यत्र निम्नगा ।
धौम्याश्रमे तयोर्योगे[3] राजसूयफलं स्मृतम्[4] ॥१३४५॥

1345. The river Viśokā, concealing herself, reached that place soon. The merit of (performing) Rājasūya is considered to accrue at the confluence of these two at Dhaumyāśrama.

चतुर्वेदीं नरो[5] दृष्ट्वा कन्यादानफलं लभेत् ।
प्राप्य हर्षपथां[6] जन्तुर्लभेद् बहु सुवर्णकम् ॥१३४६॥

1346. By seeing Caturvedī, a man gets the merit of giving a daughter (in marriage).

Having arrived at the Harṣapathā, a human being obtains much gold.

---

1. Thus ed. Leiden, लभेत् A[B]CDEFGH
2. वाजिपेयस्य H
3. योगं BCE
4. Thus DEFH, भवेत् G, लभेत् other MSS.
5. नदीं G
6. हर्षपदां B

त्रिकोटीप्रभवं प्राप्य मुच्यते सर्वकिल्विषैः ।
प्राप्य चन्द्रवतीजन्म चन्द्रलोके महीयते ॥१३४७॥

1347. By reaching the source of Trikoṭī, one is freed from all sins and having reached the source of the Candravatī, one is honoured in the world of the Moon.

देवतीर्थे नरः स्नात्वा देवः[1] पुत्रोऽपि जायते[2] ।
त्रिकोट्यां तु नरः स्नात्वा देवलोके महीयते[3] ॥१३४८॥

1348. By bathing in Devatīrtha one becomes a god and gets a son. And by bathing in Trikoṭī, a man is hononred in the world of the gods.

स्नात्वा हर्षपथायां[4] च शक्रलोके महीयते ।
चन्द्रवत्यां नरः स्नात्वा दशगोदफलं लभेत् ॥१३४९॥

1349. By bathing in Harṣapathā, one is honoured in the world of Śakra and by bathing in Candravatī one gets the merit of (giving) ten cows.

नदी हर्षपथा पुण्या तथा चन्द्रवती च या ।
सङ्गमं[5] यत्र तत्रोक्तं, राजसूयं मनीषिभिः[6] ॥१३५०॥

1350. Holy is the river Harṣapathā and so also is Candravatī. The wise say that there accrues (the merit of the performance of) Rājasūya at the confluence of these two.

---

1. Thus ed Leiden, देव्याः पुत्रोऽपि ABEH, देव्याः पित्रोपि FD
2. 1348 a om. C
3. 1348 b and 1349 a om. E
4. In Devanāgari script F
5. Thus ACFH, सङ्गमः D, सङ्गमे ed. Leiden
6. सङ्गमे चानयोः प्रोक्तं राजसूयफलं बुधैः G
Ed. Leiden, v.v. 1297b-1300

त्रिकोटीसङ्गमाद गृह्य[1] यावद् रौप्येश्वरं हरम्[2] ।
तावत् क्षेत्रं समं ज्ञेयं[3] वाराणस्याथवाधिकम्[4] ॥१३५१॥

1351. The area beginning from the confluence of Trikoṭī up to Raupyeśvara Hara should be regarded equal (in merit) to Vārāṇasī or even more powerful.

रुद्रलोकमवाप्नोति स्नात्वा तु कपटेश्वरे[5] ।
विषलिङ्गह्रदे पुण्ये रुद्रलोके महीयते ॥१३५२॥

1352. One attains the world of Rudra by taking bath in Kapaṭeśvara and is honoured in the world of Rudra (by taking bath) in the holy Viṣaliṅgahrada.

विजयेशाग्रतः स्नात्वा वितस्तायां महीपते ।
रुद्रलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरते स्वकम्[6] ॥१३५३॥

1353. O lord of the earth, one attains the world of Rudra and saves one's family by taking bath in the Vitastā in front of Vijayeśvara.

पिङ्गलेशाग्रतः स्नात्वा विष्णुलोके महीयते ।
खण्डपुच्छाश्रमे स्नात्वा फलमेतदुदाहृतम्[7] ॥१३५४॥

1354. One is honoured in the world of Viṣṇu by taking bath in front of Piṅgaleśa and the same merit is stated to accrue from a bath at the hermitage of Khaṇḍapuccha.

---

1. चापि G
2. हरिम् G
3. विजानीयात् A
4. वाराणस्यां महीपते BDFG
5. कपटेश्वरीम् H
6. vv. 1352-53 om. A, vv. 1352-53 a om. B
7. पुण्डरीकफलं लभेत् A

पुण्डरीके[1] नरः स्नात्वा पुण्डरीकफलं लभेत्[2] ।
शूर्पारके[3] नरः स्नात्वा गोप्रदानफलं लभेत् ॥१३५५॥

1355. By taking bath in Puṇḍarīka, a man gets the merit of (performing) Puṇḍarīka sacrifice and by bathing in Śūrpārka, one obtains the merit of the gift of cows.

वितस्ताध्यानधारिण्योः सङ्गमेऽन्नप्रदो[4] नरः ।
अक्षयं फलमाप्नोति यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥१३५६॥

1356. One who gives food in charity at the confluence of the Vitastā and the Dhyānadhāriṇī, gets merit which remains imperishable so long as there are the fourteen Indras.

सर्वे सन्निहितास्तीर्था नरसिंहाश्रमे तदा ।
वितस्ताध्यानधारिण्योः सङ्गमाद् गृह्य पार्थिव[5] ॥१३५७॥

कल्पषोडशनागस्य[6] यावद् भवनमुत्तमम् ।
तावत् क्षेत्रं समं पुण्यं प्रयागेण नराधिप ॥१३५८॥

1357-58. All the sacred places are present, at that time, in the hermitage of Narasiṃha. O lord of men, the area beginning from the confluence of the Vitastā and the Dhyānadhāriṇī up to the worthy abode of the Nāga Kalpa-ṣodaśa is as holy as Prayāga.

---

1. पौण्डरीके BDE, पुण्डरीकं H
2. First and second pāda om. A
3. शीर्पारके DEF, शीर्षारके B
4. गोप्रदो A
5. सङ्गमाश्चैव भूपते G, पर्वते E, पार्वति B
6. कल्पशोडशनागश्च E, कल्पश्वोण्डशनागस्य A

गङ्गोद्भेदे[1] नरः स्नात्वा भेडादेवी[2]समीपतः ।
गङ्गास्नानफलं प्राप्य स्वर्गलोके महीयते ॥१३५९॥

1359. By taking bath in Gaṅgodbheda near Bheḍādevī, a man obtains the merit of bathing in the Gaṅgā and is honoured in heaven.

अवगाह्य कथां पुण्यां दशगोदफलं लभेत्[3] ॥१३६०॥
औजसे धर्मराजस्य स्नात्वा तु पुरतो नरः ।
न दुर्गतिमवाप्नोति वाजपेयफलं[4] लभेत् ॥१३६१॥

1360-61. By plunging in the holy Kathā, one gets the merit of the gift of ten cows and by bathing in Aujasa in front of Dharmarāja, one does not reach the state of misery and obtains the merit of (performing) Vājapeya.

तस्मिंस्तीर्थवरे राजन् श्राद्धमानन्त्यमश्नुते ।
मासि चाश्वयुजे कृष्ण[5]पञ्चदश्यां विशेषतः ॥१३६२॥

1362. O king, one enjoys endlessly, the meals offered after death at that holy place, specially on the dark fifteenth of the month Āśvayuj.

स्नात्वा नारायणस्थाने[6] विष्णुलोके महीयते ।
रामतीर्थे भवोत्से[7] च फलमेतत् प्रकीर्तितम् ॥१३६३॥

1363. One is honoured in the world of Viṣṇu by taking bath at Nārāyaṇasthāna and a similar merit is stated to accrue at Rāmatīrtha and Bhavotsa.

---

1. सङ्गोद्भेदे B
2. भीडादेवी H
3. दशगोदानजं फलम् A
4. वाजिपेयफलं H
5. कृष्णे A
6. नारायणं स्थानं H

7. भवेत् स B

Ed. Leiden v.v. 1309-1312

शैलपृष्ठे नरः स्नात्वा तीर्थे वैश्रवणस्य च[1]
धनस्य भागी भवति यत्र यत्राभिजायते ॥१३६४॥

1364. By taking bath at Śailapṛṣṭha and the holy place of Vaiśravaṇa, one is sure to possess wealth, wherever he may be born.

कामतीर्थे नरः स्नात्वा कामभागभिजायते ।
तीर्थे चा[2]प्सरसां स्नात्वा श्रीभागी भवते नरः[3] ॥१३६५॥

1365. Having bathed at Kāmatīrtha, a man obtains the fulfilment of his desires and having bathed at Apasarastīrtha, he becomes possessed of beauty.

ऋषितीर्थे नरः स्नात्वा निर्मलो मुनिवद् भवेत् ।
वैतरण्यां नरः स्नात्वा न दुर्गतिमवाप्नुयात्[4] ॥१३६६॥

1366. By bathing at Ṛṣitīrtha, one becomes pure like a sage and by bathing in Vaitaraṇī, one does not reach the state of misery.

ऋषिकुल्यामथासाद्य देवकुल्यां तथैव च ।
अश्वतीर्थं प्रभासं च वारुणं तीर्थमेव च ॥१३६७॥

वह्नितीर्थं चन्द्रतीर्थं नागतीर्थं तथैव च ।
चक्रतीर्थं[5] वामनं च गोप्रदानफलं लभेत् ।१३६८॥

1367-68. One gets the merit of the gift of cows by arriving at Ṛṣikulyā, Devakulyā, Aśvatīrtha, Prabhāsa, Vāruṇa, Vahnitīrtha, Candratīrtha Nāgatīrtha, Cakratīrtha and Vāmana.

---

1. तु BEFG
2. वा A
3. श्रीभाग् नरोत्तमः G, श्रीभागी भविता नरः A
4. आप्नुयात् A
5. शक्रतीर्थं G

स्नात्वा तु मदतीर्थे[1] च[2] स्कन्दतीर्थे[3] च मानवः ।
तथा सुरेश्वरीतीर्थे स्वर्गलोके महीयते ॥१३६९॥

1369. A man is honoured in heaven after having bathed at Madatīrtha, Skandatīrth and Sureśvarītīrtha.

माहुरीं तु समासाद्य तिलप्रस्थफलं लभेत् ।
तत्सङ्गमे वितस्तायां स्नात्वा[4] मुच्यते किल्बिषैः ॥१३७०॥

1370. Having arrived at Māhurī, one gets the merit of giving one prastha of sesame in charity and by bathing in her confluence with Vitastā, one is removed from sins.

त्रिपुरेशाग्रतः पुण्यामवगाह्य तु[5] माहुरीम् ।
महादेवगिरिं दृष्ट्वा रुद्रलोके महीयते ॥१३७१॥

1371. One is honoured in the world of Rudra by seeing the mountain Mahādeva after having a plunge in the Māhurī in front of Tripureśa.

अमरेशे नरः स्नात्वा गोशतस्य फलं लभेत् ।
मालिन्यां तु नरः स्नात्वा दशगोदफलं लभेत्[6] ॥१३७२॥

1372 By bathing at Amareśa, a man may get the merit of(the gift of) a hundred cows and by bathing in the Mālinī, one may get the merit of giving ten cows.

---

1. नर्मदातीर्थे B, मरुतीर्थे G, भृवते तीर्थे A
2. Om. A
3. स्वान्दतीर्थे A
4. स्नातो BEG
5. च A
6. दशगोदानजं फलम् A

स्नात्वा पाण्डवतीर्थे च पञ्चयज्ञानुपाश्नुते ।
उच्चेशं तीर्थं[1]मासाद्य रुद्रलोके महीयते ॥१३७३॥

1373 Having bathed at Pāṇḍavatīrtha, one enjoys the merit of (performing) the five sacrifices and having arrived at Uccesatīrtha, one is honoured in the world of Rudra.

स्नात्वा रामह्लदातोये[2] लभेद् बहु सुवर्णकम्[3] ।
मालिनीसङ्गमं पुण्यं[4] सिन्धुना सह पार्थिव ॥१३७४॥

तथा रामह्लदा यत्र युज्यते सह सिन्धुना ।
तयोः फलमथोद्दिष्टं राजसूयाश्वमेधयोः ॥१३७५॥

1374-75. One gets much gold by bathing in the water of the Rāmahradā. O king, the merit of (bathing) both at the confluence of the Mālinī with the Sindhu and at the place where the Ramahradā meets the Sindhu is stated to be equal to (that of the performance of) Rājasūya and Aśvamedha.

संयोगं सिन्धुना यत्र गता कनकवाहिनी ।
गोसहस्रमवाप्नोति धनवानभिजायते[5] ॥१३७६॥

1376. One gets one thousand cows and becomes rich by taking bath at the place where the Kanakavāhinī joins the Sindhu.

---

1. उच्चेशतीर्थे B, उच्चीशतीर्थं E
2. रामह्लदे तीर्थे A, रामह्लदे तोये H
3. भवेद् वहु सुवर्णभाग् G
4. —सङ्गमः पुण्यः G
5. अपि जायते G

पावना च नदी पुण्या रजोबिन्दुविनिर्मला[1] ।
यस्यां[2] स्नात[3]स्त्ववाप्नोति[4] पुण्डरीकफलं नरः ॥१३७७॥

तयोः समागमे पुण्ये राजसूयफलं स्मृतम् ।
तस्माद् देशादथारभ्य यावत्स्याच्चीरमोचनम्[5] ॥१३७८॥

तावत् क्षेत्रं समं पुण्यं वाराणस्याः प्रकीर्तितम्[6] ॥१३७९॥

1377-79. Holy is the river Pāvanā. (There is also) the Rajobinduvinirmalā, by taking bath in which a man obtains the merit of (performing) Puṇḍarīka. The merit of (performing Rājasūya is considered to be accruing at the holi confluence of these two (rivers). The area, beginning from that place and extending up to Cīramocana is regarded as sacred as that of Vārāṇasī.

तन्मध्ये सर्वतीर्थानां सान्निध्यं कथितं मया ।
स्वर्गमार्गप्रदं प्रोक्तं तीर्थं चीरप्रमोचनम्[7] ॥१३८०॥

1380. The sacred place Cīrapramocana is stated to be the provider of the way to heaven. The presence of all the tīrthas at that place has been mentioned by me.

---

1. राजविन्दुविनिर्मिता B
2. तस्यां G
3. स्नात्वा A
4. तमाप्नोति B
5. क्षीरमोदनम् A
6. समं स्मृतम् A, यवाधिकम् H
7. वीरप्रमोदनम् A

दिव[1]मुत्सृज्य चीराणि[2] तत्र सप्तर्षयो गताः ।
स्नात्वा तत्र दिवं यान्ति येऽपि पापकृतो[3]नराः ॥१३८१॥

1381. Leaving their clothes there, the seven sages went to heaven. By bathing there, even those who are sinners, go to heaven.

सोदरे[4] तु नरः स्नात्वा गोसहस्रफलं लभेत् ।
तथा कनकवाहिन्याः सङ्गमं याति यो नरः ॥१३८२॥

तथा कालोदका[5] पुण्या नदी यत्रैव सङ्गता ।
तयोः[6] फलं विनिर्दिष्टं राजसूयाश्वमेधयोः ॥१३८३॥

1382-83. One gets the merit of (the gift of) one thousand cows by taking bath in Sodara. The merit of(the performance of) Rājasūya and Aśvamedha is stated to accrue from both (the places), for a person who visits the confluence of the Kanakavāhinī where meets also the holy river Kālodakā.

स्नात्वाऽश्वमेधमाप्नोति वितस्तासिन्धुसङ्गमे ।
प्रौष्ठपद्यां[7] विशेषेण एवमाहुर्मनीषिणः ॥१३८४॥

1384. The wise say that by bathing in the confluence of the Sindhu and the Vitastā, specially on the full-moon day of the month Prauṣṭhapada, one obtains the merit of (the performance of) Aśvamedha.

---

1. दिव्यम् ABF
2. वीराणि A
3. पापयुता B
4. सोदरं CEF, मोदते A
5. कालोदके H
6. After तयोः the rest of the line om. F
7. Thus C, प्रोष्ठपद्यां other MSS.

Ed. Leiden v.v. 1329-1332

पात्रतीर्थे नरः स्नात्वा पुण्डरीक[1]मुपाश्नुते ।
आपगायां नरः स्नात्वा[2] कुलमुद्धरते स्वकम् ॥१३८५॥

1385. One gets the merit of (performing) Puṇḍarīka, by taking bath in Pātratīrtha and saves one's family through bath in the Āpagā.

अग्निष्टोम[3]मवाप्नोति स्नात्वा सरसि मानसे ।
आषाढ्यां तु विशेषेण नात्र कार्या विचारणा ॥१३८६॥

1386. By taking bath in the lake Mānasa, especially on the full-moon day of the month of Āṣāḍha, one gets the merit of (performing) Agniṣṭoma. There is no need to doubt this.

वाजपेयमवाप्नोति महापद्मसरस्यपि ॥१३८७॥

हिरण्या वै नदी पुण्या हरमुण्डाद्विनिःसृता[4] ।
स्नातस्तस्यामवाप्नोति ह्यग्निष्टोमफलं नरः ॥१३८८॥

1387-88 One obtains the merit of (performing) Vājapeya, (by bathing) in the lake Mahāpadma. A man gets the merit of (performing) Agniṣṭoma by bathing in the holy river Hiraṇyā which takes rise from the Haramuṇḍa.

महापद्मसरः पुण्यं हिरण्या[5] यत्र गच्छति ।
अश्वमेधफलं तत्र पौर्णमास्यां विशेषतः ॥१३८९॥

1389. One gets the merit of (performing) Aśvamedha, especially on full-moon day, (by bathing) at the place where Hiraṇyā meets the holy lake Mahāpadma.

---

1. पौण्डरीकम् BEFG
2. Second and third pādas om. A
3. Thus AC, वह्निष्टोमम् other MSS.
4. विनिर्गता G
5. हेरणा A

बहुरूपे नरः स्नात्वा विष्णुलोके महीयते ।
बहुरूपे च कथितं फलमेतन् नरोत्तम ॥१३९०॥

1390. By bathing at Bahurūpa, one is honoured in the world of Viṣṇu. This, O best among men, is stated to be the merit at Bahurūpa.

शतशृङ्गे सुतीर्थे वै[1] तीर्थे वैश्रवणस्य च ।
तीर्थे पुण्ये तथा राजन् भूर्जस्वामि[2]समीपतः ॥१३९१॥

वसूनामथ रुद्राणां साध्यानां मरुतामपि ।
विश्वेषां चैव देवानां[3] भृगूणां च नराधिप ॥१३९२॥

तथैवाङ्गिरसां राजं[4]स्तीर्थे तीर्थे पृथक् पृथक्[5] ।
दशगोदफलं प्रोक्तं मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥१३९३॥

1391-93. O king, the lord of men, it is stated by the sages—perceivers of true essence—that the merit of the gift of ten cows accrues separately at each sacred place, namely, the good sacred place Śatasṛṅga, the sacred place of Vaiśravaṇa, the sacred place near Bhūrjasvāmī, the places sacred to the Vasus, the Rudras, the Sādhyas, the Maruts, all the gods, the Bhṛgus and the Aṅgirās.

पालाशा[6] च शिलामा[7] च वितस्तां यत्र गच्छत.[8] ।
गोसवस्य फलं[9] तत्र प्रत्येकं कथितं पुरा ॥१३९४॥

1394. The merit of (the gift of) a hundred cows has been formerly stated for each of the (two) places where the Pālāśā and the Śilāmā meet the Vitastā.

---

1. Thus A, च other MSS.
2. भीमस्वामि—A
3. Space for two letters left before नां A
4. चैव A
5. नराधिप A
6. पालासा EGH, पलासा C, पालमा D, पालामा B
7. शमाला BDFG, शमला E, शिलासा H
8. Thus A, गच्छति other MSS.
9. Thus AH, गोसहस्रफलं G, गोशतस्य—other MSS.

Ed. Leiden v. v. 1337-1341

नदी कूलारणी यत्र संयुज्यते[1] वितस्तया ।
तत्र स्नात्वा[2] कुलं शीघ्रं पुनीते मानवोत्तमः ॥१३९५॥

1395. The best amongst men immediately purifies his family by taking bath at the place where the river Kūlāraṇī meets the Vitastā.

विगाह्य पुष्करं तीर्थमतिरात्रफलं[3] लभेत् ।
सप्तर्षीणां तु तीर्थे वै अग्निष्टोमफलं[4] लभेत्[5] ॥१३९६॥

1396. One gets the merit of (performing) Atirātra by having a plunge in Puṣkara and that of Agniṣṭoma by bathing at the holy place of the seven sages.

तीर्थं वाराह[6]मासाद्य वितस्ताम्भसि मानवः ।
विष्णुलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरते स्वकम्[7] ॥१३९७॥

1397. A man attains the world of Viṣṇu and saves his family by reaching the sacred place Varāha in the water of Vitastā.

स्नात्वा नारायणस्थाने वितस्ताम्भसि पार्थिव[8] ।
विष्णुलोकमवाप्नोति नरो नास्त्यत्र संशयः ॥१३९८॥

1398. A man surely obtains the world of Viṣṇu by bathing in the water of the Vitastā at Nārāyaṇasthāna.

---

1. Thus A, संयुज्येत other MSS.
2. स्नातः G
3. मुनिदानफलं D, मतिदानफलं BEF, अतिदान—C
4. वह्निष्टोमफलं C
5. Third and fourth Pādas om. BEFGH, vv. 1396b-1403 om. D.
6. वाराह्यम् AE
7. Third and fourth Pādas om. A
8. First and second Pādas om. A

Ed. Leiden v. v. 1342-1345

नदी गोत्रनदी[1] यत्र वितस्तां प्रतिपद्यते ।
तयोः स्नातस्य[2] कथितं गोसहस्रस्य यत् फलम्[3] ॥१३९९

1399. For one who is bathed in both (the rivers) at the place where the river Gotranadī approaches the Vitastā, the merit of (the gift of) one thousand cows is pronounced.

माहुरी तु नदी पुण्या मथुरेव विशेषतः ।
शतनीला[4] शमाला च नदी च विमलोदका[5] ॥१४००॥

राहुला[6] च नदी पुण्या श्रीमाढ्या[7] च महानदी ।
द्वितीया च तथा शुद्धा समूला सुरसा[8] तथा ॥१४०१॥

आसां प्रत्येकशः[9] स्नात्वा लभेद् गोदानजं फलम् ।
आसामेव तु सर्वासां सङ्गमाश्च पृथक् पृथक् ॥१४०२॥

अवगाह्य नरः शुद्धो[10] दशगोदफलं लभेत्[11] ।
अनन्ततीर्थे[12] स्नातस्य नागलोके महीयते[13] ॥१४०३॥

1400-1403. The river Māhuri is specially holy like Mathurā. One obtains the merit arising from the gift of a cow by taking bath in every one of these viz. the Śatanīlā,

---

1. गोत्रवती G, सोत्रनदी A
2. स्नानस्य G
3. Thus A, गोसहस्रफलं पृथक् other MSS.
4. Thus ABEF, शतलीला GH, शतशीला ed. Leiden
5. Om. E
6. लाहुला ABF, corrected into राहुला H
7. श्रीमाख्या A
8. सरसा
9. This word in Devanagri script F
10. याति A
11. दशगोदानजं फलम् A
12. अनन्ततीर्थं AB
13. —विधीयते EF, नागलोकं भविष्यति A

the Śamālā, the river Vimalodakā, the holy river Rāhulā, the great river Śrimāḍhyā, the second Śuddhā, the Samūlā, the Surasā. A man gets the merit of giving ten cows by plunging in the confluences of all these (rivers) separately. Having bathed in Anantatīrtha, one is honoured in the world of the Nāgas.

बिन्दुनादेश्वरं तीर्थं सोमतीर्थं पृथूदकम् ।
तुङ्गेश[1]तीर्थक्षेत्रं तु[2] उतङ्कस्वामिनं जलम्[3] ॥१४०४॥

रामतीर्थं भृगोस्तीर्थं[4] तीर्थमाङ्गिरसां तथा ।
दृष्ट्वैकैकमथैतेभ्यो दशगोदफलं लभेत् ॥१४०५॥

1404-1405. One obtains the merit of giving ten cows by seeing every one of these, namely, Bindunādeśvaratīrtha, Somatīrtha, Pṛthūdaka, Tuṅgeśatīrthakṣetra, Utaṅkaśvāmī, Rāmatīrtha, Bhṛgutīrtha and the holy place of Aṅgirās.

सर्वाः सरिद्वराः पुण्याः सर्वे[5] प्रस्रवणास्तथा ।
इमे च राजेन्द्र तथा सर्वे पुण्याः शिलोच्चयाः ॥१४०६॥

1406. O king, all the good rivers and the fountains are sacred and all these mountains are also sacred.

सर्वा ऋषिकृताश्चार्चाः सरांसि विपुलानि च ।
सर्वत्रव महीनाथ[6] कश्मीरेषु[7] विशेषतः ॥१४०७॥

1407. O lord of the earth, all the images erected by the sages, and all the great lakes (are holy) everywhere but specially so in Kaśmīra.

---

1. तुङ्गेशं A
2. च A
3. तथा ed. Leiden.
4. भृगुतीर्थं F
5. सर्वाः BE
6. महीपाल E
7. काश्मीरेषु E

Ed. Lieden v. v. 1351-1354

सर्वे च सङ्गमाः पुण्या नागानां ये जलाशयाः ।
सुवर्णशतदानस्य फलं प्राप्नोत्यसंशयम्[1] ॥१४०८॥

1408. Holy are all the confluences and the pools of the Nāgas. One surely obtains the merit of the gift of hundred Suvarṇas (by bathing in them).

इति तीर्थानि पुण्यानि वितस्ता च विशेषतः ।
सर्वत्र पावनी देवी वितस्ता कथिता नृप १४०९॥

1409. Holy are these sacred places and specially so is the Vitastā. O king, the goddess Vitastā is stated to be purifying everywhere.

तस्यां स्नात्वा दिवं यान्ति येऽपि पापकृतो[2] नराः ।
वह्निष्टोममवाप्नोति स्नातस्तस्यां नराधिप ॥१४१०॥

1410. Even those men who are sinners go to heaven by bathing in that. O lord of men, one gets the merit of (performing) Vahniṣṭoma by bathing in that.

दृष्ट्वाश्रमे वितस्ताख्ये[3] धौम्येशे[4] सिन्धुसङ्गमे ।
वराहतीर्थे पापघ्ने राजसूयफलप्रदे[5] ॥१४११॥

सदैव पुण्या शुक्ले[6] च त्रयोदश्यां विशेषतः ।
यत्र तत्र वितस्तायां गोरजोधूतमस्तकः[7] ॥१४१२॥

स्नात्वा त्रयोदशीं शुक्लां मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥१४१३॥

1411-1413. One, with one's forehead anointed with goraja, is freed from all sins, by seeing (the river Vitastā)

---

1. असंशयः ed. Leiden
2. पापकृताः A
3. वितस्तेयं G
4. धौम्येश—AF
5. —प्रदा G
6. पुण्यतीर्थे E, पुण्यशुक्ले AB
7. गोरजाधूतमस्तका BEFH, third and fourth pādas om. A Ed. Leiden v. 1355-1359

and by bathing in the Vitastā on the bright thirteenth, at the places where the Vitastā is holy always but is specially so on the bright thirteenth of a month. (The places are) the hermitage Vitastākhya, Dhaumyeśa, the confluence of (the Vitastā and) the Sindhu, and Varāhatīrtha which destroys the sins and gives (the merit of performing) Rājasūya.

अदृश्यं मानवः[1] कृत्वा पातकं मुक्तपञ्चकम् ।
स्नानेनैकेन सलिलशिशिरेण[2] व्यपोहति ॥१४१४॥

1414. A man who has committed any invisible sin except the five (great sins), removes (that sin) away by one bath in the cold water.

अनर्काभ्युदिते[3] काले[4] सकलं शिशिरं यदि ।
तत्र[5] स्नातो[6]नरो राजन् कामानाप्नोत्यभीप्सितान् ॥१४१५॥

1415. O king, a man gets his desired objects if he takes bath there, before sun-rise, for the whole winter.

स्नात्वा यथावद् विधिना समभ्यर्च्य हुताशनम् ।
ब्राह्मणेभ्यस्तदा[7] दत्वा कृसरं घृतसंयुतम् ॥१४१६॥

स्वर्गलोकमवाप्नोति यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥१४१७॥

1416-1417. One attains heaven so long as there are the fourteen Indras, by bathing properly, worshipping the fire in the right procedure and then offering boiled rice and pulses mixed with purified butter to the Brāhmaṇas.

---

1. मानवैः B
2. सलिले शैशिरेण A, सलिलं शिशिरेण B
3. अनर्काभ्युदये BEF
4. काले तु A
5. अत्र G
6. स्नाति G
7. तथा H

एवं संवत्सरं पूर्णं नित्यस्नायी नराधिप[1] ।
मोक्षोपायमथासाद्य ततो मोक्षमवाप्स्यति[2] ॥१४१८॥

1418. O lord of men, a person who takes bath daily thus for the whole year will obtain the means of getting salvation and then will obtain salvation.

काश्मीरकाणां[3] तीर्थानां फलं ते कथितं मया ।
सकलं नीलवाक्यं च गमिष्यामि सुखी भव ॥१४१९॥

1419. I have narrated to you, all the sayings of Nīla and the merit of all the sacred places of Kaśmīra. I am going. May you be happy.

इदं धार्यं प्रयत्नेन यन्मयाभिहितं तव ।
श्रुत्वैतत् फलमाप्नोति दशगोदानजं नरः ॥१४२०॥

1420. Whatever has been narrated by me to you, should be remembered with effort. By listening to this, a man obtains the merit of the gift of ten cows."

वैशम्पायनः[4]

एवमुक्त्वा स गोनन्दं बृहदश्वो महीपतिम्[5] ।
धर्मात्मा[6] तीर्थयात्रार्थं[7] जगामाभीप्सितां गतिम् ॥१४२१॥

1421. Vaiśampāyana said: "Having spoken thus to the king Gonanda, the pious-minded Bṛhadaśva took his desired route for holy pilgrimage.

---

1. नरः शुचिः G
2. Thus CDE अवाप्यते ABF, अवाप्नुयात् H
3. काश्मीरिकाणां G
4. उवाच add CE
5. नराधिपम् C
6. धर्मार्थी F
7. —यात्रार्थी B, —यात्रार्थे EF

Ed. Leiden v. v. 1363-1366

बहु मेने तथा[1]त्मानं गोनन्दः समरप्रियः ।
स प्रशशास[2] वसुधां राजा[3] शास्त्रानुसारतः[4] ॥१४२२॥

1422. The militant Gonanda also thought highly of himself and ruled over the earth, in accordance with the instructions of the Śāstras.

जनमेजयः[5]

भूयो वितस्तामाहात्म्यं कथयस्व द्विजोत्तम ।
तच्छ्रुत्वैव[6] गमिष्यामि[7] द्विजेन्द्र गतकल्मषः[8] ॥१४२३॥

1423. Janamejaya (said) : "O best among the twice borns, tell me again the glorification of the Vitastā. I shall go after being free from sins by listening to that.

वैशम्पायनः

हरस्य दयिता भार्या सती दाक्षायणी[9] शुभा ।
सैवोमा कथिता राजन् प्राप्ते वैवस्वतेऽन्तरे ॥१४२४॥

1424. Vaiśampāyana (said) ;"O king, it was beautiful Satī, the daughter of Dakṣa and the beloved wife of Hara, who was called Umā in Vaivasvata Antara.

---

1. स च—G
2. सम्यक् प्रशास A, समं प्रशास DFH समंशशास C
3. धरां सम्यक् G
4. राजशास्त्रानुसारतः F, राजा शस्त्रानुसारतः C, धर्मानुशास्त्रतः ed. Leiden
5. उवाच add CDEG
6. श्रुत्वैतत् E
7. भविष्यामि BF
8. गतकिल्विषः H
9. Thus other MSS., दाक्षायिणी A, दाक्षायिनी H

हिमाद्रितनया सैव यमुना पापनाशिनी[1]।
मन्वन्तरान्ते सैवोक्ता नौर्गरिष्ठा जगत्त्रये ॥१४२५॥

1425. The same daughter of the Himādri was the sin-destroying Yamunā and the same was spoken of as the greatest boat in the three worlds, at the end of Manvantara.

कश्मीरा कथिता देवी वितस्ता सैव[2] निम्नगा।
पातालादुत्थिता देवी शूलघातात्[3] तरङ्गिणी[4] ॥१४२६॥

1426. The (same) goddess is called Kaśmīrā and the same is the river Vitastā. The river goddess arose from the Nether world, by means of the stroke of the spear.

स्नातस्य तोये वैतस्ते स्वयमात्मानमात्मना।
विजानाति गताशेषकल्मषाल्लघुभागिनम् ॥१४२७॥

1427. On account of the destruction of all sins after bathing in the water of the Vitastā, one by one's own self knows oneself to be possessed of the quality of lightness.

वितस्तातो महीनाथ न गङ्गा व्यतिरिच्यते ॥१४२८॥
केवलं जाह्नवीतोये पुरुषस्यास्थिसम्भवः।

वितस्तातोऽधिको[5] राजन् स्नानाद्यं तुल्यमेव च ॥१४२९॥

1428-29. O lord of men, the Gaṅgā does not excel the Vitastā. The only thing which the water of the Gaṅgā has

---

1. पापनाशनी A
2. येव A
3. शूलखातात् BEFG
4. Thus C तरङ्गिनी H, अनन्तरम् A
5. अधिकं ABE

more than that of the Vitastā, is the heap of the bones of men. Bath and other things are equal.

भगीरथेन गंगा या पुरा राज्ञावतारिता ।
अस्थिप्लावनकामेन सगराणां[1] महात्मनाम् ॥१४३०॥

तेनेयं कथिता राजन् प्रशस्ता तत्र कर्मणि ।
वितस्ता वै नदी पुण्या सर्वपापहरा शुभा ॥१४३१॥

1430-31. O king, this Gaṅgā was brought down formerly by the king Bhagīratha desirous of deluging the bones of the highminded Sagaras, so she is stated to be famous in that act. The auspicious Vitastā is verily the holy river, remover of all sins.

वैतस्तेन तु तोयेन जठरस्थेन[2] ये मृता ।
सर्वे स्वर्गमनुप्राप्ता यथा[3] ते सोमपायिनः ॥१४३२॥

1432. All those who died with the water of the Vitastā in their bellies, reached heaven like the soma-drinkers.

नयज्ञैर्दक्षिणावद्भिस्तर्पिता देवतास्तथा ।
तृप्तिं समाधिगच्छन्ति[4] यथा च सलिलैश्च तैः[5] ॥१४३३॥

1433. Thc gods are satisfied not so much with the sacrifices accompanied by sacrificial fees as they are with those waters (of the Vitastā).

---

1. सागरानां AH
2. जठरस्थे तु E
3. तथा A
4. समधिगच्छन्ति BCG
5. यथा तत्सलिलैः शुभैः DEFG, यथैतत्सलिलैः शुभैः H

पात्रे तीर्थे तथा काले[1] मिष्टान्नै[2]र्विविधैः कृतैः ।
यथा[3] तृप्यन्ति पितरः[4] श्राद्धैः[5] शुद्धैश्च[6] तैर्जलैः[7] ॥१४३४॥

1434. The Fathers are satisfied just as with various sorts of offerings of sweet food given to proper persons in proper time at holy place, so with those clean waters (of the Vitastā).

नागैर्बहुविधाकारैः सरिद्भिः सततं गतम्[8] ।
तीर्थैर्देवैश्च ऋषिभिर्गन्धर्वैर्यक्षराक्षसैः ॥१४३५॥

अभिगच्छेत् मेधावी जन्मसाफल्यकारणात् ॥१४३६॥

1435-36. The Nāgas of various forms, the rivers, the holy places, the gods,the sages, the Gandharvas, the Yakṣas and the Rākṣasas constantly approach her. The wise (man) should go to her to make his birth a success.

स्नातमात्रं[9] वितस्तायां जानाति वरुणो नरम् ।
जलाधिपेन ज्ञातस्य नरके पतनं कुतः ॥१४३७॥

1437. Varuṇa knows the man who merely bathes in the Vitastā and how can he, who is known by the lord of the waters, fall in hell?

---

1. यथाकाले BEFH
2. सृष्टान्नैः E, मृष्टान्नैः ed. Leiden
3. तथा A
4. तृप्यन्त पितरैः E
5. श्राद्धे EH
6. तद्वच्च G
7. गीतैर्जलैः H
8. संगतिं गताम् G
9. Thus CDE, स्नानमात्रे A, स्नातमात्रो GH

Ed. Leiden v.v. 1378b-1381

पापानां[1] नरके घोरे पततां[2] दुष्कृतात्मनाम् ।
हस्तत्राणप्रदा[3] देवी वितस्ताघनिसूदनी[4] ।।१४३८।।

1438. The goddess Vitastā—destroyer of sins—gives protection with her hand, to the evil-doing sinners falling into hell.

स्वर्गारोहणनिःश्रेणीं[5] मनोरथफलप्रदाम्[6] ।
वितस्तां ये गमिष्यन्ति ते यास्यन्त्यमरावतीम् ।।१४३९।।

हंससारसयुक्तेन चक्रवाकोपशोभिना[7] ।
विमानेनार्कवर्णेन किंकिणीजालमालिना ।।१४४०।।

देवरामागणाढ्येन[8] वीणामुरजनादिना[9] ।

1439-1441a. Those who will go to the Vitastā, the staircase for climbing up to heaven and the giver of the fulfilment of desires, shall go to Amarāvatī, by means of a sky-chariot containing the swans and the aquatic birds (Sārasa), decorated by the Cakravākas, having a colour like that of the sun, garlanded with a net-work of small bells, swarming with a host of heavenly maidens and resounding with the sounds of the Viṇā and the Muraja.

---

1. पापिनां GH
2. पातनाद् A
3. हस्तमात्रप्रदा BEF
4. वितस्ताघविनाशिनी CE, वितस्ता च निसूदनी A
5. निःश्रेणी B
6. प्रदा B
7. चक्रवाकोपशोभितां ABEF, चक्रवाकोपशोभितं C
8. देवासुरगणाढ्येन CE
9. वीणामुरजवादिना ABCEH

पुलिनैर्विविधैर्युक्तां पद्मोत्पलविभूषिताम् ॥१४४१॥
गोकुलारावबहुलां हम्भारावनिनादिताम्[1] ।
मत्स्यकच्छपसंबाधां सुतीर्थां कामदायिनीम् ॥१४४२॥

अमृतस्वादुसलिलां नृणां दृष्टिमनोहराम् ॥१४४३॥
मातेव वरदां[2] देवीमभिगच्छन्ति[3] ये नराः[4] ।
तेऽभिगच्छन्ति राजेन्द्र प्रतिष्ठां भुवि मानवाः[5] ॥१४४४॥

1441b-1444. O chief of the kings, those men obtain fame on the earth, who go to the goddess Vitastā, endowed with various bridges, decorated with blue and red lotuses, filled with the sounds of the herds of the cows, resounding with the bellowing-sounds, full of fish and tortoises, possessed of good bathing places, giver of the desired objects, possessed of the water which tastes like nectar, charming to the eyes of men and boon-giver like a mother.

समुद्ररूपस्य हरस्य भार्यां हिमालयस्याद्रिपतेस्तनूजाम् ।
सुस्वादु[6]तोयामृषिवर्यजुष्टां[7] तां त्वं पवित्रां प्रणमस्व[8] राजन् ॥१४४५॥

1445. O king, pay obeisance to her, the purifying one praised by the high sages, possessed of tasty water, daughter of the Himālaya who is the king of the mountains, and the wife of Hara in the form of the sea.

---

1. Thus ed. Leiden, हस्ताराव—MSS.
2. वरदा H
3. अभिगाहन्ति A
4. येऽभिगच्छन्ति वरदां मातरं वा सुखप्रदाम् G
5. सर्वशः BCE
6. सुखाहु—A
7. ऋषिवर्गतुष्टां A
8. प्रणमामि A

सिन्धुस्त्रिकोटी च तथा विशोका पुण्या नदी[1] हर्षपथा शिवा[2] च ।
पुण्या सुखा चन्द्रवती सुगन्धा पुण्योदका किल्विषनाशिनी च ॥१४४६॥

कूलारणिःपापहरा च कृष्णा नदी सुपुण्या[3] मधुमत्यथापि ।
नदी परोष्णी च तथात्र पुण्या प्रयान्ति दिव्यां[4] वरदां वितस्ताम् ॥१४४७॥

1446-47. The Sindhu, the Trikotī, the Viśokā, the holy and auspicious river Harṣapathā, the holy Sukhā, the Candravatī, the Sugandhā, the sin-destroying Puṇyodakā, the Kūlāraṇi, the sin-removing Kṛṣṇā, the holy Madhumatī and the holy river Paroṣṇī go to the boon-giver and celestial Vitastā.

गङ्गा नदी शम्भुजटाकलापे चन्द्रेण देवेन तथा विभिन्ना ।
प्रोक्ता नृलोके नृप चन्द्रभागा आयाति पुण्यां विततां[5] वितस्ताम्[6] ॥१४४८॥

1448. O king, the river Gaṅgā on the matted hair of Śambhu—torn forth by the god Moon and hence called Candrabhāgā in the human world—comes to the sacred and extensive Vitastā.

तीर्थानि पुण्यानि सरांसि राजन् नद्यस्तडाका विविधाश्च कूपाः ।
आयान्ति सर्वे वरदां वितस्तां त्रयोदशीं भाद्रपदस्य शुक्लाम् १४४९॥

1449. O king, the sacred places, the lakes, the rivers, the tanks, the various types of wells, all these come to the boon-giver Vitastā, on the bright thirteenth of Bhādrapada.

---

1. तथा E
2. शिषा A
3. सुपुष्पा A
4. पुण्यां G
5. सततं BCEF
6. This verse om. G

Ed. Leiden v.v. 1389-1392

कस्यास्ति शक्तिर्नृप तेऽत्र वक्तुं देवीगुणान्वर्षशतैरनेकैः ।
भक्त्या मयोक्तां च निशम्य कांचिद् भक्तिं कुरुष्वात्र सदा नृवीर ॥१४५०॥

1450. Who can be able, O king, to describe to you the merits of the goddess even in several hundred years? Having heard a little which has been narrated by me with devotion, you should be always devoted (to her).

श्रुत्वा वितस्तामाहात्म्यं मुच्यते सर्वकिल्विषैः ।
श्रुत्वा नीलमतं सर्वं दशधेनुफलं[1] लभेत् ॥१४५१॥

1451. Having listened to the glorification of the Vitastā, one is freed from all sins and having heard the whole of the Nīlamata, one gets the merit of (the gift of) ten cows.

इत्येवमुक्तं जनमेजयस्य व्यासस्य शिष्येण[2] महाव्रतेन ।
क्षिप्तं[3]न यद् ग्रन्थगुरुत्वभीत्या[4] समग्रशास्त्रैःखलु भारते वै[5] ॥१४५२॥

सर्वत्र नैतद् विषयोपयोग्यं[6] तदा न चक्रे भगवान् महात्मा ।
अतीव हृद्ये बहुविस्तरेऽपि जनप्रिये[7] भारतपूर्णचन्द्रे[8] ॥१४५३॥

1452-53. Narrated thus to Janamejaya by Vyāsa's pupil who had undertaken a great vow, this was not included

---

1. शतधेनुफलं A
2. श्रीव्यासशिष्येण H
3. ख्यातं H
4. Thus CEF, बहुत्वभीत्या other MSS.
5. सूचितं यत् G
6. ह्युपयोगमेति G
7. जनप्रिय A
8. भारतचन्द्रपूर्णे B

Ed. Leiden v.v. 1393-1396

in the Bhārata lest that should become exhaustive with the inclusion of all the treatises. As it was not useful everywhere, so the high-souled venerable (Vyāsa) did not include it in the most interesting though highly exhaustive Bhārata—dear to the people like the full moon.

इति वितस्तामाहात्म्यम् । समाप्तमिदम् नीलमतम् । शुभमस्तु[1] ।

This is Vitastā māhātmya. This (treatise) named the Nīlamata is complete.

---

1. Thus H, इति नीलमते वितस्तामाहात्म्यम् । समाप्तमिदं नीलमतं नाम । यादृशं पुस्तकं दृष्टं तादृशं लिखितं मया । यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न विद्यते । ॥ सं 99 आ. पं. वृ. A, नीलमते वितस्तामाहात्म्यम् B, इति श्री नीलमतपुराणे वितस्तामाहात्म्यं सम्पूर्णम् । इति श्री नीलमतपुराणे सम्पूर्णम् शुभमस्तु सर्वंजगताम् C, इति श्रीनीलमाहात्म्ये वितस्तामाहात्म्यं सम्पूर्णम् । समाप्तम् ॥ F, इति श्रीनीलमते वितस्तामाहात्म्यम् । समाप्तं चेदं नीलमतं नाम पुराणमिति शुभायास्तु लेखक-पाठक-श्रावकाणाम् ! G, इति नीलमते वितस्ता-माहात्म्यम् । इति नीलमतपुराणं सम्पूर्णं समाप्तम् E.

Verse Index to Nilamata Purana

क्ष

ख

ग

घ

च

छ

ज

ड

त

ध

न

प

य

र

ल

श

ष

स

LIST OF SOME IMPORTANT ACADEMY PUBLICATION

Dogri

1. **Dogri Kahavat Kosh** (a selection of 1500 Dogri sayings and proverbs) Interpreted in Hindi by Tara Smailpuri vii Pp 204 Rs. 5.00 (1962)
2. **Ekottarashati** (101 selected poems of Rabindra Nath Tagore) Translated into Dogri verse by Kehar Singh Madhukar xxix Pp. 522 Rs. 8.00 1961.
3. **Dogri Lok Geet Vol. 1** (Dogri folk songs) edited with footnotes by Nilamber Dev Sharma and Kehar Singh Madhukar, xi VIII Pp. 200. Rs. 6.00 (1966)
4. **Dogri Lok Geet Vol. II** (a collection of Dogri Folk songs) edited by N. D. Sharma and K. S. Madhukar xcii Pp. 140. Rs. 3.31.
5. **Dogri Lok Geet Vol. III** (A collection of Dogri Folk songs (with footnotes) edited by Prof. N. D. Sharma and by Shri K. S. Madhukar Pp. 179, Rs. 4.57
6. **Shresht Dogri Kahaniyaan** (a collection of outstanding Dogri short stories) edited by K.S. Madhukar Pp. 79, Rs. 1.90
7. **Dogri Mahavara Kosh** :—A collection of 6,000 idioms and phrases with their equivalents compiled by Shri Tara Smailpuri with foreword and Introduction. Pp. 552, Rs. 8.10
8. **Phool Chambeli Da**:—(A collection of Dogri Folk Tales) edited by Shri Narendra Khajuria Pp. 168, Rs. 3.42

English

9. **An Introduction to Dogri Folk Literature and Pahari Art** :—by Lakshmi Narain and Sansar Chand xi Pp. 170, Rs. 7.22 (1965)
10. **An Introduction to Modern Dogri Literature** by Nilamber Dev Sharma, xiii Pp. 213, Rs. 6.06 (1965)

Hindi

11. **Dutt Kavi** (complete works of poet Dutt) with a critical introduction and appendices by Prof. Gauri Shanker Pp. 532, Rs. 11.25

Kashmiri

12. **Daleela** (a collection of Kashmiri folk tales) Edited by Akhtar Mohi-ud-Din and Pushkar Bhan Pp. 147, Rs. 3.00 (1962)
13. **Sufi Shoeyir Vol. I** (selected poems of four famous Kashmiri mystic poets: Swachhkral, Niama Soeb, Rahman Dar and Ahmad Batwari) edited by Amim Kamil Pp. 216, Rs. 4.83 (1964)
14. **Sufi Shoeyir Vol. II**(Selected poems of five famous Kashmiri mystic poets. Shah Ghafoor Shah Qalander, Rahim Soeb, Wahab Khar and Asad Pare) edited by Mohd Amin Kamil, Pp. 332, Rs. 5.90 (1965)
15. **Kaeshiry Luka Baeth Vol. I** (a collection of Kashmiri folk Songs) by Mori Lal Saqi and Naji Munawar, edited by Ali Mohammed Lone Pp. 345, Rs. 5.09
16. **Kaeshiry Luka Baeth Vol. II** (A collection of Kashmiri Folk Songs) by Shri Moti Lal Saqi Pp. 238, Rs. 4.10
17. **Kulyat-i-Azad** :—(complete works of Abdul Ahad Azad); edited with an introduction by Dr. Padam Nath Ganjoo Pp. 637, Rs. 9.25

Persian

18. **Divan-i-Ghani** (by Mulla Tahir Ghani Kashmiri) compiled by Mohd. Amin Darab and edited with an introduction by Ali Jawad Zaidi Pp. 259, Rs. 7.44 (1964)

Urdu

19. **Kashmiri Zaban Aur Shayiri Vol. I** (a survey of Kashmiri languages and poetry by Abdul Ahad Azad.)Pp. 218, Rs. 5.00 (1959)
20. **Kashmiri Zaban Aur Shayiri Vol. II** (a survey of Kashmiri language and poetry by Abdul Ahad Azad), Edited by Mohd Yusuf Teng. Pp. 489, Rs. 10.00 (1962)
21. **Kashmiri Zaban Aur Shayiri Vol. III** (a survey of Kashmiri language and poetry) by Abdul Ahad Azad Edited by Mohd. Yusuf [illegible] 278, Rs. 5.52 (1963)